

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE ASKERİ
MÜDAHALELER**

Ahmet SAKALLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2010**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ASKERİ MÜDAHALELER

DANIŞMAN: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL

Ahmet SAKALLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2010**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE ASKERİ
MÜDAHALELER**

Ahmet SAKALLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
BAŞKAN

Doç. Dr. Orhan DOĞAN
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN
Enstitü Müdür Vekili

Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.
Proje No:.....

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ASKERİ
MÜDAHALELER

Ahmet SAKALLI

Danışman : Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Yıl : 2010, Sayfa:93+7
Jüri : Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Başkan)
: Doç. Dr. Orhan DOĞAN (Üye)
: Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Üye)

29 Ekim 1923' de kurulan Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir ülkedir. Türkiye cumhuriyetinde demokrasi hızlı bir gelişim göstermektedir. Cumhuriyet döneminde demokrasinin kesintiye uğradığı zamanlar oldu. Bu dönemler cumhuriyet tarihinde, askeri müdahale dönemleri olarak anıldı. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'de askeri müdahaleler demokrasiyi ve sivil yönetimi olumsuz yönde etkiledi. 27 Mayıs 1961 ve 12 Eylül 1980 de askerler idareyi tamamen ele alarak meclisi kapattılar. 12 Mart 1971 de ise askerler meclisi kapatmayarak kısmi bir müdahalede bulundular. Askeri yönetimler kısa zaman da yerini sivil yönetimlere bıraktı. Bu dönemler cumhuriyet tarihi içinde dikkatle incelenmesi gereken dönemler olarak ilginizi çekti. Bu dönemler eldeki kaynaklar ışığında kapsamlı olarak incelendi. 27 Mayıs'tan sonra 1924 anayasasının yerine 1961 anayasası getirildi. 1961 anayasası öğrenci ve işçi gruplarını Türkiye de siyasi hayata kattı. 12 Mart 1971 de 1961 anayasasının bazı maddeleri değiştirildi. 12 Eylül 1980'de 1961 anayasası tamamen kaldırılarak yerine 1982 anayasası getirildi. Bu süreçlerin her anında asker etkin konumdaydı. Askeri müdahalelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sebepleri üzerinde duruldu. Müdahale dönemleri sebep ve sonuçları ile ele alınarak objektif bir şekilde incelendi.

Anahtar Kelimeler: Müdahale, Cumhuriyet, Dönem, Demokrasi, Askeri Yönetim, Sivil Yönetim, Askeri Müdahale

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

MA THESIS

THE MILITARY COUPS IN THE ERA OF
REPUBLIC

Ahmet SAKALLI

Supervisor : Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Year : 2010, Pages: 93+7
Jury : Prof.Dr. Ahmet EYİCİL (Chairperson)
: Assc.Prof Dr. Orhan DOĞAN (Member)
: Asst. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Member)

The republic of Turkey which was established in 1923 on October 23. The democracy shows a rapid development in Turkey. During the republican era of democracy was interrupted several times. These periods were known as military interventions. All military coups in 1960 on May 27, in 1971 on March 12 and in 1980 on September 12 have impacted negatively on democracy and civilian rule. In March 12, 1971 soldiers didn't close the council then intervene partially. Soon military coups left the authorities to the civilian rule. And also these periods should be reviewed carefully in front of us. These periods in the light of the resources have been viewed as comprehensive. After the 1924 constitution, the constitution of 1961 instead of May 27 was introduced. 1961 constitution and labor groups of students into political life were in Turkey. Some provisions of the March 12, 1971 changed the constitution in 1961. Instead of completely eliminating the constitution September 12, 1980 1961 constitution was brought in 1982. Military intervention in political, social and economic reasons was emphasized. All those constitutions have military effect. Today the constitution of 1982 is still in force. Think that all military coups should be reviewed objectively reasons and consequences.

Keywords: The Intervention, Republic, Period, The Democracy, Soldier Management, Civilian Management, Military Coup

ÖN SÖZ

Türk milleti ordu-millet olarak bilinen, teşkilatçı yapısıyla ön plan çıkmış bir millettir. Tarih boyunca Türk Milletinin tüm fertleri aynı zamanda ordunun bir mensubu olarak kabul edildi. Türk Milleti ile silahlı kuvvetlerini birbirinden ayrı görmek doğru değildir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk Milletinin bağrından çıkmış çok önemli bir kurumdur. 1923 yılında ilan edilen cumhuriyetle beraber Türk Milleti geleneksel yönetim anlayışından farklı olarak demokratik yönetim anlayışını benimsedi.

Cumhuriyet Döneminde; demokratik hayat çeşitli vesilelerle zaman zaman kesintiye uğradı. Demokrasinin geçici olarak askıya alınmasında, TSK, etkin bir rol oynadı. Birey ve toplum olarak demokrasiyi hazmetmekte çeşitli sıkıntılarla karşılaşıldı. Demokrasi belirli bir birikim ve eğitim seviyesini gerektiren bir yönetim biçimidir. Cumhuriyet Döneminde; 27 Mayıs 1961, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 yıllarında askeri müdahale ile karşı karşıya kalmamızda demokrasi geleneğimizin zayıf olmasının etkisi vardı. Bu üç askeri müdahale dışında çeşitli zaman aralıklarında yapılmaya çalışılan askeri darbe girişiminden haberdarız. Bu üç askeri müdahale üzerinde durmamızın nedeni, bunların geniş çapta ve önemli ölçüde başarılı olmalarıdır. Cumhuriyet döneminde; siyasi, sosyal ve ekonomik hayatın şekillenmesinde 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahalelerin etkisi çok fazladır. Bu dönem askeri yönetimleri tarafından hazırlanan 1961 ve 1982 anayasaları hayatımıza yön veren metinler olarak hala etkinliklerini sürdürmektedir.

Cumhuriyet dönemindeki askeri müdahaleler belli başına sosyolojik bir olay olarak hala yaşantımızı etkilemeye devam etmektedir. Askeri müdahaleler dönemlerini yaşamamak için toplum olarak tüm kurum ve kuruluşlarımızla demokrasi eğitimi almamız gerekmektedir. Belki de en önemlisi devlet olarak kalkınmamız ve güçlenmemiz bu türden askeri müdahalelerin bir daha yaşanmasına engel olacaktır. Demokrasi kültürü, birikim, süreç ve eğitimle ancak özümsecek ve sağlam temeller üstüne oturtulacaktır. Burada üstünde durulması gereken diğer bir konu ise cumhuriyet dönemi askeri müdahalelerinin sebep ve sonuçlarıdır. Memleketi askeri darbeye götüren sebepler bilinmeli ve ortadan kaldırılmalıdır. Sonuçlardan mutlaka dersler çıkarılmalı, yarınlara bu dersler aktarılmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti karşılaştığı onca zorluğa rağmen demokrasi yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Askeri Müdahaleler Cumhuriyet döneminde demokrasinin yok sayıldığı dönemlerdir. Fakat Türkiye bu sıkıntılı dönemleri geride bırakmayı başardı ve yarınlara daha sağlam bir demokrasi bırakacak birikime geldi. Askeri müdahaleler dönemi yerini daha sağlıklı demokrasiye bırakmıştır.

Bu tezimi hazırlarken genel olarak yazılmış eserlerden yararlandım. Hatırat ve o döneme ait gazete haberleri önemli kaynaklardı. Dönemlerin henüz çok yakın dönemler olması, arşivlerin açılmaması, dönemi yaşayan yöneticilerin hayatta olmaları, araştırmamla ilgili sıkıntılarının kaynağı idi. Çalışmamın her aşamasını danışmanım Prof. Dr. Ahmet Eyicil; şekil, ifade ve içerik olarak takip etti. Araştırmama yön verdi, ilavelerde bulundu. Bu nedenle danışman hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet SAKALLI
Ocak-2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VII
1.GİRİŞ	1
1.1. Demokrasi	3
1.2. Müdahale	3
1.3. Darbe	3
1.4. İnkılâp	3
1.5. İhtilâl	4
1.6. Devrim	4
2. 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ	5
2.1. Müdahale Öncesi Türkiye'ye Genel Bir Bakış	5
2.1.1. Atatürk-İnönü Çatışması Ve Ayrılığı	6
2.1.2. Demokrat Partinin Kuruluşu	8
2.1.2.1. 1957 Seçimleri Ve DP'nin Çıkmazlara Girişi	11
2.2. 27 Mayıs Müdahalesine Doğru	14
2.2.1. Orduda Gizli Gruplaşmalar	14
2.2.1.1. Gizli Gruplar Arasında Sızmalar Ve Birleşmeler	17
2.2.1.2. Dokuz Subay Olayı	21
2.2.2. Örgüte General Düzeyinde Lider Bulma Çalışmaları	22
2.2.2.1. Orgeneral Cemal Gürsel'in Örgüte Girişi	23
2.2.3. Erkan Şubesinin Ele Geçirilmesi	24
2.2.4. Yeni Teşkilatın Kurulması ve Yaklaşan Müdahale	25
2.2.4.1. Örgüte Yeni Katılımlar	26
2.2.5. Müdahale Ortamını Olgunlaştıran Olaylar	27
2.2.5.1. Cemal Gürsel'in İktidara Mektubu	28
2.2.6. Ordu Hiyerarşisinin Müdahaleye Bakışı	31
2.2.7. Yaklaşan Müdahale Ve Artan İhbarlar	32
2.3. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi	35
2.3.1. İstanbul Radyosundan Müdahalenin İlk Duyurusu	35
2.3.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahale Bildirisi	36
2.3.3. Tevkif Edileceklerin Listesi	37
2.3.4. MBK' ni Oluşturma Çalışmaları	40
2.3.4.1 MBK Üyeleri	41
2.3.4.2. MBK Üyelerinin Oluşumuna Genel Bakış	42
2.3.4.3. MBK' nde Gruplaşmalar	44
2.3.4.4. 14'lerin Tasfiyesi	44
2.3.5. Kurucu Meclisin Oluşturulması Çabaları	46
2.3.6. TSK 'nde ki Tasfiye ve EMİNSU Olayı	47
2.3.7. Üniversiteler de Tasfiye Veyahut 147'ler Olayı	48

2.4. Yassıda Ve Bir Dönemin Yargılanması.....	50
2.5. 27 Mayıs Müdahalesi Ve 1961 Anayasası	54
3. 12 MART ASKERİ MUHTIRASI	58
3.1. Muhtıra Öncesi Türkiye Genel Bir Bakış	58
3.1.1. Ordu Hiyerarşisinin Müdahaleye Bakışı	62
3.1.2. 9 Mart'çı Radikal Subaylar	63
3.2. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası.....	64
3.2.1. 12 Mart Askeri Muhtırası Bildirisi	64
3.2.2. 12 Mart Rejimi Hükümetleri	66
3.2.3. 12 Mart'tan Sonra Yapılan Uygulamalar	66
3.2.4. 12 Mart'tan Sonra Tasfiyeler Ve Değişim	67
4. 12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ	70
4.1. Müdahale Öncesi Türkiye'ye Genel Bir Bakış	70
4.1.1 Basında Yaklaşan 12 Eylül.....	71
4.1.2 Askerin Müdahale İçin Yaptığı Plan Ve Çalışmalar	72
4.1.2.1. Ordunun Uyarı Mektupları	73
4.1.3. Cumhurbaşkanlığı Bunalımı.....	75
4.2. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi.....	76
4.2.1. 12 Eylül Askeri Müdahale Bildirisi.....	76
4.2.1.1. Siyasi Parti Liderlerinin Gözaltına Alınması.....	77
4.2.1.2. Milli Güvenlik Konseyi	78
4.2.1.3. 12 Eylül Dönemi Siyasi Rejimi	80
4.2.1.4. Siyasi Partilerin Kapatılması	80
4.2.1.4 (a).. Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun	81
4.3. Demokratikleşme Programı	82
4.3.1. Kurucu Meclis	82
4.4. 12 Eylül ve 1982 Anayasası.....	83
4.5. 12 Eylül Müdahalesi Ve Müdahalenin Bilânçosu (Tasfiyeler).....	85
4.5.1. 12 Eylül Rejimi Döneminde Yapılan İdamlar	85
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	88
KAYNAKLAR	91
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Alb.	: Albay
AP	: Adalet Partisi
Asala	: Armenian Secret Army For The Liberation Of Armenia (Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Örgütü)
Bnb.	: Binbaşı
CENTO	: Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Örgütü)
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
EMİNSU	: Emekli İnkılâp Subayları
DP	: Demokrat Parti
Korg.	: Korgeneral
MATB.	: Matbaa
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MBK	: Milli Güvenlik Konseyi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİSK	: Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MNP	: Milli Nizam Partisi
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: North Atlantic Organization (Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü)
Org.	: Orgeneral
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Grubu
PTT	: Posta Telefon Telgraf Kurumu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SKB	: Silahlı Kuvvetler Birliği
Ss	: Sayfa Sayısı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Tuğğ.	: Tuğgeneral
Tümg.	: Tümgeneral
Yay.	: Yayınevi, Yayınları, Yayıncı
Yb.	: Yarbay
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
Yzb.	: Yüzbaşı

EKLER LİSTESİ

- EK-1 1961 Anayasasının Halk Oyuna Sunulmasına Dair Kanun
- EK-2 Yüksek Seçim Kurulu Kararı
- EK-3 Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun
- EK-4 MGK'nın 2 Numaralı Bildirisi
- EK-5 MGK'nın 3 Numaralı Bildirisi
- EK-6 DP; 1950 Seçimlerinde “ Yeter! Söz Milletindir!”Sloganını Kullandı
- EK-7 Sanık Sandalyesinde; Adnan Menderes
- EK-8 Demokrat Parti Amblemi
- EK-9 Adnan Menderes İdam Sehpasında
- EK-10 Adnan Menderes Time Dergisinde
- EK-11 Siyasi Çekişmelerle 12 Eylülde Gelindi.
- EK-12 Cemal Gürsel'in DP İktidarına Yazdığı Mektup
- EK-13 Time ; “Türkiye’yi Bir Arada Tutuyor”

1.GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nde askeri müdahaleler konusunda araştırma yapmak çok önemlidir. Kapsamlı ve objektif bir araştırma yaparken birçok problemlerle karşılaşmak mümkündür. Çünkü daha gizli olan belgeler bulunmakta ve yönetimde bulunan insanlar yaşamaktadır. İstenilen belgeler elde edilemeyince hatıra türünde yazılmış eserlere müracaat edilmektedir. Hatıratlar kişinin kendisini savunmaya yönelik yazılar olduğundan araştırmacının yanılmasına neden olabilmektedir.

Milletlerin tarihi süreklidir. Bu esas Türk milleti için de geçerlidir. Türkler daima devlet kurdular ve bağımsızlığını korumak için devletsiz yaşamak istemediler. Devletsiz yaşamayı zül kabul eden Türkler, bu özellikleri bakımından diğer milletler arasında saygın bir yere sahiptirler. Türkler de devlet şekli bazen bir hakan, bazen bir hanedan ve bazen da bir cumhuriyet şeklinde ortaya çıkmıştır.

İçinde yaşadığımız Türkiye Cumhuriyeti'nde askeri müdahalelerin araştırılması için halkın siyasi ve sosyal durumunu, asker-halk-idareci ilişkisini iyi tahlil etmek gerekir. Bu gerçeği anlamak için Osmanlı Devleti'ndeki asker ile yöneticiler arasındaki münasebetler iyi araştırılmalıdır. Devlette devamlılık esas olduğundan, devleti meydana getiren kurumlarda da devamlılık esastır. Öyle ki Osmanlı döneminde kurulup ta Cumhuriyet döneminde devam eden ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan ordu ve polis teşkilatı gibi kurumlar bulunmaktadır.

Tarihin çeşitli dönemlerinde yapılan askeri müdahaleler Türk devletlerinin karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Büyük Hun devletinin de, Mete han askeri bir darbe ile babasının yerine devletin başına geçmiş, Osmanlı Devletinde, Yavuz Sultan Selim babası İkinci Beyazıt'ın yerine tahta askerin ısrarı ve baskısı sonucu geçmiştir. Bu türden olaylara Türk tarihinde sıkça rastlamak mümkündür. Bu olayların temelinde Türk Milleti'ndeki ordu-millet anlayışının etkisi vardır. Ayrıca yaşam koşullarının zorluğu, geniş coğrafyalarda hayatta kalma mücadelesi Türk Milletinin yapısını şekillendiren etkenlerden olmuştur. Tarihte kurulmuş Türk devletlerinin tamamına yakınının askerlerce kurulmuş olması, Türklerde devlet idaresinde sivilleşmenin zorluğunu ortaya koymaktadır.

Yönetimin sivilleşmesi, demokrasinin işleme kısa zamanda gerçekleşecek bir olay değildir. Dünyada demokrasi kurallarının işlediği ülkelerde; demokrasi ve kurumları zamanla ve uzun uğraşlarla ancak oturabilmiştir. Bu bir kültür meselesi olmakla beraber, aynı zamanda eğitim meselesidir. Kişileri eğiterek, bireyden topluma demokrasi kültürü oluşturulabilir. Ve yahut ta olabildiğince hızlı reformlarla ve zorla demokratik anlayış toplumlara kabul ettirilebilir. Bu tarzda bir yöntem başarılı olmayacaktır.

Türkiye kendi tarihsel birikimine ve kendi gerçeklerine bağlı bir demokrasi yolunu da ilerlemektedir. Dünyayı yakından takip eden Türkiye, çağdaşı uygulamalara ayak uydurmaya çalışmaktadır. Türkiye kendine özgü, insanına has yönetim anlayışıyla gerçekten farklı bir ülkedir. Türkiye, darbelerin ve müdahalelerin bile yasallaşabildiği bir ülke konumundan henüz kurtulabilmiş değildir. Mevzuata uygun darbecilik ve müdahalecilik galiba sadece Türkiye'ye mahsustur. Şüphesiz bu tanımlaması güç durum tarihi bir birikimin sonucudur. Askeri müdahale konuları, tartışılması ve konuşulması pek mümkün olmamış bakir bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2005:7).

Askeri müdahaleler konusunda yapılacak olan objektif ve bilimsel çalışmalar demokrasimize yapılacak önemli hizmet olacaktır. Yapılacak bu türden bilimsel çalışmalar, gerek sivil ve gerekse asker açısından çağa ayak uydurmaları konusun da; bu gruplara yardımcı olacaktır. Demokrasi bir süreçtir ve eğitim yoluyla insanlara

öğretilmelidir. Türkiye’de asker elbette ki demokrasiyi bilir. O halde niçin belli aralıklarla asker demokrasiyi rafa kaldırdı? Bu anlayışın temelinde bir takım tarihsel, sosyal ve siyasal gerçekler yatmaktadır. Bu gerçeklerin ışığında bu problemleri iyi analiz etmek gerekir. Çünkü sorunun çözümü sorunu doğru anlamaktan geçmektedir.

Türkiye de meydana gelen sıkıntıların aşılması, bunalımın sona erdirilmesi hususunda kendine görev düşüğünü düşünen askerler belirli aralıklarla yönetime doğrudan ya da dolaylı müdahale ederken bu uygulamanın onların en doğal hakkı olduğunu düşündüler. Hatta bu haklarını tarihten ve mevcut anayasadan aldıkları görüşüne sahiptiler. Daha dikkat çekici husus ise sivil kesimden de bu askeri darbelere taraftar olanların olmasıydı (Karatepe, 2009:11-12). Demokrasi ve demokratik anlayış eğitim ve kültürel birikimle alakalıdır. Demokrasi eğitimi, tüm kurum ve kuruluşları da kapsayacak şekilde verilmelidir. Bu konuda yapılacak çalışmalar insana yapılan en önemli yatırımdır.

Demokrasi konusunda Türkiye’nin çokta iyi bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyetinde demokrasi; çok partili hayatın başından 1980’e kadar beş kez askeri müdahale ile karşı karşıya kaldı. Bunlardan 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 müdahalelerinde ordu meclisi kapatıp sivil hükümeti devirerek iktidarı doğrudan ele almışken, 12 Mart 1971’de yalnızca mevcut iktidarı, bir muhtırayla işbaşından uzaklaştırılması yoluna gidildi. Bunların dışında 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 darbe girişimleri ise, ordu üst düzey komutanlarının sivil idareyle işbirliği sayesinde önlenmiştir (Akyaz, 2006:11). Şu gerçeği de net bir şekilde ifade etmek gerekir, yapılan askeri müdahalelerde görev alan askerler; bu ülkeye en iyi hizmeti yaptıklarını düşünerek bu işlere kalkıştılar.

Değişen dünyada ülkeler ve toplumlar birbirlerini daha çok etkilemektedir. Olumlu ya da olumsuz olarak bu etkileşim, hızlı erişim ve baş döndüren teknolojik yeniliklerle daha da belirgin bir hal almaktadır. Bu normal etkileşimin dışında, çeşitli devletlerin istihbarat örgütleri de ülkelerde ki değişimleri kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmektedir. Dış güçlerin daha rahat ilişkiler kurabileceği yönetimlerle çalışmak istekleri hep oldu. Türkiye’deki askeri müdahalelerde dış güçlerin etkisi özel bir çalışma gerektiren konu olarak görülmektedir. Dış güçlerin askeri müdahaleler konusundaki etkisi iddialarından duyduğu rahatsızlığını dile getiren 27 Mayıs 1960’ ı gerçekleştirenlerden biri olan Orhan Erkanlı¹; “Bazı dış ve iç çevreler, her askeri hareketin arkasında, bir yabancı parmağı aramayı adet haline getirmişlerdir. Maksatları suyu bulandırmak, orduyu halk arasında dış güçlerle işbirliği yapan bir kurum haline getirerek itibarını ve gücünü yıpratmaktır.” şeklinde görüş bildirmiştir. Lakin istihbarat anlamında yapılan propagandalar çok profesyonelce yapılmaktadır. Yapılan yönlendirmeleri fark etmek çok zordur. Zamanla bu konu daha net bir şekilde açıklığa kavuşacaktır. Uzun yıllar dışişleri başkanlığı yapmış olan İhsan Sabri Çağlayangil; gerek başka az gelişmiş ülkelerde gerekse Türkiye’deki darbelerin CIA (Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü) tarafından yapıldığını belirterek şöyle demiştir; “CIA’nın adamı olursunuz, onun adına çalışırsınız, ama bundan haberiniz olmaz.” (Yetkin, 2007:6-8). Çok çarpıcı bir tespit olarak karşımızda durmaktadır.

Türkiye, geleceğini demokratik temeller üzerine inşa edecekse ihtilal dönemlerini iyi incelemeli, iyi anlamalı ve elde edilen bilgiler ışığında gerekli dersleri mutlaka çıkarmalıdır. Bu gerçekler ışığında; 27 Mayıs 1960’ı, 12 Mart 1971’i ve 12 Eylül 1980 askeri müdahalelerini araştırmak çok önemlidir. Öncelikle halkımızın

¹ 27 Mayıs ihtilalini hazırlayan ekibin üyesidir. 14’lerin tasfiyesi esnasında yurt dışına Meksika’ya gönderildi.

dilinde sürekli yer etmiş olan, demokrasi, müdahale, darbe, inkılâp, ihtilal, devrim kelimelerinin ne anlama geldiğini iyi bilmek gerekmektedir.

1.1. Demokrasi

Demokrasiyi kısaca; halk iradesinin idareye hâkimiyeti veya iştiraki olarak tanımlayabiliriz. Halk hâkimiyetine dayandığı, halkın kendi kendini idare etmesini esas aldığı kabul edilen idare şeklidir. Halk idaresidir (Doğan, 1996:264). Demokrasi insanlık tarihi boyunca insanların kafa yorduğu bir yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydemir,1993:179). İnsan onuruna saygı duyulması arzusu, insanın kendi geleceğinin tayini noktasında söz sahibi olmak arzusu ve kendi yönetiminde söz sahibi olmak istemesi demokrasi arayışlarını her zaman canlı ve gündemde tutmuştur. Bunla beraber insanın sorgulayan ve araştıran, sosyal toplum içerisinde aktifleşen bireylere dönüşmesi demokrasiyi besleyen kaynaklardan olmuştur. Lakin insanın bu özgürlük arayışları her zaman mevcut iktidarla çatışma doğurmuştur. Çünkü iktidar hiçbir dönemde gönüllü olarak elindeki gücü paylaşmaktan yana olmamıştır. Böyle durumlarda halk kitleleri yönetimdeki hakkını almak hususunda yıllarca süren mücadeleye girmekten çekinmemişlerdir.

1.2. Müdahale

Müdahale ne bir darbe ne de bir ihtilaldır. Müdahalede yapı değişikliği olmaz. Hatta bazen iktidar değişikliği de olmaz iktidar görevine devam edebilir. Parlamento devam eder. Müdahale sadece gidişattan memnun olmayan müdahaleci güçlerin kendince gerekli ve olmazsa olmaz olarak kabul gördükleri bazı davranış değişikliklerini, yönetsel anlamda isteklerini dikte ettirdikleri süreçten ibarettir. Bu müdahaleci güç genelde ordu olur. İhtilal şekli taşımayan ordu müdahalesine, 12 Mart 1971’ de meydana gelen olay tipik bir örnek teşkil etmektedir (Aydemir,1993:108–110).

1.3. Darbe

Vuruş, vurma, hükümeti yıkmak adına yapılan eylem (darbe-i hükümet) (Develioğlu, 2007:166). Kuvvet kullanmak şeklinde yapılan iktidar değişikliği olarak algılanmalıdır (Doğan,1996:252). Darbeyle sadece mevcut hükümet ve iktidar değişir kapsamlı bir değişiklikten söz dilemez. Darbe bir anlık güç gösterisidir. Darbeden sonra izlenen yol olayı darbe boyutundan daha başka boyutlara götürebilir. 27 Mayıs önce bir darbe iken ki darbecilerde bunu çok fazla düşünmemişlerdir; bir anda darbe olmaktan çıkmış ve ihtilal karakterine bürünüp ihtilal olmuştur (Aydemir, 1993:106).

1.4. İnkılâp

Değişme, bir halden başka bir hale dönmek amacıyla kullanılan bir tabirdir (Develioğlu,2007:439). Altüst olma tersine dönme, bir halden başka bir hale gelme, değişme, dönüşme eskiyi yıkıp, devirerek yeniyi getirme gibi anlamlar içerir (Doğan,1996:545). Ya bir müdahale ya da bir ihtilal ile başlamakla beraber, akış ve gelişmelerinde, toplum yapısının, bütünü ile ve zaman içerisinde değişimi ifade eder. Bir toplum nizamından diğer bir toplum nizamına intikali, hatta bu intikal içinde çeşitli aşamaları içine alan hareketler olarak vasıflanır. İnkılâplarda hem kadro değişir hem

rejim, anayasa ve temel kanunlar baştanbaşa değiştirilirler. Toplumun yapısı başka bir toplum yapısına dönüşür. Hatta denilebilir ki inkılâplar başlarlar ama bitmezler. Zira inkılâbı yapanlar ölüp gitseler dahi ileri geri nice aşamalar şeklinde, önceden dahi hesaplanmayan safhalar halinde sürer gider. Mesela Türk milli kurtuluş hareketi, bir inkılâptır. Kendi evrimsel akışı içerisinde devam edip gitmektedir (Aydemir, 1993:106).

1.5. İhtilâl

İsyan, ayaklanma mevcut rejimi zor kullanarak değiştirme anlamına gelir. (Doğan,1996:527). Ayrıca Osmanlıcada bozukluk, bozulma, karışıklık, düzensizlik, anlamlarında da kullanılmıştır (ihtilâl-i nizam; nizam bozukluğu, ihtilâl-i umûr; işlerin bozukluğu) (Develioğlu,2007:419). Bir rejimin sosyal yapısında derin, devamlı ve uzun süreler içinde gerçekleşebilecek değişiklikleri hedef almayan, sadece mevcut iktidarın tasfiyesi ile yetinen hareketin adıdır. Bu değişikliklerin tahakkukundan sonra rejim kendi yapısı içerisinde de devam eder. Anayasa bir parlamento ve çok partili nizamsa yeni seçimlere gidilir. Böylece her rejimin normal evrimsel akımı sürdürülür. Mesela Türkiye’de 27 Mayıs ihtilal önceden bu kadarı da düşünülmemekle beraber ilk andaki darbe vasfından hızla sıyrılarak böyle bir ihtilal karakter ve gelişme kaydetti

1.6. Devrim

Köklü değişiklik, inkılâp, eski olduğu farz edileni yıkıp, yerine yeni olduğu farz edileni koyma, mevcut düzeni zor kullanarak değiştirmek anlamlarını bünyesinde barındıran bir kelimedir (Doğan,1996:276). Devrim normal seyrinde giden herhangi bir olguyu, bir olayı, yönetimi, bir anlayışı yani hayatla ilgili her hangi bir şeyin; normal kendi içerisinde değişimini beklemeden, insan eliyle değiştirilmesine denir. Bu zorlada olabilir, telkinlerle de olabilir. Fakat insan devrimle zamanın normal seyrine müdahale etmek ihtiyacı duyar. Kendi anlayışına uymayan durumlar kendi anladığı tarzda yorumlanır ve değişim alabildiğince çabuk olur. Devrim insanın değişen dünyayı yakalama ihtiyacından doğar.

2. 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ

2.1. Müdahale Öncesi Türkiye'ye Genel Bir Bakış

Tarih biliminde olaylar sebep sonuç ilişkisi içerisinde ele alınır. 27 Mayıs askeri darbesinin sebepleri daha önceden meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyal olaylarda gizlidir. Türkiye cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk çoğulcu ve katılımcı bir demokrasiden yanaydı. Şartlar oluştuğunda ve olgunlaştığında çok partili siyasi hayatın kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu. Zira bu konuda çalışmalara da başlamıştı. Devletin ve milletin bekası için etkin bir muhalefete gereksinim duymaktaydı. En yakın arkadaşlarını bu konuda cesaretlendirerek parti kurmalarını teşvik eyledi. 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver cumhuriyet fırkası kuruldu. Kurucuları arasında Ali Fuat Paşa, Sabit Sağır oğlu Bey, Kazım Paşa, Adnan Bey, Rauf Bey ile İsmail Can Bulat Bey' de vardı. Partinin yönetim kurulu başkanlığına Kazım Paşa ikinci başkanlığına ise Rauf Bey ile Adnan Bey getirildiler. Ali Fuat Paşa da genel sekreter oldu.

Terakkiperver cumhuriyet fırkası kuruluş amacını ve parti programını açıkladı. Bu parti programına göre, hem siyasal hem de ekonomik yönden liberaldi. Partiye ilk etapta 29 milletvekili katıldı. Cumhuriyet Halk Fırkasında İsmet Paşa başbakanlıktan istifa etti. Yerine Fethi Bey, Hükümeti kurmakla görevlendirildi. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine Recep Peker'in getirilmesi, Cumhuriyet Halk Fırkasının güçlendirilmeye çalışıldığının göstergesiydi. Diğer yandan cumhuriyetin ilanından beri gerek başvekil gerekse partinin genel başkanı olarak görev yapan İsmet İnönü; parti içerisindeki etkinliğini sürdürüyordu. Ayrıca başbakanlıktan ayrılmasına rağmen parti genel başkanlığı görevini sürdürmesi Fethi Bey hükümetinin kısa soluklu olacağını gösteriyordu.

1925 yılının Şubat ayında doğu illerinde patlak veren Şeyh Sait ayaklanması ancak Nisan ayında tamamen bastırılabilirdi. Bu ayaklanma siyasi sonuçları itibariyle de cumhuriyet tarihinde de önemli bir yer tutar. Fethi Bey hükümetinin bu isyan karşısındaki başarısız durumu dikkatleri İsmet Paşa'ya yöneltti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında yer alan dine saygılı olacağı hükmü gerıcilik olarak değerlendirildi. Parti, Şeyh Sait isyanı ile ilintilendirilmeye çalışıldı. Esasında 1924 anayasasına göre devletin resmi dini İslam'dı. Bu açıdan herhangi bir kanunsuz durum yoktu. Nihayetinde Fethi Bey hükümeti meclisten güvenoyu alamayarak 2 Mart'ta istifa etmek zorunda kaldı. Fethi Bey, Paris büyükelçiliğine atanarak ülkeden uzaklaştırıldı (Karatepe, 2009:163).

Yeni hükümet İsmet Paşa tarafından kuruldu. 4 Martta güvenoyu aldı. Aynı gün TBMM'den Tahrir-İ Sükûn Kanunu çıkarıldı. Çok sert maddeler içeren bu kanun huzurun ve sükûnün tesisini amaçlıyordu. Özellikle dinin siyasete alet edilmesi, vatana ihanet suçu olarak 'Hıyaneti Vatanıye Konunu'na eklendi. Bu olağanüstü yasalarla hükümetin elinde çok sert yaptırım gücü vardı (Karatepe, 2009:164). Yasaya Terakkiperver Fırkası karşı çıktı. Şark İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Bu mahkemenin tartışılmazdı, meclisten geçmeyecekti. Ankarada da İstiklal Mahkemesi kuruldu ancak bu mahkemenin kararları meclisten geçecekti (Koçak, 2008:142). Bu dönemde muhalefet çok sert bir şekilde susturuldu. Gazeteler ve birçok gazeteci yargılandı. Şeyh Sait ve arkadaşları (29 kişi) 28 Haziranda idama mahkûm edildiler. 29 Haziranda da idam edildiler (Koçak, 2008:142). Şeyh Sait isyanının siyasi sonucu ise Türkiye'nin uzun yıllar katlanmak zorunda kalacağı tek parti diktatörlüğü olarak karşımıza çıkmasıdır. Bundan sonraki dönemde muhalefet çok cılız ve pasif kaldı.

Şeyh Sait isyanından hemen sonra, 1926'da Mustafa Kemal Atatürk'e İzmir'de suikast yapılacağı ihbarı üzerine; yapılan soruşturmalarda, sürdürülen uygulamalarla muhalefet bir kez daha etkin biçimde susturuldu. Öyle ki Mustafa Kemal Atatürk'ün kurtuluş savaşında en yakınında bulunan kader birliği ettiği arkadaşları bile yargılandı. Mahkeme o derece pervasızdır ki; Başbakan İsmet İnönü'yü dahi tutuklama yoluna gitti. Ancak cumhurbaşkanının müdahalesi ile vazgeçildi. Burada İstiklal Mahkemelerinin sınırsız gücünü idrak etmemiz gerek. Bu mahkemeler son muhalifleri de susturunca; bu dönemden itibaren ülkede açık bir muhalefet kalmadı ve "Tek Partili Cumhuriyet" kurulmuş oldu (Koçak,2008:145).

Bu dönem aynı zamanda 1929 dünya ekonomik bunalımını da her alanda hissederek yaşadı. Ekonomisi zaten zayıf olan genç cumhuriyet; dış kaynaklı bu küresel kriz nedeniyle çok zor duruma düştü.

Mustafa Kemal Paşa bu sıkıntıları kaynağını muhalefetin olmamasına bağlıyordu. Çünkü hükümetin yaptığı işleri denetleyecek eleştirecek bir mekanizma henüz yoktu. Bu işi de en iyi muhalefet yapabiliyordu. Paris'te bulunan Fethi Bey, yurda çağrılarak Gazi'nin istek ve direktifleri doğrultusunda parti kurma çalışmalarına başladı. Bu çabaların sonucu olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCB), 12 Ağustos 1930 tarihinde kuruldu. Parti ekonomik anlamda liberalizmi savunuyordu. Vergilerin indirilmesi, yabancı sermayenin kabul edilmesi, özel girişimin esas tutulması, bürokrasinin azaltılması, tek dereceli seçim ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesini istiyor, vicdan, fikir ve çalışma özgürlüğünün sağlanmasını talep ediyor, yürütme organının denetlenmesi gerektiğini vurguluyor, halkın yönetime katılmasını ve yöneticilerini denetleyebilmesini talep ediyordu. Çok kısa bir zaman zarfında Serbest Cumhuriyet Fırkası çeşitli nedenle siyasal anlamda kendini göstermeyen kesinlerin desteğini arkasına almaya başladı. Cumhuriyet Halk Fırkasına ciddi anlamda rakip oldu. Hatta iktidar olma durumu dahi ortaya çıktı. Bu durum partinin kuruluşu için bizzat devreye giren Mustafa Kemal Paşa'nın tepkisini çekti; hala Cumhuriyet Halk Fırkasının başkanı olduğunu hatırlattı. Ülke içerisindeki kutuplaşma ve sert tartışmalar Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucularının gözünden kaçmadı. Atatürk'le ters düşmeyi göze alamayarak, ülke içerisinde daha farklı sıkıntıların ortadan kaldırmak için 17 Kasım'da, Fethi Bey dâhiliye vekâletine yazdığı yazıyla partinin feshedildiğini ilan etti. Parti siyasi hayata sadece üç buçuk ay dayanabildi.

Serbest Fırkanın kapatılmasından bir ay kadar sonra 23 Aralık 1930 günü Menemen olayı çıktı. Menemen olayı o dönemde çok büyük sıkıntıların habercisi idi. Serbest Fırka kendisini feshederek böyle bir komplonun dışında kaldı. Bu olayda genç Asteğmen Fehmi Kubilay hunharca öldürüldü. Sıkıyönetim ilan edildi. 28 idam kararıyla olaylar bastırıldı.

2.1.1. Atatürk-İnönü Çatışması Ve Ayrılığı

Atatürk ile İnönü arasındaki daha milli mücadele yıllarında başlayan siyasal birliktelik, 1937 yılında sona erdi. Oysa Atatürk ile İsmet İnönü arasındaki süregelen yakın işbirliği her alanda kendini gösteriyordu. Bu sayede İsmet İnönü cumhuriyetin ilanından sonra 21 Kasım 1924–2 Mart 1925 tarihleri arasında görev yapan Fethi Okyar hükümeti dışında 1937 yılının Eylül ayına kadar kesintisiz başbakanlık yaptı. Doğal olarak bu çatışma ve ayrılık, dönemine damgasını vuran önemli siyasi gelişme olarak kabul edilmelidir (Koçak, 2008:157).

Tek parti yönetimlerinde sıklıkla görülen ekonomi yönetiminde zafiyet, gerek 1929'daki dünya ekonomik bunalımı ve gerekse Türk ekonomisini idare edenlerin

yönetimsel zayıflıkları, Türk milletini geçim derdine düşürdü. Ülkede yokluk hüküm sürdü. Halk ekonomik sıkıntılardan dolayı bıkkındı. Halkın bıkkınlığında; iktisadi hayattaki darlık, verimsizlik, yetersizlik elbette ki etkiliydi (Aydemir,1993:148). Atatürk ile İsmet İnönü arasındaki anlaşmazlıkların üç farklı sebebi göze çarpmaktadır.

1) Cumhurbaşkanı Atatürk'ün İsmet İnönü hükümetine sürekli dışarıdan müdahalede bulunmasıdır. Bu müdahaleler başbakana sorulmadan bakanı görevden almaya kadar varıyordu. İnönü bu tarzda müdahalelere sert tepkiyle karşılık veriyordu.

2) Dış politika alanı İnönü ile Atatürk'ün en çok karşı karşıya geldiği alandı. Özellikle Hatay meselesinin gündemde olduğu bu dönemde; İsmet İnönü daha diplomatik bir üslup ve etkin diplomasi ile çözüm taraftarı iken, Atatürk bir an önce gerekirse askeri seçenekleri de devreye sokarak Hatayı topraklarımıza katmanın doğru olacağını söylüyordu. Atatürk dış politikayı yakından takip ediyordu. Uluslararası ilişkiler ve devletlerin durumlarını değerlendirerek; Hatay konusunda kimsenin Türkiye'yle uğraşmayacağını ileri sürdü. Şartların iyi olduğunu söyleyerek, bir an önce Hatay'ın alınmasını istiyordu

3) Üçüncü konu ise ekonomik alanda izlenen politikayla alakalıydı. Ekonomik alanda Atatürk ile İsmet İnönü arasında temel bir görüş ayrılığı vardı. Bu anlamda alınan her kararda ya da uygulamada, düşünülen projelerde, bu görüş farklılığı kendini açığa vuruyor ve çoğu kez önemli bir çatışmaya dönüşüyordu. Dolayısıyla da zaten zor dönemden geçen Türkiye cumhuriyeti devleti ekonomisi zarar görüyordu. Atatürk özel girişimi canlandırmadan yanayken, İnönü ise devletçi ekonominin sıhhatli olacağı yönünde görüşleri ile biliniyordu. Bu arada Atatürk'ün önünde iş bankası örneği duruyordu. Çok zor şartlarda kurulan bu banka hızla büyüdü ve ekonominin gurur vesilesi oldu.

Neticede bütün bu uyuşmazlıklar İsmet İnönü'nün 20 Eylül 1937 de görevinden ayrılması ile son buldu. Yerine İş Bankası Genel Müdürü Celal Bayar başbakanlığa getirildi. Celal Bayar başbakanlık görevini devam ederken Atatürk'ün hastalığı ve dolayısıyla da yeni cumhurbaşkanlığı konusu en sıcak gündem olarak duruyordu. Cumhurbaşkanlığı için çeşitli isimler gündeme geldi. Fakat son olarak İsmet İnönü ismi üzerinde mutabık kalındı. Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938 'de (Dolmabahçe Sarayı)'nda ölmesi üzerine yapılan seçimler neticesinde Türkiye Cumhuriyetinin ikinci cumhurbaşkanı İsmet İnönü oldu. Atatürk'ün ölümü ile sadece cumhurbaşkanlığı değil aynı zamanda CHP değişmez genel başkanlığına boşaldı. 26 Aralıkta yapılan CHP Genel Kurultayında İnönü'nü partinin değişmez başkanı oldu. Ebedi şef sıfatı verilen Atatürk'ün yerine İnönü'ye "milli şef" sıfatı verildi. İnönü döneminin en önemli siyasi girişimi hiç kuşkusuz Köy Enstitüleri idi. Bu projeye kırsal alandaki eğitim öğretim açığını kapatmak en temel hedef olarak görünmekteydi.

Savaş yıllarında (1939–1945) köy enstitüsü sayısı yirmiye buldu. Daha sonra sessizce ortadan kalmasındaki neden halkın desteğinden yoksun olmasıydı. Hatta projenin nakdi yükü köylülerin zaten yoksul omuzlarında olunca; sessiz tepki en baştan göze çarpıyordu. Savaş yıllarında ekonomik zorluklar iyice artmış çözüm bekleyen bir yığın mesele hükümetin önünde bekliyordu. Varlık vergisi alınmasına başlandı. Çok sert tepki çeken bir uygulamaydı (Yıldız, 2009:47). CHP'nin 1938'de İsmet İnönü'ye vermiş olduğu Milli Şef sıfatı, Mayıs 1946 yılında toplanan CHP kurultayında değişen dünya şartları da göz önüne alınarak kaldırıldı. (Koçak, 2008:162–181). Değişen dünya Türkiye'yi de rüzgârına katmış gidiyordu.

2.1.2. Demokrat Partinin Kuruluşu

Demokrat Parti (DP) 7 Ocak 1946 yılında kuruldu. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulan partinin genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. Aynı gün partinin tüzüğü de açıklandı. Aslında dışarıdan bakıldığında CHP ile DP arasında çok bir fark göze çarpmıyordu.

DP programı iki ana görüş etrafında kaleme alınmıştı. Bu görüşlerden ilki, ülke genelinde demokrasiyi yaygınlaştırmak ikincisi ise ekonomik olarak darboğazda olan ülke ekonomisini düzlüğe çıkarmaktı. Kişisel hak özgürlükler serbest bırakılacak ve desteklenecekti. Ayrıca Demokrat Parti, laikliği dinsizlik biçiminde algılamıyor ve din özgürlüğünün de diğer özgürlükler kadar önemli olduğunu belirtiyordu.

CHP, DP'nin kuruluşunu son derece olumlu karşıladı. DP ilk zamanlarda kendinin farklı olduğunu anlatmakla zaman geçirdi. Danışıklı kurulmuş bir parti olmadığını aksine önemli işler için mücadele edecek bir parti hüviyeti ile çalışacağını anlatıp duruyordu.

CHP 2. Olağanüstü Kurultayı 10 Mayıs 1946'da Ankara da toplandı. Toplantının asıl amacı çok partili siyasi sisteme uyum sağlamak idi. Bu amaçla; İnönü'nün isteğiyle Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef sıfatları kaldırıldı. Bundan sonra CHP Genel Başkanları her dört yılda bir yapılacak serbest seçim yoluyla belirlenecekti. 1946 Genel Seçimleri, yasal düzenleme uyarınca adli denetimin dışında, açık oy – gizli sayım yöntemine göre ve çoğunluk sistemine göre yapıldı. (Koçak, 2008:180–182). 1946 Seçimleri, 21 Temmuz günü yapıldı. Seçime CHP, DP, MKP ile diğer bazı yeni kurulmuş partiler katıldı. Seçimler sonunda; 465 sandalyeden CHP 395, DP 66 ve bağımsızlar da 4 üyelik kazandılar. Lakin seçim sonuçlarına usulsüzlük iddiası karıştı. 1946 seçimleri tarihimize usulsüz seçimler olarak girdi. Bütün bunlara rağmen DP meclise girdi ve muhalefet partisi oldu.

DP kurulduğundan beri iktidara nasıl muhalefet edileceği noktasında sıkıntılar yaşıyordu. Bir kurup ılımlı bir diğer kurup ise sert bir muhalefetten yanaydı. Aynı sıkıntılar iktidar partisinde de mevcut idi. CHP, DP'ye karşı nasıl bir politika izlenmeli konulu tartışmalara girdi. Recep Peker Hükümeti, muhalefet anlamında oldukça sert iken İnönü'nün müdahalesi ile görevinden alındı. Yerine daha ılımlı Hasan Saka hükümeti göreve getirildi. Buradan da anlıyoruz ki çok partili hayat devam edecekti. Bunun bizzat garantisi İsmet İnönü'ydü.

DP bir yandan muhalefet görevini yaparken diğer yandan da parti içerisinde sıkıntılarla uğraşıyordu. Bazı partililer, parti disiplinine uymadıkları gerekçesiyle partiden ihraç edildi. Bunlar arasında önemli isimlerde vardı. Hasan Saka hükümetinin istifasıyla yeni hükümeti Şemsettin Günaltay kurdu. bu dönemde iktidar muhalefet ilişkilerinde bir yumuşama oldu. Yeni bir seçim yasası hazırlandı. 16 Şubat 1950'de kabul edilen seçim yasasına göre; seçim tek dereceli, genel, eşit ve gizli oyla seçim yapılması, sandık kurullarında siyasal parti temsilcilerinin bulunabilmesi, gizli oy –açık sayım ilkesinin uygulanması ve seçimlerin adli denetin altında yapılması sağlandı. Seçim sistemi için çoğunluk yöntemi kabul edildi. Seçim sonuçlarına göre;

14 Mayıs 1950 Milletvekilliği Genel Seçimi Sonuçları

Katılma oranı: % 89,3

Toplam seçmen sayısı: 8.905.743

Oy kullanan seçmen sayısı: 7.953.055

Toplam milletvekili sayısı: 487

14 Mayıs 1950 de yapılan seçimlerde; CHP iktidarının 27 yıllık dönemi kapandı. DP 408 milletvekili çıkardı ve tek başına iktidar oldu. CHP 69 milletvekili çıkardı ve

muhalefet partisi oldu. İsmet İnönü seçim sonuçlarını kabullendi. Milli şef ortaya çıkan bu durumu kayıtsız şartsız kabul etti (Aydemir, 1968: 28). İsmet İnönü cumhurbaşkanlığı görevini Celal Bayar'a devretti. Celal Bayar da yeni hükümeti kurma işini Adnan Menderes'e bıraktı. Adnan Menderes'in ilk kabinesi şu isimlerden teşekkül etti.

Başvekil:	Adnan Menderes, Aydın
Adalet Bakanı:	Halil Özyörük, İzmir
Milli Savunma Bakanı:	Refik Şevket İnce, Manisa
İç İşleri Bakanı:	Ruknettin Nasuhioğlu, Edirne
Dış İşleri Bakanı:	Fuat Köprülü, İstanbul
Maliye Bakanı:	Halil Ayan, Bursa
Milli Eğitim Bakanı:	Avni Başman, İzmir
Bayındırlık Bakanı:	Fahri Belen, Bolu
Ekonomi Ticaret Bakanı:	Zühtü Velibeşe, İzmir
Sağlık Bakanı:	Dr. Nihat Reşat Beler, İstanbul
Gümrük Tekel Bakanı:	Nuri Özsan, Muğla
Tarım Bakanı:	Nihat Eğriboz Çanakkale
Ulaştırma Bakanı:	Tevkif İleri, Samsun
Çalışma Bakanı:	Hasan Polatkan, Eskişehir
İşletmeler Bakanı:	Muhlis Ete, Ankara

Bu kabineye 7 Haziran 1950 de Samed Ağaoğlu başvekil yardımcısı olarak girdi. 11 Temmuz 1950'de Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu devlet bakanı olarak kabinede görev yaptı. 11 Ağustos 1950'de Seyfi Kurtbek Ulaştırma ve Tevfik İleri'de Milli Eğitim Bakanlığı'na geldi (Aydemir, 1968: 31).

Demokrat Parti Dönemi büyük umutlarla başladı. Celal Bayar cumhurbaşkanı olarak, Adnan Menderes ise başbakan olarak ülkenin geleceğinde söz sahibi oldular. DP bütün gücünü iktisadi kalkınmaya verdi. Tarım bu kalkınmada anahtar rol oynuyordu. Özellikle Kore savaşı ve bu savaşın ekonomik bunalımı tarım ürünlerine olan ilgiyi artırıyordu. Traktör sayısında ki artış dahi tarımsal kalkınmayı gösterir nitelikteydi.

Öyle ki; 1924- 220, 1930- 2000, 1948- 1756, 1950- 9905, 1956- 43727 (traktör sayısındaki artış).

Ekilen topraklar bu sayede 1948' de 9,5 milyon hektardan, 1956 da 14,5 milyon hektara çıktı. Geniş çaplı karayolu çalışmasına başlandı. 1952'de Türkiye'nin NATO üyeliğine kabulü önemli bir dış siyaset başarısı olarak kabul edildi. Demokrat Parti iktidara gelişinden bu yana aldığı üç karar, takip ettiği yolu daha net bir şekilde ortaya koyuyordu.

İlk karar ezanla ilgili karardı. Hatırlanacağı üzere daha Atatürk hayatta iken çıkarılan kanunla ezanı müezzinler Türkçe okuyorlardı. DP bu kanunu kaldırarak bu konuyu din adamlarının salahiyetine bıraktı. İkinci karar dini tedrisatı ilgilendiriyordu. Hatırlanacağı üzere laiklik adına, din öğretim ve eğitimi umumi ve hususi tedrisatın bütün derecelerinde kaldırılmıştı. Dini eğitim ve öğretim ilkokulun dördüncü sınıfından itibaren çocuğun velisinin isteği doğrultusunda yeniden verilmeye başladı. Üçüncü karar ise İnönü döneminde değiştirilen anayasa metninin anlaşılır bir üslupla yeniden yazılması idi ki tüm kesimlerce bu kararlar memnuniyetle karşılandı (Başgil, 2006:76-77).

DP'nin Kore'ye asker gönderme kararı ülke gündemini uzun bir süredir meşgul eyledi. CHP, Kore'ye asker gönderme kararını anayasaya aykırı buluyordu. Asker gönderme işinin ancak meclisin onayı ve isteği doğrultusunda olabileceğini söylüyordu.

Çok sert eleştirilerle DP'ye yükleniyordu. DP sürekli bir korku ile ülkeyi yönetmeye çalıştı. Bu korkular yüzünden bazı kararlar aldı. Almış olduğu kararlar muhalefet açısından çok sertti. Sürekli bir İnönü fobisi vardı. Yıllarca süren tek parti yönetiminin etkisi görünüyordu.

DP sürekli dile getirdiği çoğulcu demokrasi arzularından vazgeçmiş görünüyordu. Rekabetçi çoğulcu bir sistemin kurulması ve muhalefetin kurumlaşması yönünde hiçbir girişimde bulunmadı. 1950-1960 döneminde Halk Partisinin, seçim kanununun değiştirilmesi ve "nispi temsil" sistemine geçilmesi için verdiği mücadele iktidar muhalefet ilişkilerinde sürekli çatışmalara neden oldu. Muhalefette bulunduğu dönemde sürekli çoğunluk sisteminden şikâyetçi olan DP, almış olduğu oy oranının çok üstünde bir temsil gücü sağlayan seçim kanunu değiştirmeye yanaşmadı. Hatta meclisteki ezici çoğunluğa dayanarak, azınlık haklarını sınırladı, muhalefete karşı baskı uyguladı. İktidarın bu tutumu karşısında Halk Partisi 1924 anayasasının değiştirilmesini gündeme getirdi. Ancak bürokrasinin ve ordunun halk partisine bağlılığını bilen iktidar, devlet mekanizması içerisinde lehine kullanabildiği tek güç olan meclis çoğunluğunu elden çıkarmamak için anayasa değişikliği talebine sıcak bakmadı. Demokrat Parti iktidarı, kasabalı çiftçi ve esnaf kesimlere dayanıyordu. Demokrat Parti ilk defa aşağıdan gelen Anadolu halkının demokrasi aracılığıyla yönetime katılmasını sağladı. (Aydemir, 1969:223). Seçimlerde meclise, bu kesimlerden gelen ve devrimlere Halk Partililer kadar sıcak bakmayan temsilciler girdi. Öte yandan uygulanan imar politikalarıyla da ülke belirli ölçülerde sanayileşti, siyasi hayatta etkili olan bir ticaret sınıfı ortaya çıktı. Yeni oluşan ticaret sınıfının ve çiftçilerin statüsü yükselirken, inkılâpların öncülüğünü yapmış bürokratlar, aydın ve asker sınıfı itibar kaybına uğradı (Karatepe,2009:205-206).

1953'de DP akliselim bir kimsenin yapmayacağı bir iş yaptı. Bir yasa çıkartarak (14 Aralık 1953) muhalefet partisi konumundaki CHP'nin bütün malvarlığına el koydu. Bu ana muhalefet partisinin etkinlik alanlarını kısmak adına bir hareketti. Fakat bu sertlik CHP ile sınırlı kalmadı. 8 Temmuz 1953'de Millet Partisini de kapatıldı. 1954 seçimleri yaklaşırken, hükümet basından gelen eleştirilere karşı, ağır cezalar getiren bir yasa çıkardı. Mahkemeye çıkartılan gazeteciler; iddialarını ispat hakkından bile yoksun bırakılıyordu. Bu durum birçok DP milletvekilini dahi isyan ettirdi. 19 DP milletvekilinin, hukukta ispat hakkı için verdikleri mücadele Menderes tarafından alay konusu edildi. Bu duruma dayanamayan milletvekilleri partiden ayrılarak 1955 yılında Hürriyet Partisini kurdular. Bunlar içinde, Turan Güneş, Ekrem Alican, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ gibi isimlerde vardı.

2 Mayıs 1954 seçimlerinde DP oyların %57'sini, CHP %37'sini aldı. DP seçim zaferi kazanmasına rağmen daha bir saldırgan politika izledi. Bunda İnönü'nün usta işi sınırları yıpratma hareketlerinin de etkisi vardı.

Menderes: "Gözümüne bak paşa, gözümüne bak! Senin yalancı şöhretinden çekinecek, korkacak kimse yok burada! 1946'daki cinayetin cezasını çekeceksin." şeklindeki hitabına çok soğukkanlı ve rakibi çileden çıkartacak kadar serinkanlı cevap vermekteydi. İnönü'nün cevabı "Başvekilin ne kadar mustarip olduğunu görüyor, acıyorum. İstirabının sebebi, sınırlarının bozulmuş olmasıdır. Düşmanlık politikasını bırakırsa, huzura kavuşacaktır. Bu vehimlerden kurtulması lazımdır." şeklindeydi.

Demokrat Partiyi, bir demokrat partili olarak inceleyen Dr. Cem Eroğul eserinde (Demokrat Parti Tarihi) meclis zabıtlarına geçmiş bu tartışmalardan bahsederken; "Bu söz dalaşı; Menderes'in İnönü'ye karşı duyduğu kompleksin bir örneği olduğu gibi, on yıl boyunca İnönü'nün Menderes'i yıkmak için kullandığı taktiği de gayet güzel gösterir. Tahrik edip çileden çıkarmak, çileden çıkarıp hata işletmek, hataları acımasızca

yüzüne vurmak, daha çok hata işletmek... Ta, hataların içinde boğulana kadar'' bu yolla İnönü Menderesi hep hataya zorladı. Muhalefetin mücadelesi sertleştikçe Demokrat Parti hırçınlığını artırdı. Bu yolda elindeki iktidar gücünü de kullanmaktan çekinmedi (Aydemir, 1993:262-263).

Demokrat Parti; plan ve hesap yapmadan yaptığı harcamalar yüzünden, enflasyona, döviz darboğazına, mal kıtlığına yol açtı. DP hükümeti bunca ekonomik sıkıntıya rağmen iktisadi planlama düşüncesini ret ediyor hatta alaya alıyordu. ABD' den yardım istendi alınamadı. 1955'te Karadeniz gezisine çıkan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Sinop'ta tutuklanarak İstanbul'a getirildi ve bir gün hapis yatırıldı. 1956 yılında dükkân sahiplerinin elini sıkması eylem sayılarak 6 ay hapse mahkûm edildi. Bütün bu siyasi ve iktisadi sıkıntıların tam ortasına; 1954'te başlayan Kıbrıs Meselesi düştü. Bu mesele Türkiye'nin gündemini meşgul etmeye başladı. Yunanistan Kıbrıs sömürgesi olan adanın kendisine verilmesini istiyordu. Bu durumda Türkiye'de adaya talip oldu. Kıbrıs Rumları, adanın Yunanistan'a bağlanması için kanlı eylemlere başladı. Bu konunun görüşülmesi için 1955'te İngiltere'de bir konferans toplandı. Bu sırada 6 Eylül de İstanbul'da çıkan bir gazete Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığını haber veriyordu. Bu yanlış haber nedeniyle bütün İstanbul'da Rumların işyerleri yağmalandı, talan yapıldı. Polis önlemleri çaresiz kaldı. Olay; gece yarısı ordu birliklerinin müdahalesi ile durdurulabildi. Sıkıyönetim ilan edildi. İşçi komünistler yapı diye komünistler hapselere atıldı. Daha sonra Yassıada'daki Adalet Divan'ında 6/7 Eylül olaylarının Bayar, Menderes, Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ve İçişleri Bakanı Namık Gedik tarafından düzenlendiğine karar verildi. Yassıda Mahkemelerine göre İstanbul'un pek çok semtinde meydana gelen bu olayları genel manada Demokrat Parti organize eyledi denildi. Lakin bu konu ile ilgili tam anlamıyla bilimsel delillere dayanan araştırma yapılmadan hüküm vermek bilimsel etikle bağdaşmaz. Değerli bilim dünyası bu konuyu mutlaka her yönüyle aydınlığa çıkaracaktır. Yunan makamları ise Atatürk'ün evine bomba atmaktan sorumlu birkaç kişiyi tutukladı. Öyle görülüyor ki ülkemizde devletin hukuk dışına çıkmasının bir örneğini yaşandı. DP meclis soruşturmasını ret etti. Bir tek içişleri bakanı Namık Gedik istifa etti (Akşin, 2008:216-217).

Kıbrıs konusuna gelince; Türkiye adanın tümünü istiyordu. Daha sonra bu görüşün pek gerçekçi olmadığı kanaatine varılarak adanın Türkiye ve Yunanistan arasında paylaşılması istenmeye başlandı. Sonuç olarak adanın bağımsız kalmasına karar verilirken; İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ada üzerinde haklara sahip olacaklardı. İngiltere hava üssü bulunduracak Türkiye ve Yunanistan birer askeri garnizon bulunduracaktı. Her üç devletin müdahale hakları bulunacaktı. Ayrıca Kıbrıs anayasası hükümet ve parlamentoda Türklere bazı özel haklar tanıyordu. Federal Almanya'dan bir yargıcın başkanlığındaki Anayasa Mahkemesi bu düzenin işleme hususunda nezaret edecekti. Başpiskopos Makarios, Kıbrıs cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük yardımcısı olacaktı. Kıbrıs sorunu böylece çözülmüş görünüyordu. Fakat kısa süre sonra Rumlar Zürih ve Londra antlaşmalarının getirdiği düzeni yıkmak için harekete geçti.

2.1.2.1. 1957 Seçimleri Ve DP'nin Çıkmazlara Girişi

1957 seçimlerini DP yine kazandı, fakat DP'nin oyları azaldı. (%48 ve 424 milletvekili) CHP oyların %41'ni aldı. (178 milletvekili) Cumhuriyetçi Millet Partisi (Osman Bölükbaşı'nın partisi) ve Hürriyet Partisi 4'er milletvekili çıkardı. DP 1957 seçimlerinden sonra muhalefete karşı sert davrandı. Köylü- Millet Partisi ve Hürriyet

Partisi mensupları, iktidar tarafından hor görüldü. 7 Ağustos 1956'da Hürriyet Partisi Başkanının ve İl başkanlarının Anıtkabire çiçek koymaları yasaklandı. Gece parti başkanının evindeki etkinlik dağıtıldı. 16 Eylül'de, Kırşehir'i ziyaret eden Osman Bölükbaşı'yı karşılayanlar coplarla dağıtıldı. 1957 bütçe konuşmalarında İnönü'nün Menderese yaklaşma teşebbüsleri netice vermedi. Ondan sonra durum 27 Mayıs ihtilalına kadar hiç değişmedi. İki tarafta iki düşman grup haline geldiler (Aydemir, 1993:270-271).

1958 'de iktisadi bunalımın çözümsüzlüğü karşısında Türk hükümeti IMF ve Dünya Bankasının dayatmasını kabul etmek zorunda kaldı. Başka türlüde dış borç bulma olanağı kalmadı. 4 Ağustos 1958'de istikrar önlemleri alındı ve dolar 2.80 TL'den 9 TL'ye çıkarıldı. Bütün bu yapılanlar ekonomik darboğazdan ülkeyi kurtarmaya yetmedi. Bunları gören DP hükümeti 1958 güzünde daha şiddetli bir baskı dönemi başlattı. Bu kez iktisadi bir bunalımın sonucu olan; istikrar önlemleri ve ağır bir devalüasyon, fiyatları fırlattı. Halk perişan oldu. Öte yandan 1957 seçimlerinde yükselişe geçen CHP, mecliste kalabalık bir kurup oldu. Bütün bunlar birbiri ucuna eklenince bir sonraki seçimi DP'nin kaybetme olasılığı arttı. Oysa DP iktidardan ayrılma olasılığını hiç düşünemiyorlardı. Bu esnada daha otoriter bir yönetimin temelleri için iki dış olay önemli bir örnek olarak karşımızda duruyordu.

Bunlardan biri 14 Temmuz 1958 Irak Devrimiydi. DP iktidarı Ortadoğu devletleri ile yakın ilişkilere girmek istedi. Bunu yaparken NATO, ABD'yi de küstürmek istemedi. DP sıcak ilişkiler kurmaya çalıştığı Ortadoğu ülkelerinin bir numaralı sorunu Filistin sorunu idi. İsrail'in en büyük destekçisi ve müttefiki ABD ve Batı Ülkeleri olduğuna göre, Türkiye'nin ABD ve NATO ittifakından vazgeçmeden orta doğuyla yakınlık kurması ve işbirliğine gitmesi olanaksızdı. Sonuç olarak batının içinde olan Türkiye ancak Pakistan, İran ve Irakla "komünizme karşı" Bağdat batkını kurabildi. İngiltere de baktın üyesiydi. ABD dışarıdan destek veriyordu. DP önderleri özellikle Irak krallık ailesi ve başbakan Nuri Sait ile çok yakın ilişkiler geliştirdi. 14 Temmuz 1958'de Irak ordusunun darbe yapması Faysal ve Nuri Sait'in öldürülmeleri DP yöneticileri üzerinde şok etkisi yaptı. Birçok kaynağa göre Irak devrimi DP iktidarın da darbe korkusunu başlattı ve artırdı. DP için ikinci büyük olay ise Fransa'da meydana gelen De Gaulle'nin karışık bir siyasal ortamda 31 Mayıs 1958'de başbakanlığa getirilmesidir. Akabinde yarı başkanlık sistemine geçerek V. Cumhuriyet Anayasasını yürürlüğe sokmasıdır. De Gaulle savaşta elde ettiği karizmatik lider imajıyla bir çeşit demokratik diktatör oldu. Fransa'daki gelişmeleri yakından takip eden Menderes bu gelişmeleri kendine örnek almaya çalıştı. Fransa'nın o gün içinde bulunduğu şartlar Türkiye'nin kendine has şartlarından çok farklıydı. De Gualle Fransa'yı ikinci dünya savaşında kurtardı. 1954'den buyana süren Cezayir iç savaşını, sona erdirme noktasında Fransız halkı De Gaulle'ye güveniyordu. Zaten verilen oylar Fransa adına bu hesaplar neticesindeydi. Oysa Türkiye'nin ne böyle bir sorunu vardı ne Menderes ne de Bayar kurtarıcıydı.

Menderes 6 Eylül 1958'de Balıkesir'de, muhalefeti Iraktaki devrimin bir benzerini yapmakla suçladı ve darağacını hatırlattı. 21 Eylül de İzmir'de De Gualle sistemini örnek almak istediği yönünde cümleler kurmaktan çekinmedi. Devlet görevlilerine baskı yapılıyorsa; demokrasiye paydos denileceğini söyledi. Bu sert tartışmalar sonucunda vatan cephesi oluşturuldu. Halk karşılıklı gruplara ayrıldı. Menderes 12 Ekim 1958 günü muhalefetin (kin ve husumet) cephesine karşı bir vatan cephesi kurulması gerektiğini beyan etti. Ondan sonra ülkenin her yanında vatan cephesi kurulmaya başlandı. Üyeler önce DP'ye üye oluyordu. Katıldıkları cepheye

vatan cephesi deniliyordu. Vatan cephesini kuranlar ve katılanlar her gün radyodan tek tek okunuyorlardı. Bu durum ortamı daha gerdi.

Muhalefet bu gelişmeler karşısında ezilmemeye çalışıyordu. 24 Kasım 1958 tarihinde Hürriyet Partisi ve CHP birleşme kararı aldı. Bu siyasi çekişmeler arasında iktidar ile muhalefet liderlerinin bir ortak nokta bulmaksızın bir birlerine karşı yürüttükleri sert muhalefet ülke yararına değildi. Menderes, 1 Ağustos 1957'de yaptığı konuşmayla seçim güneşi yakında doğacaktır diyerek seçimleri resmen başlattı. Başlayan seçim çalışmaları ülke siyasetini daha da gerdi. Halk partisi 1957 döneminde, Millet Partisi, Hürriyet Partisi gibi partilerle işbirliği yapmak istemişse de buna ne zaman ne de imkân bulabildi. İktidar elinde bulundurduğu çoğunluğu iyi kullanarak CHP'nin diğer partililerle işbirliği yapmasını engelledi. Bu dönem seçim kampanyaları olağanüstü sertlikte geçti. Mesela 13 Ekim 1957 yılında menderes şöyle sesleniyordu; *“İsmet Paşa buhran var diyor. Buhran İsmet Paşa'nın kendi kafasındadır. İsmet Paşa hastadır. Bir nevi hastalığa müptelidir. Bu hastalığın adı da iktidar hastalığıdır. Canım Trabzonlular! Size hizmet etmek, size kul köle olmak hususunda, elimizden gelen her şeyi yapmaya hazırız.”* İnönü'nün karşılıkları daha sakin ama çok ağırdı. Mesela 13 Ekimde şöyle konuştu. *“Eğer DP'nin şansı varsa, benim sağlığında çekilmek lütfüne uğrar. Onları ilerde müdafaa edecek tek adam ben olacağım.”* Bu sözler gelecek için birtakım manalar taşıyordu şüphesiz. İnönü DP'den ümidini kesti. Siyasi rakiplerinin geleceklerini iyi görmüyordu. DP içinde önemli ölçüde parçalanmalar oldu. Fuat Köprülü; bu seçim mücadelesi, tek parti, tek şef sistemini canlandırmak isteyen bir adama karşı, koca bir milletin mücadelesidir diyerek DP partiye isyan bayrağı açtı. Nihayetinde yapılan seçim sonuçları göre; DP iktidarda kaldı ama çok oy kaybına uğradı. Bu seçim sonuçları esasında DP 'lilere bir ikaz niteliği taşımaktaydı.

Seçim gecesini Menderes'in yakın arkadaşlarından Samet Ağaoğlu (Arkadaşım Menderes) isimli eserinde şöyle anlatıyordu.

“1957 seçimlerinin sonuçları, başta menderes olmak üzere hepimiz için düşündürücü oldu. Demokrat Parti önemli sayıda oy kaybetmişti. Mecliste muhalefetin sandalye sayısı 178'e yükselmişti. Bu sonuçları aldığımız gece siyasi hayatımın heyecanlı saatleri ile doludur. Seçim sonuçlarını bazen başbakanlıkta bazen içişleri bakanlığında ve bezende halk partililerin Ankara sokaklarında kızgın yürüyüşlerinin havası içerisinde aldık.

Menderesi 7 yılda o geceki kadar üzgün bir sinirlilik içinde görmemiştim. Hükümet olarak memleket düzeninin başbakanı olarak, demokrat partinin büyük sorumlusu olarak manen yenilmiş bulunuyordu. Kısık bir sesle; Demokrasiyi bu hale getirmeye ne hakkımız var kimin ne hakkı var? Diye kendi kendine ve hepimize soruyordu. Saçları dağınıktı. Yüzü sararmıştı. Durmadan konuşuyordu. Fatih Rüştü Zorlu bir ara yanıma geldi. Bak Samet Bey dedi Adnan Bey mağlup bir kumandana ne kadar benziyor. Üstünde sadece üniforması eksik. Gün doğarken evlerimize dağıldık. Ama bu 1950 ve 1954 zaferi değildi artık. Evet, Menderes de hep geceyi hatırlayarak Allah bir daha 27 Ekim gecesini göstermesin derdi.”

Bu seçim yenilgisi Demokrat Parti açısından ilkti. Demokrasinin kendi kuralları normal işledi ve DP oy kaybına uğradı. Bu durumu kabullenemeyenler aynı yolla iktidara gelen insanlardan başkası değildi. Bu haleti ruhiye gösterdi ki iktidar olmak insan nefsinin okşayan güzel ve vazgeçilmesi zor olaydı (Aydemir, 1993:272-275).

Demokrat parti muhalefete karşı çok sert uygulamalarla muhalefeti yıldırma yoluna gitti. 30 Nisan 1959'da İnönü'nün kurtuluş savaşında karargâhı olan evi ziyaret etmek istedi. Vali tarafından bu ziyaret engellenmek istendi. Valinin isteğini yerine getirmeyen emniyet müdürü ve jandarma komutanı görevden alındı. İzmir'de CHP'nin

bütün etkinlikleri engellendi. İstanbul'da İnönü havaalanından gelirken taşlı sopalı DP'liler Topkapı'ya yığıldılar. Trafik müdürü arabasıyla yolu tıkadı. İnönü'nün arabası durunca çevresi zorbalardan sarıldı. İsmet İnönü bu olayda hiç de hoş olmayan olaylarla karşılaştı. Bu olaylar gazetelere yansıtılmadı. DP'nin önderlerinin olayda doğrudan sorumluluğu olmasa bile hükümet olarak bu türden olaylara meydan vermemeleri gerekirdi (Akşin, 2008:221).

Demokratik Parti; gerek ekonomik gerekse siyasi yıpranmışlıkla boğuşuyordu. İhalelere fesat karışıyordu. Bizzat Menderes bile bunlarla başa çıkamaz olmuştu. 27 Mayıs ihtilalından bir önceki yıl Menderes şöyle bir serzenişte bulunuyordu. *“Çalıyorlar birader, çalıyorlar. Ne diyeyim, Allah belalarını versin! Ama ben ne yapayım? Ben başvekilim, müfettiş değilim ki...”* diyordu. Yolsuzluklar karşısında Menderes bu kadar çaresizdi. Bu sıkıntılar, iktidar muhalefet arasında ki bu birbirini tanımaz haller, herkesin kendi bildiği yolda bu inatçı tutumları Türkiye Cumhuriyetini çıkmaz yollara götürüyordu. İnsanlar birbirini anlamıyorlardı, çünkü birbirini dinlemiyorlardı. Belki birbirini dinleme kültürümüz biraz daha gelişmiş olsa; demokrasinin, alınan oylarla başına buyruk hareket etme kültürü olmadığını özümsemiş olsak, her şartta azınlıkta kalanları da dinleyebilmeyi becersek, ülkemiz darbeler tecrübesinden geçemeyebilirdi. Oysa demokrasi kültürü her zaman bir uzlaşma kültürü olmalıydı. İşte bizim yakın tarihimizde; 1954-1960 arasında; D.P ve C.H.P. arasında normal münasebetler kurulamaması, parlamento adap ve usulleri dâhilinde normal temas ve münasebetlere geçilememesi, çok partili demokratik gelişmemizin büyük talihsizliği oldu. Bunun sorumlusu yahut sorumluları kimlerdi? Bunu kesin söylemek zordur. Ama şu bir gerçek vardı ki; 1954-1957 arasında da 1957-1960 arasında da iktidarla ana muhalefet partisi arasındaki mesafeler gittikçe açıldı. Ve bir türlü de kapanmadı. Bu karşılıklı kopukluk sonraki dönemlerde ülke yararına hiç olmadı (Aydemir, 1993:261). 1960 öncesinde olaylar darbeye doğru giderken herkes iktidarından muhalefetine kendi bildiğini okumaya devam etti.

2.2. 27 Mayıs Müdahalesine Doğru

16 Ocak 1958'de orduda 9 subay tevkif edildi. Bunların üçü Albay, biri Yarbay, dördü Binbaşı ve biri Yüzbaşıydı. Tutuklamalar bu subayların giriştiği bir örgütlenme hareketine kendisini de dâhil ettiklerini bildiren diğer bir subay tarafından ihbar edildi. Yargılama altı ay kadar sürdü daha sonra general olan Faruk Güventürk, hareketin teşkilatçısı olarak görünüyordu. Tutukluluk şartları çok sert geçti. Nihayet tutuklular beraat etti. Muhbir Samet Kuşçu asılsız ihbar töhmeti ile hüküm giydi. Ama bu hareket hükümeti ürküttüğü gibi orduda da yankılar yaptı. Örgütlenme teşebbüsü doğrudu. Yargıda Berat ise, işi bir nevi yatıştırmak içindi. Ordu içinde yeni tedirginlikler önlemek istendi.

2.2.1. Orduda Gizli Gruplaşmalar

Özellikle ordu içerisinde sürekli bir arayış her zaman vardı. Genç subaylar arasında 1940'ların başında müdahale amaçlı gizli örgütlenmeler başladı. Örneğin 1942-1943'de bir grup subay İnönü yönetimini devirmek amacıyla gizli bir örgüt kurdu. Bu subaylar idareye el koymak istediklerini General Muzaffer Tuğsavul'a bildirdi. Kendisinden yapacakları harekâtın başına geçmesini istediler. Tuğsavul bunun ülke için intihar olacağını söyleyerek öneriyi geri çevirdi.

Başka bir teklif Erkan-ı Harbiye Hareket Dairesi Başkanı General Ahmet Ekrem Türker'e yapıldı. Ankara İstanbul ve Konya'da ciddi planlama toplantıları düzenlendi. Ancak ikinci dünya savaşı nedeniyle vazgeçildi. İkinci dünya savaşı yıllarında kurulan örgütlerden biride "Seyfi Kurtbek Ekibi" idi. 1941-42'de kurulan ekip ikiye ayrıldı. İlki Kur. Alb. Seyfi Kurbek'e bağlı 'Hücum Ordusu', ikincisi de Kur. Yb. Cemal Tural'ın başkanlığını yaptığı örgüttür. Bu iki ekip zaman zaman birlikte çalıştı. 1946 yılında örgüt mensuplarından Kur. Binb. Cemal Yıldırım tarafından Harp Akademisinde başka bir örgüt daha kuruldu. Kur. Bnb. Naci Aşkun, Kur. Yb. Memduh Tağmaç ile Harp Akademisi Kurmay Başkanı Albay Kadri Erkmen ve General Cevdet Sunay' da örgüte katıldı. Örgüt 1947 senesinde başkanlığa Sunay'ı seçti. Ancak Sunay kıtaya çıkacağı gerekçesiyle teklifi ret etti. Bunun üzerine örgüt başkanlığına Kur. Alb. Cavit Çevik getirildi. Örgüt ordu içerisinde bir güç olmak için 1947 yılında Gelibolu'da 2. Kolordu Komutanı General Fahri Belen'den destek istedi. Belen bu isteği ret etti. Ayrıca Cemal Yıldırım, Bayar ile birkaç kez görüşerek 1950 seçimlerinde de hile yapılırsa müdahale edeceklerini bildirdi. Kurtbek ekibi ise hem İnönü, hem de Bayar ve Menderes ile ilişki kurdu.

1946 seçimlerinde yapılan hileler ordu içerisindeki örgütlenmenin önüne iki seçenek koyuyordu. Birincisi CHP'yi iktidardan zorla uzaklaştırmaktı. Ya da 1950 seçimlerinde tekrar bir seçim hilesinin yapılması halinde DP lehine müdahale etmekte. Ancak gerek örgütlerin bir darbe için kendilerini yeterince güçlü görmemeleri, gerek İnönü'nün, yükselen tansiyonu zaman zaman düşürerek ihtilal ortamının doğmasını engellemesi ve nihayet DP'nin kurulmasıyla gizli örgütlerde iktidarın demokratik yollardan değişebileceği inancının belirmesi yüzünden bu dönemdeki çalışmalar bir müdahaleye kadar gitmedi. Ayrıca Sovyet tehdidi dikkatleri dışarıya çevirdi. Bu durumda, müdahale olmasını engelledi (Akyaz, 2006: 59-60).

15 Mayıs 1950 sabahı seçimler adilane bir şekilde yapıldı. DP halkın vermiş olduğu oylarla iktidar koltuğunu kucakladı. DP liderler askeri hareket korkusuyla Seyfi Kurtbek'i milletvekili adayı gösterdi. Bunla da yetinmeyip Fahri Belen'in görüşlerine başvuruldu. Son olarak korkularını yenmek için Genel Kurmay Başkanı Abdürrahman Nafiz Gürman ile görüşüldü. Ordudan demokratik seçimlere saygılı olacağı yönünde teminatlar alındı. DP yetkileri bu kadar korkutan ve tedirgin eden İsmet Paşanın asker üzerinde ki etkisidir. Görünen o ki bu tek başına iktidar işinden DP'li yetkililer bile emin değildi. Lakin yapılan seçimler DP'nin tam zaferi ile neticelendi. İsmet Paşa ve CHP tam bir demokratik olgunlukla ülke yönetimini Demokrat Partililere devretti. Sorunlar bundan sonra başladı. Zira ülke yönetmek muhalefet etmeye benzemiyordu. Türkiye bu dönemlerden geçerken orduda kendi içerisinde çeşitli kademelerden geçiyordu ve değişen dünyaya ayak uydurmaya çalışıyordu. Ordu içerisinde lokal de olsa çeşitli illegal guruplar oluşuyor özellikle genç ve heyecanlı subaylar bu örgütlenmeler içinde yer alarak orduyu farklı mecralara sürüklüyorlardı. Bu anlayışta subaylar bir gün ordunun kaderine hükmetmeye başlayınca asıl tehlike o zaman baş gösterecektir. Bu guruplardan biri de Yıldızdaki Harp Akademisinde; şu subaylardan oluşuyordu.

Kurmay Albaylar: Faruk Ateşdağlı, Naci Asutay

Yarbaylar: Faruk Güventürk, Nuri Hazer, Necmi Bek, Rıza Akaydın

Binbaşılar: Dündar Seyhan, Şükrü İlkin, Necati Ünsalan, Rauf Gökçe

Yüzbaşılar: Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı, Kemal Güner, Mükerrerem Erensü (rütbelerin bir kısmı 1956 ağustosundaki terfilere göredir.).

Bu subaylar 1955 senesinin son aylarından itibaren muntazam toplantılar yapmaya başladılar. Toplantılar genelde evlerinde yapılyordu. İlk dönemlerde ihtilal

kelimesi ağızlarına alınmıyordu. Amaç orduda bir ıslahatı gerçekleştirmektir. Ordudaki suiistimallerin, ahlaksızlık ve liyakatsizliklerin çoğaldığını büyük bir ızdırabla görüyor ve izliyorlardı. Kendilerince de buna bir son vermek gerektiğini düşünüyorlardı. Ülkenin kötü gidişi de bu toplantıların ana konularındandı. Bu kötü gidişe bir dur denmeliydi. Bunun da yolu kendileri gibi gözü pek subayların etkin olarak görev almalarından geçiyordu. Çalışmalar ilerledikçe gruplara bir teşkilat hüviyeti verme ihtiyacı hâsıl oldu. 1956 yılında bir seçim yaparak başkanlığa Faruk Güventürk, Genel Sekreterliğe de Dündar Seyhan getirildi. Aralarındaki en kıdemli subayı da fahri başkan ilan ettiler. Bu isim, 1946–1950 teşkilatının üyelerinden Albay Faruk Ateşdağlı’ydı (İpekçi ve Coşar, 1965: 31–32).

Bu grup bir de kendine ad belirledi. Artık isimleri “Atatürkçüler Cemiyeti” idi. Bu isim Demokrat Partinin Atatürk devrimlerinden verdiği ödüllere nispet olarak konuldu. Alınan kararlarla kâğıt kullanılmayacaktı, 14 subay, teşkilatın çekirdek kadrosunu oluşturdu. Bundan sonrasında hücre sistemi uygulanacaktı.

1956 yılına girerken olayların etkisiyle harekete geçen subaylar 14 kişiden daha çok fazlaydı. Yurdun farklı bölgelerinde bu türden oluşumlar mevcuttu. Bu şekil düşünen dört subay konuşmak yerine fiiliyata geçmek kararı ile Ankara’da Meşrutiyet caddesinde Sular idaresinde bir evde bir araya geldiler. Ev sahibi Kurmay Binbaşı Sezai Okan’dı. Karşısında Kurmay Binbaşı Osman Köksal ile Kurmay Binbaşı Talat Aydemir oturuyordu. Dördüncü isimse Kurmay Binbaşı Adnan Çelikoğlu son dakika da işi çıktığı için toplantıya katılamadı. Binbaşı Sezai’nin kendi adına konuşabileceğini söyledi. Bu türden toplantılar ve alınan kararlar hep aynı istikametteydi. Ordu ıslah edilecek bunun içinde kritik noktalara güvenilen arkadaşlar getirilecekti. Yine aynı dönemde Ankara’nın başka bir semtinde aynı paralellikte toplantı yapılıyordu. Bu grubun sohbetlerine Genel Kurmay Başkanlığının Protokol Dairesinden Kurmay Binbaşı Sadı Koçaş başkanlık ediyordu. Koçaş, Bükreş’ten yeni dönmüştü. Önceleri ülkenin durumunun kendiliğinden düzeleceğine inanıyordu sonra bu düşünceleri değiştirdi. Yakın arkadaşı Kenan Esengin ile konuşan ve bir teşkilat kurmayı düşünen bu isimlere üçüncü isim olarak Baha Vefa Karatay da katıldı. Üç arkadaş yapılan toplantı sonunda alınan kararlar ilk hedef olarak, Kara Kuvvetleri Erkan Şubesi’ni ele geçirmek işini belirlediler. Erkan Şubesi ele geçirildi mi orduda istenilen her noktaya istenilen adamları yerleştirme şansı vardı. Bunun için fırsat kollamaya başlandı. Pek kolay bir iş değildi. 1956 yıllarında sadece Ankara’da değil İstanbul’da da çeşitli faaliyetlerde bulunan gruplar oluşturulmaktaydı. Akademide; Orhan Kabibay, Ahmet Yıldız, Dündar Seyhan gibi genç subaylar Necati Ünsalan’ın Üsküdar’daki evinde toplandılar. Burada Dündar Seyhan’ın konuşması olağan konuşmaların dışında bir konuşmadır:

“*Orduda ıslahat yapacağız diyoruz bunun için hazırlanıyoruz. Ama dava ordudaki ıslahatla halledilmez. Memleketi ıslah etmek, kurtarmak lazım. Politikacıların tutumu ortada. Onların bir şey yapacağı yok. Bu bakımdan yakında bu hükümeti bertaraf etmemiz bahis konusu olabilir. Hazırlıklarımızı bu ihtilale göre geliştirmeliyiz. Bunun için gerekirse kan dökmekten çekinmemeliyiz. Kan dökülecekse dökülür. Başka çare yoksa hem de çok dökülür.*”

Bu konuşma çok sert ve ürkütücüydü. Bu konuşmadan sonra Mükerrer Erensü, Kemal Güner bu oluşumdan ayrıldılar. İlk defa ihtilal sözcüğü burada kullanıldı. Gerek Ankara ve gerekse İstanbul’da oluşturulan bu gruplar zamanla kaynaşma ve birleşme yoluna gireceklerdi. İşte bu safhadan sonra ihtilal ihtimali daha belirginleşecekti (İpekçi ve Coşar, 1965: 34-40).

2.2.1.1. Gizli Gruplar Arasında Sızmalar Ve Birleşmeler

1956 yılına girerken, Ankara'da, teşkilatlanmak üzere Sezai Okan'ın evinde toplanan grup, Talat Aydemir'in teşebbüsü ile birleşti. Talat Aydemir o sıralar Elazığ'da topçu tabur kumandanıydı. Bir Ankara ziyaretinde yakın arkadaşı Adnan Çelikoğlu'na açıldı. Ona düşüncelerinden bahsetti. Çelikoğlu kendisine bu fikirleri paylaşacağına inandığı iki eski Akademi arkadaşını tavsiye eyledi. Bu iki isim Osman Köksal ve Sezai Okan'dı. İlk etapta bu birleşme ve genişleme çabasına katılım olmadı. Ta ki Talat Aydemir, Sezai Okan ve Adnan Çelikoğlu altı aylık bir kurs için Yüksek Kumanda Akademisi'ne gönderilene kadar. Bu üç isim aradıkları elamanları yıldızda bulacaklarından emindiler. Harp akademisinde genç kurmayları dikkatle takibe alan Talat Aydemir ve ekibinin açılacağı ve teklifte bulunacağı ilk subay teşkilatın üyesi ve genel sekreteri olacaktır. Bu isim Dündar Seyhan'dı. Dündar Saylan çok şaşırıldı. Talat'ın ona anlattıkları bir yıl önce kendisinin arkadaşlarına anlattıkları ile aynı istikamette şeylerdi. Eş maksatlı aynı düşüncede kurulmuş iki ayrı teşkilat idiler. Talat'a açılarak kendi arkadaşlarını tehlikeye atmak istemeyen Dündar Seyhan ihtiyatlı davranmayı tercih ederek Talat'tan süre istedi. Durumdan evvela en yakın arkadaşı Orhan Kabibay'ı haberdar etti. Meseleyi uzunca bir zaman müzakere ettiler ve şu karara vardılar. İkiisi Talat aydemirin grubuna katılarak bu grubu kontrolleri altına almayı düşündü. Bu sayede Talat Aydemir grubunu tanımayı düşündüler. İhtiyatlı hareket ediyorlardı.

Seyhan ve Kabibay derhal bir toplantı tertip ederek diğer arkadaşlarını durumdan haberdar ettiler. Alınan karara göre; Dündar, Orhan ile birlikte karşılıklı teşkilata girecek, Ahmet Yıldız da sanki onlardan hiç haberi yokmuş gibi aynı şeyi yapacak böylece de Talat Aydemirin grubunu kontrol altına alınacaktı.. Onlar bu hazırlıkları yaparken diğer ekip birçok subaya açılarak teşkilatın halkasını genişletme çabasıındaydı. Sonuçta Binbaşı Rafet Aksoyoğlu'nun evinde tanışma merasimi için toplandı. Ankara grubundan; Talat Aydemir, Sezai Okan ve Adnan Çelikoğlu'ndan başka Fahrettin Ermutlu, Halil Kayılı ve Hayri Ekici'de bu tanışma toplantısına katıldı. Bunlar Ankara grubunun kumanda akademisinde teşkilatlarına kattıkları genç subaylardı. Tanışma faslından sonra silahlar üzerine yemin edilerek birbirlerine daha sıkı bağlandılar. Talat Aydemir başkan, Ahmet Yıldız ise sekreter seçildi.

Talat Aydemir grubu oyuna geldi. Ama bu oyun çok uzun sürmeyecekti. Kısa bir süre sonra şüpheye düşen Talat Aydemir bir gün meseleyi açarak Dündar, Ahmet ve Orhan'a durumu itiraf ettirdi. Konu ve yaşananlar enine boyuna tartışıldı ve İstanbul grubu ile Ankara grubunun birleştirilmesine karar verildi. Diğer arkadaşlarında onayı için bir toplantı yapıldı. Beşiktaş iskelesinde bir gazino da toplanan her iki grubun üyeleri uzunca süren tartışmalar sonunda birleşmenin en iyi karar olduğuna hükmettiler. Birleşme için bir protokol hazırlandı. Bu protokole göre:

- 1-) Birleşmeden doğacak yeni teşkilat için azami bir üye sayısı belirlenecek.
- 2-) Bu taban sayısının dışına çıkılmayacak fakat üyeler kendilerine bağlı hücreler kurabilecek
- 3-) Her iki teşkilatın temsilcilerinden oluşan yeni bir idare heyeti seçilerek göreve başlayacak.

Bu şartlar altında kesin birleşme için Rafet Aksoyoğlu'nun evinde toplanılarak bazı kararlar alındı. Bu birleşme toplantısına; Talat Aydemir, Faruk Güventürk, Dündar Seyhan, Sezai Okan, Adnan Çelikoğlu, Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay, Suphi Gürsoytrak, Ahmet Yıldız, Halil Kayılı, Fahrettin Ermutlu, Rauf Gökçe, Nemci Bek, Necati Ünsalan, Şükrü İlkin, Naci Asutay ve ev sahibi Rafet Aksoyoğlu katıldı. Uzun

konuşmalar neticesinde seçimler yapıldı. Başkanlığa Faruk Güventürk seçildi. Toplantıya katılmayan Osman Köksal, Faruk Ateşdağlı, İhsan Erkan, Rıza Akaydın ve Necdet Uruğ ile beraber oluşturulan yeni teşkilatın sayısı yirminin üzerine çıktı. Hep beraber çeşitli kararlar aldılar. Bu kararlar:

1-Örgüte albay rütbesinden yüksek hiç kimse alınmayacaktı.

2-Ordu içindeki kilit noktalar ele geçirilmeye çalışılacaktı. Önem sırasına göre bu noktalar şöyle tespit edildi.

KKK Personel Başkanlığı, Erkan Şubesi, Sınıf Dairelerinin Personel Şubeleri, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı Emir Subaylıkları, Özel Kalem Müdürlükleri, Genel Sekreterlikler, MSB, Genkur. Bşk. KKK, Muhafız Alay Komutanlığı, Harb Okulu Kurmay Başkanlığı, Sınıf Okulları Kurmay Başkanlıkları ve buradaki Öğretmenlikler, Genel Kurmay ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı Genel Karargâh Şubeleri, bilhassa Planlama Şubeleri, Zırhlı Tugay Kurmay Başkanlıkları ve kıta hizmetine gelenlerin tercihen bu kıtalara atanması. Ordu, kolordu, Tümen, Tugay, Karargâh,3. Şube Müdürlüğü ve kurmay başkanlıkları, Yedek Subay Okulu Kurmay Başkanlığı ve Öğretmenlikleri. Ayrıca tüm teşkilat üyelerinin uyması için bazı kurallar tespit edilerek üyelerin onayına sunuldu. Bu kurallar:

1- Hiç kimse örgütün haberi olmadan başka bir örgüte girmez.

2-Örgütün fikir ve düşünceleri dışında konuşma yapılamaz.

3-Ordunun ana davalarına ait örgüt görüşleri her yere yayılır, savunulur, özellikle generallere duyurulmaya çalışılır.

4- Örgüt içinde hiç kimse şahsi işiyle uğraşmaz.

5- Üye bulmak için herkes gayret gösterir.

6-Hiç bir suretle örgüt ile ilgili yazılı doküman bulundurulmaz.

7-İktidar ele geçirildiğinde herkes bulunduğu rütbe ile yetinecek, ordu içinde kendisine verilecek görevde çalışacaktır.

8-Örgüt mensubu örgütçe karar alınmadıkça hiçbir siyasi parti ile ilişki kurmayacaktır.

9-Örgütten ayrılmak haber vermek suretiyle serbesttir.

10-Örgüt ihbar edilirse cezası ölümdür.

Yurdun farklı yerlerindeki teşkilatlar birbirinden haberdar olarak birleşme yoluna gidiyorlar ve güç kazanıyorlardı (Akyaz,2006: 94-95).Memleket meseleleri teşkilat tarafından uzun konuşuldu. Bazı subaylar hiçbir şeyin iyi gitmeyeceğini, aksine vaziyetin daha kötü bir hal alacağını belirterek müdahale etmenin zaruretinden bahsediyorlardı. Özellikle harp akademisinden gelen subaylar; Faruk Güventürk, Dündar Seyhan, Ahmet Yıldız, Orhan Kabibay, Necati Ünsalan, Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı hemen zaman kaybedilmeden müdahale taraftarı idiler (İpekçi ve Coşar 1965: 41-50).

Diğer gruptan Talat Aydemir bu müdahale fikrine katılıyordu. Fakat çok daha aklıselim görüşleri olanlar da vardı. Adnan Çelikoğlu henüz böyle bir müdahale için çok erken olduğunu söylüyor zira koskoca bir devleti yönetecek kabiliyet ve birikimde olmadıklarını açık yüreklilikle belirttikten sonra, önce ordunun ıslahına yönelmelerinin doğru olacağı söylüyordu. Sonrada memleketin ıslahına sıranın geleceğini belirtiyordu. Bu görüşte olan subay grubu ihtilali son çare olarak görüyorlardı. Bu konuda kesin bir sonuca varılmadan dağılan grup daha sonraki dönemde çalışma ve faaliyetlerine hız verdi (İpekçi ve Coşar,1965: 51-52).

Bu iki grubun dışında birde Ankara da kalan grup vardı. Sadi Kocabaş, Kenan Esengin, Baha Vefa Karatay grubu, erkân dairesini ele geçirmek fikrini gerçekleştirmek konusunda sıkıntı yaşayınca teşkilatlarını genişletmek gereği duydular. Fakat ihtiyatı

elden bırakmıyorlardı. Zaten tek katılımda 1957 yılında Suphi Karaman adlı genç kurmaydı. Koçaş grubuna İstanbul'da birleşen grubun bir üyesi sızdı. Birleşme çalışmaları bu aşamadan sonra başladı fakat başarılı olamadı. Olay Osman Köksal ile Sadi Koçaş arasında cereyan etti. Bilindiği gibi Osman Köksal, Talat Aydemir grubunun ilk dört üyesinden biriydi. Diğer arkadaşları İstanbul'a kumanda akademisine göreve giderken o Ankara da kıta görevi yapmak üzere kaldı. İstanbul'daki gelişmelerden haberdardı. Ve kendisinde Ankara'da bazı çalışmalarda bulunuyordu. Bu çalışmalar esnasında Sadi Koçaş dikkatini çekti. Fikirleri kendi fikirleri ile örtüşüyordu. Bu iki subay birbirilerini tartıyordu ve birbirlerini araştırıyorlardı. Karşılıklı sezgiler bu iki subayı birbirine yakınlaştırdı. Sonrasında karşılıklı konuyu açarak faaliyetlerini anlattılar. Osman Köksal, Koçaş'ın grubuna katıldı. Sonrasında İstanbul'la birleşmenin doğru olacağı kanaatine varılarak İstanbul'a durum açıldı. Fakat İstanbul'dan olumlu bir karar çıkmadı. Bu durumu üzüntüyle Sadi Koçaş'a bildiren Osman Köksal; Koçaş'la olan bağını koparmadı ve sürekli haberleştiler. 1957'nin son barında Harb Akademisi'nden kursları bitiren teşkilat üyeleri şu şekilde tayin edildiler.

Faruk Güventürk: İstanbul da 66. Tümen Alay Kumandan Muavini

Suphi Gürsoytrak: İstanbul'da 3. Kolordu'da

Dündar Seyhan: Davutpaşa da Zırhlı Tugayda

Orhan Erkanlı: Davutpaşa'da Zırhlı Tugayda.

Şükrü İlkin: Lüleburgaz da ki Tümen

Necati Ünsalan: Ankara da Topçu Taburunda

Sezai Okan: Mamak ta Zırhlı Tabur Komutanlığı

Adnan Çelikoğlu: Kıtaya çıkmış fakat hemen sonrada milli savunma bakanı emir subayı oldu.

Talat Aydemir: Elazığ'da 10. Tümen Topçu Tabur kumandanı

Faruk Ateşdağlı: Elazığ da Topçu Kumandanı

Nemci Bek: Ankara da kıtada

Fahrettin Ermutlu: Ankara'da Genel Kurmay'da

Ahmet Yıldız: Ankara'da Genel Kurmay'da

Necdet Uruğ: Sarıkamış'ta

Rauf Gökçe: İstanbul'da

Halil Kayılı: İstanbul'da Ömerli mevkiinde kıtada

İhsan Erkan: Gelibolu'da kıtada

Rıza Akaydın: Akpınar'da kıtada

Rafet Aksoyoğlu: 33.Tümen Topçu Tabur Kumandanı

Naci Asutay: Harb Akademisinde Öğretmenlik

Bu şekilde yurdun değişik bölgelerine dağılan teşkilat üyeleri çalıştığı bölgelerde güvenilecek subaylarla irtibata geçerek teşkilatı genişletiyorlardı. Teşkilata yeni katılımlar oluyordu. Bu katılanlardan biride Alpaslan Türkeş'ti. Türkeş o dönemde Elazığ'da Topçu Tabur Kumandanı idi. Kendisini orada Talat Aydemir ile Faruk Ateşdağlı tanıdılar ve çok beğendiler. Aralarına katılması konusunda da ikna ettiler. Ankara'da ise Fikret Kuytak, Ekrem Acuner, Turan Yavşan ve havacı Halil Menteş gruba katıldı. Bundan sonra harekete hava subaylarda katılacaktı zira Halil Menteş havacıardan bir hücre kuracaktı (İpekçi ve Çoşar,1965: 54).

Bu havacı subaylar 27 Mayıs askeri darbesinde önemli görevler üstleneceklerdi. 1960 yılından üç yıl önce yani 1957 yılında yapılmak istenen bir askeri darbeden bahsetmeden geçmek 1960 darbesi öncesi hazırlıklarını tam anlamamak anlamına gelir. 1957 yılında alınan erken seçim kararı sonrasında ateşlenen siyasi kulisler işi siyasi

rekabetten çok siyasi husumete dönüştürdü. İşte bu sırada teşkilatın ihtilali savunan kanadı darbe zamanının geldiği görüşündeydi.

Elazığ da topçu tümeninde bulunan Talat Aydemir ile Faruk Ateşdağlı'nın bu hususta kararları kesindi. Bu iki isim on gün izin alarak Ankara'ya geldiler. Osman Köksal'ı bularak düşüncelerini açtılar. Ankara'da kendilerine bağlı kıtaların durumunu sordular. Köksal ise daha temkinli bir şekilde ihtilal için gereken fırsatın henüz doğmuş olduğuna inanmadığını, bu erken hareketin tehlikeli olabileceğini şartların biraz daha olgunlaşmasını beklemenin daha doğru olacağını söyledi. Osman Köksal'dan olumlu yanıt alamayan Aydemir ve Ateşdağlı bu defada Sezai Okan'a başvurdular. Okan Mamak ta zırhlı tabur kumandanıydı. Okan ise her şeyden önce böyle bir müdahale için erekli kuvvete sahip olup olmadıklarının tespitinin önemine değindi. Elerindeki birliklerin dökümünü yaptılar kuvvetleri zayıftı. Bu durumda Sezai Okan'ı ikna edemediler. Okan'dan sonra Necati Ünsalan ile bir görüşme yaptılar. Ünsalan topçu taburunda kumandan muaviniydi. O bu ihtilal fikrine sıcak bakıyordu. Fakat ellerindeki kuvvetler ile ilgili sıkıntı giderilemedi. Yani güçleri çok azdı. Bu nedenle de plan çok önemli idi. 29 Ekim cumhuriyet bayramında Dünder Seyhan kendine bağlı birliklerle Ankara'ya gelecekti. Belki onun birlikleri kullanılabilirdi. Talat Aydemir ve Faruk Ateşdağlı ihtilal konusunda o kadar arzuluydular ki Dünder Seyhan'ın kuvvetleri olmasa bile harekâta geçilecekti. Böylece merasim için bir araya gelecek olan devlet erkânını bile toplamak kolaylaşacaktı. İstanbul'daki teşkilat mensuplarının fikrini almak için Ateşdağlı ve Aydemir İstanbul'a hareket ettiler. İstanbul'daki ekip Kurmay Yarbay Faruk Güventürk'ün kışladaki odasında toplandılar. Bu toplantıya; Talat Aydemir, Faruk Ateşdağlı, Dünder Seyhan, Suphi Gürsoytrak, Faruk Güventürk, Nuri Hazer, Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı katıldı. Yoğun tartışmalar yapıldı. Her zaman hazırlıklı olaya karar verdiler. Bunun için hazırlıkları hızlandırmak gerekiyordu. Fırsat doğunca derhal iktidara el koyalım düşüncesi çerçevesinde hareket etmenin doğru olacağı kanaatine var idi. Bunun üzerine örgüte general alınmayacak kuralına rağmen bazı generaller ile görüşülmesi yönünde çalışmalara başlandı. Generaller ile görüşme işini Ateşdağlı yaptı fakat olumlu bir netice alamadı. Genelkurmayda görevli Tüm General Cemal Tural darbe girişimine güvenmediğini söyleyerek, Tüm General Muharrem Kızıloğlu ise bu iş için yeterli ve gerekli enerjisinin olmadığını belirterek örgüte katılma fikrini geri çevirdi. Ayrıca Muhafız Alay Komutanı Kur. Alb. Bahattin Ertürk'te görüşülen ve ret cevabı veren bir üst düzey rütbeliydi. Generaller örgüte katılmamakla beraber her hangi bir karşı harekâta da geçmediler. Son derece katı disiplin kurallarının geçerli olduğu bir meslek yapısı ve kurumsal gelenek içinde hiyerarşinin altından gelen bu teklifler böyle aleni bir şekilde yapılırken bu tekliflerin müsahamalı bir şekilde karşılanması bir hayli ilginçti. Anlaşılan o ki; generaller Demokrat Parti'ye karşı âdete pasif bir direniş içerisindeydiler (İpekçi ve Çoşar, 1965: 99-100).

Generallerden arzuladıkları desteği alamayan örgüt bu kez muhalefetteki CHP ile dirsek temasına geçti. İnönü ile temasa geçilmesi ve İnönü'nün desteğinin alınması konusunda karar alındı. İnönü ile teması Güventürk ile Gürsoytrak sağlayacaktı, çalışmalara başlandı. İnönü'nün asker kimliği ile onlara lider olabileceği düşüncesindeydiler. Bu amaçla İnönü ile kurulan temas neticesine göre hareketlerini ayarlayacaklardı fakat İnönü böyle bir duruma karşı çıktı; CHP'den ve kendisinden uzak durmalarını söyledi. İnönü ile temas başlamadan suya düştü (İpekçi ve Çoşar,1965: 62).

2.2.1.2. Dokuz Subay Olayı

Siyasal iktidara karşı ordu içerisinde yürütülen örgütlenme çalışmalarının varlığının kamuoyu tarafından ilk duyulması “9 Subay Olayı” ile oldu. Sekizi muvazzaf biri emekli dokuz subayın tutuklanmasıyla başlayan dönem örgüt için kendi kabuğuna çekilme dönemi oldu. Örgüt, olayın ortaya çıkması üzerine 1957 Aralık ayından 1959 Şubatına kadar deşifre olmamak için tüm faaliyetlerini ve çalışmalarını askıya almak durumunda kaldı.

9 Subay Olayında tutuklanan subaylardan Faruk Güventürk örgüt içerisinde etkin bir konumdaydı. Olay Samet Kuşçu'nun ihbarı ile ortaya çıktı. Tutukluların sorgulamaları Tuğ General Onat tarafından yapıldı. Soruşturma süresince konuyla en yakından ilgilenen Celal Bayar konunun tüm detayları ile açığa çıkarılmasını karanlıkta hiçbir noktanın kalmamasını bizzat istedi. Ordu üst yönetimi bu dönemde sessiz kaldı. Yalnızca 2. Ordu Komutanı Org. Rüştü Erdalhun Paşa; Menderese bir mektup yazarak bağlılığını bildirdi. Dönemin milli savunma bakanı istifa etti. Yerine de Ethem Menderes getirildi. Soruşturmalar neticesinde ve bakanlığa gelen bir ihbar mektubuyla Gürsoytrak, Erkanlı ve Akaydın da tutuklandı. Örgütün etkin çalışmaları neticesinde serbest kalmışlardı (Akyaz, 2006:100-101). 9 subayın isimleri şöyleydi: Albay İlhami Barut, Yüzbaşı Kazım Özfirat, Binbaşı Ahmet Dalkılıç, Yarbay Faruk Güventürk, Albay Naci Aşkun, Binbaşı Ata Tan, Yüzbaşı Hasan Sabuncu, Binbaşı Asım Ural ve Emekli olan Cemal Yıldırım (İpekçi ve Çoşar,1965: 85-87).

Bu isimler Tuğgeneral Cemal Tural başkanlığındaki askeri mahkemede yargılandılar ve tutuklandıktan altı ay sonra, 26 Mayıs 1958 ‘de beraat ettiler. Ortaya hiçbir şey çıkmayınca, ihbarda bulunan Samet Kuşçu “orduyu isyana teşvik” suçundan iki yıl hapis cezasına çarptırıldı. Şuna değinmeden geçmek doğru olmaz kanısındayım. Orduda mevcut olan ve aktif bir şekilde çalışmalar yapan örgütlerin açığa çıkarılmayışi askerlerin birbirini desteklemesiyle mi alakalı, yoksa örgütlerin yapısıyla mı alakalı, her iki durumunda, bu örgütlerin açık edilememesinde payı vardı. Sistemli ve hücre tarzı çalışan örgüt de çekirdek kadro ışında kimse birbirini tanımıyordu. Yani istese de isim veremezdi. Güvenlik açısından buna azami derecede dikkat edildi. Diğer yandan örgütle ilgili soruşturmayı yapanlar bazı belge ve dokümanları görmezden geldiler. Toleranslı bir yaklaşımla sanıkların delil karartmalarına göz yumulduğu bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bizzat Yarbay Güventürk de bu konuları sonra kaleme aldığı anıların da açık yüreklilikle dile getirdi (İpekçi ve Çoşar, 1965: 90-91). Ordudaki gizli örgütlenmeler dokuz Subay olayından daha güçlenmiş bir şekilde çıktı. Olayın arkasından subayların ceza almaması, hükümetin ordu hakkındaki olumsuz beyanatları, genç subayların örgütü desteklemesine neden oldu. Menderes çok sert beyanatlar vererek ordunun tepkisinin artmasında etkili oldu. Menderes ben orduyu yedek subaylarla bile idare ederim şeklindeki açıklamalarıyla ordu ile DP arasındaki ipleri kopma noktasına getirdi (Aydemir, 1968:282).

Ayrıca Güventürk'ün deşifre olarak geri plana çekilmesi de örgütün işine yaradı. Çünkü Güventürk aşırı ve sabırsız hareketleri ile diğer arkadaşlarını da tehlikeye sokuyordu. Güventürk bundan sonraki faaliyetlerin dışında tutuldu. Böylece Ateşdağlı örgütün en etkin elmanı oldu.

İktidara gelince cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın aksine Menderes derinlemesine yapılacak bir ordu içi araştırmanın orduyu tamamen karşısına almak demek olduğunu düşünerek konuyu çok da önemsemedi. Üstelik örgüt içinde hiçbir generalin bulunmayışi hükümetin orduyu kendi yanında görmesine neden oldu. Yalnızca Kuşçu'nun ifadesine dayanılarak Tuğ General Cavit Çevik ile Tuğ General Kani Akman

emekliye sevk edildi. Diğer kuşkulanan subaylar ise Ankara ve İstanbul'dan dağıtıldılar. Oysa milli savunma Bakanı Şemi Ergin'in daha geniş çaplı bir örgütlenmeden haberi vardı. Ona liderlik bile teklif edildi. Buna rağmen yüzeysel bir araştırma yapılarak konunun uyutulması, gerek hükümetçe gerekse üst düzey komutanlarca çıkması muhtemel huzursuzluğa tercih edildi.

Zamanın daraldığını gören örgüt, yüksek rütbeli bir subayın bulunarak örgüte liderlik etmesinin öneminin farkına vardı. Çalışmalarını bu yolda yoğunlaştırdılar. Bu çalışmalarda Sadi Koçaş isminin etkin olarak ön plana çıktı. 9 Subay olayından sonra birinci birleşik örgüt gevşeme meyline girince; Sadi Koçaş ikinci birleşik örgütle hızlı çalışmalara başladı. Sadi Koçaş örgütün başında bulunacak bir generalin önemine değinirken Orhan Kabibay orta rütbeli subaylardan yana idi. Sezai Okan ise her iki görüşün sentezinden yanaydı. Okan, örgüt ağırlıklı olarak orta rütbeli subaylardan olmalı, lakin kilit noktalar için bir generalin gerek ihtilaldan önce gerek ihtilaldan sonra örgüte fayda sağlayacağını düşünüyordu. Türkeş ise ihtilal sonrasına ilişkin görüşlerinin bir gereği olarak çok alt rütbeli subaylara yöneldi. Türkeş başlarında bir General görmeyi arzulayan aynı zamanda bundan kuşku duyan genç subaylara şöyle diyordu; ihtilal harekâtın dışında kaldığımız vakit darbeyi yapıp da başarı kazananlar iktidarı ele geçirince bizleri tasfiye edebilirler. Tarafsız olan bertaraf edilir. Yani biz general olmayı beklerken toptan kökümüz kazınır. Ordu dışında bırakılırız. O zaman hiçbir şey yapamayız. O halde gelişmekte olan ve önlenmesi mümkün görülmeyen bu gizli örgüte girelim faaliyetlerine katılalım. Devam edelim ve örgütü ele geçirmeye, hâkim olmaya bakalım (Akyaz, 2006:104-105).

Örgüt içerisinde bu görüş ayrılığını yanı sıra daha önemli görüş ayrılığı ise ihtilaldan sonra nasıl bir yol takip edileceği idi. Kur. Alb. Alpaslan Türkeş etrafındaki radikal grup hükümet devrildikten sonra iktidarın sivillere hemen devredilmesine karşıydı ve askeri idarenin uzun bir süre devam etmesini istiyordu. Türkeş bu görüşlerini daha etkin kullanmak için daha düşük rütbeli subaylara yöneldi. Alt rütbeli subayların önemli bir güç olduğunu fark etti. Diğer yandan Türkeş'in görüşlerini benimsemeyenler birlik değillerdi bazıları sadece DP'yi bertaraf ederek iktidara CHP'yi getirme yolunda iken bazıları ise yeni bir anayasa ile seçimlere gidilmesi ve sonucuna da saygı duyulması taraftarı idiler (Akyaz, 2006:105).

2.2.2. Örgüte General Düzeyinde Lider Bulma Çalışmaları

Örgütün başına general düzeyinde bir lider bulma çalışması Sadi Koçaş'ın planı idi. Fakat ilk başlarda genç subaylarla böyle bir iş birliğine girecek general bulma sıkıntısı yaşıyordu. Koçaş'ın ilk adayı 30 Kasım 1957 yılında kara kuvvetleri komutanı olan Orgeneral Necati Tacan'dı. 1958 yılının haziran ayında yapılan görüşmede Tacan 1957 yılındaki seçimlerden önce şartların daha bir olgunlaştığından lakin şuan böyle bir durumun olamayacağından uzun bir zaman süresince de müdahale için aranan fırsatın oluşmayacağından bu nedenle beklemenin daha faydalı olacağından bahisle Koçaş'ı savdı. Koçaş ise ısrarlı bir tutum sergileyerek en azından Kurmay Şube Müdürlüğüne örgüt elamanlarından birinin tayin edilerek kendisinin örgütlü olarak beklemek teklifini Tacan aynı sözlerle geri çevirdi. Koçaş'a göre Tacan üstü kapalı bir şekilde de olsa örgütün liderliğini kabul edebilirdi. Aynı zaman da Tacan kendisine her hangi bir şey olması halinde General Madanoğlu ile işbirliğine girebileceklerini de belirtti. Bu görüşmeden kısa bir süre sonra General Tacan 28 Temmuz 1958'de kalp krizi geçirerek öldü. Bu örgütün çok büyük bir şanssızlığıydı. Zira Kara kuvvetleri komutanı düzeyinde bir general kazanıldığı anda kaybedildi. Bu beklenmedik ölüm

üzerine örgüt yeni bir general arama çalışmalarına başladı. Bu arada Kara Kuvvetleri Komutanlığına Orgeneral Cemal Gürsel Paşa getirildi. Gürsel Paşa'nın kara Kuvvetleri komutanlığına gelmesi örgüt için bir dönüm noktası oldu.

2.2.2.1. Orgeneral Cemal Gürsel'in Örgüte Girişi

Koçaş, Gürsel'i 1941'de henüz albayken Sarıkamış'tan tanıyordu. 1946 'da İzmir'de kısa bir süre emrinde çalıştı. Hakkındaki izlenimleri olumluydu. Gürsel "ağa" lakabıyla ordu içerisinde çok sevilen sayılan Demokrat Parti politikalarını eleştirdiği bilinen bir generaldi. Bütün bu niteliklerin ile Cemal Gürsel Paşa örgüt için ideal bir lider olabilecek potansiyelde bir isimdi. Bütün bu güzel tesadüflerin yanında Gürsel Paşa'nın örgütteki subaylardan ayrıldığı görüşleri de vardı. Orgeneral Cemal Gürsel hem birinci dünya savaşına hem de kurtuluş savaşına katılmış, yaşlı sayılabilecek bir generaldi. Geçmişte herhangi siyasi bir faaliyet içinde yer aldığı görülmemişti. Örgütteki subaylar gibi ihtilalci bir kişiliği yoktu. Genel manada ihtiyatlı ve muhafazakâr bir askerdі. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Kara Kuvvetleri Komutanlığı gibi anahtar bir makamda bulunması, örgütün derhal Gürsel ile ilişki kurmasına vesile oldu.

Örgütün Gürsel ile teması işini yine Sadi Koçaş üstlendi. Koçaş bu esnada KKK Neşriyat Şubesi Müdürü olarak görev yapıyordu. Şubat 1959 yılında federal Almanya'ya giden Gürsel'in tercümanlığına getirildi. Bu dönemde baş başa kaldıkları bir anda Gürsel'e açılmak fırsatı buldu. Bu görüşmede durumu Gürsele enine boyuna açan Koçaş, Paşadan olumlu ya da olumsuz bir cevap alamadı. Lakin tepkisinden ve konu ile yakından ilgilenmesinden ümitlendi. Gürsel Paşa ihtilalin çok da faydası olacağını sanmıyordu. Yoksa Gürsel de ülkenin gidişatından memnun değildi. O hükümetin ya bir seçimle ya da bir halk ayaklanması ile düşürülmesinden yana idi. Kaldı ki ordunun görevi de böyle ayaklanmaları bastırmak değil miydi? Fakat Gürsel bu düşüncelerinin yanı sıra örgütün hazırlıklarına devam etmesini istiyordu. Hükümetin tamamen meşruluğunu kaybetmeden müdahale edilmemesi fikrinde ısrar ediyordu. Aynı Gürsel müdahaleden mutlak haberdar edilmesini ve mümkünse kendine sorulmadan müdahale de bulunulmamasını istiyordu. Anlaşılan o ki Gürsel bir yandan örgütü desteklerken bir yandan da örgütle adının böyle bir dönemde özdeşleşmesini istemiyordu. Çünkü Gürselin müdahale sonrası çekinceleri vardı. Nihayetinde Sadi Koçaş yapılan teferruatlı görüşmelerde Gürsel'n çekincelerini giderici izahatlarda bulunarak; örgüt üyeleri müdahaleden sonra hiçbir görev almayacaklar, kısa bir geçiş dönemini müteakip üniversitelerden işinin erbabı kişiler çağrılarak memlekete için, Atatürkçü bir anayasa hazırlamaları istenecekti. Anayasa Mahkemesi ve bir planlama örgütü kurulacak, çift meclisli parlamentoya geçilecekti. Üniversite özgürlüğü ve yargı güvenliği teminat altına alınacaktı. Seçimler dürüst yapılacak, bazı politikacılar ve partizan bürokratlar 10-15 sene boyunca politika ve bürokrasiden uzaklaştırılacaklardı. Sadi Koçaş'ın geniş çaplı en ince ayrıntısına varıncaya kadar, adeta brifing havasında örgütü anlatması Gürsel'in zihnindeki tüm soruları bir çırpıda alıp götürtü. Fakat Koçaş'ın bu anlattıkları örgütün genel kabul gördüğü gerçekler değildi. Koçaş, Cemal Gürsel'i ikna etmek için bir çırpıda bunları sayıverdi. Bu anlatılanlar yalanda olsa Gürsel'i ikna etmeye yetti. Böylece Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, ihtilalci bir binbaşının anlattıkların etkisiyle örgüte katıldı. Örgüte kod isimle katılan Gürsel örgütün işini hızlandıracak önemli bir dayanak oldu. Onun örgütteki ismi "Faik Bey" idi (Akyaz, 2006:106-109).

2.2.3. Erkan Şubesinin Ele Geçirilmesi (Kurmay Subayların Tayinlerinin Yapıldığı Kurum)

1959 yılının şubat ayında teşkilatın liderliğini kabul eden Orgeneral Cemal Gürsel ile görüşen Sadi Koçaş; Erkan Şubesinin öneminden bahsederek bu müdürlüğe kendi adamlarından birinin tayininin yapılmasının önemli faydalar sağlayacağını anlattı. Mutlaka aralarından birini bu kilit noktaya getirmek gerekliydi. Sonuçta Gürsel de konuyu uygun bulunca derhal atama yapıldı. Bu göreve örgütün etkin isimlerinden Osman Köksal getirildi. Artık önleri açıldı. Tayinden sonra Sadi Koçaş ile Osman Köksal buluşarak kritik mevkilere getirilecek arkadaşlarının listesini yaptılar. En kısa zamanda planlanan bu tayinler gerçekleştirilmeliydi. Bu planlanan tayin listesi otuz beş kişiyi buldu. Tayincilerin dahi tayinden haberleri yoktu. Özellikle teşkilatta olmasına rağmen bazı isimler liste dışı bırakılmışlardı. Dokuz subay olayına karışarak ismi deşifre olan; Faruk Güventürk de bunların arasındaydı. Yine örgütün etkili isimlerinden Dündar Seyhan'la da bir müddet irtibat kurulmadı. Her şeye rağmen güvenlikten taviz verilmiyordu.

Hazırlanan otuz beş kişilik listedeki subayların tayinlerini Ankara'ya sundular. Bu tayinlerden sonra bu subay kadrosu Ankara'da Genel Kurmay ve Kara Kuvvetleri Komutanlığında bulunacaklardı. Ancak bir mesele vardı; söz konusu subayların bir kısmı daha kıta görevlerini bitirmemişlerdi. Bu şekilde yapılacak toplu tayinler dikkat çekerd. Bu safhada örgütten arkadaşları olan ve halen Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'in yaveri olan Adnan Çelikoğlu'dan yardım istediler. Kara Kuvvetleri Karargâhının yetenekli subaylar ile takviye edilerek orduda iyileştirme yapılmasının önemi Çelikoğlu'na anlatıldı. Bu konuyu da Çelikoğlu'nun bizzat bakana bildirmesinin yararından bahsederek yardım istediler. Bakana yapılacak telkinlerle beraber seçkin subayların listesini de sunmasını istediler. Bu seçkin subaylar bilindiği gibi örgütün seçkin subayları idiler. Vekil kanalı ile yapılacak bu tayinler kimsenin dikkatini çekmeyecekti. Aynen öylede oldu, plan işledi ve Adnan Çelikoğlu'nun vekili yönlendirmesiyle tayinler sessiz sedasız yapılmaya başladı.

Sadi Koçaş ile Osman Köksal tespit ettikleri otuz beş kişilik listenin tayinlerini bir yandan Milli Savunma Bakanına, bir yandan da Kara Kuvvetleri Kumandanı Cemal Gürsel'e parça parça yaptırmaya başladılar. Bu durum kısa bir süre sonra Gürsel'in dikkatini çekti zira kendine gelen isimleri aynı zamanda Ethem Menderes' te bildiriyor ve tayinlerini istiyordu. Gürsel, Milli Savunma Bakanının da örgüte girdiğini düşünmekten kendini alamadı. Fakat sonra hazırlanan planı duyunca kahkahalarla güldü (İpekçi ve Coşar, 1965:110-111).

Bura da Osman Köksal'ın Erkân Şubesi Müdürlüğüne atanması çok önemli bir dönemeçti. Kazasız bir şekilde halledildi. Çünkü Erkan Şubesi Kurmay subayların atamasını yapıldığı yerdi. Ordunu geleceği bu şubede şekilleniyordu. Erkan Şubesinden sonraki ayakta Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığı'na yapılacak atama da çok önemliydi. Bir süre sonra Osman Köksal, Erkan Şubesi'nden, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığı'na geçti. Ondan boşalan yere ise yine örgütün bir üyesi Yarbay Suphi Karaman getirildi. Özellikle. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığı örgüt için çok önemli bir kale demektir. Olası bir müdahalede muhafız alayının karşı çıkması tüm işleri sıkıntıya sokabilirdi. Üstelikte köşkte çok tecrübeli bir isim Celal Bayar vardı (İpekçi ve Coşar, 1965:109-110).

2.2.4. Yeni Teşkilatın Kurulması ve Yaklaşan Müdahale

Bu günlerde iktidar bütün bu gelişmelerden bihaber, muhalefetle ipleri iyice geriyor, muhalif gazeteciler baskı altına alınıyor, basına sık sık neşriyat yasakları koyuyordu. Politikanın tecrübeli ismi; İsmet İnönü, iktidarın dengesini bozuyor, çeşitli siyasi manevralarla hükümeti yıpratıyordu. Menderes güney illerine yaptığı gezilerde Bed-ü-zzaman Saidi Nursi'nin ayrıca gezilere çıkışı ve Menderes'i destekler mahiyette mektuplar yazarak yurdun farklı bölgelerine gönderişi muhalefetle iktidar arasını daha da açtı. İnönü dinin siyasete alet edilmesinin sakıncalarına değiniyor bu davranışların ne kadar tehlikeli olduğunu söylüyordu. Menderes de aynı sertlikte üslupla ile cevap veriyordu. İki lider arasında devam eden söz düellosunda iki tarafta; din, irtica, din istismarcılığı, laiklik konularını dillendiriyorlardı (Aydemir, 1968:390-391).

İki siyasi parti karşılıklı politik çekişmelerle boğuşurken illegal oluşumlarda faaliyetlerine hız kattılar. Bu çalışmalardan en önemlisi de yeni ve daha diri, daha aktif, doğrudan sonuca gidici bir örgütü kurmalarıydı. Otuz beş kişilik subay listesinden büyük kısmının tayinleri istenilen yere çıkarıldı. Bazı tayinlerinde ön çalışması yapılmaktaydı. Orhan Kabibay Paris'te görevli idi dönüşte Ankara'da Genelkurmay'da görev alacaktı. O da bazı hava kurmay subaylarıyla iletişime geçti. Güvendiği eski örgütten arkadaşı, Halim Menteş'den aldığı isimler: Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat'dı. Bu hava subaylar örgütün ileriki safhalarda çok işine yarayacaklardı. Yeniden teşkilatlanma işine girişen Sadi Koçaş, Osman Köksal bu seferki grubu geniş tutmama kararı ile çalışmalarına başladılar. Hatta tayinleri yaptıkları bazı subayların bile bu gelişmelerden dolayısı ile de yeni örgütten haberleri yoktu. Gürsel'le de sadece ikisi görüşüyordu. Kara Kuvvetleri Komutanı'nın diğer isimler hakkında bilgisi yoktu (Akyaz, 2006:111).

14 Eylül 1959 tarihinde Ankara gençlik parkında yapılan toplantıyla ikinci birleşik örgüt tam olarak kurulmuştu. Toplantıya: Osman Köksal, Orhan Kabibay, Alpaslan Türkeş, Sadi Koçaş, Sezai Okan, Suphi Karaman, Rafet Aksoyoğlu, Rıfat Baykal, Mustafa Kaplan gibi örgütün etkin isimleri katılmışlardı. Bu subaylar ordu içerisinde 1954 yılından beri çeşitli gruplarla çalıştı birden fazla örgüte girdi. Potansiyel müdahaleci grupları temsil eden subaylardan teşekkül ettiler.

Gürselin mevcudiyetine rağmen örgüt içinde henüz tam anlamıyla bir lider çıkmadı. Sadi Koçaş görevle Londra'ya, Osman Köksal'ın cumhurbaşkanlığı muhafız alay komutanlığına gitmesi doğal olarak örgüt içinde Alpaslan Türkeş ismini öne çıkardı. Türkeş bu dönemde Kara Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreterliği Şube Müdürlüğü'ne tayin oldu. Artık Gürsel ile örgüt adına teması, Karaman ile o yürütmeye başladı. Nitekim Türkeş ihtilalin fiili liderinin kendisi olduğunu ileri sürecektir. Üyelerden bazıları bunu desteklemektedir ancak ne oranda destek gördüğü tartışılabilir (Akyaz, 2006:111).

Örgüt içerisinde cevabını bulmayan sorulardan biride ihtilalden sonra nasıl bir yol izleneceğiydi. Bu konuda Türkeş; demokratik anlayışın ülke kalkınmasında gereken iradeyi göstermediğini, yapılacak müdahaleden sonra ülke ekonomisinin iyileşmesi ve kalkınmanın tam anlamıyla sağlanmasına kadar ülkeyi yönetmenin akıllıca olacağından söz ediyordu. İhtilalin diğer etkin bir ismi olan Orhan Erkanlı ise; hesapla kitapla ihtilal olmaz diyordu. O önce mevcut yönetimi yıkarsın, sonra ihtilali sağlama alırsın işin en son safhasında ne yapacağını düşünürsün diyordu. Anlaşıldığı kadarıyla ihtilalciler sonrası için pek plan yapmadılar (Erkanlı, 1972:16).

Bu dönemde örgüte yeni katılan ve Türkeş'in sınıf arkadaşı da olan Albay Sami Küçük; Türkeş'in fikirlerine şiddetle karşı çıkarak bu anlatılan sistemin sadece bir

askeri diktatörlük olduğunu böyle bir anlayış ile de çalışmasının olanaksız olduğunu belirtti. Bu iki isim bundan sonraki dönemde de karşı karşıya geldiler. Sami Küçük'ün görüşleri ise askerin işini yaptıktan sonra seçimlere giderek yönetimi sivillere devretmesi yönündedir. Her iki görüşten de subayların olduğu görülmektedir. Bu tartışmalar yani ihtilal sonrası ne yapılacağı tartışmaları sürüp gitti. Enteresan olan ise bir neticeye varılamamış olmasıdır. Bu görüş ayrılığı 27 Mayıs'tan sonrada etkisi hissettirecek ve örgüt içerisinde bölünmelere ve tasfiyelere kadar gidecektir (İpekçi ve Çoşar, 1965:128-129).

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel hiçbir dönem bu örgütlenmede lider olamadı. Örgüte girdikten sonrada örgütle yakın ilişki riskini göze alamadı. Zaten örgüte liderlik edecek vasıflara da haiz değildir o sadece bir generaldir hepsi bu kadar. Sadece babacan bir tip olarak, popüler bir insandı. Hırslı olmayan tevazu sahibi biriydi. Eğer ihtilalcı genç subaylar ile yolları kesişmeseydi İzmir'de sıradan bir evde emekliliğini yaşayan sıradan biri olarak kalacaktı (Aydemir, 1993:343-347).

2.2.4.1. Örgüte Yeni Katılımlar

Hızla büyüyen ve genişleyen örgüte yeni kişiler katılıyordu. Bununla beraber örgütte bazı sıkıntılar ve huzursuzlukta baş gösterdi. Bazı üyelerin CHP ile irtibatın olması güvenliği ciddi manada tehlikeye düşüren sebeplerdendi. Ayrıca Türkeş'in örgütten habersiz bazı isimlerle temasa geçmesi ve bu isimlere teşkilat üyelerinin isimlerini vermesi hoşnutsuzluk yarattı. Bazıları Türkeş'in bu gibi davranışlarının kişisel çıkarı için yatırım amacı yaptığını düşünüyor, bazıları ise işin bu şekilde çok yayılıp ayağa düştüğünü, emniyetlerinin tehlikeye girdiği hissine kapılıyorlardı. Bu gelişmeler toplantılarda zaman zaman elektrikli havanın esmesine sebep oluyor, fakat her şeye rağmen hazırlıkları siyasi olayların yarattığı uygun ortamda hızla sürüyordu.

Bu dönem de teşkilata yeni katılımlar oldu. Küçük ve Kabibay'ın çalıştıkları Cento şubesinin müdürü Albay Muzaffer Yurdakuler ile Ankara'da birlik komutanı olan Fazıl Akkoyunlu örgüte katıldı. Yine Erkan Şubesinde Yüzbaşı İrfan Solmazer' de örgütün bir üyesi oldu. Ankara'da ki teşkilat mükemmel gelişmeler kaydederken İstanbul da durum pek parlak değildi. İstanbul çok önemliydi. Sadece üçüncü Tugay'da tabur komutanı Orhan Erkanlı vardı. Bir şeyler yapmak ve İstanbul'da süratle bir teşkilat kurmak gerekiyordu. Bu görev Kabibay'a verildi. İstanbul'a gönderilen Kabibay orada Erkanlı ile beraber çalışacaktı. Kabibay'ın listesi cebinde hazırды. Eski teşkilattan arkadaşı Suphi Gürsoytrak, havacı kurmaylardan: Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, bunlarla beraber Türkeş'in verdiği isimlerden Binbaşı Mehmet Özgüneş, Harp Akademisinde okuyan iki genç subay; Muzaffer Özdağ ve Numan Esin oluşturulacak örgütün İstanbul kanadının çekirdek kadrosu idiler. Zamanla; Kamil Karavelioğlu, Jandarma Yüzbaşı Ahmet Er, Hava Harp Okulundan Emanullah Çelebi'de teşkilata katılan üyelerdendi. Kabibay bir yandan İstanbul da aktif çalışmalarına devam ederken bir yandan da Ankara'ya gidip geliyor teşkilatın merkezi olan Ankara'dan teferruatlı bilgi alıyordu. Yine Ankara'dan ekipler arası koordineyi sağlamak için Sezai Okan ile Muzaffer Yurdakuler çeşitli bahanelerle İstanbul'a gelip gidiyorlardı (İpekçi ve Çoşar, 1965:129-132).

2.2.5. Müdahale Ortamını Olgunlaştıran Olaylar

1960 yılı; Adana’da gösteri yapan DP taraftarları ile CHP taraftarı gruplar arasında çıkan ve 3’Ü ağır olmak üzere 10 kişinin yaralandığı kavga ile başladı. Bu kavgalara paralel olarak, iki partinin meclis temsilcileri de hemen her ortam da birbirine giriyorlardı. Bu arada gazetecilerin hapis edilmeleri de başladı. Bu gazeteciler: Şahap Balcıoğlu, Selami Akpınar ve Naim Tirali on altı ay yatmak üzere hapse sokuldular. Onları 72 yaşındaki diğer bir gazeteci Ahmet Emin Yalman takip etmişti. Bu dönemde İstanbul üniversitesinde çıkan olaylar polisin şiddet kullanımıyla bastırıldı.. Rektör Onar polislerin üniversiteye girmelerini protesto ederken Milli eğitim Bakanı da üniversiteye karşı tedbirlerin alınacağından bahsediyordu. Bütün bu olaylar devam ederken ve bu durum; pusuda bekleyen ihtilalcıların ekmeğine yağ sürerken iki siyasi lider yani Menderes ile İnönü şiddetli bir söz düellosuna girişti. Sürekli ve kırıncı bir şekilde birbirlerini itham ediyorlardı. Onlar olağan politik hayatlarına devam ediyorlardı.

Şubat ayında İnönü’nün Konya ziyareti yeni hadiselerle sebep oluyordu. Polis muhalefet liderine sevgi gösterisinde bulunan halk üzerine göz yaşartıcı bomba atıyor ve copla müdahale de bulunuyordu. Mart ayında memleketin farklı yerlerinde CHP’liler ile DP’liler arasında arbedeler çıktı. Hatta Yeşilhisar’da meydana gelen olayları bastırmak için polis zor kullandı. İki DP ‘li ile on bir CHP’li tevkif edildi. Yeşilhisar’da meydana gelen bu olaylardan sonra iki binbaşı ve bir albay tutuklandı. Gürsel bu işleme itiraz ederek subayların serbest bırakılmasını istedi. Bunun üzerine Gürsel Ankara’dan uzaklaştırıldı. Gürsel’in yerine vekâleten bakan Suat Kuyaş subayların tahliye isteklerini ret etti. Gürsel bunlardan sonra Ankara ‘ya döndü ve emekli olma kararını aldı. Zaten ağustos da yaş haddinden emekli olacaktı. Gürselin bu emeklilik kararından kimsenin dolayısıyla da örgütün haberi yoktu (Akyaz, 2006:112).

Yurdun muhtelif yerlerinde meydana gelen bu hadiseleri yerinde gözlemlemek isteyen İnönü’nün kapsamlı bir yurt seyahatine çıkmak istemesiyle olaylar daha farklı bir boyut kazandı. İnönü’nün bu seyahatleri anlamsız bir şekilde DP’lileri telaşlandırdı. Onu Kayseri’ye sokmak istemediler. Çeşitli olaylar yaşandı. Ortam daha da gerildi. Bayar özellikle muhalefet liderinin bu gezilerini böylesi bir ortamda çok tehlikeli görüyor ve durdurulması için ne gerekirse yapılmasını istiyordu. Çünkü Bayar İnönü’yü çok iyi tanıyor ne yapmaya çalıştığını seziyordu. Hatta Kayseri’de örfi idare ilan edilmesini dahi isteyen Bayar; orduya da güvenemiyordu. Çünkü Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel bütçe komisyonunun görüşmeleri esnasında yaptığı konuşmalarda mevcut yönetimi sert bir şekilde tenkit ediyordu. Bu da ordu üzerindeki şüpheleri artırdı.

İnönü’de Kayseri Yeşilhisar’a gitmek istedi. İnönü’nün bu isteğine karşı, Bayar, İkinci Ordu Komutanını Çankaya’ya çağırttı. Verdiği talimatla; İsmet İnönü’nün Yeşilhisar’a gitmesini engelledi. Bu emirden Gürsel’in haberi yoktu, görüldüğü üzere devre dışı bırakıldı. Ayrıca böyle bir emri yerine getirmek zorunda kalan üç Albay: Selahattin Çetiner, Bahri Yazır ve Osman Özcan ise kendi düşüncelerince, bu kanunsuz ve haysiyetsiz işe alet edilmeyi gururlarına yediremeyerek olayın meydana geldiğinin ertesi günü istifa seçeneğini kullandılar. Subayların bu tutumu da gösteriyordu ki Bayar ve Menderes ikilisinin orduya güvenmeleri noktasında kendilerince haklılık yanları vardı. İktidar partisi meclisteki çoğunluğunu kullanarak muhalefeti sindirmek için harekete geçti. Meclis çoğunluğunu kullanmayı düşünen iktidar aldığı kararla bir tahkikat komisyonu kurdu. DP’lilerin elinde olacak komisyon etkin bir şekilde çalıştırılacaktı. Bu komisyonun yetkileri çok geniş tutuldu. Mahkemeye, Örfi İdareye gerek kalmadan katı bir disiplin sağlanması düşünüldü.

Bu karar yıllardan beri (Bir gün gelecek, ordunun müdahalesi gerekecek) düşüncesini taşıyan ve bu yolda yıllardır gizliden gizliye örgütlenen subayların görüşlerini teyit eder mahiyetteydi. Zaten birkaç aydır yurdun değişik yerlerinde baş gösteren karışıklılık hali, patlak veren kardeş kavgaları esasen böyle bir müdahalenin yaklaştığının göstergesiydi. Menderes hükümeti bu kıpırtılara ve çalkantılara gözdağı vermek yolunu seçti. Belki de küçümsedi. Hükümet asıl gücünü ve desteğini halktan almaya çalıştı. Aydınlar ve askerler hükümete ona karşıydı. Tüm muhalefet, CHP tarafından kontrol ediliyordu, ya da hükümet öyle düşünüyordu. Bu nedenle de asıl baskısını muhalefet üstünde kurmaya çalıştı. Askerleri CHP'nin kışkırttığını düşünüyordu. İnönü'yü gözden düşürmek için akıl almaz saldırılar yapılırken, halkın gözünde de CHP'yi küçültmek için vatan cephesi gibi suni oluşumlar yaratma gayreti içine girdi. Menderes ve ekibi hiçbir zaman ülke genelinde meydana gelen sıkıntıların kaynağına inmeyi meselelerin çözümü noktasında derinlemesine bir analizle tüm herkesi kucaklamayı düşünemedi. Bu anlayış onlar için hiç de hayırlı olmadı. Tabi ki ülke içinde hayırlı olmadı (Turan,2007: 57-58).

Nisan ayında DP idarecilerinin: kendi kendilerine sorgusuz sualsiz adam tevkif etmek, gazete kapatmak yetkisini vermeleri ise müdahale için fırsat kollayan zihniyet açısından bardağı taşıran son damlaydı. Müdahale taraftarı subaylara göre: anayasayı çiğnemekten çekinmeyen bir yönetim anlayışına son vermek hem meşru bir hak, hem de zaruri bir görev olarak telakki edilmeliydi. 28 Nisan sabahı Beyazıt meydanının da yürüyen üniversite gençliği Silahlı Kuvvetlerin Müdahalesinden emin (Ya ya ya, şa şa şa, Türk ordusu çok yaşa) diye haykırıyorlardı. Hazin olan ise gençlerin bile sezdiği ve sloganlarında da dile getirdiği aleni bir gerçeği DP iktidarının görmemekteki inadıyla (İpekçi ve Coşar,1965:132-136).

2.2.5.1. Cemal Gürsel'in İktidara Mektubu

Her zaman dengeli ve temkinli bir şekilde hareket etme taraftarı olan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel: Kayseri olaylarında İnönü'ye karşı yumuşak davrandıklarına hükmedilen ve cezalandırılan subay arkadaşlarını korumaya çalıştı. Emekliliği zaten yakındı. İzin istedi fakat izin verilmedi. Ama 3 Mayıs 1960 yılında bu izin beklenmedik bir zaman da çıktı. Hâlbuki o sıralarda Gürsel ihtilalcı subaylarla vaziyet münakaşalarında bulunuyordu. O ihtilalcı çevrelerce yapılması planlanan ihtilalin başı olarak görünüyordu. Zamansız ve baskın sayılabilecek bu izinle ihtilalcı çevreler telaşa düştüler. Zira bu durum Cemal Gürsel'in ordudan ayrılması demekti ve dolayısıyla da ihtilalin başsız kalması demekti.

Gürsel daha metin davranarak arkadaşlarını teskine çalıştı. İlk davette gelecekti ve bunla beraber iki yazı hazırlattı. Bunun biri en küçük askeri birliklere kadar ulaştırılması kaydı ile bir veda mesajıydı. Ama bütün içeriğiyle bir veda mesajının muhtevasını çok aşırıyordu. Sert tenkitçi hatta suçlayıcı bir edası vardı. Nitekim toplattırılmak durumunda kaldı. Ama derhal elden ele dolaşılacak bir gizli beyanname haline geldi. İkinci mektup ise Milli Savunma Bakanına hitaben yazılan bir mektuptu. İşte 27 Mayıs edebiyatında “Gürsel'in Mektubu” olarak isim yapan ve darbeye özdeşleşen mektup bu mektuptur.

Mektupta kullanılan üslup, tavır bir askeri kumandanın üstüne yazabileceği ve vazifesi ile sınırlı olması gereken hususların dışına çıkıyordu. Mektup ta cumhurbaşkanının istifa etmesinden başlayarak bir sıra istekler vardı. Bunlar gerçi saygılı bir dille yazılmış olmasına rağmen bir komutanın sınırlarının aştığı bir düzine istek ve cümlelerle doluydu. Belki Gürsel bu mektubu tamamen iyi niyetle kaleme alarak kötü gidişattan iktidarı haberdar etmek görevini yaptı. Fakat bunlar sadece iyi

niyet temennilerinden öteye de gitmemiş söylemlerdir. İşte Gürselin mektubunun tan metni kullandığı üslup, öneri ve istekleri şöyledir.

“Aziz vekilim,

Dün gece ki münakaşalarımızın ışığı altında zatiâlinize, memleketin huzur ve istikrarı için alınması lazım gelen tedbir ve kararlar hakkındaki görüşlerimi bildirmeyi, mili, vatani bir vazife bilirim.

Sayın Başvekilin açıklamalarını dinledim. Ve okudum. Bunlarda benim düşüncelerimin kabulüne müsait bir zemin henüz mevcut olmadığı aşikâr olarak belli ise de, gene de düşüncelerimin sizlere iblağının zaruretine inanıyorum.

Muhterem vekilim, şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hadiseleri ile başlayıp, son karar ve feci olaylara kadar devam eden vakalar, vatandaş ruhunda derin tesirler ve hükümete karşı telafisi güç hoşnutsuzluklar yaratmıştır.

Sayın vekilim bu ahval küçümsenecek, cebir ve şiddetle geçiştirilecek şeylerden değildir. Memleket, Hükümet ve Partinizin düştüğü bu müşkül vaziyeti kurtarmak için, sükûnetli fakat ciddi ve zecri tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler şunlar olmalıdır:

- 1- *Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında umumi bir kanaat vardır.*
- 2- *Kabinede iyi kabul edilmeyen ve suihalleri bütün memlekete yayılmış bulunan zevat çıkarılmalı ve yeni kabine mutlak, dürüst, makul, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan zevattan kurulmalıdır.*
- 3- *İstanbul, Ankara Valileri ve Emniyet Müdürleri süratle değiştirilmelidir.*
- 4- *Ankara Örfi İdare Kumandanı derhal değiştirilmelidir.*
- 5- *Son çıkarılan ve Tahkikat Komisyonları ihdas eden kanun, kaldırılmalıdır.*
- 6- *Mevkuf gazeteciler, bir af kanunu ile kısa zamanda tahliye edilmelidir.*
- 7- *Son hadiselerde tevkif edilen talebeler serbest bırakılmalı, ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçmelidir.*
- 8- *Şimdiye kadar çıkartılan bütün Antidemokratik Kanunlar, tedricen kaldırılmalıdır.*
- 9- *Vatandaşın Hürriyet ve Eşit Muamele hakkına mutlak surette riayet edilmelidir.*
- 10- *Ordunun meseleleri süratle halledilmelidir.*
- 11- *Din istismarcılığından vazgeçilmelidir.*
- 12- *Suiistimaller oluyor mu bilmiyorum. Fakat olduğu hakkında umumi bir kanaat mevcuttur. Ve Milletın Hükümete karşı itimatsızlığına sebep olmaktadır.*
- 13- *Müstesna zamanlar ve günler haricinde Hükümet büyüklerinin memleket gezilerinde, suni büyük vatandaş toplulukları ile karşılanmaları usulü terk edilmelidir.*

Muhterem vekilim, bu yazdıklarım asla bir Parti ve Politika mülâhaza ve tesiri ile yazılmamıştır. Memleketin durumunun ve tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için arz edilmiştir. Sizlerin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitap ediyorum. İyi düşününüz. İyi hareketler yapınız. Memlekette çok şeyler yaptığınız muhakkaktır. Fakat bu asla kâfi değildir. Bu yapılan işleri, müstemleke idareleri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan, toplumun ruhunda, yaşama şevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin, yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır. Olaylar, bu yolda olmadığınızı göstermektedir. Talebelerin hürriyet duygusu ile yaptıkları masumane tezahürata karşı kıtalar sevk edilmesi ve onların desteği ile emniyet kuvvetlerinin, ilim yuvalarının içlerine kadar girerek talebeleri, Profesörleri ile beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi, dünyada görülmemiş feci bir şeydir. O hengâmede kız talebelerin, yürekler parçalayan çığlıklarının, analar babalar ve halk ruhunda onulmaz yaralar açacağını ve açtığını anlamamak, memleketin huzuru bakımından

büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kaniim. Bizim gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi? İstikbali, hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci, bedbaht insanlara mı bırakmak istiyorsunuz?

Sayın Vekilim, maruzatım muhakkak ki çok mühim ve hatta çok cüretkaredir. Fakat memleket için, milletin selameti için, Hükümet ve hatta Partinizin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır. Ve çok lazımdır. Saygılarımla. 3.V.1960
Kara Kuvvetler Kumandanı
Orgeneral
Cemal Gürsel

Bu mektup başbakana verildi mi? Celal Bayar'a duyuruldu mu? Bu husus ta Milli Savunma bakanı Ethem Menderes açık konuşmadı. Fakat büyük bir olasılıkla Menderes bu mektubu gördü zira yakın arkadaşı Samet Ağaoğlu'da bu konuya değinerek Ethem Bey'in mektubu Adnan Menderes'e verdiği yönünde kuvvetli kanaatler beslediğini beyan etti (Aydemir, 1968:433-437).

Diğer bir iddia ise: 27 Mayıs'tan 24 gün önce kara kuvvetleri komutanı Cemal Gürsel'in iktidara yazdığı mektubun esasında sonradan değiştirildiği hakkındaki iddiadır. Yukarıda da yer verdiğimiz mektubun orijinal nüshasında Gürsel; cumhurbaşkanı Bayar'ın istifa ederek yerini halkın çok sevdiği Menderese bırakması gerektiği belirtilmektedir (Şen, 2007:29). Mektupla alakalı olarak darbenin genç subaylarından Orhan Erkanlı; bu mektup çeşitli tartışmalara sebep oldu. Mektubun gerçek mahiyeti tam olarak anlaşılamadı. Bildiğim kadarıyla; ihtilalden sonra açıklanan, Yassıada'da okunan mektup Gürsel'in gönderdiği orijinal mektup değildi. Bazı çıkarma ve ilaveler yapılmıştır. Aslında Gürsel mektubunda: Bayar'ın cumhurbaşkanlığından çekilmesini, Menderes'in Cumhurbaşkanı olmasını, yeni ve namuslu kişilerle bir hükümet kurulmasını tavsiye etmiştir. Genel içeriği itibarı ile mektup Menderese karşı beslediği güveni belirten bir yazıdır. Bu işin aslını Türkeş bilir. Sanıyorum mektubun orijinali de Türkeş'tedir (Erkanlı, 1972:305-306). Anlaşıldığı gibi Gürselin mektubunda değişiklikler vardır. Bu mektup yargılama döneminde Yassıada mahkemelerinde kullanıldı. Bu mektubun yazılışından sonra da Cemal Gürsel izne ayrılarak emekli işlemleri başlatıldı.

Cemal Gürsel'e izin verildiği ve Gürselin İzmir'e gideceği haberi hızla örgüt içinde yayıldı Doğrusu bunu beklemeyen üyeler şaşkın ve üzgündüler. Üzgündüler çünkü ihtilalin General'inden yoksun kaldılar. Bu da bazı sıkıntılara sebep olabilirdi. Bu durumda örgüt yeni bir lider bulma çabasına düştü. Örgütün ileri gelenleri toplantı üstüne toplantı yapıyorlardı. Gürsel'in aniden ayrılışı ile komite de yalnız kilit nokta da bir elamandan, yalnız bir liderden değil, aynı zamanda General rütbesinde bir üyeden mahrum kalıyordu. Şimdi aralarında başka bir general yoktu, hareket esnasında bu durum can sıkıcı neticeler doğurabilirdi. Kısaca Gürselin gitmesiyle doğan boşluğu başka bir general rütbesi ile doldurmak gerekiyordu. Bu ise çok tehlikeli idi çünkü ordunun üst kademesinde güvenebilecekleri fazla bir general yoktu. Sonra bir generale gidip alenen meseleden bahsetmek kolay değildi. Çok tehlikeli sonuçlar verebilir teşkilatın bir anda ele geçmesine neden olabilirdi. Çeşitli general isimleri üzerinde konuşuldu ve belirlenen isimlerle temasa geçilmeye karar verildi. Bu isimler: Kara Kuvvetleri Merkez Daire Başkanı Tuğgeneral Rafet Yıldırım, İstanbul Örfi İdare Kumandanı Fahri Özdilek, Cevdet Sunay Paşa ve Kara Kuvvetleri Kumandanlığı Lojistik Başkanı Cemal Madanoğlu'ydu. İlk deneme Fahri Özdilek ile konuşularak yapılacaktı. Fahri Özdilek kesin olarak varım dememesine rağmen ihtilalcılara müsahamalı yaklaştı. Onları cesaretlendirdi. Listedeki ilk isim ikna edilemedi. Şimdi

sıra listenin ikinci sırasına getirilen ikinci generaldeydi. Madanoğlu ile görüşme işini Kore’de beraber savaştığı Yarbay Orhan Kabibay üstlendi. Konuşma uzun sürdü. Madanoğlu’nun tereddütleri vardı. Bir bir giderilen tereddütlerden sonra örgüte girmeyi kabul eden Madanoğlu örgüt mensuplarını çok sevindirdi. Generalsız kalan teşkilat nihayet on gün sonra bir başka Cemal Paşa buldu. Örgüt ihtilal günü daha fazla generalden istifade etmek için Kara Kuvvetleri Dairesi başkanı Tuğgeneral Rafet Yıldırım’a da açılmak gereğini duydu. Yapılan görüşme neticesinde sevinçle öneriyi kabul eden Yıldırım bir şanssızlık eseri birkaç gün sonra Londra’ya gittiğinden harekâta katılamadı. Cevdet Sunay ise bu tür illegal yapılanmaların tehlikeli olduğundan bahisle örgüte bu işten vazgeçmelerini çünkü zaten bir iki hafta içerisinde hükümetin kendiliğinden istifa edeceğinden söz etti (İpekçi ve Çoşar, 1965:151-159).

2.2.6. Ordu Hiyerarşisinin Müdahaleye Bakışı

Bir darbe esnasında ordunun üst düzey yönetimin alacağı tavır hayati öneme sahiptir. Örgütün çalışmaları sonucunda gelinen noktada durum kabaca şöyleydi: Genel Kurmay Başkanı Org. Rüştü Erdalhun’un Menderes’e yönelik her hangi bir müdahaleye onay vermek bir yana karşı olacağı belliydi. Bunu gerek Genelkurmay Başkanlığı süresince hükümet üyeleriyle protokol ilişkilerinde, gerekse dokuz subayın tutuklanması sırasında göstermişti. Gürsel dışında diğer Kuvvet Komutanlarının ise görüşleri bilinmiyordu. Dolayısıyla müdahale girişiminin hem hükümete hem de yüksek komuta kademesinin önemli bir kesimine karşı bir isyan düzeyinde kalma riski hala vardı. Üstelik bu risk eylem aşamasında müdahaleye karşı çıkılması halinde ordu içi çatışma tehlikesini beraberinde getiriyordu.

Ordu komutanlıklarının durumu ise şöyleydi: Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korg. Argüç hükümet yanlıydı. Fakat önemli birlikler ele geçirilmiş olduğundan komutanın karşı koyması bir tehlike yaratmayacaktı. İstanbul’da ise 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Org. Özdilek ile daha önceden irtibata geçildi ve ret cevabı alındı. Ancak onunda müdahale bir kez başladıktan sonra karşı çıkmayacağı biliniyordu. Erzurum’da bulunan 3. Ordu Komutanı Orgeneral Ragıp Gümüşpala’nın tutumu ise belirsizdi. Fakat Ankara ve İstanbul’daki müdahale başarıya doğudaki ordunun direnerek müdahaleyi başarısızlığa uğratması mümkün değildi.

Üst kademelerdeki bu belirsiz duruma karşın alt kademelere inildikçe örgütün büyük bir desteğe sahip olduğu görülmektedir. Nitekim örgüte asıl cesaret verende üst komuta kademesinin ne yapacağını bilmez şaşkınlığı esnasında, alt kademelerden kayıtsız şartsız gelecek olan destekti.

Örgütlenme sürecinin ortaya koyduğu üzere ihtilalci kadro ordu hiyerarşisinin tamamen dışında, alt rütbeli subayların faaliyetleri sonucu şekillendi. Generaller son aşamada örgüt ile temas kurdular ve zaten figürandan öteye gidemediler. Yani örgütte temas inisiyatifi generallerde değil, örgütteki genç subaylarda oluştu. Ordunun sert, katı ve övünülerek bahsedilen hiyerarşik yapısı içerisinde, alt basamaklardaki subayların iktidarı devirmek amacıyla uzunca bir süre gizli faaliyette bulunabilmeleri ilginç ve şaşırtıcıdır. En az bunun kadar şaşırtıcı olan diğer bir husus ise ordunun yani hiyerarşinin tepesinde olan generallerin kendilerine yapılan müdahale amaçlı gizli örgütlere girme teklifleri karşısındaki tutumlarıdır. Kaldı ki hepsi de devrilmesini planladıkları hükümet tarafından terfi ettirildiler. Generaller kendilerine yapılan tekliflere ya açık kapı bıraktılar ya da kabul ederek astlarının örgütüne girdiler. Ancak kabul edenlerde, ret edenlerde verdikleri kararın hukuki ve fiili sonuçlarına göre hareket etmek yerine “duruma göre hareket etmeyi” seçtiler. Kendilerine gelen örgüt üyeliği

teklifini ret edenler zorunlu oldukları yasal işlemleri başlatmaktan imtina ettiler. Bekle gör taktiği ile hareket edip eğer müdahale başarılı olursa saf değiştirmek için uygun zemin hazırlama eğilimi gösterdiler. Bu durumu iyi sezen ve bilen müdahaleci subaylar; işte bunları bildiklerinden pervasızca generalleri örgütlerine davet etme cesaretini gösterdiler. Zaten burada önemli olan generalleri örgüte katmanın yanı sıra en azından karşı çıkmalarını engellemektir ve daha önemlisi generallerin saflarını belirlemektir. Buna dayanarak ileriki dönemlerde planlar hazırlanacaktır. Fakat ileriki safhalarda görülecektir ki; müdahale başarıya ulaşır ulaşmaz öyle her şeye karışmayan generaller bir anda aslan kesilecek iktidarı kimseyle paylaşmak istemeyeceklerdir. Çünkü artık işlerin bir riski kalmamıştır ve iktidar ellerinin altında onları beklemektedir. Hemen hemen bütün generaller askeri müdahalenin en fazla risk taşıdığı dönem olan hazırlık ve başlangıç aşamasında rol almayı istemediler. Dolayısıyla alt kademelere karşı siz başlatın biz yanınızdayız şeklinde hareket ettiler. Zaten bu tavır örgüte girmeyi ret eden generallerin tavrından farksızdır. Müdahalenin başarıya ulaşmasından sonrada alt kademelerdeki müdahaleciler birer birer bertaraf edilecektir (Akyaz, 2006:116-119).

2.2.7. Yaklaşan Müdahale Ve Artan İhbarlar

Teşkilat ihtilalin gerçek hazırlığına başlamak için yüksek rütbeli subaylara duyulan ihtiyacı karşılamak üzere faaliyette bulunduğu sırada ülke genelinde özellikle İstanbul ve Ankara'da çeşitli olaylar cereyan etmeye başladı. Harp okulu öğrencileri ve üniversite öğrencileri yürümüş çeşitli gösteriler tertip etmişlerdi. Dolayısıyla da bu olayları gören ve araştırma ihtiyacı hisseden iktidar konunun üzerine durmaya başladı. Örgüt'te buna paralel olarak ihtiyatlı harekât etmeye çalışmaktaydı.

Ayrıca meydana gelen gelişmeler ordunun iktidara karşı hiç sempatik hisler beslemediği ortaya çıkarmaya başladı. Menderes dahi Silahlı Kuvvetler mensuplarının ne kadar ihmal edildiğinin farkına vardı. 1960 yılının mayıs ayında Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan bir bildiri ile: Subay, Astsubay ve Askeri memurların maaşlarının artırılacağı söylendi. Ama kullanılmak istenen ve askerin gönlünü almak üzere hazırlanan bu yöntem geri tepti. Haberi duyan, okuyan pek çok subay sert bir refleksle şöyle konuşmak durumunda kaldılar: “Bizi para ile satın alacaklarını sanıyorlar...” ordu içinde böyle bir davranış infial yarattı.

Bu durum ve bu anlayış orduyu dalgalandırıyordu. Artık gizli teşkilattan haberi olan ya da olmayan pek çok subayın zihninde ve dudaklarında aynı kelime vardı; ihtilal... Teşkilatı bilenler bir an önce harekete geçmek yönünde baskı yaparken bilmeyenler bir takım ferdi hareketlere teşebbüs ediyorlardı. Artık iş çıkırından çıktı ve adamakıllı yayıldı. Bu durumsa emniyet ve gizliliği tehlikeye düşürür nitelikteydi.

Nitekim 13 Mayıs sabahı yapılan bir ihbar üzerine harp okulunun yanındaki istihbarat okulundan beş subay tutuklandı. Bazı kurmay yarbay ve binbaşılardan bazı yasak evrakları gizlice çoğalttırıp dağıttıkları ihbarı ile harekete geçildi. Bu subaylar arasında ana komiteye bağlı hücrelerden birinin mensupları da vardır. Fakat bizzat içişleri bakanı Namık Gedik'in de katıldığı sorgularda hiçbir bilgiye ulaşılmadı. Onca cefaya eziyete göğüs geren tutuklu subaylar arkadaşlarını açık etmediler. Ertesi günse Kızılay'da halka bildiri dağıtan üç subay yine tutuklandı.

Üst üste meydana gelen bu olaylar ordu mensuplarının işe karışmaya başladıkları hususunda iktidarın gözünü açabilir ve sıkı tedbirler almasına sebep olabilirdi. Nihayet hepsinin üstüne tuz biber ekercesine bir haber şok etkisi yarattı. Teşkilatın en önemli elamanlarından olan: Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı

Kumandanı Albay Osman Köksal ile Milli Savunma Bakanı Yaveri Adnan Çelikoğlu ihbar edilmişti.

İhbar bizzat Bayar'a yapılıyor ve Cumhurbaşkanı bir Astsubay imzası taşıyan şu mektubu alıyordu:

“ Sayın reisicumhurum,

“ Bu mektup elinize geçtiğinde eğer Muhafız Alayı Kumandanınız Osman Köksal ile Milli Müdafaa Bakanının yaveri Adnan Çelikoğlu hükümet darbesini henüz yapmamış iseler, ellerinizden öperim.”

Mektupla alakalı derhal araştırma ve inceleme başlatıldı. Milli emniyetteki ihtilal yanlıları derhal durumu Osman Köksal'a bildirdi ve onların tedbir almalarını sağladılar. Nitekim ihbar mektubundan birkaç gün sonra köşke çağrılan Köksal gerekli savunmasını çoktan hazırlamıştı. Bayar'la yapılan görüşmede Köksal durumu çok iyi idare edecek Bayar'ın kendisine olan güven ve itimadını tazeleyecektir. Bu ihbar mektubunun: iktidar düşmanlarının bir oyunu olduğunu söyleyen Köksal; Bayar'a bunların amaçlarının bu türden dedikodularla köşkte iktidara sağlam bir şekilde bağlı birlikleri buradan uzaklaştırıp, yerine kendilerine bağlı birlikleri konuşlandırarak köşkün savunmasını zafiyete düşürmekten ibaret olduğunu söyledi. Bu türden söylentilere kulak asmanın doğru olmadığını söyledi. Bu şartları bilerek dikkatli ve uyanık davranmak hususunda Bayar'ı ikna etmeyi başardı. Köksal hakkında hiçbir tahkikat açılmadığı gibi Bayar'ın da güvenini kazandı. Tehlikeyi hasarsız atlatan Köksal; artık beklemenin çok tehlikeli olacağını, harekete bir an önce geçmenin lüzumlu olduğunu, aksi halde hepsinin çok büyük tehlikede olduklarını arkadaşlarına söylüyordu.

Artık beklemenin yardan çok zarar getirdiğine görüş birliği ile karar verildi. En küçük bir hata hepsini ele verebilirdi. Buda yıllardan bu yan yapılan hazırlıkların boşa gitmesi demektir. Bu düşünceler ekseninde teşkilat kesin hazırlıklarına başladı. İlk toplantı 18 Mayıs günü yapıldı. Toplantıya İstanbul'dan Orhan Kabibay'da geldi. Sezai Okan, Sami Küçük, Ekrem Acuner, Ertuğrul Almatlı, Fikret Kuytak ve Muzaffer Yurdakuler isimleri de toplantıdaydılar. Görüşmeler neticesinde: İhtilalin Menderes'in dış gezisinin olmadığı ve dış ülkelerden Türkiye'ye bir gezi söz konusu olmayan bir günde yapılmasına karar verildi. Bu tarihte 20 Mayıs ile 26 Mayıs tarihleri arasında bir gün olabilirdi. Bu teklif kabul edildi. Artık o günden sonra her gün toplanacaklar ve harekâtın planlanmasını en kısa zamanda tamamlayıp darbeyi en geç 26 Mayıs'a kadar yapacaklardı

Bu kararı da aldıktan sonra artık ihtilal günü de iyice yaklaşmış oluyordu. Lakin ihtilalden sonra ne yapacaklardı? Bu sorunun cevabı hala cevap bekliyordu. Bu konuda belirli bir görüşte birleşemiyorlardı. Uzun zaman bu konu tartışıldı. Üzerinde durdukları konular şunlardı (İpekçi ve Çoşar, 1965:162-166).

1- İlim adamlarına yeni bir anayasa ve seçim kanunu hazırlatılacak.

2- Geçici bir süre için bir meclisin açılması düşünülmüş fakat meclisin şeklini tayin noktasında sıkıntıya düşmüşlerdir.

3-Memlekette, Atatürk devrimlerini sağlamlaştıracak, sosyal huzuru ve dengeyi oluşturacak bazı köklü reformlar yapılmalıdır.

Alınan bu kararların hemen hepsi askıda kalıyordu. Kesin karara bağlanamayan bu türden düşünceler ihtilalden sonraya erteleniyordu. 20 Mayıs günü yapılan toplantıda askeri harekât planının temel noktaları tespit edildi.

Anakara civarındaki kıtalar şehre hâkim olacaktı. Muhafız Alayı pasif hale getirilecek, Bayar elde edilecekti. Harp Okulu ihtiyati kuvvet olarak hazır bulundurulacaktı. Hava kuvvetlerinden Muhafız Alayını pasif hale getirmek için

faýdalanılacak ve köşkün üzerinde pike uçuşu yaptırılacaktı. Yapılan bu toplantı da iktidardan sonra kurulacak kabine işi de görüşüldü, bakanların sivil ve asker olmaları üzerinde tartışıldı. Sonuçta sadece üç bakanlığın; Milli Savunma, İçişleri ve Ulaştırmanın askeri şahıslara verilmesi kabul edildi. İstanbul'daki subaylar Ankara'daki subaylara göre daha bir heyecanlı ve aceleci idiler. Esasında Mayıs ayının ilk haftasından itibaren sağlam bir teşkilata sahiptiler. Ana komiteye bağlı Orhan Kabibay ve Orhan Erkanlı yoğun bir mesai harcayarak geniş bir kadroyu süratle kurdular. Bunda öteden beri var olan çeşitli komitelerin onlara katılmalarının payı büyüktür. İstanbul teşkilatı her şekilde ihtilale hazır hale getirildi.

İstanbul'da Kara harp Akademisinde:

Binbaşı Turgut Teler
 Yüzbaşı Şefik Ertem
 Binbaşı Orhan Türel
 Binbaşı Ruhi Soyuyüce
 Binbaşı Fikri Salmanoğlu
 Binbaşı Fahrettin Dinç
 Yüzbaşı Bülent Türker
 Yüzbaşı Nadir Savaşan
 Üsteğmen Muzaffer Özdağ
 Yüzbaşı Fuat Yılmaz
 Üsteğmen Kamil Karavelioğlu
 Binbaşı Cemalettin Korkut
 Yüzbaşı Nazım Özveri
 Binbaşı Zeki Ergün
 Yüzbaşı Hikmet Afşar
 Yüzbaşı Cemil Özgül
 Binbaşı İbrahim Taylan
 Yüzbaşı Nezih Siral
 Binbaşı Kemal Erocak
 Yüzbaşı Mustafa Demirci
 Yüzbaşı Asım Diktaş
 Yüzbaşı Necdet Topçular

Kara Harp Akademisi'nden bu subayların yanı sıra, Hava Harp Akademisinden ise Albay Mucip Ataklı'nın kurduğu komite içinde: Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi, Agasi Şen, Hulusi Kaymaklı gibi subaylarda vardı. Bu kuvvetlerin dışında İstanbul'da emrinde geniş çaplı askeri birlikler olan komutanlarda bu işe iştirak ettiler. Bu komutanlar ve birlikleri şunlardı:

Üniversitedeki Asayiş Birliklerinin Kumandanı Albay Vahit Erdoğan, Taksimdeki İkinci Asayiş Bölge Kumandanı General Fazıl Çiloğlu, Anadolu Yakasında İkinci Zırhlı Tugay'dan Binbaşı Şinasi Çamçeken ve Yüzbaşı Şeref Çolakoğlu, Zeytinburnu Jandarma Kumandanı Üsteğmen Ahmet Er, Binbaşı Muammer Şahin, Yarbay Nejat Kumuşoğlu, Binbaşı Turan Orkan, Binbaşı Kenen Ersoy... (İpekçi ve Çoşar,1965:168–170).

Bu geniş teşkilat hazır bir şekilde Ankara'dan gelecek işareti bekliyordu. Hatta harekât anında ele geçirilmesi gereken yerler ve önceliği dahi tespit edildi. Bunlar; Radyo evi, Ümraniye Verici İstasyonu, PTT ve bazı müesseselerdi. İstanbul bu kadar hazırken Ankara da işler biraz daha temkinli ve yavaş yürüyordu. Çünkü bu ihtilalin merkezi başkent olması hasebiyle tabii olarak Ankara'ydı. Ankara'da Harp Okulu çok önemli bir kurumdu ve okul Kumandanı Sıtkı Ulay; Harbiyeli öğrencilerin yaptıkları

yürüyüşün sonrasında onlara “Harbiyeliler sokağa inerse terlikle pijama ile değil silahı ile iner” diyecek kadar ihtilal taraftarıdır. Şartların iyice olgunlaştığına kanaat getiren komite üyeleri kesin hareket için karar verme aşamasına geldiler (İpekçi ve Çoşar, 1965:171-178).

23 Mayıs Pazartesi, General İrfan Baştuğ’un evinde toplandı. Toplantıda Madanoğlu ile bir süredir teması kestikleri Türkeş de vardı. Durum değerlendirilmesi yapıldı. Müdahalenin 25–26 Mayıs gecesi yapılması kararlaştırıldı. Toplantının ilerleyen bölümlerinde Madanoğlu müdahalenin “silsile-i meratiple” (hiyerarşik). yapılmasını teklif etti ancak diğer üyeler bunu kabul etmediler. Fakat son anda ortaya çıkan iki beklenmedik gelişme harekâtın bir gün sonraya ertelenmesine sebep oldu. Birincisi Ankara’nın kilit noktalarını harekât sırasında kontrol altına alması planlanan civar bölgelerdeki bazı birlik komutanlarının “bir orgeneralden yazılı emir istemeleri” , diğeri de Başbakan Menderes’in 26 Mayıs’ta Ankara’da olması beklenirken Eskişehir’e gitmesidir. Oysa Örgütün Eskişehir’de Başbakan’ı ele geçirecek bir adamı ve kuvveti yoktur. Son anda ortaya çıkan bu pürüzler zekice yapılan hamlelerle çözüldü. Eskişehir de Menderes’i ele geçirme görevi için havacı subaylardan Mucip Ataklı yardımıyla Agasi Şen ve Hulisi Kaymaklı’nın Eskişehir’e gönderilmesi kararı alındı.

27 Mayıs Müdahalesi’nin karargâhı Kara Harp Okulu, Karargâh Komutanı General Cemal Madanoğlu’dur (Akyaz,2006:129-130). 26 Mayıs gecesi yapılması planlanan ihtilal ertelenip, İstanbul’a “Dündar’ın Oğlu İkmale Kaldı” parolası ile durum bildirildi. Bu ertelemeden İstanbul’daki örgüt elemanları ziyadesi ile rahatsız oldular. Çünkü hazırlık ve çalışmaları 26 Mayıs gecesine göreydi. İşin bu kadar uzaması hepsi için tehlike doğurmaktaydı. İstanbul gerçekten çok sabırsızdı.

O gecenin sabahı; Ankara’da ve İstanbul’da yataklarına girmeden sabahı getirenler çoktu. 26 Mayıs sabahı yapılan toplantıda; İstanbul’dan gelen ve kesin uyarı özelliği taşıyan haberde, bu gece ihtilali siz yapsanız da yapmasanız da İstanbul’dakiler harekete geçecek deniliyordu. Zaten başka çareleri de kalmadı yeni bir erteleme hepsinin mahvı demektir. Alınan karar kesindi. İhtilal o gece yapılacaktı.

İstanbul’a ihtilal haberini şifreli mesajla Muzaffer Yurdakuler verecekti. Karşısındaki Orhan Kabibay’a: “Emekli sandığından istediğin 2740 lirayı aldım. 10 lirasını kestiler, 2730 lira kaldı. Eskişehir’deki havacı arkadaşım da parasını aldım ama bildiremiyorum. Onu da sen hallediver...” Kabibay derin bir nefes aldıktan sonra telefonu kapatıyor ve mesajı çözüyordu. Mesaj şu bilgileri içeriyordu: “27 Mayıs gecesi saat 4 de başlaması gereken hareket saat 3 e alındı. Eskişehir’deki Menderes’i de siz halledin.” Artık ihtilal hareketi kesin bir şekilde başladı. Menderes’i almak üzere Agasi Şen ve Hulisi Kaymaklı otomobille Eskişehir’e hareket ettiler. Durumdan Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Kumandanı Osman Köksal’da haberdar edildi. Oda hazırlanan plan doğrultusunda harekete geçti (İpekçi ve Çoşar, 1965:178-195).

2.3. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi

2.3.1. İstanbul Radyosundan Müdahalenin İlk Duyurusu

Saat ördü geçmiş ihtilali ilan etmesi gereken Ankara radyosunun sesi çıkmıyordu. Başka yollarla aranan irtibat imkânı bulunamadı. İstanbul’da başarıyla hareketi tamamlayan birlikler Ankara’dan gelmeyen haberle endişeye düştüler. Eskişehir’inde durumu belirsizliğini koruyordu. Orhan Erkanlı’nın teklifi ile ihtilali İstanbul’dan ilan etmeye karar verdiler. İstiklal Marşı çalındıktan sonra tam saat 4.36 da Binbaşı Kenan Ersoy’un sesinden ihtilalin ilk bildirisi yayınlandı:

“ Dikkat... Dikkat... Burası İstanbul Radyosu...

Büyük Türk milleti...

1- Silahlı Kuvvetlerimiz İstanbul, Ankara, Eskişehir ve diğer büyük merkezlerde 27 Mayıs saat 03.00 den itibaren idareyi ele almıştır.

2- Bütün vatandaşlarımızın ve Emniyet Kuvvetlerinin Silahlı Kuvvetlerle yakın işbirliği sayesinde bu harekât hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır.

3- İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar, Silahlı Kuvvetler mensupları hariç, sokağa çıkma yasağı konmuştur.

4- Vatandaşlarımızın Silahlı Kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmalarını ve milletçe ümit edilen demokratik rejimin kısa zamanda tesisine yardımcı olmalarını rica ederiz.

SİLAHLI KUVVETLER”

İstanbul radyosu ihtilali ilan ettiği sıralarda, Ankara'daki hareket hemen hemen neticeleniyordu. Celal Bayar ihtilale karşı direniyor ve kendisinin buraya halkın seçimiyle geldiğini yine halkın isteğiyle ancak gideceğini söylüyordu. Bir türlü ikna edilemeyen Celal Bayar zorla alınarak harp okuluna götürüldü. Bayar son anda belindeki silahla intihar etmeye teşebbüs etse de başaramadan elindeki silah alındı. Artık ihtilal tamamlanıyordu.

Herkesin merakla beklediği sorunun cevabı Eskişehir de neler olduğuydu. Eskişehir'den Kütahya'ya geçen başbakan, Kütahya'da; Albay Muhlis Batur tarafından alınarak Eskişehir'e doğru götürüldü. Eskişehir'de beklemeyen subaylar Menderes'i alarak Ankara'ya dönüş için hazırlanan uçağa bindiler ve aldıkları emaneti getirdiklerini Ankara'ya bildirdiler. Eskişehir'den havalanan uçak başbakan Adnan Menderesi Ankara'ya bıraktıktan sonra gerisin geriye Eskişehir'e dönerken, aynı saatlerde İzmir'den havalanan başka bir uçaksa Orgeneral Cemal Gürsel'i Ankara'ya getirdi (İpekçi ve Çoşar, 1965:211-229).

2.3.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahale Bildirisi

İktidara el koyan subaylar Ankara'da da tam anlamıyla hâkimiyet sağladıktan sonra Radyodan tüm yurda Kurmay Albay Alpaslan Türkeş'in sesinden şu bildiri yayınladı.

“ Sevgili Vatandaşlar,

Bugün demokrasinin içine düştüğü buhran ve müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz, partiler içine düştükleri anlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazananlara devir teslim üzere girişmiş bulunmaktadır.

Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz, hiç kimse hakkında tecavüzkâr bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müzahama etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş, kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların partilerin üstünde, aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır. Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz: Gayemiz, Birleşmiş

Milletler anayasasını ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün ‘‘ Yurtta Sulh, Cihanda Sulh’’ prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO² ya inanıyoruz ve bağılyız (Özdemir,2008:230).

Tekrar ediyorum: Düşüncemiz Yurtta Sulh, Cihanda Sulhtur. Türkiye dâhilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyeti sağlanacaktır.

MBK Adına

Kurmay Albay Alparslan Türkeş

Bu bildirin pek bir özelliğı yoktur. Yapılan eylemin amacının en kısa zamanda seçimleri yaptırarak partiler rejimini sürdürmek şeklinde açıklanmaktadır (Tek, 2007:25). Darbeci subaylar her ne kadar eylemin hiçbir kişi veya gruba karşı yapılmadığını öne sürmüşse de, DP yönetimini açıkça hedef aldıkları bilinmektedir (Özdemir, 2008:230). Bu doğrultuda çok geniş çaplı bir tutuklama furyası başladı. Açıkça bunla alakalı daha önce bir çalışma yapılmadığından bu tutuklama işlemleri esnasında ipin ucu kaçtı. İhtilali hazırlayanlar şu isimlerin tevkifini gerekli gördüler.

2.3.3. Tevkif Edileceklerin Listesi

Başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Meclis reisi ve reis vekilleri olmak üzere, bütün Demokrat Parti milletvekilleri, çeşitli idare, emniyet ve ordu mensupları tevkif edildi. Hazırlanan tevkif listesi kabarıktır ve şu isimlerden oluşturuldu.

A-) Bakanlar Kurulu: (kabine üyeleri) 19 kişiden oluşmaktadır.

- 1) Adnan Menderes
- 2) Başvekil Yaveri Medeni Berk
- 3) Devlet Vekili İzzet Akçal
- 4) Adliye Vekili Celal Yardımcı
- 5) Milli Güvenlik Vekili Etem Menderes
- 6) Dâhiliye Vekili Dr. Namık Gedik
- 7) Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu
- 8) Maliye Vekili Hasan Polatkan
- 9) Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu
- 10) Nafia Vekili Tefvik İleri
- 11) Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen
- 12) Sağlık Vekili Dr. Lütfü Kırdar
- 13) Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen
- 14) Ziraat Vekili Nadi Ökmen
- 15) Ulaştırma Vekili Şemi Ergin
- 16) Çalışma Vekili Haluk Şaman
- 17) Sanayi Vekili Sebati Ataman
- 18) Koordinasyon Vekili Abdullah Eker
- 19) Samet Ağaoğlu

B-) Meclis Tahkikat Komisyonu Üyeleri: 15 kişiden oluşmaktadır.

- 1) Hamdi Sancar

² (Central Treaty Organization) merkezi antlaşma teşkilatı. Bağdat Paktından sonra orta doğuda Rus tehlikesine karşı kurulmuş bir birliktir. Türkiye İran, Irak, Birleşik Krallık, Birliğin üyesidir.

- 2) Osman Kavuncu
- 3) Himmet Ölçmen
- 4) Nusret Kirişçioğlu
- 5) Ekrem Anıt
- 6) Hilmi Duran
- 7) Kemal Özer
- 8) Turan Bahadır
- 9) Kemal Biberoğlu
- 10) Nüzhet Ulusoy
- 11) Selami Dinçer
- 12) Sait Bilgiç
- 13) Vacit Asena
- 14) Necmettin Önder
- 15) Bahadır Dülger

C-) Tahkik Komisyonu Teşkili Hakkında Kanun Teklif Edenler:

- 1) Mazlum Kayalar
- 2) Baha Akşit

D-) Komisyonun Yetkileri Hakkında Kanun Teklif Edenler:

- 1) Saffet Erenot
- 2) Reşat Akşemsettinoğlu
- 3) Muzaffer Ünal
- 4) Hüseyin Ortakçioğlu

Bunlardan başka milletvekillerinden de yalnız şunlar tevkif edilecekti:

- 1) Yakup Karabulut (İçel)
- 2) Süleyman Kuranel (Gaziantep)
- 3) Hulusi Timur (Zonguldak)
- 4) Burhan Belge (Listede seçim bölgesi yok fakat Muğla olduğu bilinmektedir)

Bu listelerin en alt tarafına da el yazısı ile bir not düşülmüştü (Altemur Kılıç. Namık Kemal Mahallesi, B. Tipi evler, No 3/8). Altemur kılıç Basın Yayın Genel Müdürüdür. Bundan başka Milli İstihbarat işlerini gören daire başkanı Celal Karasaban da tevkif edildi fakat Gürsel'in özel izni ile evine gönderildi. Yukarı da verilen listeden başka listeler de tertip edilmiştir. Bu isimler arasında sivil kişiler olduğu kadar asker isimleri de mevcuttur. Bu isimlerden bazıları şunlardır:

1. General Şchap Mete
2. General Hilmi Giray
3. General Kemal Çakın
4. Jandarma Binbaşı Vedat (Namık Gedik'in kayınbiraderi)
5. General Şefik İlter
6. Ahmet Salih Korur (dikkat silahlıdır)
7. Vali Dilaver Ergin
8. Ankara Emniyet Müdürü Şinasi Paftalı
9. Em. Um. Müdürü Cemal Gürtan
10. Milli Emniyet Başkanı
11. Muğla Millet Vekili Turan
12. Nevşehir Millet Vekili Necmi Önder
13. İstanbul Merkez Komutanı
14. Hâkim General Arif Onat
15. Anadolu Ajansı Umum Müdürü Füzun Tekil
16. General Salih Coşkun

17. Ömer Başeğmez
18. Fikri Apaydın
19. Kamil Gündeş
20. İbrahim Kirazoğlu
21. Hüsnü Yaman
22. Feyzi Uçaner
23. Behçet Uz
24. Basri Aktaş (Demokrat Parti Genel Sekreteri)
25. Süleyman Çağlar
26. Hadi Tan
27. Necdet İncekara
28. Nuriye Pınar
29. Rauf Onursal (DP Gn. İdare Kurulu)
30. Kemal Serdaroğlu
31. Namık Taysı
32. Enver Dünder Başar
33. Behzat Bilgin
34. Muammer Çavuşoğlu
35. Selim Ragıp Emeç
36. Osman Kapani
37. Necmi Nuri Yücel
38. Mahmut Yüksel
39. Sebati Acun
40. Danyal Akbal
41. Selahattin Ayçiçek
42. Selahattin Kaptan

Bu isimlere ilaveten el yazısı ile eklenen şu isimlerde vardı.

İhtiyat subay inzibat subayı 38.Bnb. Refik

İnzibat Subayı Yüzbaşı Ekrem

Emniyet Amiri Eşref

Bu listelerin hazırlanışında kişilerin daha önceki tutumlarına dikkat edildi. Ordu ve emniyet mensupları daha önceleri hoş karşılanmayan olaylara karışmış iseler bunlar dikkatli bir şekilde tutuklandılar. Ayrıca demokrat partili olup isimleri uygunsuz işlere karışanlar da titizlikle toplanmıştır. Tabi bu uygunsuz işlerin nasıl ve neye göre takdir edildiği ise üzerinde durulması gereken başkaca bir konudur (Aydemir, 1993:382-393). Bu isimleri tutuklama esnasında çok da planlı davranılmadığı için tevkiflerle uzaktan yakından alakası olmayan isimler tutuklandı. Menderes ve Bayar'ın yaşayışları ile bilgiler Harb okulunda teferruatlı bir şekilde verildi (Ulay, 1968:115). Harp Okulu tevkifi düşünülmemiş insanlarla doldu. İç İşleri Bakanı Namık Gedik geçirdiği buhran ve sinir krizleri neticesinde tutuklu bulunduğu Harp Okulunun penceresinden kendini atarak intihar etti. Bu durum ihtilali yapan subay kadrosu tarafından üzüntüyle karşılandı. Harp Okulunda tedbirler sıkılaştırıldı. İhtilali yöneten General Madanoğlu; Celal Bayar'ın bir an önce istifa ettirmek istiyordu. Tüm halkın sevdiği bir ismi derhal devlet başkanlığına getirmek ve bir an önce askeri kışlaya döndürmek gayesinde ve çabasındaydı. Fakat Madanoğlu'nun bilmediği hususlar vardır. İhtilalciler arasında yönetimi bırakmak niyetinde olmayan askeri idareyle devam etmek isteyen subaylar vardı. Bunların sayısı azımsanmayacak kadar da çoktu. Bu düşünceleri taşıyanlar esas itibariyle Türkeş ve kendisine bağlı ekibiydi. Onlara göre hemen sivil idareye gitmenin ülke menfaatleri açısından çok bir faydası yoktu. Bir müddet ülkeyi komite yönetmeli,

acilen bazı reformları yapmalı, politikacıların halledemediği sorunları derhal çözmeli, ancak ondan sonra hazırlanan anayasa ışığında idare sivilere devredilmeliydi. Hatta komite bir siyasi parti haline getirilerek yapılacak genel seçimlere de katılabilirdi.

İşte bu düşünce ayrılıkları ile ülke yönetimini ele alan askerler daha sonraki dönemlerde bu ayrılıklar yüzünden birbirine düşeceklerdi. Bu düşünce farklılıklarından ve bu yüzden yapılan tartışmalardan habersiz olan Madanoğlu: bazı bilim adamı (bu isimler genelde hukukçulardan teşekkül etmiştir.) isimleri belirleyerek yeni anayasanın hazırlanması çalışmalarına hızla başladı. Bu ilim adamları: Sıddık Sami Onar (Hukuk Fakültesi Dekanı ve Ceza Hukuku Profesörü), Naci Şensoy (Medeni Hukuk Profesörü), Hüseyin Nail Kubalı (İdare Hukuku Profesörü), Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (Esas Teşkilat Hukuku Profesörü), Ragıp Sarıca (Esas Teşkilat Hukuku Profesörü), Tarık Zafer Tunaya (İdare Hukuku Doçenti) (Altuğ, 1976:38), İsmet Giritli (İdare Hukuku Doçenti) (, Muammer Raşit Seviğ isimlerinden ibaretti. Bu bilim adamları, İstanbul'dan Ankara'ya uçakla getirildiler. Saygı ve hürmetle karşılandılar. Gürsel, Profesörler ile görüşdü, onlara bir anayasa hazırlamalarını zira kendilerinin en kısa zamanda iktidarı sivilere terk etmek istediklerini söyledi. Hazırlanacak anayasanın şimdiden hayırlı olması temennisinde bulundu. Profesörler zaman kaybetmeden çalışmalarına başladılar (İpekçi ve Çoşar,1965:242-258).

2.3.4. MBK' ni Oluşturma Çalışmaları

İhtilali hazırlayan subayların “Milli Birlik Komitesi” altında seçimler yapıncaya kadar iktidarda kalmaları konusunda anlaşmaya varıldı. Gürsel bu fikre itiraz etti. İhtilal yapıldığına göre subayların görevlerine dönmelerinin uygun olacağını düşünüyordu. Bu fikre bir kaç kişi dışında bu fikre kimse sıcak bakmadı. Hatta bir kısım subay ihtilalden sonra uzunca bir süre iktidarda kalmalarının daha uygun ve memleket menfaatine yararlı olacağı görüşündeydi. Bir kısmı ise kendilerinin çekilmesi ve Gürsel'in kalması durumunda Generalin diktaya gideceği endişesini taşıyorlardı. Genel eğilim böyle iken hukukçuların yürütmeyi ellerinde tutmalarının doğru olacağını beyan etmeleri ile de kalmaları karara bağlandı.

İhtilalin başından beri subaylar Milli Birlik Komitesi adı altında toplantılar yapıyor ve kararlar alıyorlardı. Fakat komiteye kimlerin dâhil olup olmadığı dahi bilinmiyordu. Sonra bu kargaşa ortamında meselelerin nasıl çözüleceği belli olmuyordu. Tam bir düzen kurulamadı. Öyle ki Lübnan'a gidecek güzellik kraliçesinin talep ettiği izin dahi günlerce tartışma konusu olabiliyordu.

Birde İstanbul'da ayrı bir komite vardı: Özdilek, Ataklı, Kabibay, Erkanlı, Tunçkanat, Gürsoytrak, Soyuyüce, Yıldız, Özgüneş, Özkaya, Esin, Doruk, Karaveli ve Çelebi “İstanbul Milli Birlik Komitesini” kurdular. Bu komite ilk günler Ankara'da ki komiteden ayrı çalışıyordu. Ankara ile tam bir işbirliği kurulamıyordu. Birinci ordu bölgesindeki tayinleri yapıyor, nizam ve asayişle ilgili her türlü kararı alıyordu. 29 Mayıs'ta Kabibay, Ataklı, Erkanlı, Gürsoytrak ve Esin askeri bir uçakla Ankara gelerek ilk kez Milli Birlik Komitesinin toplantılarına katıldılar. Zamanla İstanbul'daki diğer subaylar da Ankara'ya geldi. Başbakanlıktaki Milli Birlik Komitesinin toplantılarına katılan subay kırk kişiden fazlaydı. Bakanlar kurulunun oluşturulmasından sonra komiteye bir çeki düzen vermek, özellikle kabine ile münasebetlerin şeklini tayin etmek gerekiyordu. Bu konuyla alakalı hukuksal zemin araştırılması görevini Özdağ ve Esin hukuk okumaları hasebiyle üzerlerine aldılar. Hukukçularında görüşlerine başvurulacaktı.

Komitenin kuruluş şekli tartışmalara yol açıyordu. Bazıları komiteye Genel Kurmay Başkanı ile Kuvvet Kumandanlarının da alınmasını istiyor, aksi takdirde üsteğmenlerin ordu kumandanlarına emir verecek duruma geleceklerini bunu hem garip hem zararlı olduğunu, ordunun geleneksel disiplinin bozulacağını ileri sürüyorlardı. Bu teklife bir üsteğmenin verdiği cevap enteresandı. Eğer bu bir ihtilal konseyi ise ki öyledir; rütbe farklılıklarını ortadan kaldırmak adına herkes yeşil yakalı beyaz ceket giysin. Bu görüşün Fransız ihtilalinden esinlenerek ortaya çıktığı görülmektedir. Fransız ihtilalinde; ihtilalciler bu tarz kıyafet giymişlerdi. Hatta komitenin gizli kalması gerektiği görüşü öne atıldı. Bunlara göre de ihtilalda rol almış yüzlerce subaya haksızlık edilmemiş olur ve birbirini çekememezlik durumları da olmazdı. Komitenin konumunun ne olacağı tartışmaları uzayıp gidecektir.

Komitenin konumu ve şekli ile alakalı verilen görevi tamamlayan; Muzaffer Özdağ ile Numan Esin'in hazırladıkları rapor taslak üç sayfa kadardı. Bu taslak üzerinde hukukçu profesörler uzun uzadıya tartışılar, taslağın sıkıntılı maddelerini belirttiler. Olması gerekenleri söylediler. Sonuç metin, profesörlerin tenkitlerinden sonra oluştu. Geçici anayasa olacak metin Milli Birlik Komitesine 5 Haziran günü sunuldu. Komitede müzakere edilen metin kesin şeklini aldı. Geçici anayasanın belirlediği Milli Birlik Komitesi üyelerinin kimler olduğu 10'uncu maddeyle izah edildi (İpekçi ve Çoşar, 1965:287-298).

2.3.4.1 MBK Üyeleri

Başkan: Orgeneral Cemal Gürsel
 Üyeler: Orgeneral Fahri Özdilek
 Tümgeneral Cemal Madanoğlu (8 Haziran 1961' de istifa etti.)
 Tuğgeneral İrfan Baştuğ (13 Eylül 1960' ta trafik kazasında öldü.)
 Tuğgeneral Sıtkı Ulay
 Albay Ekrem Acuner
 Albay Mucip Ataklı
 Albay Osman Köksal
 Albay Fikret Kuytak
 Albay Sami Küçük
 Albay Haydar Tunçkanat
 Albay Alparslan Türkeş (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Albay Muzaffer Yurdakuler
 Yarbay Refet Aksoylu
 Yarbay Fazıl Akkoyunlu (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)
 Yarbay Orhan Kabibay (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)
 Yarbay Mustafa Kaplan (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)
 Yarbay Suphi Karaman
 Yarbay Sezai Okan
 Yarbay Ahmet Yıldız
 Binbaşı Emanullah Çelebi
 Binbaşı Orhan Erkanlı (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)
 Binbaşı Vehbi Ersü
 Binbaşı Suphi Gürsoytrak
 Binbaşı Kadri Kaplan
 Binbaşı Muzaffer Karan (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Binbaşı Mehmet Özgüneş

Binbaşı Şükran Özkaya
 Binbaşı Şefik Soyuyüce (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Binbaşı Dünder Taşer (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı Münir Köseoğlu (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı Selahattin Özgür
 Yüzbaşı Rıfat Baykal (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı Ahmet Er (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı Numan Esin (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu
 Yüzbaşı Muzaffer Özdağ (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)
 Yüzbaşı İrfan Solmazer (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi.)

2.3.4.2. MBK Üyelerinin Oluşumuna Genel Bakış

Müdahaleden 15 gün sonra açıklanan Milli Birlik Komitesinin oluşturulması için özel bir komisyon oluşturuldu. İsim tespitinde önce, örgütlenme ve hareket esnasındaki hizmeti ile kişisel değerleri dikkate alınarak 28, 34 ve 38 kişilik aday isimler tespit edildi. İkinci aşamada karar Gürsel'e bırakıldı. Ayrıca seçimi İstanbul grubuna bırakılmak üzere kuvvet dengesini sağlamak için Havacılar (3), Denizciler (2) ve Jandarmalar için (1) kontenjan ayrıldı. Arkasında bir yığın küskün subay kadrosu bırakan bu seçim süreci 38 kişilik bir gruptan oluştu. Bu küskün subaylar ilerleyen tarihlerde kendi şanslarını denemek adına çeşitli ihtilal hareketlerine kalkışacaklardır (Akyaz, 2006:136).

Komitenin genel yapısına bakıldığında şunlar göze çarpmaktadır:

1. Yaş ortalaması 41,1'dir ve genç bir yaş ortalamasına sahiptir. Çünkü ihtilali genç denecek subay kadrosu gerçekleştirdiler.
2. En yaşlı üye Cemal Gürsel 65 yaşında, en genç üye Muzaffer Özdağ 27 yaşındadır.
3. 38 subaydan 32'si kurmaydır. Bunlardan 4'ü; Sami Küçük, Ahmet Yıldız, Numan Esin ve Muzaffer Özdağ Harp Okulunu dönemlerinin birincisi olarak bitirdiler.
4. Üyelerin 32'si kararcı subay, 3'ü havacı subay, 2'si denizci subay, 1' de jandarma subaydır.
5. Komite' de 5 General (2 Org, 2 Tümğ., 1 Tuğg), 9 Alb., 6 Yb, 11 Binb ve 7 Yzb bulunmaktadır.
6. Komite de askeri öğrenim dışında yüksek öğrenim yapan subaylar; Orhan Erkanlı ve Muzaffer Özdağ'dır. Alparslan Türkeş, Washington' da bulunduğu sırada uluslar arası ekonomi tahsiline devam etmiş ancak tamamlamamıştır. Numan Esin de edebiyat fakültesine devam etmektedir.
7. Komite de üyeler sosyal tabakanın alt ve orta sınıflarından gelmektedir. 8 üyenin babası subay, 6 üyenin memur, 6 üyenin esnaf ve zanaatkâr, 4'ünün serbest meslek, 2 üyenin ise çiftçidir. Bu haliyle de komitenin bileşimi genel olarak Türk ordusunun subay kadrosuyla benzeşmektedir.
8. Gürsel hariç 37 subayın 21'i son olarak karargâh subayı, Harp Akademisinde öğretmen veya öğrenci; beş tanesi kıta ile yarı temasta olup kısmen karargâh kısmen kıta subayı ve geri kalan 11 kişi bizzat kıta subayıdır (Akyaz, 2006:136-137).

Milli Birlik Komitesinin diğeri bir özelliği ise komitenin etkin elamanlarının Amerikan yanlısı olmalarıdır. Bunlar askerlik mesleğinin icabı ve eğitim amacıyla muhtelif dönemlerde Amerika’da bulundular ya da kamuoyunda Amerikan yanlısı olarak göze çarptılar. Gerçi ordunun NATO birlikteliği çerçevesinde Amerikan yanlısı olması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu bilgilerin ışığında 27 Mayıs 1960’tan 30 yıl sonra 27 Mayıs 1990 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan şu haber çarpıcıdır.

‘‘MİLLİ BİRLİKÇİLERDEN KİM AMERİKANCIDYI?’’

ABD Dışişleri Bakanlığının 27 Mayıs ihtilalinden sonra hazırladığı rapor, darbecilerin karakterine varıncaya kadar açıklıyor. Gizliliği kalmadığı için açıklanan raporda, başta Orgeneral Cemal Gürsel olmak üzere Milli Birlik Komitesi üyelerinin çoğunluğu Amerikan yanlısı olarak nitelendirildi.’’

Raporda Gürselden başka bazı ihtilalci subaylar için adlarının karşılıklarına yazılmış notlarda şu değerlendirmeler yer alıyordu.

Fahri Özdilek: Amerikan yanlısı ve batıcı.

Cemal Madanoğlu: Sağlam bir Amerikan yanlısı.

Mucip Ataklı: Paris’te NATO karargâhlarında görev yaptı.

Osman Köksal: 1952-53 yıllarında Kore’de savaştı ve ABD’nin üstün hizmet madalyası ile ödüllendirildi.

Sami Küçük: Amerikan yanlısı olduğunu saklamaz.

Suphi Karaman: Avrupa’da bulundu. ABD’nin yürüttüğü Atom silahları kursunu bitirdi.

Ahmet Yıldız: ABD’de Fort Still’deki top okulunu bitirdi. Fort Bragg’daki psikolojik savaş merkezinde eğitim gördü.

Suphi Gürsoytrak: Fort Leavenworth’daki ABD Kurmay Kolejinden mezun (Hürriyet Gazetesi, 27 Mayıs 1990).

Şunu da belirtmeden geçmek doğru değildir. İki devlet arsında anlaşmalara bağlı bir şekilde karşılıklı personel eğitimi verilebilir. Bu amaçla ABD ya da farklı bir ülkede bulunmak, o insanın o ülkenin güdümüne girdiğini göstermez. Bu bağlamdan hareketle bu isimleri yaftalamak bilimsel etikle bağdaşmaz ve bilimsel değildir. Lakin değişen dünyada etkin olma stratejilerinden biri de insana yatırım yapmak ve o insanı kendi dünya eksenine çekmekle olmaktadır. Bunu da iyi bilerek ülkeler arası işbirliğinin getirilerini iyi hesaplamak çağın gerekliliklerini iyi analiz etmek gerekmektedir. Dünyanın muhtelif yerlerinde farklı zamanlarda meydana gelen askeri müdahaleler büyük güçlerin ve küresel aktörlerin bu yöndeki (yani adamını kullanma kendi adamını ülke yönetimine getirme). tipik çalışmaları ile doludur.

Milli birlik komitesinin diğeri bir özelliği ise komite üyelerinin birbirine karşı olan güvensizlikleridir. Çeşitli gruplara ayrılmış olan komitede herkes kendi görüşleri çerçevesinde gruplar oluşturma çabasına girişmiş ve bu doğrultuda herkes birbirinin açığını arar durumdadır. Esasta komite birbirini çok iyi tanıyan subaylar ile birbirlerinin varlığından bile haberdar olmayan subaylardan meydana gelmiş bir teşri ve icra organı idi. İlk günlerin kuvvetli adamları arasında Cemal Madanoğlu, Alparslan Türkeş, Sami Küçük, Osman Köksal ve Ahmet Yıldız bulunuyordu. Bunlardan Madanoğlu; Ankara Komutanlığını, Türkeş; Başbakanlık Müsteşarlığını, Sami Küçük; komite çalışmalarının organizasyonunu, Osman Köksal; Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alay Komutanlığını ve Ahmet Yıldız da Basın –Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünü üzerlerine alarak veya muhafaza ederek bir taraftan güçlerini artırırken bir taraftan da ne kadar güçlü olduklarını ortaya koydular.

Bu isimler hariç tutulursa komite üyelerinden hiç birinin diğeri güveni yoktu. Akşamdan sabaha ne olacağını bilmiyorlar ve her şey olabileceği endişesi içerisinde

bulunuyorlardı. Bu güvensizlik ve korku ortamında zamanla komitede bölünmelere yol açacaktı. İktidar olma hırsı dava arkadaşlarını birbirine düşürüyordu (Örtülü, 1966:7).

2.3.4.3. MBK' nde Gruplaşmalar

Milli Birlik Komitesi oluşturulduktan kısa bir süre sonra İlimliler ve Radikaller olmak üzere iki gruba ayrıldı. Bu ayrılıkta Gürsel'in başında bulunduğu generaller grubu ılımlıları, albay dâhil daha küçük rütbeli subaylar ise radikalleri oluşturmuştur. Ayrılığın temelinde müdahalenin süresi ve sınırlarının nereye kadar genişletileceği yatıyordu. Anlaşıldığı üzere ılımlı grup bir an önce demokratik düzeni savunurken, radikaller daha uzun bir süre iktidarda kalma eğilimindeydiler. Esasında radikaller arasında tam anlamıyla fikri bir birliktelikten söz etmek doğru değildir. Çünkü Türkeş'in liderliğini zamanın şartları gereği kabul edenler fikri anlamda Türkeş'le uyuşma noktasında sıkıntılara düşmüşlerdi. Türkçü bir fikre sahip olan Türkeş kendine bağlı arkadaşlarıyla idealleri noktasında çaba harcamıştı. Ama kendi grubundan olup da CHP'ye sempati duyanlar, hatta sosyalist eğilimde olanlar dahi vardı.

Bölünmelerde etkin olan diğer bir anlayışta hiyerarşiden kaynaklıdır. Çünkü generaller yüzbaşı ve binbaşılara yönetimi paylaşma fikrine kolayca adapte olamadılar. Ayrıca grupların siyasi partilerle ilişkileri bölünmenin derinleşmesinde önemli bir faktördü. İlimli generaller genelde yönetimin CHP'ye bırakılması taraftarı iken, diğer grup ise hatalarından arınmış bir Demokrat Parti'ye yönetimi devretmenin iyi olacağı kanaatindeydiler. Fakat bunun mümkün olmadığı anlaşılınca Türkeş grubu iktidarı bazı reformları yapmaya kadar ellerinde tutmak arzusundaydılar. Hatta bunlar komitenin siyasi bir partiye dönüşerek seçimlere girmesini dahi istiyorlardı.

Cemal Gürsel radikallere karşı harekete geçerek ilk iş olarak Alparslan Türkeş'i müsteşarlık görevinden aldı. Bu diğer radikallere bir gözdağı şeklindeydi. Gürselin iradesi doğrultusunda, Gürsel dışında komite üyelerinin kamu görevi yapmama kararı alındı. Komite en geç 1961 sonbaharında iktidarı devredeceğini açıklamıştı. Radikal grup buna karşı çıkmış ve bir müddet yönetimi elde tutma isteğini yenilemişti. Milli Birlik Komitesi içerisindeki bu ayrışmalar komitenin çalışmasını olumsuz yönde etkilemekteydi (Akyaz,2006:140-145).

2.3.4.4. 14'lerin Tasfiyesi

Milli birlik komitesindeki gruplaşmalar iyiden iyiye arttı ve artık halk da bu konuya taraf durumunda kaldı. Bu meseleye bir çözüm bulmak amacıyla ve baskın şekilde komitede bir kanadın diğer muhalif kanadı devre dışı bırakması işine, yakın tarihimizde 14'lerin tasfiyesi olarak adlandırıldı. Yakın tarihimizin bir hesaplaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasında bu bir nevi iktidar mücadelesinden başka bir şey değildi.

Tasfiye konusunda gizli ve geniş çaplı çalışan Gürsel; Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Kumandanları ile görüşüp ve onaylarını aldı. İçişleri bakanı Kızıloğlu'da durumu biliyor, hazırlıklara katılıyordu. Başbakanlık Müsteşarı Hilmi İncesulu da işin içindeydi. Yapılan görüşmeler neticesinde tasfiyenin şekli belirlendi, komitenin feshedilip yeniden kurulması şeklinde yapılması uygun bulundu. Komite yeniden oluşturulurken tasfiyesi düşünülenler dışarıda bırakılacaktı. Komitenin feshi içinse tasfiyeden haberdar olan bazı üyeler yazılı istifalarını sunacaktı. Bu bir tür tanışıklı düğüştü.

Kimler tasfiye edilecekti? Bu sorunun cevabını bulmak hiç de zor değildi. Gürsel yedi kişinin ismini vermişti. Fakat bu sorunu çözmezdi. Çünkü karşı grup yaklaşık olarak yirmi kişiyi buluyordu. Komite de çoğunluk onların elinde kalmayacak şekilde bir ayarlamaya gidildi. Hazırlanan listede 14 kişinin ismi vardı. Hatta tasfiye edilecek kişilerin yurt dışına çıkarılması kararlaştırıldı (Elevli, 1967:476). Operasyon için 13 Kasım gününde karar kılındı. Gerekli tertibat ve çalışmalar yapıldı. Her kişiye verilmek üzere Cemal Gürsel imzalı tebligat hazırlandı. Bu tebligat:

Sayın Bay.....

1. *Türk Silahlı Kuvvetleri adına Millete verilen sözün yerine getirilmesinde uğranılan aksaklıklar ve güçlükler karşısında, vaki istek üzerine Milli Birlik Komitesini feshetmiş bulunuyorum.*
2. *Başarmış olduğunuz yüksek hizmete layık bir şekilde size verilecek olan dış görevi beklemenizi, bu müddet içerisinde memleketin ve şahsınızın menfaati bakımından evinizden dışarı çıkmamanızı ve ziyaretçi kabul etmemenizi, aksi takdirde hakkınızda 6 ve 25 numaralı kanun hükümlerinin tatbik edileceğini ve bugün (13 Kasım 1960)' dan itibaren emekliye sevk edilmiş bulunduğunuzu bildiririm.*

Cemal Gürsel
ORGENERAL
DEVLET BAŞKANI
Ve
SİLAHLI KUVVETLER BAŞKUMANDANI

Hazırlanan plan göre bu tebligat; 14 üyeye de aynı zamanda, 13 Kasım sabahı saat yediye beş kala evlerinde yapılacak ve zarflar kendilerine sivil giyinmiş polisler ile birer subay tarafından teslim edilecekti. Bir güvenlik tertibi olarak sabah saat beşe bir kaladan itibaren hepsinin evindeki telefon irtibatının kesilmesi kararlaştırıldı. Bu iş için de İçişleri Bakanı Muharrem Kızıloğlu görevlendirildi. Operasyon başarı ile yapılacak ve 14 komite üyesine de tebligat ulaştırılacak her hangi bir taşkınlığa meydan verilmeden mesele neticelenecekti. 14 subay dışişlerinin belirlediği yere 18 Kasım günü gönderilecektir (İpekçi ve Çoşar, 1965:490-508).

Bu 14 subayın isimleri şöyleydi: Alparslan Türkeş (Yeni Delhi), Orhan Kabibay (Brüksel), Orhan Erkanlı (Meksiko), Numan Esin (Madrid), Muzaffer Özdağ (Tokyo), Münir Köseoğlu (Stockholm), Ahmet Er (Libya), Dündar Taşer (Rabat), Şefik Soyuyüce (Kopenhag), Muzaffer Karan (Oslo), İrfan Solmazer (La Haye), Mustafa Kaplan (Lizbon), Fazıl Akkoyunlu (Kabil), Rıfat Baykal (Tel Aviv) (Altuğ, 1976:160).

14'leri tasfiyesi kendilerine bildirilmeyen, tasfiye olayını 13 Kasım sabahı 14'lülerle öğrenen 7 üye şu isimlerden meydana gelmekteydi. Kadri Kaplan, Muzaffer Yurdakuler, Suphi Karaman, Ahmet Yıldız, Mehmet Özgüneş, Kamil Karavelioğlu ve Selahattin Özgür. Ayrıca bu tasfiye kararından haberdar olan isimler ise şöyleydi: Gürsel, Madanoğlu, Özdilek, Ulay, Köksal, Küçük, Okan, Ataklı, Çelebi, Tunçkanat, Gürsoytrak, Kuytak, Aksoylu, Acuner, Ersü, Özkaya (İpekçi ve Çoşar, 1965:495-496). Tasfiye göstermiştir ki iktidar mücadelesi söz konusu olduğunda, hele hele ihtilal ortamında, herkesin ayrı bir hesabı vardır. Sadakat beklentisi beyhudedir. 13 Kasım tasfiyesi silahlı kuvvetler içindeki sonraki gelişmeleri de derinden etkiledi. Bunlardan ilki 14'lerin muvazzaf subayların gözünde bir nevi kahraman olması, ordudaki etkilerini ve sempatanlarının sayısını artırmalarıdır. İkincisi ve daha önemlisi muvazzaf subayları, MBK'nın ve Sivillerin nüfuzu iyice kırılmadığı müddetçe reformların

gerçekleştirilmesinin imkânsızlığına inandırmaya başlamasıdır. Bu anlayış orduda yeniden gizli örgütlenmelerin başlamasına sebep oldu (Akyaz, 2006:147-148).

14'ler olayının gerçek yüzünü şimdiye kadar çok kimse irdelemedi. 14'lerin kimini ırkçılıkla, kimini faşistlikle suçladılar. Onlar savunmasız kaldılar. Ellerindeki belgeleri ve bildiklerini açıklamadan imtina ettiler. 27 Mayıs'a gönülden inanan bu ihtilalci subaylar gereksiz beyanatların 27 Mayıs'a zarara vereceği düşüncesinde oldular (Altuğ, 1976:178-179).

İhtilal bir güç gösterisinden başka nedir ki? İktidar olmak hayali ile kelle koltukta mücadele eden bir zihniyeti en yakın arkadaşları (aynı yolda her türlü riski göze aldıkları ihtilal fikirdaşları) bir anlık gaflet anında iktidar oyununun dışına atıverdiler. İktidar olmanın dayanılmaz cazibesi en yakın arkadaşları bile birbirine düşürdü. Türkiye, buradaki iktidar kapışmasını daha sonraki senelerde farklı kişilerce farklı tarzlarda yaşamak durumunda kaldı. Kişiler ve kurumlar arasındaki bu bir türlü kapanmak bilmeyen hesaplaşmalar Türkiye'ye ve Türk milletine çok şey kaybettirdi. Bu hesaplaşmaların kazananı ise hep ülke düşmanları oldu.

2.3.5. Kurucu Meclisin Oluşturulması Çabaları

13 Kasım 1960 günü askeri yönetimin sürdürülmesi eğiliminde olan subaylardan 14'ünü iç darbe ile tasfiye ederek yurt dışına sürgüne göndermeyi başaran ılımlı üyeler bir an önce ivil idareye geçmek için çabalarını artırdılar. İhtilalci subayların iktidardan vazgeçmeye zorlayan en önemli neden onların demokrasi sevdası değildi. Onlar iktidarı alaşağı ederken ve iktidarı üstlenirken, sonrası için ne bir ekonomik ne de bir siyasal plan sahiptiler. Halkın yaşadığı ekonomik sıkıntıları biliyorlardı. Çünkü kendileri de halkın içinden geliyorlardı. Lakin bu ekonomik sıkıntılar karşı hangi önlemleri alacaklarını bilmiyorlardı. Çünkü bu konular için kafa yormamışlardı. Ellerinde bir planları yoktu. İyi niyet ve vatanperverlik halkın karnını doyurmuyor, ekonomik ve siyasal sorunların çözümünde bir işe yaramıyordu. Böyle bir ortamda işi bilenlere bırakmak en hayırlı karar olacaktı. Yeni anayasa hazırlanarak seçimlere gidilmesi için, alınan karar gereğince kurucu meclis oluşturuldu (Özdemir, 2008:237).

Zaten ihtilalden hemen sonra anayasa hazırlama işi; İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığında, üniversiteli bilim adamlarından oluşan bir komisyona havale edilmişti. Ayrıca Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde oluşturulan başka bir komisyon da ikinci bir anayasa tasarısı hazırladı. İstanbul Komisyonun hazırladığı anayasa taslağı kabul edilmeyince, Ankara ve İstanbul Üniversitelerinin öğretim elamanlarından oluşan yeni bir komisyon oluşturuldu.

Milli Güvenlik Komitesi yeni anayasanın ülke de geniş halk gruplarının temsil edildiği kurucu meclis tarafından kabul edilmesinden yanaydı. Bu nedenle de kurucu meclisin oluşması ve çalışma şeklinin belirlenmesi için: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Turhan Feyzioğlu başkanlığında bir bilim kurulu oluşturuldu. Yirmi günlük yoğun bir çalışmanın sonunda hazırlanan tasarı 13 Aralık 1960 tarihinde, MBK tarafından 157 sayılı kanun olarak yayımlandı. 157 Sayılı Kanun; siyasi partileri, meslek kuruluşlarını ve bürokrasiyi temsil eden 272 üyeli bir "Temsilciler Meclisi" oluşturulmasını öngörüyordu. Siyasi partilerden sadece Demokrat Parti üye veremeyecekti. Buna göre meclis şöyle oluştu:

Devlet Başkanı 10

Milli Birlik Komitesi 18

Cumhuriyet Halk Partisinden 49

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden 25

Barolardan 6
 Basından 12
 Eski Muharıpler Birliği'nden 2
 Esnaf kuruluşlarından 6
 Gençlik kuruluşlarından 1
 İşçi sendikalarından 6
 Meslek odalarından 10
 Öğretmen kuruluşlarından 6
 Tarım kuruluşlarından 6
 Üniversitelerden 12
 Yargı organlarından 12

Bakanlarda temsilciler meclisinin doğal üyesi kabul edildi. Böylece kurucu meclis bir yanda değişik kesimleri temsil eden üyelerden oluşan ‘‘ Temsilciler Meclisi’’, bir yanda ise darbeyi gerçekleştiren 23 üyeden oluşan Milli Birlik Komitesi olmak üzere iki meclisten oluşuyordu. 27 Mayıs İhtilalinden 7 ay 9 gün sonra toplanmış olan Kurucu Meclis 4 Eylül 1961 Salı gününe kadar çalışmıştır. 6 Ocak 1960 günü saat 14.30'da açılan mecliste ilk konuşmayı; Gürsel'in hasta olması nedeniyle başbakan yardımcısı Fahri Özdilek yapmıştır. İlk gün de yemin merasimi tamamlanmış ikinci günse Kazım Orbay üyelerin tamamına yakınının oyunu alarak başkan seçilmiştir. Çalıştığı ve aktif olduğu süre içinde Kurucu Meclis; 26 defa, temsilciler meclisi ise 110 defa toplanmıştır. 102 kanun kabul ve 31 sözleşmede tasdik olunmuştur. Bu kanunlar arasında Kurucu Meclisin toplanma gerekçesi olan Anayasa ve Seçim Kanunları da bulunmaktadır (Örtülü, 1966: 72).

Bilim kurulu tarafından hazırlanan anayasa tasarısının benimsenmesi için her iki meclisten de onay alması gerekiyordu. Kurucu meclisin kabul ettiği anayasa metni son olarak halk oylamasına sunulacaktı (Karatepe, 2009:213-215).

2.3.6. TSK 'nde ki Tasfiye ve EMİNSU Olayı

Ordudaki hiyerarşi düzeni giderek bozulmuştu. Bu hiyerarşi piramidini düzeltmek amacıyla 3 Ağustos 1960'da ordu da bir tasfiye harekâtına başlanıldı (Özdemir,2008:235).

Bu işin öncesinde 26 Temmuz günü olağanüstü toplantıya çağrılan Milli Birlik Komitesine; Emekli Sandığı Kanununun bir maddesinde değişiklik yapılmasını öngören bir teklif getirilmiştir. Amacı ordudan emekliye ayrılacakların statüsünü değiştirmek ve emekli maaşlarını %50'den %70'e yükseltmekti. Ayrıca kendi isteğiyle emekliye ayrılacaklara çift ikramiye verilmesi ileri sürülüyordu.

O geceki toplantıda getiren teklif aslında orduda yapılacak tasfiyenin ilk adımıydı. Amaç netti ve yöntem belliydi. Ordu da geniş çaplı bir tasfiye olacaktı. Bu tasfiyeyle ihtilalciler ordu üzerinde kesin bir hâkimiyet düşlediler. Hazırlan kanun ise tasfiyeye karşı gelecek tepkileri azaltmak içindi. Yapılacak zamlar maliyeye fazlaca bir yüküttü. Bunun için de NATO Başkomutanı Norstad acele Ankara'ya davet edilerek yapılacak operasyon anlatıldı, görüşüne başvuruldu ve Türk Silahlı Kuvvetlerine dinamik bir nitelik kazandıracak bu iş için gerekli mali yardım istendi. Norstad'da gereken yardım için söz verdi. Nitekim Amerika da bu iş için 12 milyon dolarlık bir yardımda bulundu (İpekçi ve Çoşar, 1965:332).

Bu yardım ve çok acele yapılan bu çalışmalar hala soru işareti taşımaktadır. Bu operasyon, gerçekten gençleştirme hareketi midir? Yoksa orduyu tamamen NATO dolayısıyla da ABD güdümüne sokma çalışması mıdır?

Ordudaki bu tasfiye komitenin ihtilalden hemen sonra ele aldığı meselenin başında geliyordu. İyi teşkilatlanmış bir orduda muhafazası gereken piramit sistemi Türk Silahlı Kuvvetlerinde bozulmuş piramit baş aşağı gelmişti. Neydi bu piramit sistemi: piramit sistemine göre orduda küçük rütbeli subaylar büyük çoğunluk teşkil etmeli, rütbeler yükseldikçe de sayılar azalmalıdır. Bu durum bizim ordumuzda o dönem hiç de anlatıldığı gibi değildi. 1960'da Kara Ordumuzda 9251 Binbaşı, Yarbay ve Albay'a karşılık, yüzbaşı, üsteğmen ve teğmenlerin sayısı 5000'in biraz üstündeydi. Sadece albayların sayısı 266'yı buluyordu ki o tarihte bütün NATO ülkelerinde albay sayısı bu kadar değildir (İpekçi ve Çoşar, 1965:332-333).

Milli Birlik komitesinin gerçekleştirdiği subay tasfiyesinin nedeni kuşkusuz ordudaki subay yığılmasını ortadan kaldırmaktı. Bu da ancak 27 Mayıs yönetimi gibi olağanüstü yetkileri elinde toplamış bir yönetim yapabiliyordu. Bu nokta da hala cevabını bulmayan ve zihinleri kurcalayan soru şuydu. Subay tasfiyesinde emekliye ayırmanın kriteri neydi. O kadar enteresan durumlar ortaya çıktı ki: aynı yaşta, aynı rütbede iki subaydan biri emekliye ayrılırken biri orduda kalabiliyordu. Genç bir kurmay yarbay emekliye ayrılırken albay olan yaşlı ağabeyi orduda kalıyordu. Harp Akademisini birincilikle bitirerek Devlet Başkanının elinden diplomasını ve altın kol saati hediyesini alan genç bir kurmay binbaşıya ertesini gün emeklilik tebligatı yapıldı. 38 yaşında ve iki yıl sonra generallik sırasında bulunan milletler arası değerinde jet pilotu kurmay subaylar emekliye sevk edildiler. Bu subaylar daha sonra özel şirketlerde pilotluk yapmak durumunda kaldılar. Radar mühendisi bir albay emekliye sevk edildi fakat orduya ait radarların montesi için 5600 lira ücretle hizmete alındı. 40 yaşında bir kurmay albay emekliye ayrıldı, 46 yaşındaki bir binbaşı orduda kaldı. 47 yaşında bir general emekliye sevk edildi, 55 yaşında bir albay orduda bırakıldı (Yetkin, 2007:28-32).

Bunca makul soru ve eleştiriler noktasında; ordu da tasfiye işlemlerine başlandı. Milli Birlik komitesi her rütbe için belirli tasfiye oranları kararlaştırdı. Buna göre: albayların %80'i, yarbayların n%50'si ve binbaşılardan da 10'u emekliye sevk edilecekti. Bu oranlar sınıfa göre değişerek uygulandı. Mesela veteriner albaylara duyulan ihtiyaç yok denecek kadar azalmıştı. 107 albaydan 104 tanesi emekliye sevk edildi. Aynı şekilde süvari alayından 58 süvari albayından 53'ü emekliye sevk edildi. İhtiyaç duyulan sınıflarda tasfiye oranı düşük tutuldu. Topçuda %70, piyadede %75, muhaberede%60, kurmaylarda%30 civarında tasfiye yapıldı (İpekçi ve Çoşar, 1965:332-336).

Tasfiye heyetinin hazırladığı emekliye sevk listesi komite tarafından onaylanarak 5000 subay 253 general'i emeklilik ikramiyeleri ödenerek emekli edildiler. Bunlar Emekli İnkılâp Subayları (EMİNSU) adı altında örgütlenerek hukuki haklarını aradılar (Özdemir, 2008:235). Tasfiye operasyonu başarıyla yapıldı. Fakat yarattığı tepkiler büyük oldu. Bir anda binlerce kuskün subay yaratan bu hareket sonraki dönemlerde meydana gelen gelişmelerin kaynağı oldu (Altuğ,1976:105).

2.3.7. Üniversiteler de Tasfiye Veyahut 147'ler Olayı

28 Ekim 1960 sabahı resmi gazetede yayınlan 114 sayılı kanun, üniversitede 147 hocanın işlerinden alındıklarını ve üniversite kadrosundan tasfiye edildiklerini ilan ediyordu. Bunların 28'i Ordinaryüs Profesör, 57'si profesör ve diğerleri asistan ve öğretim görevlisiydi. Hocaların üniversiteden atılma gerekçeleri yoktu. Listede ünlü hocalar vardı. Hatta komitenin ihtilal günü davet ettiği ilim heyetinden Prof. Tarık Zafer Tunaya da işten çıkarılanlar arasındaydı (Aydemir,1968:500-501). 147 sayısı o günün üniversite camiasında çok büyük bir rakamdır. Tüm ülkede bir kaç üniversitenin

olduğunu düşünürseniz işin vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Bu tasfiyede bir ölçüt olmadı sadece bir takım ihbarlardan hareketle yola çıkıldı. Olayın diğer bir boyutu ise Türkeş'in beyanlarında belirttiği üzere; profesörlerin tasfiyesi esnasında; aynı camiadan başka isimlerin verdiği raporlar ve tavsiyelerin etkili olduğu gerçeğidir. Bu anlayış sonraki dönemde üniversitelere çok fena tesir etti. Üniversiteler birbirine güvenmeyen insanlar bilimsel realiteden uzak mekânlar haline geldi (Yetkin, 2007: 97-101).

Bu kararı üniversite rektörleri Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Narter ve Suut Kemal Yetkin istifa ederek MBK'nin tasfiye kararını protesto ettiler. (Özdemir, 2008:235). Ordudan 5000 e yakın subayı sessiz sedasız uzaklaştıran MBK, profesörlerin tasfiyesinde de böyle bir yol takip etmek istedi. Lakin hesaplayamadıkları oranda tepkiyle karşılaştılar. Basın, gençlik ve tüm üniversite camiası çeşitli protestolar tertip ederek bu kararı alan MBK'ni karşılarına almışlardır. Komite telaşa kapıldı. Protestolar tüm yurda yayılırsa ve halk da karıştırsa komite çok müşkül duruma düşecektir. Bunları gören komite basına baskı yaparak olayların büyümesinin önüne geçti (İpekçi ve Çoşar,1965:449-452).

Üniversitelerden tasfiye edilen kişiler arasında ülkenin zor şartlarda yetiştirdiği ve uluslar arası bilim kariyerine sahip isimlerde vardı. Bu tasfiye de ülke adına ne amaç edildi? Neyin hesabı yapıldı? Bu sorular hala mantıklı cevaplar bulabilmiş değildir. Üniversitelerden tasfiye edilen bazı hocalar şunlardır:

Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli

Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil

Ord. Prof. Dr. Recai Galip Okandan

Ord. Prof. Dr. Mazhar Şevket İpşiroğlu

Ord. Prof. Dr. Ratip Berker

Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya (komite tarafından anayasa hazırlamak için bilim kuruluna seçilmiştir.)

Prof. Sabahattin Eyupoğlu, Prof. Mine Urgan, Prof. Yavuz Abadan...

147 tane güzide bilim insanı üniversitelerden uzaklaştırıldı. Bu 147 öğretim üyesine Ancak 28 Mart 1962 yılında çıkartılan yasa ile üniversitelere dönme olanağı sağlandı. Böylece 27 Mayısçıların yaptığı haksızlık düzeltildi. Bununla birlikte 147'ler olayı MBK ve ordunun eylemlerini destekleyen sivil kesimler (aydınlar) arasında ciddi sürtüşmeye ve kırgınlığa yol açarken, silahlı kuvvetler içinde yükselen başka kuvvetlerin etkisiyle MBK'nın yalnızlığa gömülmesi sürecini hızlandırdı (Özdemir, 2008:235-236).

Ordu'da Cevdet Sunay Genel Kurmay Başkanı olduktan sonra; darbe ortamının neden olduğu hareketlilik yerini, 1960 sonrası Türkiye'nin iç ve dış politikasında etkili olacak güçlü bir hiyerarşiye (yüksek rütbeli generaller topluluğuna) bırakacaktır. İlk zamanlar "Silahlı Kuvvetler Birliği" olarak tanınan ve gücünü 6 Haziran 1961'de MBK tarafından yurt dışı görevi ile tavsiye edilmek istenen Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in yerinde kalmasını sağlayarak kanıtlayan örgüt, 1962 ve 1963'te Albay Talat Aydemir'in hükümete ve ordu hiyerarşisine karşı darbe girişimlerini önleyince yüksek saygınlık kazandı. Bu güç onlara ülke yönetiminde etkin olma yolunu açtı. Daha sonraki zamanlarda gerek gördüklerinde ellerindeki bu gücü kullanmaktan kaçınmadılar. Bu durum Türk ordusunun 1960'da yaşadığı değişimle ancak izah edilebilir. Her alanda ve her anlamda etkin bir ordu, belki de NATO'nun istediği ve 1960'da maddi olarak destek verdiği şekillenmenin ürünüdür. Nitekim ordu: 1961 anayasasına yerleştirdiği Milli Güvenlik Kurulu aracılığı ile siyasette, önceleri mesleki yardımlaşma sandığı görünümü verilen fakat kısa zamanda büyük mali güce erişen Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) ile de ekonomide yerini alması 1960'larda

yaşanan dönüşümün sonucudur. Söz konusu gelişmeler orduyu kurum olarak siyaset ve ticaret yapma imkânına kavuşturdu. Ordu elindeki bu güçle her zaman gözetilmesi gereken bir denge unsuru oldu. 27 Mayıs 1960 ihtilali ile çok partili siyasetin doğal akışı durduruldu. Bunalım anlarında sistemin kendini yenilediği demokratik mekanizmalar (erken seçimler veya seçimlerin yenilenmesi...) yerine darbecilik ve askeri rejimlerin meşrulaştırılması yolu açıldı. Bu yoldan ordu defalarca, her sıkıntıdan; üzerine vazife çıkararak girdi. Demokrasiyi askıya aldı (Özdemir, 2008:236).

2.4. Yassıda Ve Bir Dönemin Yargılanması

27 Mayıs ihtilali yapıldıktan sonra ihtilali yapan subaylar arasında meydana gelen tartışmalardan biride Demokrat Parti ve yöneticilerinin ne şekilde ve hangi suçlamalarla yargılanacaklarıdır. Bu tartışmalar komite arasında görüş ayrılığını iyice perçinleştirdi. 14'ler olarak bilinen ve Alparslan Türkeş'in liderliğini yaptığı grup; yargılamalardan sonra verilecek cezanın hafif olmasından yana iken, diğer grup ise verilecek cezalar konusunda sert yöntemlerden yanaydılar. Gürsel'in talimatıyla yargılama süreci için hazırlıklar başladı. Yargılama özel bir mekânda ve özel olarak oluşturulacak bir mahkemede yapılacaktır. Cemal Gürsel daha 27 Mayıs sabahında Yassıada'yı boşaltın nezaret altına alınıp yargılanacakları oraya götürülmek şeklinde emir vermişti. Yassıda yeni misafirleri için hazırlanmaya başlamıştır. Yassıada: Marmara denizinde 280 metre uzunluğunda ve tahminen 70 metre genişliğinde küçücük bir adaydı. Bizanslılar döneminde bu küçük adacık tehlikeli mahkûmların muhafazasında kullanılıyordu. M.S 4. Yüzyılda Ermeni Patriği Narses buraya sürgün gönderildi. Bu devirden sonra adada bazı binalar inşa edildi. Bilhassa mahkûmların tecrit edilerek işkence edildiği zindanlar yapıldı. Bütün Bizans döneminde Yassıada tehlikeli mahkûmlar için bir hapisane olarak kullanıldı. Türkler zamanında, 19. Asır ortasına kadar boş ve terk edilmiş vaziyette kaldı. 1850'de İngiliz Büyükelçi Mösyö Henry Beulwert; burayı Sultan Abdülmecit'ten satın aldı. Yapılan kazılar esnasında hazine bulundu. Çeşitli tartışmalar çıkınca, ada Mısır Hidivi İsmail Paşa'ya satıldı. Nihayetinde 1947 yılında parası ödenerek, ada, devlet tarafından satın alındı (Başgil, 2006:173-174).

Harb Okulu'nda nezaret altında bulunanlar Mayıs ayının son haftasından itibaren Yassıada'ya nakledilmeye başlandı. (İpekçi ve Çoşar, 1965:302). Son olarak Bayar ve Menderes, Yassıada'ya nakledildiler. Adada onları ada komutanı olan Yarbay Tarık Güryay karşıladı. Hayatlarının emniyette olduğunu belirterek bir arzuları olursa kendisine bildirmelerini söyledi. Yassıada'ya nakil işlemleri yüksek rütbeli tutuklu subayların da getirilmesiyle son buldu. 18 Haziran gününden itibaren Demokrat Parti iktidarının bütün mensupları ile bu iktidara hizmet etmiş general, vali, emniyet müdürü gibi kişiler bir yıldan fazla kalacakları adada toplandılar (İpekçi ve Çoşar, 1965:305).

Yassıada 1950 ile 1960 yılları arasında demokratik yollarla gelerek ülke yönetimine geçen ve ülkeyi on yıl boyunca yöneten DP'nin yargılandığı küçücük bir adadır. Türk siyasi tarihinde çok uzun bir dönem sürekli Yassıada ismi duyuldu ve Türk demokrasininin geçirdiği merhaleler konuşuldu. Demokrat Parti artık Yassıada'daydı. Altı koğuşa dağıtılan tutuklulardan millettekileri bir arada bulunuyordu. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Meclis Başkanı Refik Koraltan ve bakanlar tecrit edilmişlerdi. Bakanlar dörder kişilik odalarda kalıyorlardı. Bayar ve Menderes özel odalarda kalıyor ve başlarında her saat değişen subaylar nöbet tutuyordu. Milletvekilleri sabahları saat yedide kalkıyor ve 7.30 ile 8.00 arası kahvaltılarını yapıyorlardı. Daha sonra gözetim altında yine odalarına dönüyorlardı. Öğleden sonra mektup ve paketleri gelenler bu emanetlerini alıyordu. Haftada bir, üç dört koğuş hava

almaya çıkıyordu. Yine haftada bir gün hamam günleri vardı. Kantine ve berbere sıra ile gidiyorlardı. Milletvekilleri bu şekilde günlerini doldururken bakanların durumu farklıydı. Kaldıkları dörder kişilik odalarda, oda arkadaşlarından başkalarıyla görüştürülüyorlardı. Bayar ile Menderes ise tamamen tecrit edilmiş durumdaydılar. Başlarındaki nöbetçi subaylarla dahi konuşamıyorlardı. Soruşturmalar başlayana kadar görüşebildikleri kimse Ada Kumandanı ve arada bir kendilerini görmeye gelen Milli Birlik Komitesi üyeleriydi.

Yassıada'ya soruşturma kurullarından önce gelen ilk heyet cezai ehliyetleri tespit heyetiydi. Biri albay olan üç doktordan kurulu bu heyet ağır cezalara çarptırılması muhtemel altı kişiyi muayene etti. Bunlar; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu ve Samed Ağaoğlu idiler. Tutuklular doktorlar tarafından teferruatlı bir şekilde muayeneden geçirildiler. Bir süre sonra ise başka bir kurul; Ağaoğlu, Zorlu, Polatkan ve daha birkaç isim için adaya gelecek ve soruşturmada bulunacaktı. Soruşturmanın konusu İsviçre'deki paralar ve bu paraların yurda getirilmesi işlemi idi. Heyetin başında MBK üyesi Haydar Tunçkanat bulunuyordu. Tunçkanat bu paralarla ilgili sanıkları sıkıştırdı fakat hiçbir şey öğrenemeden, adadan eli boş ayrılmak durumunda kaldı (İpekçi ve Çoşar, 1965:340-344).

Yüksek adalet divanında açılacak davalarla ilgili Soruşturma Heyetleri ise adaya Ağustos ayının sonunda gelmeye başlayarak hızlı bir çalışma temposuna girdiler. Soruşturma kurulları adada yoğun bir çalışma temposu içinde çalışıyor ve soruşturmaların tamamlanması hususunda çaba sarf ediyordu. Burada çalışmalar esnasında ön ağır işi yürüten kurul Fazlı Öztan'ın başkanlığında çalışan ve Demokrat Partinin Anayasayı ihlali soruşturmasına bakan kuruldu. Soruşturma için mecliste tahkikat komisyonun çalıştığı odada incelemeler de bulunuldu. Anayasayı ihlal komisyonu meclisin tüm evrakına el koyarak, Demokrat Parti grubunun tüm zabıtları irdelendi. Bazı olaylar ile ilgili olan belgeler alınarak meclisten ayrıldılar. Özellikle üzerinde durulan ve el konulan zabıtlar şunlardı: CHP'nin mallarına el konulması, hâkimlerin emekliye sevk edilmeleri, Kırşehir'in kaza yapılması, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, seçim kanununda ve Meclis iç tüzüğünde yapılan değişiklikler, Demokrat Parti grubunda tedbir almak lüzumuyla yapılan toplantılar ve tahkikat komisyonunun kurulması ile alakalı salahiyet kanunu... Bu çalışmalar neticesinde bu alanla ilgili mahkemenin genel hatları çizilerek yargılanacak kişilere sorulacak sorular tespit edildi. Soruşturma kurulu üyeleri, 23 Ağustos'ta sorgulamaya başladılar. İfadelerin alınması sabah saat dokuzda başlıyor ve gecenin geç saatlerine kadar devam ediyordu. Sorgulamaların uzaması üzerine iki yeni kurul daha oluşturuldu. En ince ayrıntılara kadar sorgulamalar yapılıyor eski yönetimle alakalı en basit bir ayrıntı bile gözden kaçırılmamaya çalışılıyordu. Bu soruşturma zarfında bütün Demokrat Partili milletvekilleri kader birliği etmişler kendilerinin dahi farkına varmadığı bu birliktelik onların kaderi olmuştu. Menderes hükümetinde ve o dönem meclisinde bulunan menderese muhalif bakan ve milletvekilleri özellikle sıkıştırıldı. Bu yolla Menderes aleyhine bazı bilgilere ulaşılabileceği düşünüldü. Fakat aradıkları bilgilere ulaşamadılar (İpekçi ve Çoşar, 1965:345-366).

Adnan Menderes Anayasa'yı ihlal suçuyla ilgili soruşturma yapan kurula 6 Eylül 1960 yılında ifade verdi. Sorulan sorulara net ve samimiyetle cevap veriyordu. İfadesinde; genellikle terler, üyelerden dinlenmek için izin ister ve heyecanlı üslupla konuşmalarını sürdürürdü.

Yassıada oluşturulan ve ilk çalışmalarına 14 Ekim 1960'da başlayan Yüksek Adalet Divanı'nda gerçekleştirilen yargılamalar 11 ay sürdü (Şen, 2007:22). Yassıada

duruşmaları gergin ve sıkıntılı başladı. Çünkü ada komutanı ile tartışan ve ada komutanından ağır hakaretler işiten savcı yardımcısı bileklerini keserek intihar etmeye kalktı. Bu olay yüksek adalet divanının üzerinde büyük etki yapacak ve sınırları gerilecektir. Bu hal ve durum mahkeme boyunca devam eyledi. Yassıada da oluşturulan ve devrik iktidarı yargılamak için kurulan mahkeme ve mahkeme üyeleri özeldi. Mahkeme heyeti için, Adli, askeri ve idari kesimdeki yargıçlardan hükümetin önerisi üzerine askeri komite tarafından görevlendirilen isimler şunlardı:

Mahkeme Başkanı: Salim Başol

Asil Üye: Selman Yörük

Asil Üye: Rıza tunç

Asil Üye: Abdullah Üner

Asil Üye: Hıfzı Tüz

Asil Üye: Hasan Gürsel

Asil Üye: Mehmet Çokgüler

Asil Üye: Vasfi Göksu

Asil Üye: Ali Doğan Toran

Ve bunların dışında da altı yedek üye ile bir başsavcı (Ömer Altay Egesel) ve beş yardımcısından oluşan bir mahkeme vardı. Bu özel mahkeme verdiği ölüm ve hapis cezalarıyla, gayri hukuki davranışlarıyla, olağanüstü dönemlerdeki askeri rejim hukukuna ve bu uygulamalarla toplum vicdanında açılan derin ve tedavisi mümkün olmayan yaralarla doludur (Özdemir, 2008:233).

İhtilali yapanlar kendilerini gayri meşru zeminden meşru zemine oturtabilmek adına böylesine bir mahkemeler oluşturdular. Fakat meşruluk milletin kabulünden geçer, milletse asla böyle bir dayatmayı kabul etmeyeceğini değişik dönemlerde defalarca gösterdi. İhtilal yaparak kendilerini iktidara getiren zihniyet belki çıkardığı kanunlarla kendilerini zamanın normal seyrine bırakmaya çalıştılar. Lakin Türk milleti vicdan mahkemelerinde gerek 27 Mayıs ve gerekse hazırlayanları sürekli gayri meşru ve zorba ilan eyledi. Adnan Menderes'in muhakkak hataları vardı ve yanlış yöntemlerle ülkeyi yönetiyor olabilirdi. Darbeciler millet vicdanında onun muhakeme edilmesine fırsat vermeyerek ona aslında iyilik ettiler. Çünkü demokratik sistemlerde en ağır ceza halkın sandıkta kestiği cezadır. Katidir, kesindir, toplum vicdanını tahrip etmez en önemlisi haksızlık etmez, adildir.

Yüksek Adalet Divanında yargılamalar 11 ay sürdü. Savcı 592 sanıktan 228'i için idam istedi. Birçok kişi birden fazla davaya sanık olarak çıkarıldı. İlk dava; Afgan Kralının Celal Bayar'a hediye ettiği köpeğin hayvanat bahçesine satılması ile ilgili “ Köpek Davası” idi. Celal Bayar bu Afgan tazısının bakımının ancak hayvanat bahçesinde mümkün olduğunu düşünerek hayvanı bu kuruma vererek geliriyle de Ege bölgesinde, Mursallı Köyüne çeşme yaptırmıştı. Mahkeme başkanı, Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından biri olan ve son başbakanı olarak tarihte yerini alan Celal Bayar'dan hesap soruyordu. Bu hesap soruşların hukuki hiçbir dayanağı yoktu. Nasıl bir hukuki dayanaktan bahsedilebilirdi ki, bizzat mahkemenin kendisi tüm dünyanın kabul gördüğü hukuksal normlara uymuyordu. Celal Bayar, hep dimdik ve gururla kendini savundu. Hiçbir zaman ihtilalciler karşısında eğilip bükülmedi. Askeri bir darbeyle ülke yönetimini ele geçirip insanları yargılayanlar asla Celal Bayar'ın şahsına darbe yapamadılar (Yeşilyurt, 2006:204-205).

Adnan Menderes'in yargılandığı ilk dava ise “ Bebek Davası” idi.. Menderes Soprano Ayhan Aydan'dan olan çocuğunu öldürmekle itham ediliyordu. Bu davada ismi geçen Ayhan Aydan tanık olarak dinlendi. Çocuğun ölü olarak doğduğu doktor raporuyla da kanıtlanınca da bu dava bitirildi. Adnan Menderes tabiatı gereği Celal

Bayar gibi değildi. Celal Bayar kemeriyle kendini boğarak intihar etmek isterken bile ihtilalcilere; size asla boyun eğmem der gibi bir tutum içerisindeydi. Bu Bayar'ın ikinci intihar teşebbüsü oldu. Bayar tok ve cesur bir şekilde konuşurken Adnan Menderes ezik ve günlerce Yassıada da yaşadığı tecridin etkisiyle ürkek konuşuyordu. Londra'da uçak kazasından sonra geçirdiği şok, yeniden nüksetti. Şüphesiz yaşadıkları onu çok sarstı (Bozdağ, 2004:210). Menderes esasında kendine özel bir insan olarak kazandı milletin dimağına. İki farklı Adnan Menderes vardı. Birinci Menderes; romantik, aşırı hassas ve heyecanlı mizacı ile içinde sakladığı tutkuları yaşayarak, hayallerinin peşinden koşandı. İkinci Menderes ise dostlarına sonuna kadar sadık, politikada alabildiğince hırslı memleketini çok seven ve yaşadığı dönem politikacılarına göre kendini her şeyi ile milletin demokrasi anlayışına bırakan biriydi. Adnan Menderes siyasi hayatı boyunca en çok İnönü ile uğraşmak durumunda kaldı. Bazen menderes tahammülsüz çıkışlar yapıyordu. Menderesin bu çıkışlarının sebebi İnönü'nün muhalefeti değil, İnönü'nün taşıdığı meşruiyeti... İsmet Paşa olduğu sürece, Menderes siyasi iktidarın tamamını elinde bulunduramayacağını hissediyordu. Bu gerçek İnönü ölene kadar siyasi hayatımızda devam etti. Çünkü İnönü'nün taşıdığı meşruiyet, sosyal ve kurumsal bir olaydı. Menderesin ve DP'nin en büyük hatası İsmet Paşa denilen sosyolojik gerçeğin çapını kabul etmemeleriydi (Barlas, 2000:191). Menderes pek fazla politik hesaba kafa yormayan, işi rastlantılara bırakan, bunla beraber kitleleri peşine takma mahareti olan bir politikacıydı. Türkiye'yi en çok etkileyen siyasi liderlerden biri olarak hatırlanacaktır. Ardından 17 dava daha açıldı. Bu davalar:

6-7 Eylül Olayları Davası

Vinileks Şirketi Davası

Dolandırıcılık Davası

Arsa Davası

Ali İpar Davası

Değirmen Davası

Barbara Davası

Örtülü Ödenek Davası

Radyo Davası

Topkapı Olayları Davası

Çanakkale Olayı Davası

Kayseri Olayı Davası

Demokrat İzmir Davası

Üniversite Olayları davası

İstimlâk Davası

Vatan Cephesi Davası

Anayasayı İhlal Davası

En uzun süren dava, Anayasayı İhlal Davası idi. Demokrat partilerin hemen hepsi Anayasayı ihlalden sorumlu tutuluyordu. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ı idama götüren davada bu davaydı. Bu üç sanığın suçu 1924 anayasasını ihlal etmektir (Şen,2007: 23). Yargılamalar süresince; Yusuf Salman, Lütfi Kırdar, Gazi Yiğitbaşı, Yümnü Üresin ve Kenan Yılmaz mahkemeler sona ermeden hayatlarını kaybettiler.

202 oturum süren duruşmalar bittiğinde sonuçlar açıklandı. Adnan Menderes kararın açıklanması esnasında mahkemede değildi (Şen, 2007: 24). İlaç içerek intihar etmek istedi. Son anda nöbetçi askerin fark etmesi ile midesi yıkanan Menderes kurtarıldı. Menderes'in rahatsızlığı esnasında kararlar açıklanmış ve Menderes

gıyabında idama mahkûm edilmiştir (Yeşilyurt, 2006: 220-223). Açıklanan kararlara göre idam cezası alanlar şu isimlerden oluşuyordu:

Adnan Menderes eski başbakan
 Celal Bayar eski cumhurbaşkanı
 Refik Koraltan eski meclis başkanı
 Fatin Rüştü Zorlu eski dışişleri bakanı
 Hasan Polatkan eski maliye bakanı
 Rüştü Erdalhun eski Genelkurmay Başkanı
 Emin Kalafat, Ağah Erozan, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçioğlu,
 Zeki Erataman, Bahadır Dülger, Baha Akşit, İbrahim Kirazoğlu, Osman
 Kavrakoğlu buna göre on beş kişi ölüm cezasına çarptırıldılar.

Ülke çapında endişeli bir bekleyişten sonra MBK; Adnan Menderes (1899-1961), Fatin Rüştü Zorlu (1910-1961) ve Hasan Polatkan'ın (1915-1961) ölüm cezalarını onaylayarak mahkeme kararını uygulattı. Önce Fatin Rüştü Zorlu (16 Eylül sabahı saat 04.40)ve Hasan Polatkan (16 Eylül sabahı saat 05.12) idam edildiler. Adnan Menderes ise sağlık problemlerini atlınca idam edildi (Özdemir, 2008:234).

15 Eylül'de intihara teşebbüs eden Menderes koma halindeyken kurtarıldı. 17 Ekim'de doktorların verdiği karar doğrultusunda idam edildi. İdamının ise tüm dünyada uygulan sabah erken saatleri yerine gündüz gözü yapılması hukuksuzluğa başka bir örnektir (Şen, 2007:169-173).

Bu uygulanan ölüm cezaları dışındaki diğer cezalar müebbede çevrildi. İdam cezalarından başka Demokrat partinin önde gelenleri çeşitli cezalara çarptırıldılar. Bu yöneticiler: Medeni Berk, İzzet Akçal, Tefik İleri, Vacit Asena, Kemal Biberöglü, Hilmi Dura, Himmet Ölçmen, Kemal Özer, Necmettin Önder, Selami Dinçer, Ekrem Ant, Hüseyin Ortakçioğlu, Reşat Akşemsettinöglü, Necati Çelim, Sadık Erdem, Nuri Togay, Mazlum Kayalar, Selahattin İnan, Murat Ali Ülgen, Selim Yatağan, Muhlis Erdener, Enver Kaya, Rauf Onursal, Kemal Serdaroğlu, Hadi Tan, Cemal Tüzin, Samet Ağaoğlu, Sezai Akdağ, Ethem Yetkiner, Kemal Aygün ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir. 418 kişi 6 ay ile yirmi yıl arasında değişen cezalara çarptırıldı. 123 kişi beraat etti, 5 kişi hakkında da düşme kararı verildi.

27 Mayıs askeri yönetimine bağlı özel şartlarda hazırlanmış mahkemenin verdiği kararlar doğal olarak kamuoyu tarafından tartışmalara yol açtı. Türkiye Cumhuriyeti devletinde bu kararlar daha uzun dönemler tartışılacaktır (Özdemir, 2008:234). Bu kararlar ve ihtilalin getirdikleri iyi analiz edilerek demokrasinin pekiştirilmesi için kullanılmalıdır. Daha güçlü demokrasi ve sağlıklı bir demokratik anlayışın genç dimağlara yerleşmesi adına mutlaka gerek 27 Mayıs doğuran şartlar ve gerekse 27 Mayıs sonrasındaki Yassıada mahkemeleri tarafsızca anlatılmalıdır. Yassıada mahkemeleri ise mutlaka hukukçuların ve tarihçilerin üzerinde çalıştığı araştırma sahası olmalıdır.

2.5. 27 Mayıs Müdahalesi Ve 1961 Anayasası

27 Mayıs 1961 tarihinde darbeyi gerçekleştiren ordu; 1924 anayasasının bazı kanunlarını kaldırarak bazı kanunları da değiştirerek bir geçici kanun çıkardı. Geçici kanuna göre TBMM'nin görevlerini devralan MBK yasama ve yürütme yetkilerine sahipti. Komite yasama yetkisini bizzat kendisi kullanacak, yürütme yetkisini ise bakanlar kurulu aracılığıyla yerine getirecekti. MBK darbeden hemen sonra İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığında bilim adamlarından oluşan komisyona yeni bir anayasa taslağı hazırlamak için direktif verdi. Aynı zamanda

Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde, Prof. Dr. Turan Feyzioğlu başkanlığında oluşturulan bir heyet de başka bir anayasa taslağı hazırladı. Bu iki grubun çalışmalarını birleştirecek on kişilik bir komisyon ön tasarıyı hazırlamak için görevlendirildi (Karatepe, 2009:213).

MBK yapılacak anayasanın onaylanması için ülkede geniş katılımlı temsil yeteneği olabildiğince geniş olan, siyasi güçlerin dahi kendini ifade edebildiği bir kurucu meclis tarafından görüşülüp kabul edilmesinden yanaydı. Bu maksatla 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı kanunla bir kurucu meclis oluşturma fikri kabul edildi. İşte bu kanunla parlamento öncesi dönem başladı. Kurucu meclis kanunu ile temsilciler meclisi kanunu da çıkarıldı. Bu kanunla beraber komite kurucu meclisle çalışmaya başladı (Aydemir, 1993:434).

Kurucu meclisin oluşma ve çalışma usullerini belirlemek üzere, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu başkanlığında bir bilim kurulu oluşturuldu. Kurul yirmi günde kanunu hazırladı. Kanun komitenin de onayıyla kabul edildi. Kanun 44 maddeden meydana geliyordu. İlk üç madde umumi hükümler kısmı idi. Bunlardan birinci maddeye göre, Kurucu Meclis, Milli Birlik Komitesi üyeleri ile temsilciler meclisi kanuna göre seçilecek üyelerden kurulacaktı. 2. Madde demokrasi ve hukuk devleti esaslarını gerçekleştirip teminat altına almaktı. Bunun için gerekenler ivedilikle yapılacaktı. 3. Madde ise kurucu meclis üyelerinin hiçbir yer veya kurulun temsilcisi, vekili sıfatında olmadan, kurucu meclis azası olarak çalışacakları kaydı vardı (Aydemir, 1993:434-435). Kanuna göre 272 kişilik bir meclis oluşturulacaktı. Siyasi partilerden sadece darbeden sonra kapatılan Demokrat Parti üye veremiyordu. Meclisin üyelerinden; 10'u devlet başkanı, 18'i MBK'nce seçildi. Bunların dışında: CHP'nden 49, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden 25 temsilci katıldı. Ayrıca barolardan 6, basından 12, eski muharipler birliğinden 2, esnaf kuruluşlarından 6, gençlik kuruluşlarından 1, işçi sendikalarından 6, meslek odalarından 10, öğretmen kuruluşlarından 6, tarım kuruluşlarından 6, üniversitelerden 12, yargı organlarından 12 üye seçildi. Bakanlar da meclisin doğal üyesi kabul edildi.

Böylece kurucu meclis; bir yanda darbeyi gerçekleştiren 23 kişiden oluşan Milli Birlik Komitesi, bir yandan da değişik kesimleri temsil eden temsilciler meclisi ile iki meclisten oluşuyordu. Bilim kurulunun hazırladığı anayasa taslağı her iki meclis tarafından da kabul edilmesi gerekiyordu. Son söz Milli Birlik Komitesinindi. Kurucu meclisin kabul ettiği metin halkoyuna sunularak yürürlüğe konulacaktı.

1961 Anayasası'nda, 1924 Anayasası'nın devletin şeklinin Cumhuriyet olduğunu belirten temel prensipleri muhafaza edildi. Anayasanın hazırlanmasında 1946 tarihli Fransız, 1947 tarihli İtalyan, 1949 tarihli Federal Almanya anayasalarından biçimsel kaynak olarak yararlanıldığı söylenebilir. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili hükümlerin yazılmasında ise, 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyanname, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden etkilendi (Karatepe, 2009:214).

6 Ocak 1961 ile 27 Mayıs 1961 tarihleri arasında dört buçuk ay gibi kısa bir sürede hazırlanan anayasa tasarısı; 9 Temmuz 1961'de halkoylamasına sunuldu. Oylamaya katılanların % 60.4'ü tarafından kabul edilerek Türkiye Cumhuriyeti Devletinin 1960–1980 dönemindeki anayasası oldu. Olumsuz oyların % 39.4 olarak yüksek oranda olmasının nedeni halkın anayasayı değil askeri yönetimi oylaması olarak algılanmalıdır. Yani verilen oyların anayasa belgesini beğenmek veya beğenmemekten çok, askeri yönetimden memnun olmak veya olmamak anlamına gelmesiydi. Her ne kadar geniş katılımlı bir anayasa tasarlanmışsada, oluşturulan temsilciler meclisinden Demokrat Partililer dışlandığı için CHP'nin çoğunlukta olduğu bir meclis oluştu. Bu

durum da haliyle temsilciler meclisinin siyasi eğilimini de belirledi. Diğer bir deyimle %57 oyla iktidar olan bir partinin dolayısıyla da ülkenin yarısından fazlasının katılmadığı, katılmadığı, yasaklarla engellendiği bir anayasanın oluşturulması aşamasına katılımcı demek ancak çok iyi niyetle izah edilebilir. Anayasa, CHP'nin çoğunlukta olduğu bir meclis tarafından hazırlandı. Ortaya çıkan anayasa; insan ve mülkiyet hakları kadar, ekonomik ve sosyal programları da içeren bir uzlaşma belgesi oldu. Fakat her ne olursa olsun toplumun bir kesimini dışarıda tutarak, anayasa hazırlanması, daha başlangıçta 1961 anayasasının yara almasına neden oldu (Özdemir, 2009:238-239).

Uzmanlara göre 1961 Anayasası uzun ve ayrıntılı bir metindir. Çok önemli yenilikler getirdi. Millet egemenliğinin yetkili organlar eliyle kullanacağı hükmü ile ılımlı bir kuvvetler ayrılığı prensibi getirdi. Yasa ve denetim yetkisi TBMM'nce; yürütme Meclisin içinden çıkmakla birlikte ayrı bir organ olarak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nca; yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelerce yerine getirilecekti. Önemli değişikliklerden biride, TBMM'nin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan çift meclisli bir yapıda kurulması idi. Ayrıca yasaların anayasaya aykırı olup olmadığını tespit etmek üzere Anayasa Mahkemesi kurularak yargısal denetime ağırlık verildi (Turan, 2007:73-74).

Kısaca 1961 anayasasının özelliklerini sıralarsak;

1961 anayasası bir tepki anayasasıdır. Özellikle 1950–1960 arasına bir tepkidir. Tabii ki 1924 anayasası da bu tepkiden nasibini değiştirilerek almıştır.

Egemenlik anlayışını değiştirdi. Devletle insan arasında ilişkiler ve temel haklar düzenlendi.

Parlamentar sisteme geçişi tamamladı.

Şekil yeniliği ve kapsam genişliği getirdi

1961 anayasası ayrıca daha önceki anayasalarda yer almayan pek çok konuyu düzenliyordu. Üniversiteler, TRT ve Haber Ajansları, devlet Planlama Teşkilatı ve Kalkınma Planları, Tabii Servet Kaynaklarının Aranması ve Geliştirilmesi, Ormanlar ve Orman Köylüsünün Korunması ve Geliştirilmesi, Milli Güvenlik Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Kanun Hükmünde Kararname, Yüksek Hâkimler Kurulu, Yüksek Savcılar Kurumu ilk kez düzenlenen ve Anayasa'nın kapsamına alınan başlıca kurumlardı. Bütün bunların yanı sıra 1961 anayasasının devlet adına kurduğu bir de sistem vardı. Bu devletin işleyişi ve yapısı bakımından çok önemliydi. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

Cumhuriyetçilik ilkesi, anayasaya göre Türkiye devleti bir cumhuriyettir.

İnsan haklarına dayanan devlet ilkesi, insanların sadece insan olarak yaratılmalarına bağlı olarak haklarının devlet güvencesine alınmasıdır.

Milli devlet ilkesini anlayışını getirdi. Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türk kabul edildi.

Demokratik devlet ilkesi benimsendi.

Laiklik ilkesi benimsendi ve Laiklikle alakalı katı hükümler kondu.

Sosyal devlet ilkesi benimsendi. Devlet sosyalleşti, vatandaşların toplumsal durumuyla ilgilenen onlara insanca yaşama düzeyi sağlamayı görev edinen bir devlet anlayışı geldi.

Hukuk devlet anlayışıyla, vatandaşlara hukuk güvencesi sağlayan devlet anlayışı geldi. Bu ilk defa 1961 anayasası ile devletin niteliklerinden biri oldu (Karatepe, 2009:217-219).

1961 Anayasası'nın en büyük şansısızlığı kendisini benimsemeyen parlamento çoğunlukları tarafından uygulanmak durunda kalmasıdır. Zira ilk seçimde 1961

anayasasında yok sayılan DP ekseninde siyasi oluşumlar iktidara geldi. Her şeye rağmen olumlu bir anayasa olarak algılanan 1961 anayasası işçi ve işçi kuruluşlarına tanıdığı haklar ve sendikalaşma sayesinde toplumun önemli bir kesimi ülke siyasal yaşamına kattı. Daha önceki dönemlerde dağıntık olan siyasi hak ve özgürlükler ilk kez toparlandı. Bu anayasa önce 12 Mart 1971 muhtırasında değişikliklere uğradı. Sonrada 12 Eylül 1980 yapılan askeri darbe ile kaldırıldı. Askeri bir darbe ile yapılan 1961 Anayasası yine askeri bir darbe ile kaldırılıyordu.

3. 12 MART ASKERİ MUHTIRASI

3.1. Muhtıra Öncesi Türkiye Genel Bir Bakış

1961 anayasası döneminde ortaya çıkan iki dinamik güç direniş ve eylemleriyle ülkenin siyasi istikrarını sarstı. Bu güçlerden biri “ gençlik”, diğeri ise “işçiler”dir. Öğrenciler daha önce Demokrat Parti iktidarına karşı verilen mücadelede muhalefetin yanında yer alarak, ordunun işini kolaylaştırmışlardı. 1961 anayasası döneminde çoğulcu gelişmelerden etkilenen öğrenciler düzeni değiştirmek ve düzen yandaşları diye iki temel gruba ayrılarak çatıştılar. İşçiler ise 1961 Anayasası’nın sağladığı sendikal hakları kullanarak, daha geniş haklar talep etmeye ve ülke yönetiminde söz sahibi olma mücadelesine başladılar. Anayasanın tanımış olduğu geniş imkânlar rağmen, Türk Siyasi hayatı oluşan bu yeni katılma taleplerini karşılayacak kadar geniş mekanizmalara sahip değildi. O günlerde Avrupa ve dünyanın diğerk ülkelerindeki gençlik hareketleri de Türkiye’deki olayların tırmanmasında etkili oldu.

27 Mayıs 1960 ihtilalini gerçekleştiren subaylardan bir kısmı yapılan ihtilalin amacına ulaşmadığı görüşünde idi. Bunlar genelde ihtilalden sonrasının eylem ve planlarını kabullenememiş kişiler olarak göze çarpıyordu. Bazıları 27 Mayıstan sonra tasfiye edilmeyi içine sindiremezken, bazıları da ihtilali hazırlayan beyin takımında olmasına rağmen ihtilal aşamasında yurt dışında olası nedeniyle aktif göreve getirilmemiş kişilerdi. Yani başka bir tabirle 27 Mayıs küskünleri epeyce vardı ve etkili isimlerden oluşan bir kadroya sahipti ve daha önemlisi çeyrek asırdan fazla siyasetin uzağında tutulan ordu, 27 Mayısla yeniden siyasal arenada etkin bir şekilde söz sahibi olmaya başladı. 27 Mayıs orduyu politikaya sokarken aynı zamanda daha sonra ki darbelerin de habercisi niteliğindedi. İlkemizdeki sivil rejim geleneğine 27 Mayıs son vermiştir. Milli Birlik Komitesi Üyesi Orhan Erkanlı şu gerçekçi tespitleri yaparken çok önemli bir özeleştiride bulunuyor; “Bugün anlaşılmıştır ki, 27 Mayıs yalnız DP iktidarını yıkan ve yeni bir anayasa düzeni kuran bir hareket değil, Türk Silahlı Kuvvetlerini politikaya sokan, sık sık sivil iradeye müdahale arzu ve geleneği yaratan bir olay olarak ta incelenmelidir” (Yetkin, 2007:81).

27 Mayıstan üvey evlat muamelesi gördüğünü düşünen ordu mensupları kendi aralarında örgütler oluşturarak çeşitli darbe hazırlıklarına giriştiler. Bu darbecilerden özellikle Talat Aydemir uslanmaz bir ihtilalci olarak dikkatimizi çekmektedir. Talat Aydemir önce 22 Şubat 1962 de bir darbe girişiminde bulunmuştur. Başarısız olmuştur. Asla vazgeçmeyen Talat Aydemir 20-21 Mayısta da askeri ihtilal denemeleri oldu. Başarısız olan Aydemir askeri mahkemede yargılandı. Aydemir yapmaya çalıştığı darbeleri övünçle anlattı. Yargılamalar sonunda da idam edildi. Talat Aydemir mahkemede kendini savunurken: Genel Kurmay Başkanının “ Talat’ın üç buçuk adamı” sözleri ile İsmet İnönü’nün “Şerefsiz sergüzeştiler” ithamını kabullenemediğini zamanı geldiğinde bu şerefli ordunun bunun hesabını soracağını söylemekten geri kalmadı. Tüm duruşmalar boyunca dik duran ve ölümü göze aldığı görülen Talat Aydemir ölüme başı dik gittiğini belirtti. Talat Aydemir’in ihtilal davası ile ilgilenen 1 Numaralı Sıkı Yönetim Mahkemesi, 5 Eylül 1963 Perşembe günün saat 14.00 yapılan son duruşmada 151 ihtilalci sanık hakkında verilen cezaları açıkladı.

Sıkı Yönetim Mahkemesi; 151 sanıktan 7’sini idama, 29’unu müebbet hapse, 12’sini 15 yıl, 5’ini 12 yıl, 2’sini 8 yıl, 2’sini 6 yıl, 14’ünü 5 yıl, 23’ünü 4 yıl 2 ay, 4’ünü 1 yıl, 2’sini 10 ay ve 6’sını da 3 ay hapse mahkûm etti. 45 sanık hakkında da beraat kararı çıktı. İdama mahkûm edilenler şunlardı; Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, Cevat Kırca, Ahmet Gücal ve İlhan Baş. Verilen karara askeri

yönetim nezdinde itiraz edildi. Kararlardan 51 tanesi bozuldu. Sadece Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz ve Erol Dinçer'in idam kararına onay geldi. Ayrıca aynı davadan, 1459 Harb okulu öğrencisini yargılayan mahkeme 11 Eylül 1963 günü kararını açıkladı. 166 sanık hapis cezası aldı, ikinci sınıf öğrencilerinin subay olma hakkı ellerinden alındı. 166 öğrenciden 75'i 4 yıl ile iki ay arasında, 91'i ise üçer aya mahkûm edildiler. Meclis; Osman Deniz'i afetti, Aydemir ile Gürcan'ın idamları ise kesinleşti. Önce Fethi Gürcan, 27 Haziran 1964 tarihinde idam edildi. Talat Aydemir ise Gürcan'dan bir hafta sonra 5 Temmuz 1964 tarihinde idam edildi (Örtülü, 1966:376-452). Peş peşe yapılan bu ihtilal denemeleri şüphesiz cesaretini 27 Mayıs'tan almaktaydı. Başarılı olduğu takdirde iktidar, başarısızlık durumunda darağacı yolu gözüküyordu. Talat Aydemir ve arkadaşları başarısız oldular ve cezalarını çektiler.

Harekât sırasında Aydemir'in şüphesiz dayandığı en önemli güç Harbiyelilerdi. Harbiyeliler yargılamalar süresince 110 gün boyunca tutuklu kaldılar. Öğrencilerden 1293'ü berat etmiş, 91'ine 3 ay ve 75'ine 4 sene hapis cezası verildi. Fakat daha sonraki devrelere uyarı olması için bütün öğrencilerin (1459 kişi) okulla ilişkisi kesildi. Bu durum Harb okulunun iki yıl mezun vermemesine ve ilerleyen yıllarda kara kuvvetlerinde subay boşluğunun doğmasına neden oldu. Ayrıca okullardan çıkan Harbiyelilerden istekli olanların sonradan çıkarılan bir aflla yüksek öğretim kurumlarına kaydolmaları imkânı sağlandı.

Talat aydemirin her iki darbe girişimini temel özelliği ordunu hiyerarşik sisteminin dışında örgütlenmiş olmasıdır. Bu yanıyla 27 Mayıs askeri darbesinden çok ta farklı değildir. Bastırılmaları ordu üst yönetimi ve siyasiler arasındaki uzlaşmayla ancak mümkün oldu. Ordu üst yönetimi ile İnönü'nün böyle bir konuda anlaşmalarındaki en önemli etken şüphesiz bu genç ihtilalcilerin her iki taraf için de tehlike oluşturmaları idi. Yani darbe; hem ordu üst yönetimine, hem de siyasi iktidara yönelikti. Darbe teşebbüsünün başarısızlığa uğramasının ordu için en önemli getirisi, 27 Mayıs'ta bozulan askeri disiplinin görünürdede olsa yeniden sağlanması bu yolla da hiyerarşinin tepe noktasının güç kazanması oldu. Ancak hiyerarşik sistemin güçlenmesi beraberinde daha farklı sıkıntıları getirdi. Ordu elinde bulundurduğu bu güçle iktidarı kontrol etmek istedi. Sonuçta ordu bir kurum olarak tepeden ülkenin hem siyasi hem sosyo-ekonomik yapısına müdahil olmaya başladı. Bu anlayış daha sonraki dönemlerde ordu iktidar ilişkilerini düzenleyen önemli bir faktör olarak dikkatimizi çekecektir. 22 Şubat ve 21 Mayıs'ta darbe girişimlerinin başarısızlığı ve Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'ın idam edilmesi, subayların siyasi tutumu üzerinde mutlak bir etkide bulundu. Bu idam kararları ordunun alt kesiminde darbeye meyilli subaylar için caydırıcı oldu. Lakin bu mesaj kısa zaman da etkisini yitirdi. Yeni hareketlenmeler ve oluşumlar ordu içinde daha farklı bir şekilde devam etti. 27 Mayıs ve sonrasında farklı olarak; profesyonel kaygılar, kişisel ihtiraslar, ideolojinin uygulanmasından ziyade dönemin ideolojik kutuplaşmalarına uygun olarak rejimin niteliği üzerinde olacaktır (Akyaz, 2006:232-234). Daha sonraki gelişen dönemlerde ise ordu hiyerarşik eksende iktidara ve devletin çeşitli kurumlarına müdahale de bulunmaya devam edecektir.

Talat Aydemir ve arkadaşlarının ihtilal denemelerini bastıran ordu yüksek kademesi, bu başarılarını ordu içi hiyerarşiyi güçlendirmek için kullandı. Bir yıl arayla iki askeri ayaklanmayı bastıran TSK ile beraber başbakan İnönü geçiş dönemi olarak adlandırılan dönemden ülkeyi başarı ile atlatmış görünüyordu. CHP ile bağımsızlardan oluşan ve YTP' nin dışarıdan destek verdiği 3. İnönü koalisyon hükümeti, bütçe görüşmeleri esnasında düşürüldü. Siyasetin yeni etkin figürü AP duruma hâkim hale gelmeye başladı. Yeni hükümeti AP'nden meclise gelen Hayri Ürgüplü başkanlığındaki AP, YTP ve CKMP'li üyeler kurdu. Başbakan yardımcılığına ise henüz milletvekili

olmayan Süleyman Demirel getirildi. 20 Şubat 1965 ile 10 Ekim 1965 tarihleri arasında kısa bir dönemden sonra Ürgüplü yerini genel seçimlerde başarısı ile dikkat çeken Süleyman Demirel liderliğindeki AP' ne bıraktı. AP tek başına oyların % 53'ünü (240 sandalye) alarak tek başına iktidar oldu. CHP oy kaybı ile beraber %28.7 (134 sandalye), MP, %6 (31 sandalye), YTP%3.7 (19 sandalye), TİP %2.9 (15 sandalye), CKMP % 2.2 (11 sandalye) alarak tabanlarını mecliste temsil etme hakkı kazandılar. AP o günün zor koşullarında büyük bir başarı elde etti. Bu başarıda DP'nin devamı olduğu söylemi de etkili oldu.

AP siyasi söyleminin temelini DP'nin mirasçısı olduğu üzerine kurdu. AP iktidar yürüyüşüne bazı askeri müdahalelerle beraber 1980 yılına kadar sürdürmeye çalıştı. İlk olarak 27 Ekim 1965'te Süleyman Demirel'in başbakanlığı ile başlayan AP iktidarı 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleyle son buldu. 1965-1971 döneminde tıpkı Menderes döneminde olduğu gibi halk ile diyalog çok iyi düzede yürütülürken ordu ve yeni dönemin etkin gruplarından işçi grupları ve öğrenci grupları ile aynı sıcak ilişki pek kurulamadı. Başbakan Demirel işçi ve öğrencilerin grev ve protesto yürüyüşlerine, yürümekle yollar aşınmaz diyecektir. Demirel'in pek dikkate almadığı bu eylemler 12 Mart 1971 muhtırasını getirecek olan sebeplerden biridir. 1961 anayasasının her şeye rağmen özgürlükçü yaklaşımları öğrenci ve işçileri ülke politikasının etkin elemanları yapmıştı. İşçi ve işverenin problemlerini çözmek için çeşitli siyasi oluşumlar ortaya çıktı. Bu dönemde farklı görüşteki partilerin orta çıkması demokrasimiz açısından önemli bir kazanımdır. Türkiye İşçi Partisi (TİP), Milli Nizam Partisi (MNP) ve Demokratik Parti gibi farklılıkları savunan yeni partiler kuruldu. Gelişen ve değişen Türkiye'nin siyasi zeminine ayak uydurmak isteyen CHP de bir takım değişikliklere gitme kararı aldı. Bu değişiklikleri ortanın solu diye adlandırmak mümkündür (Akyaz, 2006:236). Bu değişimler ve sonrasındaki olaylar nedeniyle İsmet İnönü 1972 senesinde, CHP'den ayrılmak durumunda kaldı. CHP yeni dönemde ortanın solu söylemiyle; Bülent Ecevit'le yola devam etmek kararı aldı. Bülent Ecevit önce 18 Ekim 1966 yılında Parti Genel Sekreteri, sonrada 14 Mayıs 1972 CHP Genel Başkanı oldu. Bu gelişmelerden sonra uzun yıllar Türk siyaseti Bülent Ecevit ismini konuşacaktır. 1960 yıllarının Türk demokrasi gelişimi açısından önemli bir ayağı ise Türkiye İşçi Partisi'nin mecliste olmasıdır. Demokrasi olarak iyiye gittiğimizin önemli bir işaretidir. Fakat 1971 askeri müdahalesi sonrası, TİP siyasi partiler yasasına aykırı faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle kapatıldı ve yöneticilerine çeşitli cezalar verildi.

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP); Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının partiden ayrılması ile etkinliğini yitirdi. Partinin tekrar siyasi arenada etkinlik kazanması Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının 1965 yılında partiye katılımı ile oldu. 1965 seçimlerine Türkeş önderliğinde giren parti 11 sandalye ile mecliste temsil edildi. CKMP 1969 yılında köklü değişikliklere giderek adını Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirdi. 1970'de birinci milliyetçi cephe hükümetinde görev alan MHP Türk siyasi hayatının önemli partilerinden biri oldu. Bu dönemin bir diğer partisi ise Milli Nizam Partisi (MNP)'dir. 1960'lı yıllarda; Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğindeki anlaşmazlıklar nedeniyle Anadolu'nun iş çevreleri ayrı bir siyasi oluşumda birleşme gereğini duydular. Bu istekler sonucu, 26 Ocak 1970'te Milli Nizam Partisi kuruldu. Liderliğini; Odalar Birliği eski başkanı ve İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın yaptığı parti Anadolu'da yaygın bir şekilde örgütlendi ve siyaset sahnesindeki yerini aldı. Milliyetçi ve mukaddesatçı Türkiye fikriyle siyaset yapıyordu. Sonraları ise Müslüman Türkiye olarak, fikirleri ve siyaseti özetlenebilir. Ağır sanayi hamlesini savunuyorlardı. Parti; 12 Mart 1971 askeri

muhtirasına müteakip, 20 Mayıs 1971 tarihinde kapatıldı (Akşin, 2008:246-259; Karatepe,2009;225-228).

1961 anayasasının, kısmen de olsa açtığı özgürlük ve demokrasi yolundan ilerleyen, hak ve özgürlüklerini arama çabasına giren iki önemli kesim vardı. Bunlardan biri işçi sınıfı diğeri ise öğrencilerdi. Bu iki kesimin Türkiye gündeminde bu kadar olması pek de alışık olduğumuz bir olay değildir. Öğrenciler 27 Mayıs öncesi de askerle dirsek temasında bulunmuşlar DP iktidarına karşı çıkmışlardı. İşçiler ise ekonomik ve sendikal haklarını elde etmek ve korumak için, 1961 anayasasının kendilerine tanıdığı hakları sonuna kadar kullanmışlardı. Yürüyüş ve grevleri ile siyaseti yönlendirmeyi dahi başardılar. 12 Mart 1971 muhtirasına geliş sürecinde öğrenci ve işçilerin etkinliği azımsanmayacak düzeydedir. İşçiler ve öğrenci kesimleri parlamento dışı muhalefet anlayışından etkilendiler. Bu anlayış çerçevesinde çeşitli faaliyetlerde bulundular. 1970’li yıllara gelindiğinde de öğrenci ve işçi hareketleri hak ve özgürlük aramaktan daha başka alanlara kaydı. Bunda da şüphesiz devrim için silahı öneren Marksist-Leninist grupların işçi ve öğrenci gruplarının içlerine sızmaları ve onları ideolojik çerçevede harekete zorlamalarının payı vardır. 1970 yıllarda işçi ve öğrenci grupları Marksist- Leninist grupların hâkimiyetine ve denetimine geçti (Akşin, 2008:259-260). Türkiye cumhuriyetinde siyaseten normalleşme çalışmaları; elindeki iktidar gücünü kaybetmek istemeyen orduya rağmen devam etmektedir. 27 Mayıs askeri ihtilali demokratik düzende bazı sorunları da beraber getirmişti. Bunlardan en önemlisi hemen her alanda ordunun etkisinin hissedilmesidir. Siyasetin normalleşmesi sürecinde ihtilal fobisinden söz etmek mümkündür. 27 Mayıs’tan sonra; 12 Mart 1971 askeri muhtirasına kadar ki dönemde; Türkiye siyasal anlamda demokratikleşme çalışmalarına devam eyledi. AP Başkanı Süleyman Demirel; 1970’li yıllara kadar 27 Mayısçı ordu çizgisinin atak yönüne karşı ılımlı, sivil iktidarın üstünlüğünü yerleştirme amacından tavizler veren, başta MGK olmak üzere sivil iktidarın üzerinde baskı unsuru oluşturan askeri kurumlara ağırlık tanıyan bir anlayışı benimsedi. Yani orduya yaranma, orduyu CHP’den uzaklaştırma politikası izlendi. Bu düşüncenin oluşmasında Süleyman Demirel’in temkinli kişiliğinin yanı sıra ihtilal korkusunun da olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Bütün bunlara rağmen çeşitli siyasi eğilimler örgütlenerek partiler kurup parlamento zemininde siyaset yaptılar. Sivil Toplum Kuruluşları da kendi alanlarında bu sürece katkıda bulundular. 21 Kasım 1966 yılında Genel Kurmay Başkanı Cemal Tural bir bildiri yayımlayarak âdete iktidar benim demektir. Tural’ın bu bildirisi ifade özgürlüğü ve demokrasiye bir tehdit olarak değerlendirildi. Demirel, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’la anlaşarak 11 Mart 1969’da Tural’ı görevden aldı. Yerine de demokrasiye bağlılığı ile bilinen Orgeneral Memduh Tağmaç getirildi. Böylece ilk defa darbeye kalkışacağından şüphelenen bir Genelkurmay Başkanı yasal yollardan tasfiye edilmiş oluyordu. Burada Cumhurbaşkanı Sunay’la Başbakan Demirel arasındaki yardımlaşma dikkat çekicidir. Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları İrfan Tansel ile Necdet Uran’ın emekliye sevk edilmesinde yardımlaşma üst düzeydedir. Bu iki isim SKB eski iki üyesidir ve Tansel’i MBK dahi görevden alamamıştı. Emekliye sevklerde Sunay’ın destek ve onayı çok önemlidir. Fakat bu yardımlaşma 1970’li yılların başına kadar sürdü. Muhtiranın ayak sesleri duyulup da cuntaların etkin bir şekilde engellenmesi meselesi ortaya çıkınca, bu yardımlaşma faslı da sona eriyordu. Bu yıllar Türkiye tarihinde cuntaların konuşulduğu yıllar oldu. Cunta hareketlerini gerçekleştirmek maksadıyla üç ayrı grup faaliyette bulundu. Bunlar ‘Sivil Grup’, ‘Asker Orijinli Şahıslardan Müteşekkil Grup’ ve ‘‘Asker Grup’’tur. Bu gruplar başlangıçta ayrı kuruldu fakat zamanla bir araya gelerek birleştiler. Bu gruplar kapsamlı ve planlı çalıştılar; toplumun geniş bir kesimiyle irtibat halinde oldular. Tüzük

ve yayın organı kullanarak çalışmalarına etkinlik katmak istediler. Devlet yetkilileri en başından beri bu türden çalışmalardan haberdardı. Zira cuntanın etkin elamanlarından biri olan Mahir Kaynak gizli bir devlet görevlisiydi. Bu cuntalar içerisinde en çok bilinen ve konuşulan cunta Madanoğlu Cuntasıydı. Bu illegal yapı daha sonra deşifre edilerek “Madanoğlu Davası” adıyla yargılandı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No.lu Sıkı Yönetim Mahkemesinde açılan ve 1967–1971 yılları arasında yürütülen faaliyetleri kapsayan dava da sanıkların tamamı yargılamalar sonunda beraat ettiler. Bu konu hala tartışmaları beraberinde getiren bir konudur. Bu davalardan berat kararı çıkmasının nedenlerinden biride; devlet görevlisi Mahir Kaynak’ın şahitliğinin kabul edilmemesidir. Anayasa mahkemesi memurların amirlerine yaranmak için doğru olmayan bilgiler verebileceği; bu nedenle de şahitliklerinin kabul edilemeyeceğine dair hüküm verdi (Akyaz, 2006:272-294). Askerler sivil iktidardan hoşnut olmadıklarını her platformda belirtmeye başladılar. Muvazzaf subaylar arasında ideolojik ayrılıklar mevcuttur. Marksist olanlar vardı, komünist olanlar vardı, sosyal adaletçi olanlar vardı. Esasında bunların hepsi sol görüşlü idiler. Meselenin özünde bu görüşlerin ayırt edilememesi vardı ki bunda kavram karmaşasının etkisi büyüktü (Koçaş,1978:17-21).

3.1.1. Ordu Hiyerarşisinin Müdahaleye Bakışı

27 Mayıs askeri müdahalesi ile kıyaslandığında 12 Mart muhtirasının hala birçok yönden karanlıkta kalan ve tartışmalı yanlarının olduğu görülmektedir. Olaylar içinde yer alan kişilerin suçlama ve savunma amaçlı anlatımları bu tartışmaları daha da karmaşık hale getirdi. Zamanla bu dönemler bilimsel araştırmalarla aydınlığa çıkarılacaktır. Genel olarak bakıldığında 12 Mart Muhtırası oluşmasında üç temel faktörün bir araya geldiği görülür. Birincisi, üst düzey komutanların Demirel’in iktidarını yitirdiğine ve hükümetin siyasi şiddet ve kamu düzenindeki bozulmanın üstesinden gelemeyeceğine inanılmasıdır. İkincisi, birçok subayın ülkedeki huzursuzluğun ancak toplumsal ve ekonomik reformlarla aşılabileceğine inanmasıdır. Bu düşüncedeki subaylar hükümetin bu reformları yapabileceğine ihtimal vermemektedirler. Üçüncüsü ise parlamenter sistemle kalkınmanın olmayacağına inananlardır. Bu grupta olan subaylar radikal olarak daha otoriter bir rejim kurulmasını savunuyorlardı. Üst düzey komutanlar bu görüşe katılmamakla beraber radikallerin önünü kesmek için onlarla beraber görünüyorlardı. Muhtıracı Generallerden Muhsin Batur: 12 Mart öncesi ordu hiyerarşisini şöyle tasnif etmiştir. “Komuta kademesi yani bizler, radikal sola dönükler. Statükocular, hiçbir şeye karışmayanlar.” bu şekilde parçalanmış ordu bir noktada kendi iç dinamizmini yakalamak adına müdahaleye meyilli gözüküyordu (Akyaz, 2006:301-302). Müdahalenin yöntemi konusunda ordu içerisinde çeşitli görüşler vardı. Genelkurmay başkanı Memduh Tağmaç parlamentonun durumunu araştırarak yapılacak bir müdahalenin ana hatlarını belirleme gayretindeydi. Müdahale olacaktı ama yöntemi nasıl olacaktı. Bununla alakalı dört ayrı eğilimden söz ediliyordu.

- 1- Altan bir müdahale ile yönetime bütünüyle el koyma
- 2- alttan yapılan örgütlenmeye dayanarak bir veya iki komutanın başta bulunacağı bir müdahale ile yönetime bütünüyle el koyma
- 3-silahlı kuvvetlerin komuta düzeni içerisinde yönetime el koyma
- 4-komuta düzeni içinde müdahale ile durumun düzeltilmesi.

Bu yöntemlerden hangisinin belirleneceğinden çok general baturun müdahale ile ilgili söyledikleri dikkat çekicidir. Ona göre muhtıranın verilmesinin sebebi, radikal unsurların müdahale isteklerinin önlenmesi içindir demektedir. Ayrıca Batur, Hava

Kuvvetleri Komutanı olarak 25 Ocak 1970 de hazırladığı bir raporu MGK'ya sunmuştur. Buna “Birinci Batur Muhtırası” denilmektedir. Aynı Batur; illegal cuntalarla görüştüğünü de saklamıyordu. Batur müdahale şartlarının oluşmaması nedeniyle, dış dünyada böyle bir eylemin destek bulmayacağı düşüncesiyle, kendisine gelen cuntacıları geri çevirdiğini MGK'da rahatça dile getirmekten çekinmedi. Batur 21 Kasım'da cumhurbaşkanına bir muhtıra gönderdi. “İkinci Batur Muhtırası” olarak anılan bu muhtırada; Batur, Cumhurbaşkanı Sunay'dan çeşitli reform ve etkinliklerde bulunmasını istiyordu.

Nihayet Batur; 10 Aralıkta yapılan bir toplantıda müdahalenin gerekliliğinden bahsediyordu. Komutanlar toplantısında böylesine öneriler dikkat çekicidir. Ordu üst düzey komutanları; 1971 yılında, ülkenin içinde bulunduğu kaostan kurtarılması için çeşitli görüşler ileri sürülüyordu. Genelkurmay Başkanı tüm yurt ta bir sıkıyönetimden söz ediyordu. Kara Kuvvetleri Komutanı ise böyle hareket edilirse ordu hükümetin emrinde teması çıkar diyerek sıkıyönetime karşı çıkıyordu. Bu tartışmalar bir resmi toplantıda (MGK Toplantısı–28 Aralık 1970). meydana geliyordu ve hükümet mensupları da bu toplantıdaydı. Demirel böyle bir anlayışın sakıncalarından bahisle “Niçin Ordu hükümetin emrinde değil midir?” demekten kendini alamadı. Ordu üst kademesinde bir mutabakattan söz etmek mümkün değildi. Fakat 12 Mart'tan hemen önce meydana gelen gelişmeler kuvvet komutanlarını bir araya getirecekti.

3.1.2. 9 Mart'çı Radikal Subaylar

İhtilal çalışmaları yürütenler için; özellikle Hava ve Deniz Kuvvetleri subayları ihtilalin hedefine Cumhurbaşkanı Sunay'ı koydu. 12 Mart hazırlayıcıları için; Sunay'ı AP oyları cumhurbaşkanı yaptı. Öyleyse işin başından beri AP ile Sunay ittifakından söz edilebilir. Sunay, Çankaya'nın sakini olarak AP ile bütünleşmiştir. Bu durumda AP'ne karşı yapılacak bir girişimin karşısında Sunay olacaktır. Bu nedenle amaç önce Sunay'ı bertaraf etmektir. Genelkurmay Başkanı'da Sunay'a yakındır kafa yapısı itibariyle de devrimci olamaz o halde o da tasfiye edilmelidir. Bu düşünceler ışığında 9 Mart günü hava kuvvetlerinde bir toplantı yapıldı. Toplantıda girişimin stratejisi tayin edildi. Toplantı esnasında Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı Sunay'a bağlı olduğunu belirtmesi dikkatleri çekti. Toplantıdan sonra üst komuta kademesinden daha farklı düşünen bir grubun varlığı da belli oldu. Bu grubun daha radikal girişimlere başvurabileceği gerçeğini gören komutanlar kendilerinin devre dışı kalma ihtimaline çok kızdılar. Kendi aralarında hemen yeni bir ittifak oluşturdular. Gürler- Tağmaç ittifakına diğer komutanlar da katıldı. Gürler -Tağmaç ittifakı zamanla Sunay'ın kontrolüne geçti. Bu ittifaktan sonra Sunay tamamen dizginleri ele geçirdi. Ordu içindeki devrimci subaylara göre yapılacak bir askeri müdahale en baştan amacından sapıyordu. Zaman bu şekilde düşünen subayları haklı çıkardı. Muhtıra adeta bir danışıklı dövüş şeklinde cereyan etti. Muhtıradan sonra komuta kademesi ilk iş olarak, 9 Martçı subayları tasfiye yoluna gittiler (Altuğ,1976:390-392; Akyaz, 2006:303-311).

10 ve 11 Mart tarihli gazeteler de manşet haber de; Orgeneral Memduh Tağmaç “Genişletilmiş Komuta Konseyi” adı verilen Or ve Korgeneralleri topladı (Koçaş, 1978:27). Görüşmelerden sonra beklenen askeri muhtıra geldi. Komutanları askeri muhtırayı imzalamaya iten nedenlerden biri sürekli artan şiddet ve güvenlik sorunu, kamu düzenindeki kötüleşme diğeri ise ordu bünyesinde çok daha kapsamlı ve radikal darbe planlarının yapılması idi. Özellikle ikincisi muhtıranın zamanlaması konusunda daha etkili oldu. Ordu üst yönetimi; kendilerine rağmen olması muhtemel bir müdahale

yüzünden ordu içi hiyerarşi düzeninin bozulacağı endişesi taşıyordu. Bu nedenle müdahale zamanı erkene alınarak sonuca gidildi.

3.2. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası

Türkiye siyasetinde 12 Mart rejimi diye adlandırılan dönem, 12 Mart 1971 günü genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanı beş generalin gerçekleştirdikleri muhtıra darbesi ile başladı. Bu dönem 1973 Nisanında Orgeneral Faruk Gürler'in, cumhurbaşkanı seçilememesine kadar devam eyledi. Bu dönem belki sözde olarak bitirildi. Çünkü 12 Mart'ın etkisi Türk siyasetinde uzun dönemler boyu etkisini hissettirdi (Akşin, 2008:260). Bu dönemin başlamasına neden olan muhtıra 12 Mart 1971 günü saat 13.00'de TRT Haber bülteninden yayınlanan şu metinden meydana geliyordu. Ayrıca aynı muhtıra metni TBMM, Cumhuriyet Senatosunda okundu. Muhtıra metnine göre ordu kısmen yönetimi ele alıyordu.

3.2.1. 12 Mart Askeri Muhtırası Bildirisi

Muhtıra kısa ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştı. Metinde ordunun muhtıra vermekteki amacını özetleniyordu. Metinde ordu; hükümetleri ve partileri eleştirerek uzlaşmaz tutumun ülkeye verdiği zararlardan bahsediyordu. Ancak partiler üstü bir hükümetle meselelerin çözüme kavuşacağı görüşü işlenmiştir. En son maddede ise hükümetler sorunların çözümünde yetersiz görülürse ve çalışmalarda aksaklıklar tespit edilirse ordu kanunların kendisine vermiş olduğu yetkiyle idareyi doğrudan ele alacaktır denmiştir. 12 Mart 1971 tarihinde ordu tarafından verilen muhtıra şu üç ana madde üzerine kuruldu.

1. *Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike altına düşürülmüştür.*
2. *Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla meclislerimizle değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.*
3. *Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk silahlı kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye cumhuriyetini korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.*

Bilgilerinize...

12 Mart 1971

MEMDUH TAĞMAÇ
(Orgeneral)
Genelkurmay Başkanı Ve
MGK Üyesi

FARUK GÜRLER
(Orgeneral)
Kara Kuvvetleri Komutanı Ve
MGK Üyesi

CELAL EYİCEOĞL
(Oramiral)
Deniz Kuvvetleri Komutanı Ve
MGK Üyesi

MUHSİN BATUR
(Orgeneral)
Hava Kuvvetleri Komutanı Ve
MGK Üyesi

Muhtıra adı verilen bu belge ülke gündeminde önemli gelişmeleri de beraberinde getirdi. Muhtıradan sonra Siyasi Partiler ve Hükümet bu konuda nasıl bir tavır takınacaklardı. Takınacakları bu tavır demokrasi adına ok önemliydi (Koçaş, 1978:27-28). 12 Mart Muhtırası; Türk Silahlı Kuvvetleri Komuta Heyeti tarafından Cumhurbaşkanlığı'na, Başbakanlığa, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verildi. Muhtıra sonrasında Süleyman Demirel'in başkanlığındaki Adalet Partisi hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. Süleyman Demirel, Cumhurbaşkanı Sunay'dan destek isteyerek muhtıra veren komutanları emekliye sevk etmek istedi. Sunay ise cumhurbaşkanlığı vaat edildiği için buna yanaşmadı (Akyaz, 2006:325-326). Bu dönemin en ilginç olayı ise muhtıracı komutanların orduda subay tasfiyesi için başbakan Demirel'in imzasına başvurmalarıdır. Demirel'in imzası ile 5 general ve 8 albay darbe hazırladıkları gerekçesi ile emekliye sevk edildiler. İsmet İnönü muhtırayı önce sert dille eleştirdi. Sonrasında da sükûnet çağrısı yaptı. CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit ise İnönü'nün çabalarıyla ancak sükûnetini muhafaza edebildi. CHP bekleyip görmek politikası takip ederek gelişmeleri takip etmeye başladı. Herkes İsmet İnönü'nün nasıl bir yol izleyeceğini merak ediyordu. İsmet Paşa, 15 Mart'ta Cumhuriyet Senatosu ve TBMM 'nde yaptığı konuşmalarda tepkisini ortaya koydu. İlk bölümü sert ifadelerle geçen konuşmanın, ikinci bölümü muhtıracıları demokratik rejimin yumuşak minderine çekecek ılımlı bir üslup kullanıldı. 16 Mart'ta İsmet Paşa yüreklere su serperek demokrasi zemininden çıkılmayacağına dair olan inancını dile getiriyordu (Mirkelâmoğlu, 2005:53-60).

12 Mart Muhtırası meclis kürsüsünden okunurken Demokratik Parti milletvekilleri itiraz ederek demokratik rejimlerde ve meclis iç tüzüğünde bu uygulamanın yasal olmadığını söylediler. Onların bu demokratik çıkışları o günün şartlarında pek de doğru algılanmadı (Dağı ve Uğur, 2009:334-335). Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli hükümetin çekilişinin önemli olmadığını asıl önemli olanın parlamentonun görevine devam etmesi olduğunu vurguladı. TİP Genel Başkanı Behice Boran, devrilen iktidarın anayasa dışına çıktığını belirtti. Birlik Partisi Başkanı Timisi derhal genel seçimlere gidilmesini öneriyordu. Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu suskunluğunu muhafaza ediyordu. Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu Adına Mucip Ataklı; bu bir hukuki ihtilaldır diyordu. Üniversite hocalarından Bülent Nuri Esen ve Bahri Savcı hem muhtıranın hem de istifanın hukuka uygun olduğunu belirtiyorlardı. DİSK bir bildiri yayınlarak muhtırayı destekledi. Bu desteğe Türk-İş de katıldı. Dev-Genç muhtıradaki teşhise tam katılmakla beraber böyle bir parlamentonun güçlü bir hükümet çıkaramayacağı görüşünü savunuyordu (Koçaş, 1978:33-35). 12 Mart muhtırasına karşı sivil toplum kuruluşları demokratik bir tepkiden çok uzaktılar. Herkes kendine göre bir 12 Mart resmi çiziyordu. 12 Mart muhtıracıları yönetimi tamamen eline almadılar. Parlamento açık bırakıldı. Süleyman Demirel daha sonra bu durumun nedeni için; muhtıracılar kendi aralarında kuvvet dengesini denk getiremedikleri için planları bozuldu. Bu yüzden doğrudan yönetimi ele almadılar demiştir (Yetkin, 2007:156).

3.2.2. 12 Mart Rejimi Hükümetleri

Demirel'in istifası ile boşalan başbakanlık koltuğuna; CHP'nden istifa ettirilerek Nihat Erim getirilmiştir. Nihat Erim kırk yıllık CHP'li idi. CHP'nden bazıları onun başbakan olmasına sevinirken bazıları ise üzüldü. Sevinenler eski CHP mensupları idiler. 8 aylık bir dönemde başbakanlık yaptı (Altuğ, 1973:1). Erim partiler üstü bir konumda olarak hükümetini kurdu. I. Erim Hükümetinde, 5 AP'li, 3 CHP'li, 1 Milli Birlik Grubu üyesi ile parlamento dışından 14 teknokrat vardı. Bu hükümet 26 Mart 1971 ile 3 Aralık 1971 yılları arasında ancak görevde kalabilmiştir. Sekiz aylık bir dönemde çeşitli çalışmalara imza atan I. Erim Hükümeti, 11 kişilik teknokrat ve bürokratin hükümetten ayrılması ile bitmiştir (Altuğ, 1973:233). Nihat Erim ikinci hükümetini de kurdu fakat ancak dört ay sürecek bir başbakanlık yaparak yerine Milli Savunma Bakanı Ferit Belen'i vekil bırakarak çekilmek durumunda kaldı. Erim'den sonra ise başbakanlık görevine Ferit Belen devam etti. Ferit Belen; 22 Mayıs 1972 ile 10 Nisan 1973 yılları arasında yaklaşık 11 ay başbakanlık yaptı. Belen döneminde şüphesiz en önemli mesele cumhurbaşkanlığın seçimi meselesiydi. Bu seçimi bu kadar önemli yapan ise 12 Martçılar ile sivil idare arasında geçmesidir. 12 Martçılar kendilerinden birini cumhurbaşkanı seçmek düşüncesindeydiler. Bu göreve 1972 Ağustos'unda Genelkurmay Başkanı olan Faruk Gürler talipti. Ordunun desteğini alan Faruk Gürler, cumhurbaşkanlığına en yakın isim olarak belirtiliyordu. Fakat parlamento da meydana gelen bir uzlaşma ülkenin kaderine ve demokrasisine etki edecekti. Muhafazakâr kanadın temsilcisi olarak görülen AP Lideri ve 12 Mart muhtırasında hükümetten uzaklaştırılan Süleyman Demirel ile 12 Mart muhtırasından sonra bir dönüşüm yaşayarak sola daha da açılan CHP'nin yeni lideri Bülent Ecevit'in ortaklaşa destekledikleri emekli Oramiral Fahri Korutürk cumhurbaşkanı oldu. Bu gelişme sivil iradenin önemli bir başarısıdır. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası, Nisan 1973 cumhurbaşkanlığı seçimine kadar sürdü. Muhtıracılardan cumhurbaşkanı adayı Faruk Gürler, seçimi kaybederken aynı zamanda askerinin kışlasına dönmeye de zemin oluşturdu. 12 Mart'ta demokrasi açısından çok da iyi bir görüntü veremeyen parlamento 1973 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üstüne düşeni yaptı. Belen istifa etti. Yeni hükümeti Naim Talu, kurarak ülkeyi selametle seçimlere götürmek istediğini söyledi. Askerlerin etkisi kırılıyordu. Sivil irade yeniden duruma hâkim olmaya başlıyordu. Böylece Türkiye siyaset tarihinde yaklaşık iki yıl süren 12 Mart 1971 yönetimi, altı aylık geçiş sürecinden sonra tamamlandı. 1973 genel seçimleri ile yeni bir sivil idare dönemine girildi (Akşin, 2008:260-269).

3.2.3. 12 Mart'tan Sonra Yapılan Uygulamalar

12 Mart Askeri Muhtırası; ülke içinde meydana gelen anarşik olayları bastırmak adına, sosyal ve ekonomik huzursuzlukları ortadan kaldırmak adına yapılmış bir askeri eylemdi. Ülkeyi hızla çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak ümidiyle yapılan müdahaleden sonra işler hiçte istenildiği gibi gitmedi. Muhtıracılar doğrudan ülke yönetimi yerine dolaylı olarak ülke yönetmeyi tercih ettiler. Kurulacak hükümetler yetersiz kalırsa TSK ancak o zaman yönetimi tamamen ele alacaktı (Koçaş,1978:27-28). Muhtıra döneminin Adalet Partili Demirel hükümeti muhtırayı anayasa ile bağdaştıramayarak istifa etti. Halkın güvenini kazanarak iktidara gelmiş bir hükümetin işi sadece istifa etmek mi olmalıdır. Yoksa anayasayı korumak en az askerler kadar hükümetin de görevi değil midir? Cumhurbaşkanı ise muhtıradaki kendisine dokunan bir husus olmadığı için muhtıraya boyun eğdi. İstifa eden hükümete de yenisi kuruluncaya

kadar görevlerine devam etmelerini söyledi. Cumhurbaşkanı demokratik sistemlerde asla bağdaşmayacak şu cümleleri de sarf etmekte bir sakınca görmedi; ‘‘Silahlı kuvvetler görevini bu defa da Atatürk devrimlerine bağılılığın tam şuur ve yetki sınırları içinde yerine getirmiş bulunuyor’’ Cumhurbaşkanı olaylarda hangi mevkide olduğunu görmezden geliyordu (Koçaş, 1978:34–35).

12 Mart Türkiye’si yakın tarihimiz açısından farklı bir dönemdir. Bir araya gelip memleket meselelerini konuşan herkes cuntacılıkla suçlandı. Bu dönem uygulamaları hukuki açıdan çok da doğru olmayan yöntemlerle doludur. 27 Mayıs’ta; seçimle gelen iktidar amacının dışına çıkıp, diktaya yöneldi iddiası ile darbe yapan zihniyet, 12 Mart’ta ise anarşik olayları bitirmek adına muhtıra veriyordu. Muhtıra vermeyi planlayan ordu; o dönemde artan şiddet ve terörü anayasal çerçevede niçin engelleme yoluna gitmiyordu? Anarşiyi ortadan kaldırmak güvenlik güçlerinin görevi değil midir? Yoksa anarşi bahane edilerek iktidar olma isteğini ön plana çıkarıldı? Bu soruların cevabı zamanla daha net verilecektir.

3.2.4. 12 Mart’tan Sonra Tasfiyeler Ve Değişim

Türkiye’de sorumluluk mevkiinde olanlar, kendi başarısızlıklarını anayasa üzerine yıkmaya alışıktır. Yaklaşık her on yılda bir Türkiye adına kısır döngü haline gelen bu gelişmeler yaşanmaktadır. 27 Mayıs’ta, 12 Mart’ta ve 12 Eylül’de aynı kısır döngüler birbiri takip etti. 27 Mayıs’çılar 1924 anayasasını yetersiz bularak çağdaş bir anayasa ile sorunların çözülebileceğini iddia ederken, 12 Martçılar 1971’in huzursuzluk ortamından 1961 anayasasının özgürlükçü maddelerinin sorumlu olduğunu iddia ediyorlardı. 12 Eylül’cüler ise daha da ileri giderek anayasayı kötülüklerin kaynağı olarak görüp tamamen kaldırdılar. Unutulmamalıdır ki anayasalar sadece bir metindir onu anlamlı kılan ise insandır (Akşin, 2008:264–265).

1961 anayasasını özgürlükçü yanı ülke siyasetinde iki önemli etkeni ortaya çıkardı. Bunlar işçiler ve gençlerdi. Bu gruplar ülke siyasetinde söz istemeye başladılar. Lakin Türk siyasi hayatı yeni katılım taleplerini karşılayacak kadar gelişmiş mekanizmalardan yoksundu. Gençlik hareketleri, kendilerinin siyasal hayatta olmalarını sindiremeyen statükocu güçlerin engellemeleri ile karşılaştı. Gençlik bu engellemelere karşı sabotaj, soygun ve cinayet gibi illegal yollarla karşı koyunca ülkede huzursuzluk ve güven problemi ortaya çıktı.

Bu güven probleminde; 12 Mart Muhtırası siyasal gündemimize yerleşti. Cunta Rejimi, kendince rejimin işleyişini aksatan tüm grup ve kuruluşları susturma karındaydı. 1961 anayasasının özgürlükçü ortamında gelişen sosyalist eğilimli TİP, İslamcı eğilimli MNP ile birlikte zararlı gördükleri tüm siyasi ve sivil örgütler kapatıldı. Bu tip oluşumlara izin verilen anayasa maddeleri değiştirildi. 12 Mart döneminin başbakanlarında Nihat Erim yaptığı bir basın toplantısında 1961 anayasasının Türkiye için çok lüks olduğunu dile getiriyordu. Süleyman Demirel, özgürlükçü anayasanın Türkiye’ye bol geldiğini söylüyordu. Anayasa hakkında yapılan eleştirilere TBMM’de katılınca 1961 anayasasında geniş kapsamlı değişiklikler yapıldı (Karatepe, 2009:228-230).

- 1) Temel hak ve özgürlüklerin alanı daraltılarak kısıtlandı. Bu hakların kullanılması belirli sınırlara indirildi.
- 2) Gözaltına alma süresi 24 saat iken önce 7 gün sonrada 15 güne çıkarıldı.
- 3) Memurların sendika kurma hakları kaldırıldığı gibi memurlar artık sendika üyesi de olamayacaklardı.

- 4) Hükümete kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi verildi. Böylece yürütmenin eli güçlendirilmeye çalışıldı.
- 5) TRT'nin özerk statüsüne son verildi.
- 6) Devlet güvenlik mahkemeleri kuruldu.

12 Mart yöneticileri görevden aldıkları adalet partisi hükümetinin yıllardan beri yapmak istediği ama yapamadığı anayasa değişikliğini gerçekleştirmiş oldular. Bu değişikliklerle anarşi ve terörü önleyecek güçlü bir devlet otoritesi yaratılmaya çalışıldı (Yetkin, 2007:159;Karatepe, 2009:230). 12 Mart döneminde birçok alanda tasfiyeler oldu. O dönemde körü körüne Amerikancı olmayan, ulusal çıkarlarımızı savunan birçok aydın, yazar, öğretim üyesi sudan sebeplerle tutuklandılar. Tutuklananlar arasında önemli isimler vardı. Bunlar: Oktay Akbal, Prof. Dr. Uğur Alacakaptan, Doğan Avcıoğlu, Mustafa Ekmekçi, Prof. Dr. Bülent Nuri Esen, Sabahattin Eyupoğlu, Vedat Günyol, Uluç Gürkan, Alpay Kabacalı, Turgut Kazan, Yaşar Kemal, Doğan Koloğlu, Oktay Kurtböke, Nezihe Meriç, Erdal Öz, Emil Galip Sandalcı, İlhan Selçuk, Turhan Selçuk, Ali Sirmen, İlhami Soysal, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Sevgi Soysal, Atilla Tokatlı, Erol Türegün... “Basında AP iktidarını eleştiren ne kadar yazar, ne kadar üniversite hocası varsa hepsini tutukladılar.” Bu cümleler Erim hükümetinin başbakan yardımcısı Sadi Koçaş'a aittir (Koçaş, 1978:225). Koçaş³ devamında; bugüne kadar 547 kişi tutuklandı. Onca çabamıza rağmen ancak 107 kişi bırakıldı. Tutuklanan insanlar bu ülkenin belli başlı değerleri idiler. Marksist ya da komünist olmakla suçlanıyorlardı demekten kendini alamayacaktı (Koçaş, 1978:239). Yapılan kanunsuz uygulamalar ve hükümetin bunun önüne geçememesi çok düşündürücüdür. Hükümet zaten bir kukla hükümeti olmaktan öteye gidemedi. Perde arkasından Genelkurmay Başkanı yönetime yön vermek gayreti içerisindeydi. Bu şekilde çalışmalarının mümkün olmadığını düşünen ve başını başbakan yardımcısı Sadi Koçaş'ın çektiği 11 kişilik hükümet üyesi istifa etmek zorunda kalıyordu.

12 Mart sonrası uygulamaları hala tartışılmaktadır. Alınan önlemler ve izlenen politikalar anarşi ve terörü durduraktan uzaktı. Demirel, Ecevit, Erbakan ve Türkeşli yetmişli yıllar ülkedeki kargaşa ile anılmaktadır. Bu dönemdeki başarısız hükümet ve yöneticiler Türkiye'yi daha keskin bir dönemece doğru sürüklediler. 26 Ocak 1974'te Ecevit'in CHP'si ile Erbakan'ın MSP'si hükümette ortaklığa gittiler. Bu hükümet 1974 Kıbrıs harekâtını gerçekleştirdi. Erbakan mücahit, Ecevit ise Karaoğlan adları ile Kıbrıs harekâtının siyasal getirilerini yıllarca kullandılar. 17 Kasım 1974'de Prof. Dr. Sadi Irmak, Cumhurbaşkanı Korutürk'ten hükümeti kurma görevi aldı. Sadi Irmak Hükümeti meclisten güvenoyu alamadı. Fakat yeniden bir hükümet kurulamadığı için aylarca hükümette kalmak durumunda kaldı. 1 Mart 1975 senesinde yeniden hükümeti kurmakla görevlendirilen Sadi Irmak bu görevi kabul etmedi. Bülent Ecevit'te aynı şekilde hükümet kurma görevini ret etti. Nihayetinde AP lideri Süleyman Demirel başbakanlığa getirildi. 200 güne yakındır bir hükümet kurulamaması, erken seçime gitmek istenilmemesi gibi nedenler birleşince Süleyman Demirel sağ kanat partilerini toparlayarak milliyetçi çizgide bir hükümet kurdu. 12 Nisan 1975 günü Demirel başkanlığındaki AP-MSP-CGP-MHP-Bağımsızlar ortak hükümeti; 218'e karşı 222 güvenoyu ile iş başı yaptı. 1977 senesinde yapılan seçimlerde hiçbir parti tek başına iktidar olmayı başaramıyordu. Bülent Ecevit'in azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca,

³ 27 Mayıs ihtilalini gerçekleştiren subaylardan biridir. MBK üyesi ve siyasetçidir.1961 yılında kurmay albayken emekliye sevk edilmiştir.1969 yılında milletvekili olmuştur. I. Nihat Erim hükümetinde başbakan yardımcılığı yapmış ve sonrasında on birler denilen arkadaşları ile hükümetten istifa etmiş siyaseti de bırakmıştır.

Demirel, İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kurdu. Hükümet ancak Ocak 1978 tarihine kadar hükümette kalabildi. Verilen bir gensoru ile düşürüldü. 5 Ocak 1978 de AP'nden istifa eden 11'ler, CGP ve DP desteğiyle Üçüncü Ecevit Hükümeti kuruldu. Bu dönem tüm yurttan anarşinin tavan yaptığı dönemdi. Üçüncü Ecevit Hükümeti en büyük krizi Kahramanmaraş'ta yaşadı. Kahramanmaraş'ta güçlkle bastırılan olaylar ülke genelindeki asayiş ve güvenlik sorununun bir göstergesidir (Akşin,2008:267-278). Üçüncü Ecevit Hükümetinin istifa etmesi üzerine, Demirel tarafından öteki sağcı partilerin de desteğiyle Üçüncü Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu. 12 Kasım 1979- 12 Eylül 1980 arasında görev yapan hükümetin en önemli işi 24 Ocak Kararlarıdır. Bütün bu gelişmeler, siyasi çekişmeler, kısır bir döngünün parçası olmaktan öteye gidemeyen siyasi partiler, memleketin sorunlarına çare bulmaktan uzaktılar. Türkiye tam anlamıyla bir karmaşanın ortasında, iç savaşın eşliğindedir. Olaylar tüm yurttan yayılıyor, Türkiye çok keskin dönemeçlere giriyordu. Bu dönemeçlerinin sonunda ise yine bir askeri darbe Türkiye Cumhuriyeti devletini beklemektedir

4. 12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ

4.1. Müdahale Öncesi Türkiye'ye Genel Bir Bakış

1980 yılından dokuz sene önce yapılan 1971 askeri muhtırası, ülke genelinde terör ve anarşiyi bitirmekten çok uzak kaldı. Siyasi partiler memleketin huzur ve güvenini sağlayacak çabalardan çok birbiriyle uğraştılar. Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş yetmiş yıllarda siyasi hayatımızda boy gösteren kişiler oldular. 1977–1973 yılları arasında tam anlamıyla anarşist avı yaşandı. Güvenlik kuvvetlerinin en önemli işi; ideolojik eylemlerle uğraşmak, komünist ya da faşist olarak isimlendirilen militanları yakalamaktır. Güvenlik güçleri bu görevlerini yaparlarken trajik- komik olaylar ortaya çıkmaktaydı. Solcu olan herkes komünist, sağcı olan herkes de faşist olarak potansiyel suçlular olarak gözükmekteydiler. Hak arama derdine düşerek mevcut yönetimin hoşuna gitmeyen işler yapan herkes “anayasayı tebdil, tağyir ve ilgaya teşebbüs” suçlamasıyla idam cezası dahi alabiliyordu. Bu durumda en zor şey kendini savunmaktı (Turan, 2007:95–97). Bu dönemde pek çok aydın haksız yere tutuklandı. Belki tutuklanmalar kasten yapılmıyordu fakat büyük bir bilgi kirliliğinden söz edilebilirdi. Herkesçe tanınan, bilinen, sevilip sayılan insanların (öğrenciler, profesörler, yazarlar, öğretmenler, emekli subaylar) insanların tutuklanması toplumda huzursuzluk yaratmaktaydı. Huzur ve güvenliğin sağlanması için yapılan işler yanlışlarla ve keyfiyetle yapılanca memlekete huzursuzluk getiriyordu. Devlet kurumlarının bu konulardaki sorumsuzca hareketleri korku imparatorluğu yaratmaktaydı (Koçaş, 1978:196–197). O dönemin önemli ve etkin devlet adamlarından Süleyman Demirel'e göre Türkiye her şeye rağmen güçlü bir devlettir. Türkiye'yi kimsenin hasta adam olarak göstermeye hakkı yoktur, ne Türkiye batan bir ülkedir ne de Türk ekonomisi bir enkazdır şeklinde görüşlerini gazete demeçlerinde yayınlıyordu. Demirel devamla her devletin borçlarının olabileceğini vurguladıktan sonra gelişmekte olan ülkeler arasında en borçlu devlet biz değiliz Türkiye bu sıralamada 24.sıradadır şeklinde konuşarak memlekete umut aşılama gayreti içerisindeydi. Türkiye onca olumsuz duruma rağmen 1975 ve 1976 yıllarında %8, iki defa seçim yapılan ve üç hükümetin değiştiği 1977 yılında %5 civarında kalkınma hızı sağlayabilmiştir. Enteresandır ama anarşi ve terörün kol gezdiği ülkede, ekonomi üreten bir ekonomidir (Birand, 1984:55–56). Fakat ne hikmetse her şeye rağmen ekonominin güzel gittiğini söyleyen Demirel, 24 Ocak kararlarından önce “yetmiş sente muhtacız” demekten çekinmiyordu. Bir memleketin ekonomisi böylesine mi kırılabilir olur, kısa zaman aralıklarında bu kadar mı hızlı değişimler yaşar? Yoksa değişimler insanın kendi düşünce sisteminden mi kaynaklanır? (Turan, 2007:113-114). 1978 yılında Ecevit başbakanlığında zor günler geçiren Türkiye'de; Malatya Belediye Başkanı Hamido, iki torunu ve gelini ile beraber bombalanarak öldürüldü. Aslında aynı bombadan Pazarcık, Adıyaman ve Malatya'ya gönderilmişti. Pazarcık'ta posta memuru patlayan kutu nedeniyle öldü. Adıyaman'da bomba patlamadı. Bu olaylardan sonra bilinmedik bir nedenle doğu illerinde terör eylemleri artıyordu. Terör tüm yurttan yayıldı. Aralık 1978 de Kahramanmaraş' ta makineli tüfekten, uzun menzilli silaha kadar her türlü ateşleyici silahın kullanıldığı olaylar tüm kenti savaş alanına çeviriyordu. Olay kısa zamanda Alevi- Sünni çatışması boyutu kazandı. 25 Aralık günü 13 ilde sıkıyönetim ilan edilerek ancak olayların önüne geçilebildi. Bu terör ve çatışma durumları hala çözülebilmemiş değildir. Türkiye, 1979 senesinde 117 ölü, 6835 yaralı ve 5800 olayla terör eylemlerinin tırmandıdığı yıldır. Artık bu sorunlara kesin çözüm çareleri aranmaktadır ve bu çözüm yolunun da bir askeri müdahale olduğu tartışılmaktadır. 1979

yılıının ortalarında toplu ölümler başladı. Kahvehaneler taranıyor, insanlar yayılım ateşine tutuluyor ve evler bombalanıyordu. Devletin can ve mal güvenliğini sağlamaktan acze düştüğünü gören sivil halk çareyi silahlanmada arıyordu. 1 Şubat 1979 tarihinde, Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'nin öldürülmesi; terörün belli kesimleri değil herkesi hedef aldığıının göstergesiydi. Herkes her an terörün hedefi olarak yaşamak durumuyla karşı karşıya kaldı (Birand, 1984:62-75). bazı kesimler, 1980'lere gelindiğinde artık sorunun çözüm adresi olarak orduyu göstermeye başladılar. Demirel hükümeti bir takım radikal kararlar almak zorunda kaldı. Bu radikal kararlardan biride 24 Ocak kararlarıdır. 24 Ocak kararları ekonomik bir tasarruf paketidir. Turgut Özal'da bu tasarruf paketinden sorumlu bürokrat olarak atandı. 24 Ocak kararları ancak muhalefeti olmayan bir askeri rejimde uygulanabilecek türden kararlardı. Turgut Özal darbeden sonrada aynı vazifesine devam etti.

Siyasi kriz dönemlerinde gücünü kaybeden buhranı çözmede yetersiz kalan iktidarlara, itaat eğilimi zayıflamaktadır. Kendini güçlü gören gruplar iktidardan pay isteme cesaretini ve hakkını kendilerinde görmeye başlarlar. Bizim tarzımızda ülkelerde iktidar hakkını genelde askeri kuvvetler ister. Bu gibi durumlarda silahlı kuvvetler; iç hizmet kanununun 35. maddesinde de yazdığı gibi "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk Yurdu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır" düşüncesinden hareketle yönetimi ele alır (Karatepe, 2009:237). Müdahale için şartların olgunlaşması çok önemlidir. Şartlar oluşmadan yapılacak bir darbe girişimi müdahalenin başarı şansını düşürebilir. 12 Eylül öncesi müdahale şartlarının olgunlaşmış olgunlaşmadığı için dönemin basınına bir bakmak gerekmektedir.

4.1.1 Basında Yaklaşan 12 Eylül

Türkiye'nin 12 Eylül'e sürüklenmesinde siyasi olumsuzluklar önemli rol oynadı. Ülke yönetimine el koyan komutanlar; siyasetteki tıkanıklığı, cumhurbaşkanının bir türlü seçilemeyişi, liderler arasında bitip tükenmek bilmeyen kavgaları, toplumda kamplaşmalara sebep olan siyasi söylemleri yapılan darbenin gerekçesi olarak gösterdiler. 12 Eylül'den önce altı aylık döneme damgasını vuran ve ülke gündeminin meşgul eden siyasi gelişme şüphesiz 100 turdan fazla olmasına rağmen sonuçlanamayan cumhurbaşkanlığı seçimidir. O günleri iyi analiz edebilmek için o günlerin basınına irdelemek gerekir. Hürriyet, Milliyet, Tercüman ve Cumhuriyet gazetelerinde toplam siyasi haber 624'tür. Bu haberlerin 117 tanesi cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgidir. Bu haberlerin içeriği dönemin sıkıntılarını daha iyi anlatmaktadır. Meclisi toplamayan meclis başkanının tatile çıkması, cumhurbaşkanlığı seçiminin düğümlenmesi, artan siyasi cinayetler terör olayları, gazetelerin atılan manşetlerinde dile getiriliyordu.

Aynı dönemde 624 haberin 30'u erken seçimle alakalıdır. Haberlerden bir diğeri ise AP azınlık hükümetinin zaafının dile getirilmesidir. Bu konuyla alakalı 81 haber yapıldı ve tamamına yakını da olumsuzluklar üzerine kurulu haberlerdi. Her gensoru ile büyük sıkıntıya düşen Demirel'in hükümeti bakanlarını feda etmek durumunda kaldı. Siyasî partiler arası sürtüşmelerle ilgili 135 haber yayınlandı. Bitmeyen bu sürtüşme ve kavgalar basın aracılığıyla halkla paylaşıldı. 12 Eylül'ün yaklaştığı dönemlerde gazetelerin şüphesiz en çok haber yaptığı mevzulardan biride terör haberleriydi. Bu dönemde terör haberlerinin sunulmuş tarzı hala sorgulanmaktadır. Terör haberlerinin büyük puntolarla, toplumda yıldınlık oluşturacak şekilde verilmesi ne kadar sorumlu bir gazeteciliktir. Bu dönemde verilen terör haberlerin içeriği yöntemi ve sunuş şekli halkta yıldınlık ve huzursuzluk yaratırken terör yapanlar ise manşetlere çıkma imkânı buluyordu.

12 Eylül'ün altı ay öncesi döneminde öne çıkan haber konuları; eylemler, çatışmalar, suikastlar, firarlar, örgütler, militanlar, yakalama ve tutuklama haberleriydi. 449 terör haberinden 186 tanesi ölümle ilgilidir. Günde ortalama 10 kişinin öldüğü dönemle ilgili haberler halkın sosyal dengesini bozacak, ruh sağlığını etkileyecek düzeydedir. O dönemle ilgili haber başlıkları dönemin özelliklerini bütün açıklığıyla ortaya koyacaktır. İşte birkaç farklı gazetenin haberlerinden örnekler;

Demirel'in 170 günlük iktidarında 1361 kişi öldürüldü (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1980)

5 kentteki olaylarda 1'i polis 6 kişi can verdi (Milliyet, 10 Temmuz 1980)

Anarşi dün 23 can daha aldı (Hürriyet, 2 Ağustos 1980)

Kartalda askeri araç tarayan komünistler 1 asteğmen ve 1 onbaşıyı şehit ettiler. (Tercüman 16 Haziran 1980) (Tek, 2007:132-137).

Basın bilerek ya da bilmeyerek verdiği haberler ile 12 Eylül'e giden süreci hızlandırdı. Demokratik rejimlerin en önemli dayanaklarından biri olan özgür basın; demokratik kuralların oturması ve işlemesi hususunda hakem ve eğitici rollerini iyi oynamalıdır. Aksi bir durumda demokrasiyi ve huzuru yıpratmak için art niyetli kişilerin maşası olmak durumunda kalır. Basın konusunda en şanslı ülke; her şeyden haberdar, fakat kanun dairesinde hareket eden ve hürriyetini ve bulunduğu konumu hiçbir maddi menfaate değişmeyen, toplumun huzur ve güvenliğini kollayan basın-yayının olduğu ülkedir. Şüpheli bir basın hürriyet rejimlerinin irinli yarasıdır (Başgil, 2006:175-185). Türkiye'de çarklar hızla dönmeye devam etmektedir. Yaklaşan darbe için müsait zemin ve ortam oluşmaktadır. Şartların olgunlaşması darbenin meşruluğu için çok önemlidir.

4.1.2 Askerin Müdahale İçin Yaptığı Plan Ve Çalışmalar

12 Eylül Askeri Darbesi hiyerarşi silsilesi içerisinde yapılmıştır. Türkiye'de gittikçe artan şiddet olayları, ülke geneline yayılan huzursuzluk ve güven problemi, ülkeyi farklı arayışlara sürükledi. Bu arayışların demokratik zeminde olmadığı ise aşikârdı. Bütün bu kargaşanın üstüne bir de siyasi partilerin uzlaşmaz tavırları ülkeyi daha da çıkmaza soktu. Halkın nabzını iyi tutan ordu ihtilalin kaçınılmaz olduğunu düşünmeye başladı. Bu konuyla alakalı çeşitli çalışmalar yürüttü. Genelkurmay Başkanlığı, belli konularda bilgi sahibi olmak için sivil idarecilerle görüşmeler düzenledi. Başta Belediye sorunları olmak üzere diğer yönetsel mevzularda derinlemesine araştırmalar yapılıyor, notlar alınıyordu. Bu tavır siviller tarafından pek anlaşılammakla beraber askerin ilgili olması şeklinde değerlendirildi. Asker dış politikaya da ilgi duymaya başladı. Yunanistan'la sıcak ilişkiler kurulması yönünde çalışmalara girildi. 12 Eylül'den sonrada Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesine yardımcı olunacaktır. Bu konu bugün bile tartışılmaya devam etmektedir. 1979 yılının sonlarına doğru ise artık komutanlar darbenin gününü ve saatini tartışmaya başladılar. Askerlere göre sorumluluk artık kendilerinin sırtındaydı ve Türkiye'yi kurtarma sorumluluğundan kaçma durumları söz konusu dahi edilemezdi. 27 Mayıs 1979 tarihinde Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren yayımladığı bildiriye; iç hizmet kanunun sana verdiği görev gereği yeri ve zamanı geldiğinde ülkeyi koruyup kollamak görevinden kaçmayacaksın diyerek orduya sesleniyordu. Bu konuşma apaçık bir müdahaleyi düşünüyoruz konuşmasıdır. Orduda hazır ol, sabırlı ol ve emirleri bekle denilmektedir. 14 Ekim 1979 ara seçimlerinden önce orduda darbe hazırlıklarını sezen Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan, 20 Eylül 1979 günü istifasını açıkladı. Sükan istifasını Ecevit'e verirken darbenin yaklaşmakta olduğunu dile getirdi. Böyle bir

zamanda sorumluluk almak istemediği içinde istifa ettiğini söyledi. Başbakan bu şüphe üzerine cumhurbaşkanı ile görüştü. Cumhurbaşkanı, darbe duyumu almadığını eğer böyle bir durum olursa buna karşı duracağını başbakana söyledi (Birand,1984:118-139). fakat ordu çalışmalarına hız vermiştir.

4.1.2.1. Ordunun Uyarı Mektupları

Ordunun askeri müdahale çalışmalarını iki kişi yürütüyordu. Bunlardan biri Genelkurmay Başkanı Kenan Evren diğeri de İkinci Başkan Haydar Saltık'tı. Askerleri müdahale için bu iki isim organize etmekteydi. Bu arada 14 Ekim 1979 seçimlerine müteakip Ecevit istifa etti. Yeni hükümeti Süleyman Demirel kurmak durumunda kaldı. Tüm milliyetçi partilerin desteği ile bir hükümet kuruldu. Hükümetin yeni kurulması, askerler açısından, planlanan darbenin gecikmesi demektir. Yeni kurulan bir hükümete karşı darbe yapmak için meşruluğuna gölge düşürür düşüncesiyle beklenilmeye başlandı. Bu bekleme döneminde boş durmayan askerler; Kenan Evren'in elinden bir uyarı mektubunu ve ekte bir bildiriye Cumhurbaşkanı Korutürk'e verdiler. Mektup'ta ordunun tutumu açık bir şekilde dile getiriliyordu. Mektup şöyleydi.

*KENAN EVREN
ORGENERAL
Genel Kurmay Başkanı*

Ankara:27-12-1979

SAYIN CUMHURBAŞKANIM,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda devletimizin bekası, milli birliğimizin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin temini için; anarşi terör ve bölücülüğe karşı parlamenter demokratik rejim içerisinde anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin, Atatürkçü milli bir görüşle müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Milli Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malumlarıdır.

Kuvvet komutanları ile beraber yaptığım son gezilerimde ordu ve kolordu komutanı seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin bir kere daha uyarılması bütün komutanlarca müştereken dile getirildi.

Bu kararlar ışığında Türk silahlı kuvvetlerinin görüşlerini, milli güvenlik kurulu başkanı olarak zataâlinize sunuyorum.

Gereğini yüksek takdirlerine arz ederim.

Saygılarımla

*Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı*

Bu mektubun yanında ikinci bir mektup daha vardı. Bu ikinci mektupta ülke mesellerinden bahsediliyordu. Askerler, siyasilerin yaptıkları yanlışların bedelini milletin ödediğini belirtiyorlardı. Sıkıntılıların aşılması için herkese görev düştüğü dile getiriliyordu. Siyasi partilere yönelik mesajda bir an önce anlaşmaları gerektiği anlatılıyordu. Askerin tavrı net bir şekilde dile getirildi. Bu mektup bir nevi Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşü şeklindeydi ve şöyle idi:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Görüşü

Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için; Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Kahramanmaraş olaylarının yıldönümünde henüz ilk ve orta-öğretim çağındaki evlatlarımızın örgütlü eylemciler tarafından zorla sürüklendikleri anarşik olaylar ibretle müşahede edilmektedir.

Anayasamızın getirdiği geniş hürriyetleri kötüye kullanarak İstiklal Marşımız yerine komünist enternasyonal söyleyenlere, şeriat düzeni davetçilerine, demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere, anarşiye, yıkıcılığa ve bölücülüğe milletimizin tahammülü kalmamıştır.

İktidar olan siyasi partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir. Siyasi partilerce yaratılan bu bölünme giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine; polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşların birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri; ülkemizin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getiremeyen, anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı guruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri uyardıya karar vermiştir.

Bölgemizdeki gelişmeler Ortadoğu'da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek durumdadır. İçte anarşist ve bölücüler yurt sathında genel bir ayaklanmanın provalarını yapmaktadırlar.

Ülkede birlik ve beraberliğin, vatandaşın can ve mal güvenliğinin süratle sağlanabilmesi için gerekli kısa ve uzun vadeli tedbirlerin Yüce Meclislerimizde en kısa zamanda kararlaştırılması bugünkü ortam içinde hayati bir önem taşımaktadır.

Diğer yandan Meclislerin açılışından bir buçuk ay sonra komisyonların ancak teşkil edilebilmesi ve ülkenin acilen çözüm bekleyen konuların müzakere için bugüne kadar müşterek bir gündemin saptanamaması üzüntü ile izlenmektedir.

Atatürk milliyetçiliğinden alınan ilham ve hızla vatandaşlarımızı kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ülküler etrafında toplamanın; iç barış ve huzurun sağlanmasında temel unsur olduğu apaçık bir gerçektir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan bir an evvel kurtulması hükümetler kadar diğer siyasi partilerimizin de görevleri arasındadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri; İç Hizmet Yasası ile kendisine verilen görev ve sorumluluğun idraki içinde ülkemizin bugünkü hayati sorunları karşısında siyasi partilerimizin bir an önce milli menfaatlerimizi ön plana alarak, Anayasamızın ilkeleri doğrultusunda ve Atatürkçü bir görüşle bir araya gelerek anarşi, terör ve bölücülük gibi Devleti çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün önlemleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da bu yönde yardımcı olmalarını ısrarla istemektedir.

Kenan Evren
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

Nurettin Ersin
Orgeneral
Kara Kuvvetleri K.

Bülent Ulusu
Oramiral
Deniz Kuvvetler K.

Tahsin Şahinkaya
Orgeneral
Hava Kuvvetleri K.

Sedat Celasun
Orgeneral
Jandarma Genel K.

Bu iki mektubun yanında birde ülke meselelerinin çözümü hususunda neler yapılması gerektiğini anlatan kapsamlı bir rapor cumhurbaşkanına sunuldu (Birand, 1984:140-142). Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanının verdiği uyarı mektubunu siyasi parti liderleriyle paylaşmadan önce çeşitli çözüm yolları arayışına girdi. Korutürk kesin bir şekilde bir askeri müdahalenin karşısındaydı. Cumhurbaşkanı durum görüşmesi yapmak için 31 Aralık 1979 tarihinde komutanları köşkte topladı. Amacı tüm komutanların görüşlerini öğrenmekti. Komutanlarla görüşen cumhurbaşkanı, onlara demokratik yolları biraz daha beklemeleri tavsiyesinde bulundu. Cumhurbaşkanı 2 Ocak 1980 tarihinde Demirel ve Ecevit'e mektupları açıkladı. İki lider mektupları kendi siyasi üslupları ile değerlendirdiler. Görünen o ki her ikisi de mektupların muhataplarının kendileri olmadığı görüşündeydiler. Başbakan Demirel 7 Ocak günü başbakanlık konutunda komutanları toplayarak bir süre görüştü. 10 Ocak'ta yine komutanlarla görüşen başbakan ile komutanlar bazı konular üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu konular; silahlı kuvvetlerin ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilmesi, silahlı kuvvetler ile ilgili yasaların çıkarılması, sıkıyönetimin kaldırılmasını sağlayacak ortamın sağlanması, devletin istihbarat örgütünün güçlendirilmesi şeklinde isteklerden oluşuyordu.

4.1.3. Cumhurbaşkanlığı Bunalımı

6 Nisan 1980 günü Cumhurbaşkanı Korutürk'ün görev süresi doldu. Yerine vekâleten Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil geçti. Yeni bir cumhurbaşkanı seçimi süreci Türk siyaset tarihinin en enteresan olaylar zincirini başlattı. Türkiye, bu dönemde siyasi partilerin meclis aritmetiği nedeniyle cumhurbaşkanını ancak partilerin uzlaşmasıyla seçilebilecekti. Yani AP ile CHP ortak bir isimde anlaşmak durumundaydı. Fakat beklenen anlaşma olmadı. Her iki parti de kendi adaylarını çıkardılar. AP, Saadetin Bilgiç ile CHP ise Muhsin Batur ile yarışa katıldılar. Meclisin o günkü milletvekili sayısına göre bu durum cumhurbaşkanlığı seçimini çıkmaza sokuyordu. Memleket genelinde devam eden huzursuzluk ve kargaşa ortamına; bir de bir türlü sonuçlanamayan cumhurbaşkanlığı seçimi eklenince işler iyice çığırından çıktı. Ordu artık müdahale zamanını ve yöntemini tartışmaya başladı. Müdahale harekâtının ismi bayrak harekâtı olarak belirlendi. 1980 yılı Haziran ayında 93. tur cumhurbaşkanlığı seçimi yapılıyor fakat yine bir sonuç alınamıyordu. 7 Haziran 1980 tarihinde; MHP sine-i millete dönme kararını açıklayınca; cumhurbaşkanlığı seçimi hepten çıkmaza girdi. Siyasi liderler kısır döngü politikaları üretmekten öteye gidemediler. 17 Haziranda, Bayrak Planı tüm ordu birliklerine dağıtmaya başlandı. Fakat Demirel hükümeti meclisten güçte olsa güvenoyu alınca, 8 Temmuz'da Bayrak Harekâtının başlama emri başka bir tarihe ertelendi. 1980 yılının Eylül ayı başlarında; siyasi parti liderlerinin son uzlaşma çabası da yetersiz kaldı. Artık müdahale şartlarının olgunlaştığını düşünen Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, askeri müdahale tarihini 12 Eylül olarak belirledi. Bu gelişmeye paralel Bayrak Planı yeniden dağıtıldı ve hazırlıklara başlandı (Birand, 1984:175).

4.2. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi

Türk Silahlı Kuvvetlerine göre askeri müdahale kaçınılmaz olmuştur. Genelkurmay hızlı ve sessizce müdahale için hazırlıklarını yapmaktaydı. 11 Eylül günü tüm askeri üsler alarma geçirildi. Bütün subaylara dışarı çıkılmaması yönünde bir emir verildi. Genelkurmay Personel Dairesi, 12 Eylül sabahı subayların ne şekilde hareket edeceğini belirlemek için çalışmayı bitirdi. Her subay kendine verilen görevi yapacaktı. Subaylara verilen kesin emir gereğince; herkes görevini layıkıyla yapacak eğer direnme olursa tüm direnmeler temizlenecekti.

Müdahalenin sağlıklı işlemesi için; TRT, PTT, MİT ve polis teşkilatları ile özel olarak ilgilenildi. TRT ve PTT müdürlükleri, Genelkurmay'a çağrılarak müdahale hakkında bilgi verildi. Sonra da dışarı ile ilişkileri kesildi. Emniyetin yüksek düzey yetkilileri de sıkıyönetim brifingi bahanesi ile bir arada toplandı. Sürekli aynı toplantıda tutuldular. MİT ise verilen bilgilerle sorunsuz bir şekilde etkisiz hale getirildi. 12 Eylül gecesi saatler 03.00 gösterirken ordu bir kez daha askeri müdahale tercihini kullanıyordu. Türk silahlı kuvvetleri anayasanın iç hizmetler kanunu 35. maddesine atıfta bulunurcasına yönetimi ele aldı. "Silahlı kuvvetler' in vazifesi Türk yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye cumhuriyetini kollamak ve korumaktır." maddesi gereğince tüm yurttan yönetime el konuldu. Ordunun ilk icraatlarından biride kendisine bu hakkı tanıyan anayasayı kaldırmak oldu. Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren 12 Eylül 1980 tarihli demecinde; "Türk silahlı kuvvetleri, iç hizmet kanununun verdiği Türkiye cumhuriyetini kollama ve koruma görevini yüce Türk milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur." diyerek müdahalenin gerekçesini açıklıyordu (Birand, 1984:15-17).

4.2.1. 12 Eylül Askeri Müdahale Bildirisi

12 Eylül 1980 sabahı Genelkurmay Başkanlığı "Bayrak Harekâtı" verilen müdahale ile yönetime el koydu. Müdahale herhangi bir direnme ile karşılaşmadan amacına ulaştı. Müdahale emir komuta zinciri içinde, yukardan aşağı yani hiyerarşik bir düzen içerisinde gerçekleşti. Bu yönüyle 27 Mayıs askeri müdahalesinden ayrılıyordu. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi; daha çok orta rütbeli subaylar tarafından yapılmıştı. 12 Eylülde topyekûn Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapıldı. Asıl temel farklılık ise müdahale sonrası uygulanan ekonomik ve siyasal paketlerde ortaya çıkacaktı (Tanör, 2003:30). 12 Eylül müdahalesini başında bulunan Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren; müdahaleden sonra cumhurbaşkanı oldu. Müdahaleyi yapan üst komutanlar grubu kendilerine Milli Güvenlik Konseyi (MGK) adını vermeyi uygun gördüler. Kenan Evren, Milli Güvenlik Konseyi adına; 12 Eylül 1980 tarihinde yayın organlarından bir bildiri geçerek başarı ile neticelenen müdahaleyi halka duyurdu. Buna bir numaralı bildiri denildi. Müdahale bildiri metni şöyleydi;

Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği, ülkesi ve milleti ile bir bütün olan, Türkiye cumhuriyeti devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir. Devlet başlıca organları ile işlemez duruma getirilmiş, aynasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır.

Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversiteler kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Aziz Türk Milleti:

İşte bu ortam içinde Türk silahlı kuvvetleri, iç hizmet kanununun verdiği Türkiye cumhuriyetini kollama ve koruma görevini yüce Türk milleti adına emir komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.

Girişilen harekâtın amacı; ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği ağılamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerini dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Bütün yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır.

Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13'deki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükûnet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirimleri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağından çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerine güvenmelerini beklerim.

Kenan EVREN

Orgeneral

Genel Kurmay Ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı

Kenan Evren, Milli Güvenlik Konseyi adına müdahale bildirisini halka iletirken, aynı saatlerde Genelkurmayda, Saltık Paşanın komutasında bir ekonomi toplantısı tertip ediliyordu. Toplantıya; Turgut Özal, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoglu, Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan, Dışişleri Genel Sekreteri Büyükelçi Rahmi Gümrukçuoğlu katıldılar. Bu toplantı ekonomi bürokrasisinin bir araya geldiği bir toplantıydı. MGK, ekonomi yönetiminde değişikliğe gitmeden 24 Ocak Kararlarını uygulamaya devam edeceğini ilan etti (Cemal, 1986:26-27). Ülkeden çıkışlar yasaklandı. Siyasal partilerin, Türk Hava Kurumu ve Kızılay dışındaki bütün derneklerin, DİSK ve MİSK' in faaliyetleri durduruldu. Sendika başkanları da gözetim altına alındı. Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığına bağlandı (Tanör, 2003:33).

4.2.1.1. Siyasi Parti Liderlerinin Gözaltına Alınması

Devletin yönetimi için gerekli tedbirleri hızla alan MGK, siyasi parti liderlerini gözetim altına alarak tam anlamıyla her şeye hâkim olma yoluna gittiler. Parti liderleri

Gelibolu'daki Hamzabey askeri dinlenme tesislerinde kalacaklardı. Ecevit ve eşi Rahşan Hanım evlerinden alındılar. Süleyman Demirel de aynı saatlerde evinden refakatçi askerlerle Etimesgut Havalimanına doğru hareket etti. Liderler arasında Alparslan Türkeş'e ulaşılamadı. Saklandığı sanılmaktaydı. Siyasi parti liderleri Etimesgut Havalimanında toplatıldılar. CHP lideri Bülent Ecevit, AP lideri Süleyman Demirel, MSP lideri Necmettin Erbakan Hamzabey askeri dinlenme tesislerine doğru harekât ettiler. Aralarında sadece Alparslan Türkeş yoktu (Birand, 1984:291-292). 15 Eylül sabahı, Alparslan Türkeş Ankara Garnizon Komutanlığını telefonla arayarak saklandığı evden alınmasını istedi. Türkeş uçakla İzmir Uzunada'ya Necmettin Erbakan'ın yanına gönderildi (Cemal, 1986:38). Demirel ve Ecevit'in TSK güvencesi altındaki ikametleri bir ay sürdü. Haklarında ceza davası açılan Erbakan ve Türkeş ikilisinden, Erbakan bir yıl, Türkeş ise 4,5 yıl kadar tutuklu kaldı (Tanör, 2003:32). Askeri Müdahalenin emir komuta zinciri içerisinde yapılması bazı liderlerin yüreğine su serpti. Öyle görünüyor ki Bülent Ecevit bir sağ darbeden, Alparslan Türkeş'te bir sol darbeden çekiniyorlardı. İhtilalin tarafsız olarak kabul edilen ordu tarafından yapılması her iki lideri de rahatlattı (Tanör, 2003:33).

4.2.1.2. Milli Güvenlik Konseyi

12 Eylül'ü gerçekleştiren üst komutanlar grubu kendilerine Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ve üyeleri sıfatını verdiler. Milli Güvenlik Konseyi üyeleri 18 Eylül 1980 günü; "milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa yapılması için çalışacaklarına" mecliste yapılan bir törende ant içtiler. Ant içmede demokratik cumhuriyetten söz edilmesi ilginç bir tezat oluşturmuştur. Askeri darbeyle demokrasiyi rafa kaldıran zihniyet, andına; demokrasiyi de ekliyordu. Gerçi demokrasi konusunda MGK Başkanı Kenan Evren "Demokrasiyi kaldırmadık, kurtarmak için harekât yaptık". Türkiye' de 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'nden sonra MGK etkisi uzun yıllar devam etti. Böylece 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve 1961 Anayasası'yla rejim içerisine yerleştirilen askeri kurum 12 Eylül ile de geleceğe aktarılıyordu. Milli Güvenlik Konseyi şu isimlerden oluşmaktaydı: Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Esin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun. Konsey Üyeliğinde herhangi bir boşalma olursa hiyerarşik sistemin gerektirdiği usullere göre boşalan üyelik doldurulacaktı.

Devlet Başkanlığı ve MGK Başkanlığı görev yetkilerini Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren üstlendi. Diğer komutanlar askeri görevlerini sürdürmenin yanı sıra MGK üyesi sıfatı sahibiydiler. MGK Genel Sekreterliğine de Orgeneral Haydar Saltık atandı. Tüm yurttaki ordu idareyi ele aldı. Memleketin rahatlıkla yönetilebilmesi için sıkıyönetim komutanlıkları oluşturuldu. Bölgelere ayrılan memleket sıkıyönetim komutanlarının yönetimine dağıtıldı. Bununla alakalı da MGK, 2 Numaralı Bildiri'yi yayınladı. Bu bildiri metni aynen şöyledir;

1. Bu maddeyle iller sıkıyönetim komutanlıklarına ayrılmış hangi sıkıyönetim komutanı hangi illerden sorumludur belirtilmiştir. Komutanların görev bölgeleri ve sorumluluk sahaları net bir şekilde belirtilmiştir.

1'inci Ordu Komutanı Orgeneral Necdet ÜRUĞ; İstanbul ili Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

2'nci Ordu Komutanı Orgeneral Bedrettin DEMİREL; Konya, Niğde, Kayseri, Nevşehir, Yozgat illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

3'üncü Ordu Komutanı Orgeneral Selahattin DEMİRCİOĞLU, Erzincan, Gümüşhane, Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Samsun, Sinop illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Ege Ordusu Komutanı Orgeneral Süreyya YÜKSEL, İzmir, Manisa, Aydın, Uşak, Denizli, Muğla, Isparta, Burdur, Antalya illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Donanma Komutanı Koramiral Nejat SERİM, Kocaeli, Bursa, Bilecik, Sakarya, Bolu, Zonguldak illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

2'nci Kolordu Komutanı Korgeneral Hüsnü ÇELENKLER, Çanakkale, Balıkesir illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

4'üncü Kolordu Komutanı Korgeneral Recep O. ERGUN, Ankara, Çankırı, Kastamonu illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

5'inci Kolordu Komutanı Korgeneral Adnan DOĞU, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

6'ncı Kolordu Komutanı Korgeneral Nevzat BÖLÜĞİRAY, Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Hatay illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

7'nci Kolordu Komutanı Korgeneral Kemal YAMAK, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Hakkâri, Van illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

9'uncu Kolordu Komutanı Korgeneral Selahattin CAMBAZOĞLU, Erzurum, Ağrı, Kars, Artvin illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

1'inci Taktik Hava Kuvvet Komutanı Korgeneral Tefik ALPASLAN, Eskişehir, Kütahya, Afyon illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na atanmışlardır.

2. Sıkıyönetim Komutanlıkları, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için, lüzum görecekları her türlü tertip ve tedbiri almaya yetkili kılınmışlardır.
3. Bütün vatandaşlar, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin kısa sürede sağlanması için, Sıkıyönetim Komutanlıklarının aldığı veya alacağı kararlara, tedbirlere ve yayınlanacak bildirilere titizlikle uyacaklardır.

Milli Güvenlik Konseyi

MGK koyduğu kuralları ve verdiği buyrukları bildiri ve karar biçiminde adlandırdı. MGK'nin ilk bildirisi, 12 Eylül sabahı Kenan Evren'in ağzından TRT'den bütün ülkeye duyuruldu (Tanör, 2003:30-31). Milli Güvenlik Konseyi üyeleri çalışmalarını Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden yürütmek için meclis binasına yerleştilediler. Genelkurmay ve MGK Başkanı Kenan Evren, meclis başkanının odasına, MGK üyeleri Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanları Orgeneral Ersin ile Tahsin Şahinkaya, Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'in odalarına yerleştilediler. MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil'in odasında çalışmaya başladı (Cemal, 1986:41). MGK aldığı kararlara Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri kurmak, gerekli atamaları yapmak yetkilerini de bünyesinde topladı. MGK kendi varlığına karşı işlenecek suçların sıkıyönetim mahkemelerinde bakılacağını duyurdu (Tanör, 2003:33). MGK basitleştirilmiş yasalar çıkarmakta çok hızlı çalışıyordu. MGK ilk altı ayında 123, dokuzuncu ayında 175, 1981'in sonuna varıldığında da 51 tanesi yeni yasa olmak üzere 268 yasa çıkardı (Tanör, 2003:37). Bu kadar hızlı çalışmasında, çıkardığı yasaların kesin olması yani herhangi bir denetime tabi olmamasının önemli bir katkısı vardı.

4.2.1.3. 12 Eylül Dönemi Siyasi Rejimi

21 Eylül 1980 günü emekli Oramiral Bülend Ulusu başkanlığında sivillerden oluşan bir kabine kuruldu. 27 kişilik yeni hükümetin 9 üyesi, 12 Mart Rejiminde (1971-1973); Nihat Erim, Naim Talu, Ferit Belen ve Sadi Irmak hükümetlerinde görev almış kişilerden oluşuyordu (Tanör, 2003:34). Sivil yönetime geçinceye kadar MGK hükümet etme yetkisini bu kabine aracılığıyla kullandı. 27 Ekim 1980 tarihinde MGK tarafından çıkarılan “anayasa düzeni hakkında kanun” ile ülkenin Silahlı Kuvvetler denetiminde yönetildiği 12 Eylül Yönetimin Temel Anayasal Rejimi oluştu. Artık TBMM ve Cumhuriyet Senatosu yetkileri MGK’ ne, cumhurbaşkanına ait yetkilerde MGK Başkanına devrediliyordu. MGK tarafından çıkarılan bildiri, karar ve yasaları denetleyecek bir merci olmayacaktı.

12 Eylül rejimi yargı denetimine sınırlamalar getirdi. MGK zaman zaman çıkardığı bildiri, karar ve yasalarla temel hak ve özgürlüklerin kullanım alanlarına müdahale etti. Gözaltı süreleri önce 30 güne sonrada 90 güne çıkarıldı. Milli Güvenlik Konseyi; kanun yapmak, hükümeti denetlemek, para basımına karar vermek, ölüm cezalarını uygun bulmak, hükümete güvenoyu vermek ve gerekirse düşürmek, ordunun silah kullanmasına karar vermek, kanun kuvvetinde kararname çıkarmak, antlaşmaları onaylamak, bütçe kanunlarını kabul etmek, anayasayı değiştirmek gibi çok geniş kapsamlı yetkilerini 12 Eylül Rejimi Dönemi’nce kullandı. Öyle ki Milli Güvenlik Konseyi 1982 anayasasının geçici 15. maddesinde yürütme ve yasama yetkilerini kullandığını açıkça belirtiyordu (Karatepe, 2009:239-240). 12 Eylül Rejimi Dönemi’nde ki yargılamalar yasal dayanaklardan ya yoksun ya da günün şartlarına göre çıkarılan yasalara göreydi. 12 Eylül dönemi öncesi işlediği öne sürülen suçlardan dolayı doğal mahkemelerden berat eden kişiler, daha sonra 12 Eylül Dönem Sıkıyönetim Mahkemelerinde; yeniden yargılanıp ağır cezalara çarptırıldılar (Tanör, 2003:40). Dolayısıyla 12 Eylül Rejimi Dönemi, yargı organlarının tarafsız çalışmadığı, aksine bir sindirme ve tehdit unsuru olarak kullanıldığı dönemdir. Zaten 12 Eylülün lideri Kenan Evren mahkûmlar için “ne yani onları asmayalım da besleyelim mi?” diyerek yargı üzerindeki kurduğu baskıyı dile getiriyordu. Anlaşılan 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi’ni ilmi temellere dayalı araştırmak için öncelikle 1982 anayasasının sivilleşmesi yani normalleşmesi gerekmektedir. 12 Eylül rejimi dönemini gayri meşru bir zeminden, meşru bir zemine oturtma amacı saklanmadan yazılan 1982 anayasası demokratik sistemin özüne aykırıdır.

4.2.1.4. Siyasi Partilerin Kapatılması

MGK’ nın siyasal faaliyet ve partiler hakkındaki tutumu aşamalı bir seyirle ilerledi. Askeri otorite, siyasi partiler hakkında zamanla sertleşti. 12 Eylül tarihin de, 7 numaralı bildiride, partilerin feshi değil sadece faaliyetlerinin durdurulacağı bilgisi veriliyordu. Askeri yönetim ilk başta partileri kapatma taraftarı gözüküyordu. Özellikle AP ve CHP’ye dokunma taraftarı değildi. Fakat ordu tarafından iki uç parti olarak görülen, MHP ve MSP’ ye bakışları hiç de olumlu değildi. MGK, 4 Ekim 1980 tarihli toplantıda bu iki parti hakkında kamu davası açmaya karar verdi. Demirel ve Ecevit evlerine dönerken, Türkeş ve Erbakan hakkında tutuklama kararı çıktı. Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi’nde haklarında kamu davası açıldı.

Askeri rejim, tüm partiler hakkında tutumunu bir süre sonra sertleştirme yoluna gidecekti. Hedef partilerden çok parti liderleri olarak görünüyordu. Siyasal partiler konusunda en büyük darbe, MGK’ nin 52 Sayılı Kararı ile geldi. Aradan geçen zaman

zarfında ülkede siyasal tartışmaların tam olarak sönmediği kanısına varan MGK; memleketin muhtaç olduğu huzur ortamının sağlanması için 22 Haziran 1981 tarihinde aldığı 52 Sayılı Kararla; siyasi partilere ağır kısıtlamalar getirildi (Tanör, 2003:38-39). Siyasi partilerin tam anlamıyla kapatılması ise ‘‘Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun’’ la oldu. Bu kanun; on altı Ekim 1981 tarihinde çıkarıldı. Kanun, bütün siyasi partileri kaldırdığı gibi taşınır taşınmaz bütün mal varlıklarını da hazineye aktarıyordu. Böylece en eskisi CHP olan siyasi partiler en doğal hakları olan siyasi hayattan koparıldılar. Kenan Evren’in konuyla ilgili açıklamaları şöyleydi. Geçmişten ders alacak yeni partiler sahneye çıkmalı, ihtiyaç duyulan yeni siyasi partiler kurulmalıdır. Kurulacak Demokrasi de eski partiler olmayacaktır. Yeni partiler demokratik hayatta Atatürk ilkelerini esas almalıdır. Günün gazete manşetlerinden biride; yeni demokrasinin yapımı için mevcut arsa boşaltılmıştır yazısıyla konuya yaklaşıyordu. Tüm partilerin tabelaları sökülmeye başlandı. MGK, siyasi partileri cezalandırdığını halkla paylaştı. Partilerin kapatılmasının oluşturulacak yeni demokrasi için ne kadar faydalı olacağı anlatıldı. Demokratik düzenlerin en temel taşı olan siyasi partiler olmadan kurulacak demokrasi, her zaman eksik demokrasi olmaktan öteye gidemeyecekti. Çünkü siyasi partiler, halkın siyasal tercihleri ile teşekkül eden oluşumdur (Cemal, 1986:384-386). Siyasi partilerin feshine dair kanun yürürlüğe girer girmez partiler hakkındaki kapatma işlemlerine geçildi.

4.2.1.4 (a). Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun

Bu kanunla bir döneme damgasını vurmuş partiler ortadan kaldırıldı. 12 Eylül Askeri Müdahalesinin Lideri Kenan Evren yaptığı televizyon konuşmalarında; siyasi partileri, iç gerilimi artıran, bölücü ve yıkıcı mihrakları büsbütün kıskırtan, devleti işlemez hale getiren, memleket meselelerinde partizan bir tutum takınan, bütün bu ve bunan benzer uygulamalarla devletin saygınlığına gölge düşüren oluşumlar olarak suçluyordu (Yetkin, 2007:172-173). Görüldüğü gibi müdahale yapan zihniyet partiler konusunda hiç de hoş olmayan bir üslup kullanıyordu. Nitekim son aşamada da bütün partiler kapatıldı. Siyasi partileri bir çırpıda kaldıran kanun ve maddeleri şu şekilde düzenlendi.

Kanun No: 2533

Kabul Tarihi: 16.10.1981

Resmi Gazete: 16.10.1981–17486 Mükerrer

12 Eylül 1980 tarihine kadar kurulmuş olan ve faaliyetleri Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi ile yasaklanmış bulunan bütün Siyasi Partiler; tüm merkez, il, ilçe ve diğer şube teşkilatları, kadın ve gençlik kolları, temsilcilik, mahallî ve diğer adlarla kurulan her türlü yardımcı kuruluş ve yan organları ile birlikte feshedilmişlerdir.

Feshedilmiş bulunan; Siyasi Partilerin ve her türlü yardımcı kuruluş ve yan organlarının para dâhil taşınır ve taşınmaz bütün malları bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte Hazineye geçer.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kurucusu Atatürk’ün düzenlediği vasiyetnameye göre, maliki olduğu bütün para ve hisse senetleriyle Çankaya’daki taşınır ve taşınmaz mallarının, o tarihte mevcut tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisine belirttiği şartlarla tevdi ettiği idaresi görevi; bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren vasiyetname uyarınca tam ve noksansız olarak Devlet Başkanlığı Genel Sekreterliğince ifa olunur.

Siyasi Parti mallarının Hazineye intikaline ilişkin tasfiye işlemleri, en geç bir ay içinde Maliye ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara göre bu Bakanlıklarca yapılır.

2325 sayılı Kanun hükümlerine göre Kayyım tayin edilmiş olan Siyasi Partilerle ilgili tasfiye işlemlerinde bu Kayyımlar da diğer görevlilerle müştereken görev ifa ederler. Tasfiye işlemi biten Siyasi Partideki Kayyımın görevi kendiliğinden sona erer.

Milli Güvenlik Konseyi tarafından yeni bir kararla değiştirilmedikçe 2 Haziran 1981 gün ve 52 sayılı Milli Güvenlik Konseyi kararında yer alan hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

13 Temmuz 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle siyasi partiler resmen kapatılmış oldu.

4.3. Demokratikleşme Programı

MGK Genel Sekreteri Org. Haydar Saltık; 1 Kasım 1980 günü bir basın toplantısı düzenleyerek yönetimin demokratikleşme programı denilebilecek açıklamalarda bulundu. Bu bilgilere göre demokratikleşme belli bir plan çerçevesinde yapılacaktı. Bu planlama şu şekildedir.

- 1-) Kurucu meclisin teşkiline imkân verecek ön şartların sağlanması.
 - 2-) Kurucu meclis hakkında kanun çıkarılması görevinin ve yetkileri belirlenmesi.
 - 3-) Kurucu meclisin derhal çalışmaya başlaması ve öncelikle anayasanın hazırlanması.
 - 4-) Yeni anayasa metninin hazırlanarak halkoyuna sunulması
 - 5-)Yeni anayasanın kabulünden sonra yeni bir partiler ve seçim kanunu hazırlanıp kurucu meclisçe kabul edilmesi.
 - 6-) Yeni anayasa ve siyasi partiler kanununa uygun yeni partilerin kurulması bu bağlamda parti faaliyetlerinin başlatılması.
 - 7-) Yeni seçim kanunun gerektirdiği şartlar doğrultusunda genel seçimlerin yapılması ve sonrasında oluşan parlamentonun görevine başlaması.
 - 8-).Anayasada yer almış geçici hükümler gereğince kurucu meclis ve MGK' nin görev varlığının sona ermesi nedeniyle normal demokratik siyasi hayata tamamen dönülmesi.
- MGK Genel Sekreteri Saltık'ın bu bilgilendirme toplantısından sonra, Kenan Evren; 30 Aralık 1981 günü yayınladığı yeni yıl mesajında, demokratikleşme takvimini açıkladı. Buna göre; 1982 sonbaharında anayasa için halk oylaması, 1983 sonbaharında ise genel seçimler yapılacaktı (Tanör, 2003:41). MGK ülkeyi yeniden yapılandırmak için öncelikle bir anayasa çıkarmak için harekete geçti. Bu maksatla Haziran 1981 tarihinde kurucu meclis için bir kanun çıkardı.

4.3.1. Kurucu Meclis

Milli Güvenlik Konseyi 29 Haziran 1981 günü çıkardığı 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanunu kabul ederek yürürlüğe soktu. Bu kanun maddelerine göre anayasa ve diğer yasal düzenlemeleri yapacak olan Kurucu Meclis; Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi olarak iki kısımdan oluşacaktı (Karatepe, 2009:243). Fakat bu iki kısım arasında bir eşitlikten söz etmek mümkün değildi. Danışma Meclisi Üyelerini, Milli Güvenlik Konseyi belirlemekteydi. Yasa ve anayasa yapımında son söz hakkı ve hükümeti denetleme yetkisi sadece MGK' ne aitti (Tanör, 2003:42).

Danışma meclisi 160 üyeden meydana gelecekti. Bu üyelerden 40 tanesini MGK doğrudan seçecekti. Geriye kalan 120 üye ise illerden valilerin belirlediği isimler arasından yine MGK tarafından seçilecekti. Üye seçilebilmenin ön koşullarından biride 12 Eylül öncesi herhangi bir parti ile bağlantısının olmamasıydı. Yine üyeler ilk genel seçimlerde partilerden kontenjan adayı dahi olamayacaklardı. MGK, Danışma Meclisi Üyelerini bu şekilde seçerek Kurucu Meclis üzerinde siyasi partilerin etkisini sıfırlamak istiyordu. Danışma Meclisi için başvuru sayısı altı bin kişiydi. Seçilen üyeler 15 Ekim 1981 de açıklandı. Yasa gereği seçilenlerin tümü yüksek öğrenim mezunuydu. Üyelerden %50' sinden fazlası devlet memuru kökenliydi. 50 yaşını aşmış olanlar ise %70 dolaylarındaydı. Asker kökenliler %20 kadardı (Karatepe, 2009:243;Tanör, 2003:42). Kurucu Meclis 23 Ekim 1981' de yaptığı ilk toplantısında, üyeler arasından kendi başkanını seçti ve çalışmalarına başladı. Danışma Meclisinin başkanı Sadi Irmak idi. MGK 117 yasa öneri tasarısından 63'ünü Danışma Meclisine aktarırken, 54 öneriyi kendi elinde tuttu. Danışma Meclisi, özverili bir şekilde çalışmalarına başladı. Öncelikle anayasa için bir komisyon oluşturdu

4.4. 12 Eylül ve 1982 Anayasası

Danışma meclisi içerisinde seçilen 15 kişilik anayasa komisyonu özverili bir çalışma ile 1982 anayasasını hazırladı. Komisyon Başkanı Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı idi. Hazırlanan metin, yeni bir anayasa olmakla beraber Türk anayasa birikimi ve 1961 Anayasa'sında belirlenen temel ilkelerin çoğunu bünyesinde barındırıyordu. Anayasa Komisyonu hazırladığı anayasa metnini 17 Temmuz 1982 günü Danışma Meclisine teslim etti. 4 Ağustos'ta gündeme alınan anayasa iki kez görüşülerek bazı değişikliklerle kabul edildi. Danışma Meclisinde kabul edilen tasarı, Danışma Meclisini ikinci kanadını oluşturan Milli Güvenlik Konseyine gönderildi. Konsey tarafından yeniden incelenip bazı maddeleri değiştirilen anayasa; 7 Kasım 1982 tarihinde halk oylamasına sunuldu (Karatepe, 2009:243). Halk oylamasından önce anayasa ile ilgili görüş açıklamaları ancak MGK' nin izniyle mümkün oluyordu. Öyle ki MGK 12 Şubat 1982 tarih ve 65 Sayılı Karar'ı çıkartarak anayasa tartışmalarını belirli sınırlar içerisinde yerleştirdi. Bu sınırlar da herkese ilan edildi. İşte bu sınırlamalardan bir kısmı;

Feshedilen partilerin genel başkanları, genel başkan yardımcıları, genel sekreterleri, genel sekreter yardımcıları ile genel yönetim kurulu üyeleri dışında kalan üyeleri; anayasa komisyonunun isteği üzerine anayasa ile ilgili görüşlerinin açıklayabilir.

Bunlar MGK' nin izni ile düzenlenen bilimsel toplantılarda görüşlerinin açıklayabilir.

Anayasa ile doğrudan ilgili kurum ve kuruluşlar görüşlerinin açıklayabilir.

Bunlar dışında kalanlar görüşlerini açıklayamazlar.

Bu sınırlamalar ve dayatmaların, anayasa yapmakta olan bir ülke için ne kadar fayda getirdiği tartışılır. Yeniden kurulduğu iddia edilen bir demokrasi için bu türden bir başlangıç daha yolun başında aksaklıklara neden oldu (Tanör, 2003:44). Danışma Meclisin hazırladığı anayasa üzerinde izne bağlı olan tartışmalar dahi hoş görülmedi. MGK, yeni aldığı 70 No' lu Kararı ile kısmen olsa tartışılan anayasa hakkında tartışmaları tamamen kaldırdı. Herkes kayıtsız şartsız anayasayı desteklemek zorunda bırakıldı. Hatta MGK, 71 No' lu Karar'ıyla; Devlet Başkanının, anayasayı tanıtmak amaçlı konuşmaları hiçbir şekilde eleştirilemez, bu konuşmalara karşı yazılı, sözlü herhangi bir beyanda bulunulamazdı. Bu şartlar ve baskı altında; 7 Temmuz 1982 tarihinde yapılan halk oylamasında Anayasa % 91.27 oranında evet oyu alarak kabul

edildi. Kenan Evren de bu tarihten itibaren cumhurbaşkanlığı sıfatını kazanmış oldu (Tanör, 2003:44-46).

Halk oylamasıyla kabul edilen 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesi aşmalı gerçekleşti. 177. Maddeye göre, anayasa resmi gazetede yayımlandıktan sonra Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olacak, bazı özel istisnalar dışında ancak, yürürlüğe girecekti. Bu istisnalar; bazı hakların kullanılması, siyasi faaliyetler ve yasama hükümleri idi. Bu konularla ilgili maddeler daha sonra yürürlüğe girecekti. 1982 anayasası ile 1961 anayasası arasında hazırlanma süreçleri arasında benzerlikler vardır. Bu benzerliğin en temel dayanağı her ikisinin de askeri müdahaleden sonra hazırlanmasıdır. Bu benzerliklerle beraber çok önemli farklılıkları da vardır. Bu farklılıkları şöyle sıralamak mümkündür.

- 1) 1961 anayasasını hazırlayanların tamamına yakınına halk seçmişken 1982 anayasasını hazırlayanları tamamen MGK seçmiştir.
- 2) 1961 anayasasını hazırlayanlar içinde sadece kapatılan Demokrat Partinin temsilcisi yoktu. 1982 anayasasında ise siyasi partiler kesinlikle dışlanmıştır.
- 3) 1961 anayasasında Temsilciler Meclisi, tamamen Milli Birlik Komitesi'nin görüşlerine bağlı değildi. Temsilciler Meclisi ile Milli Birlik Komitesi genel hatlarıyla beraber çalışmışlardır. 1982 anayasasında ise tüm yetki Milli güvenlik Konseyinin elindeydi.
- 4) 1961 anayasası eğer halkoyu ile kabul edilmezse, seçimlere gidilecek ve gelen meclis anayasayı yapacaktı. 1982 anayasasının reddi durumunda bir şey belirtilmemişti. Böyle bir durumda askeri yönetim devam edecekti.
- 5) 1961 anayasasının halka tanıtılması esnasında siyasi partiler sınırlı olsa da görüşlerini açıklayabildiler. 1982 anayasasında ise zaten partiler feshedilmişti. Anayasa ile alakalı eleştirilerin önüne geçmek için sert tedbirler alınmıştır.
- 6) 1961 anayasasının kabulü ile cumhurbaşkanlığı seçimi ayrı düşünülmüştür. 1982' de ise anayasa ve cumhurbaşkanlığı seçimi bir arada yapılmıştır. Halk oylamasında anayasanın kabulü ve cumhurbaşkanlığı seçimi birleştirildi. Anayasanın kabulü ile MGK Başkanı Kenan Evren Cumhurbaşkanlığı sıfatı kazandı ve yedi yıl süreyle cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiş oldu.

1982 ve 1961 Anayasaları hazırlanış ve içerik bakımından birbirinden çok farklıdır. 1961 anayasasının özgürlükçü açılımları her türlü sıkıntının kaynağı olarak görüldü. 1982 Anayasası ise kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlayarak memleket sorunlarını çözeceğini düşündü. Demokratik gelenek bakımında 1961 Anayasası daha geniş haklar tanıırken, 1982 Anayasasında tanınan bu haklar geri alındı. 1982 Anayasası daha çok madde ile yazıldı yani geniştir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasasında daha katıdır. 1961 Anayasası sivil siyasi hayata geçiş için bir dönem aramamışken; 1982 anayasasında sivil siyasete geçiş için bir ara dönem vardır. 1982 Anayasası, 1961 Anayasasından daha az özgürlükçüdür. 1982 Anayasası daha az katılımcıdır. Bu görünen farklar dışında 1982 Anayasası ile 1961 Anayasasını hazırlayanlar askerlerdir. 1961 Anayasasının 1971' de çeşitli yerlerini değiştirdiler, 1982' de tamamen kaldırdılar. Türkiye'de anayasaların hazırlanması aşamasında siviller anayasanın neresindedir sorusunu mutlaka sormak gerekmektedir. 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasalarının hazırlanması süreçleri hep askeri kanadın kontrolü ile olmuştur. Artık sivil otorite tamamen sivil bir anayasanın hazırlanması için etkin bir şekilde çalışmalıdır (Karatepe, 2009:244-252).

4.5. 12 Eylül Müdahalesi Ve Müdahalenin Bilânçosu (Tasfiyeler)

12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesinin Lideri Kenan Evren yaptığı konuşmada; “1978-1980 yılları arasında terör 5241 can almış, 14152 kişinin yaralanmasına ve sakat kalmasına sebep olmuştur. İstiklal Harbinin Sakarya Savaşında; şehit sayısı 5713, yaralı sayısı 18480’dir. Bu basit karşılaştırma dahi Türkiye’de hiçbir insanlık duygusuna değer vermeyen bir gizli harbin uygulandığının açıkça kanıtıdır” demektedir. Askeri bir müdahale ile bu iç savaşı durdurmak mümkünken pekâlâ niçin beklenildi. Kenan Evren başka bir demecinde aslında biz darbeyi 1978’de yapacaktık fakat şartların olgunlaşmasını bekledik diyecektir. Olgunlaşmadaki, anlam daha çok kanın akması mı demektir? Çünkü Kenan Evren; 1978-1980 yılı can kaybını 5241 olarak açıklamıştı. 1978 yılında eğer darbe yapılırsa idi bu kadar insan ölmeyecek miydi? Bu soruların yanıtını mutlaka tarih bilimi verecektir. Anlaşılan o ki şartların olgunlaşması demek insanların gelin bizi kurtarın diye bağırması demektir. Kenan Evrenin deyimi ile şartlar olgunlaşınca 12 Eylül de askeri darbe yapıldı ve 12 Eylül sabahı çatışma ve kargaşa bıçak gibi kesildi (Turan, 2007:119). Türkiye bu yakın dönemine ait sorularının cevabını mutlaka bulacaktır. 12 Eylül, anarşi ve terörü ortadan kaldırmak bahanesiyle Türk halkına olmadık eziyetleri reva gördü. Ulusal çıkarlarımız bu dönemde ciddi biçimde zedelendi. 12 Eylül Rejimi Dönemi hemen her alanda tasfiyenin olduğu dönemdir.

1 milyon 683 bin kişi ‘fiş’lendi. 650 bin kişi gözaltına alındı. 16 Eylül 1980’de grev yasağı üzerine, grevdeki 51 bin işçiye iş başı yaptırıldı. Yayımcı İlhan Dost Mamak askeri ceza evinde öldü. Anayasaya aykırı olmasına rağmen 17 yaşındaki Erdal Eren asılarak idam edildi (Turan, 2007:121-124). 15 Ekim 1981 yılında tüm siyasi partiler kapatıldı. Bülent Ecevit demeç ve yayınları yüzünden birkaç kez tutuklandı. Açılan 210 bin davada 230 bin kişi sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı. 7 bin kişi idam istemiyle yargılandı. 517 kişiye idam cezası verildi. 259 kişinin idam dosyası Yargıtay’ca onandı. 50 kişi idam edildi. 98 bin 404 kişi ‘örgüt üyesi’ olmak suçundan yargılandı. 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarıldı. 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti. 388.000 kişiye pasaport verilmedi. 23 bin 700 derneğin çalışmaları durduruldu. Yalnız İstanbul’da kapatılan gazeteler 300 gün yayın yapamadı. 31 gazeteci cezaevine konuldu. Yargılanıp da ceza alan gazetecilerin toplam cezaları 3315 yıla ulaştı. 927 yayın, 189 film yasaklandı. 229 kişi cezaevinde öldü. Birçok subay emekliye sevk edildi. 3854 öğretmen, 988 güvenlik görevlisi, 266 din görevlisi, 120 öğretim üyesi, 47 yargıç ve savcı, 35 kadar mülki amir işten çıkarıldı. 1980’de sendikalı işçi sayısı 5.721.074 iken, 1985’de bu rakam 1.711.254’e kadar geriledi. 1979’da ortalama işçi ücreti 8.4 dolar iken, 1985’de 4 dolara geriledi. Dış borçlardaki artış ise; 1980’de 16.2, 1981’de 16.8, 1982’de 17.6, 1983’de 18.4, 1984’de 21.3, 1985’de 25.3, 1986’da 31.2, 1987’de 36 milyon dolara çıktı. Bunların yanı sıra CHP ve AP ileri gelenlerinin hiçbir suçlama yapılmaksızın ve yargı kararı olmaksızın hapsedilmeleri 12 Eylül’ün keyfilığının başka bir yanıydı (Yetkin, 2007:229-230).

4.5.1. 12 Eylül Rejimi Döneminde Yapılan İdamlar

12 Eylül Askeri Müdahalesi’nden sonra kurulan sıkıyönetim mahkemeleri idam kararları vermeye başladı. 1972’den beri uygulanmayan idam cezaları da hızla uygulanmaya başlandı. Politik eylemleri nedeniyle hüküm giyenlerle beraber, adi suçlardan idam hükmü giyen infazlarda gerçekleştirildi. 1980-84 yılları arasında 50 kişi idam edildi. Bunların 18’i sol, 8’i sağ görüşlü ve 23’ü de adli suçtan hükümlüydü. Ölüm

cezası infaz edilenlerden biri ASALA adlı Ermeni terör örgütü adına Esenboğa olayını gerçekleştiren terörist Levon Ekmekçiyan idi. Askeri Yönetim, idam cezalarının gerçekleştirilmesinde ısrarcı davrandı. 12 Eylül Askeri Müdahalesinin Lideri ve Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren; 3 Ekim 1984'te Muş'ta yaptığı konuşmasında; "Hainleri asmayıp da besleyecek miyiz?" demecini verdi. 12 Eylül Rejimi Döneminde; Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri tarafından 517 sanığa idam cezası verildi. Askeri Yargıtay'ın bu idam kararlarından 124 tanesini onayladı. Bu kararlardan, MGK'nın onayladığı ve onay sonrası hemen infazı yapılan 50'si dışındakiler için cezalar fiilen müebbet hapse dönüştürüldü. 1980-1984 yılları arasında 12 Eylül askeri rejim döneminde idam kararları infaz edilen kişilerin isimleri şunlardı.

- 1) Necdet Adalı (Sol Görüşlü) 7 Ekim 1980 -Ankara
- 2) Mustafa Pehlivanoglu (Sağ Görüşlü) 7 Ekim 1980 -Ankara
- 3) Serdar Soyergin (Sol Görüşlü) 25 Ekim 1980 -Adana
- 4) Erdal Eren (Sol Görüşlü). 13 Aralık 1980 -Ankara
- 5) Cevdet Karakaş (Sağ Görüşlü) 4 Haziran 1981-Elazığ
- Veysel Güney (Sol Görüşlü). 10 Haziran 1981- Gaziantep
- 6) Ahmet Saner (Sol Görüşlü) 25 Haziran 1981- İstanbul
- 7) Kadir Tandoğan (Sol Görüşlü) 25 Haziran 1981- İstanbul
- 8) Mustafa Özenç (Sol Görüşlü) 20 Ağustos 1981- Adana
- 9) İsmet Şahin (Sağ Görüşlü) 20 Ağustos 1981-İstanbul
- 10) Seyit Konuk (Sol Görüşlü) 13 Mart 1982 -İzmir
- 11) İbrahim Ethem Coşkun (Sol Görüşlü). 13 Mart 1982- İzmir
- 12) Necati Vardar (Sol Görüşlü) 13 Mart 1982 -İzmir
- 13) Fikri Arıkan (Sağ Görüşlü) 27 Mart 1982-Ankara
- 14) Sabri Altay (Adli Suçlu) 23 Nisan 1982-Adapazarı
- 15) Cengiz Baktémur (Sağ Görüşlü) 30 Nisan 1982- Elazığ
- 16) Şahabettin Ovalı (Adli Suçlu) 12 Haziran 1982 -Sinop
- 17) Ednan Kavaklı (Adli Suçlu) 18 Haziran 1982- Ankara
- 18) Ali Bülent Orkan (Sağ Görüşlü) 13 Ağustos 1982 -Ankara
- 19) Veli Acar (Adli Suçlu) 13 Ağustos 1982-Isparta
- 20) Eşref Özcan (Adli Suçlu). 19 Ağustos 1982- Kayseri
- 21) Halil Fevzi Uyguntürk (Adli Suçlu) 29 Aralık 1982- Afyon
- 22) Kazım Ergun (Adli Suçlu) 29 Aralık 1982 -Akşehir
- 23) Muzaffer Öner (Adli Suçlu) 29 Aralık 1982-Amasya
- 24) Âdem Özkan (Adli Suçlu) 13 Ocak 1983- Balıkesir
- 25) Hüseyin Çaylı (Adli Suçlu) 13 Ocak 1983- Afyon
- 26) Osman Demiroğlu (Adli Suçlu) 13 Ocak 1983 -Isparta
- 27) Ahmet Mehmet Uluğbay (Adli Suçlu) 22 Ocak 1983- Akşehir
- 28) Ali Aktaş (Siyasi) 23 Ocak 1983-Adana
- 29) Duran Bircan (Adli Suçlu) 23 Ocak 1983- Denizli
- 30) Levon Ekmekçiyan (Asala) 28 Ocak 1983- Ankara (Esenboğa Olayından)
- 31) Ramazan Yukarıgöz (Sol Görüşlü) 29 Ocak 1983).- İzmit
- 32) Ömer Yazgan (Sol Görüşlü) 29 Ocak 1983-İzmit,
- 33) Erdoğan Yazgan (Sol Görüşlü) 29 Ocak 1983- İzmit
- 34) Mehmet Kambur (Sol Görüşlü) 29 Ocak 1983- İzmit
- 35) Ahmet Kerse (Adli Suçlu) 30 Ocak 1983 -Gaziantep
- 36) Rıdvan Karaköse (Adli Suçlu) 5 Şubat 1983-Akşehir
- 37) Cavit Karaköse (Adli Suçlu) 5 Şubat 1983 -Akşehir
- 38) Süleyman Karaköse (Adli Suçlu) 5 Şubat 1983 -Akşehir

- 39) Fatih Laçinligil (Adli Suçlu) 24 Şubat 1983 -Keşan
- 40) Faik Görünmez (Adli Suçlu) 24 Şubat 1983- Kilis
- 41) Mustafa Başaran (Adli Suçlu) 30 Mart 1983- Edirne
- 42) Hüseyin Üye (Adli Suçlu) 30 Mart 1983 -Nazilli
- 43) Şener Yiğit (Adli Suçlu) 20 Nisan 1983- Isparta
- 44) Cafer Aksu Altıntaş (Adli Suçlu) 20 Nisan 1983- Ordu
- 45) Abdülaziz Kılıç (Adli Suçlu) 26 Mayıs 1983 -Edirne
- 46) Halil Esendağ (Sağ Görüşlü) 5 Haziran 1983- İzmir
- 47) Selçuk Duracık (Sağ Görüşlü) 5 Haziran 1983- İzmir
- 48) İlyas Has (Sol Görüşlü) 6 Ekim 1984-İzmir
- 49) Hıdır Aslan (Sol Görüşlü) 24 Ekim 1984 -İzmir

Türkiye cumhuriyetinde 1984 yılından bu yana da idam cezası fiilen uygulanmamaktadır. Bu idam cezalarına çarptırılan insanlar yirmi yaş ortalamasındaki gençlerdi. O gençleri kim ne şekilde kullandı, kim ne şekilde yönlendirdi? İdam edilenler arasında henüz on yedi yaşında Erdal Eren adlı çocukta vardı. Türkiye'nin en sıkıntılı ve kargaşalı döneminde bir nesil bu anlamsız kavgaya kurban edildi. Bu kavganın bir kazanımı olmadığı gibi; kaybedeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk Milleti oldu.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye Cumhuriyeti'nde askeri müdahaleler konusunu araştırmak oldukça zordur. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası, 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi konuları yakın dönemimizin en karmaşık olaylarıdır. Tarih bu olayları gerçek belgelerin ışığında, metodolojik bir yaklaşımla aydınlatma çabası içerisinde olacaktır. Fakat meydana gelen olayların henüz çok taze olması (27 Mayıs'a 49 yıl, 12 Martta 39 yıl ve 12 Eylül 29 yıl) bazı belgelere ulaşılmasında sıkıntı yaratmaktadır. 27 Mayısla alakalı arşivler yeni yeni açılmıştır. Bu dönemle ilgili bilimsel çalışmalar devam etmektedir. 12 Mart ve 12 Eylül dönemleri ile ilgili çalışmaların temel kaynakları ise o dönemi yaşayan kişilerin hatıratlarıdır. Döneme ait gazeteler de yararlanılacak diğer dokümanlar olarak durmaktadır. Hatıratlar ise yazarın bir nevi savunması şeklinde kaleme alınan eserler olduğundan, bu eserlerden yararlanırken objektif olamama sıkıntısı yaşanmaktadır. Bu dönemleri konu alan hatıratlar genelde üç farklı grup taraftan kaleme alınmıştır. Birinci grup askerlerdir; askerler genelde bu dönemle alakalı hatıratlarını yazarlarken; gerek kişisel savunmalarını, gerekse kurumsal savunmalarını yapmak gereksinimi duymuşlardır. İkinci grup ise dönemin politikacılarıdır; bu grupta askerlerde olduğu gibi kendilerini savunma ve haklı çıkarma kaygısını taşıyarak hatıratlarını yazmışlardır. Üçüncü grup ise dönemin yine canlı tanıkları olan gazetecilerdir. Gazeteciler bu dönemleri anlatırken kendi dünya görüşlerinin etkisinde kalmışlardır. Hatıratlar bilimsel araştırma konusunda kullanırken metodolojik yaklaşıma özellikle dikkat edilmelidir. Hatıratın yazarı hakkında araştırma yapmak, yazarın dünya görüşünü bilmek yerinde olacaktır. Hatıratlarda verilen bilgileri çok farklı kaynaklardan karşılaştırmak gerekmektedir. Ayrıca hatıratın dönemiyle alakalı bilgi sahibi olmak da önemlidir. Askeri müdahaleler konusu hakkında en fazla bilgi ve doküman bulabileceğimiz diğer bir kaynak ise dönemin gazeteleridir. Gazetelerden de yararlanırken yine objektiflik konusunda son derece hassas olmak zorunluluğu vardır. Çünkü gazeteler genel anlamda konulara güncel bakmıştır ve kendi dünya görüşü çerçevesinde konulara yaklaşmıştır.

Cumhuriyet döneminde askeri müdahaleleri araştırmak ülkenin yakın dönemine ışık tutacaktır. Askeri müdahaleler, cumhuriyet dönemi tarihinin önemli dönemlerini kapsamaktadır. Orduyu müdahaleye götüren şartların iyice analiz edilmesi önemlidir. Ayrıca sivil otoriteler de demokrasiyi içselleştirmelidir. Maalesef askeri müdahaleler öncesinde bazı siviller, askerlere darbe için sanki davetiyeler gönderme gayretine düşmüşlerdir. Siviller arasında meydana gelen çekişmeler ülkeyi yönetim zafiyetine kadar götürmüştür. Askeri darbeler bir süreçtir. Bu süreçleri yönetim boşlukları besledi, büyüttü. Darbeler için şartların olgunlaşması sivil idarenin zayıflıkları ile alakalıdır. Her şeye rağmen darbe asla bir çözüm değildir. Eğer müdahaleler çözüm olsaydı; 27 Mayıs'tan sonra 12 Mart ondan sonrada 12 Eylül olmazdı. Bu konuyla alakalı 27 Mayıs askeri darbesinin etkili ismi Alparslan Türkeş'in şu ifadesi dikkat çekicidir. En iyi ihtimal en kötü hukuk düzeninden daha kötüdür diyen Türkeş darbeleri yapmış, yaşamış, hatta darbelerin mağduru olmuş bir isimdir. Bu cümlesi gerek asker gerekse sivillere çok önemli mesajlar vermektedir. Herkes kendi işini en iyi şekilde yaparsa problemler kendiliğinden çözülür. Demokrasi eğitimi çok önemlidir. Darbeler yapıldığı dönemlerde darbeciler kendilerini hep haklı gördüler. Çünkü vatana hizmet ettiklerini düşündüler. Ülke yönetimine el koyarken memleketin daha iyiye gitmesini düşünerek el koydular. Darbenin meydana geldiği süreçleri; siyasi, ekonomik, sosyal yönden iyi araştırmak gerekmektedir. Memleketi darbeye götüren şartlar hem bireysel hem toplumsal hem de kurumsaldır. Bu şartların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun içinde gerek

bireysel olarak gerek toplumsal ve gerekse kurumsal olarak demokrasi dersi verilmelidir. Demokrasi; Türk toplumuna iyi anlatılmalı ve iyi öğretilmelidir. Demokrasiyi toplumun tüm kesimleri olarak içselleştirmek çok önemlidir. Toplumun bir kesimi demokrasi diye bağırırken, bir kesimi bazı şartlar demokrasiyi askıya çeker diye söylemler geliştiriyorsa burada demokratik bir ortamdan ve toplumdan söz etmek mümkün değildir. Bütün meseleler demokratik ortamlarda çözüme kavuşturulmalıdır.

Cumhuriyet döneminde askeri darbeler 1960'dan sonra zincirleme geldi. Hepsisi birbirine bağlıdır. Cumhuriyetin kurusu Mustafa Kemal Atatürk; cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren orduyu siyasetin dışında tuttu. Bunun için en yakın silah arkadaşlarına bile ya ordu ya siyaset diyerek kararından asla taviz vermedi. Orduyu siyasetin dışında tutmak için kanun çıkmasına vesile oldu. Atatürk'ün kendisi de bir askerdi. Osmanlı devletinin son dönemlerini gören bir devlet adamı olarak Atatürk; her zaman ordunun siyasetin dışında kalmasına özen gösterdi. Osmanlı Devleti zamanında ordunun siyasete bulaşmasının çok ağır bedelleri olduğunu gördü. Zaten bu görüşleri nedeniyle İttihat ve Terakki ile ters düştü. Atatürk kurduğu genç cumhuriyetin demokrasi yolunda emin adımlarla ilerlemesini istedi. Demokrasi yolunun da çok partili hayatta olduğunu söyledi. En yakın arkadaşlarına memlekette çoğulcu bir demokrasi olması için parti kurdurdu. Orduyu da sürekli siyaset sahnesinin dışında kalması için uyardı.

Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü, 1950'li yıllara kadar siyasetçi, asker ilişkilerini normal düzeyde götürdü. Fakat 1950'li yıllardan sonra memlekette meydana gelen bir takım değişimleri, ordu cumhuriyete yapılan saldırı olarak değerlendirdi. Cumhuriyetin temel dayanakları konusunda çok hassas olan ordu kendi içerisinde hızla illegal örgütlenme yoluna girdi. Bu örgütlerin en başta hedefi orduyu yenilemek modern ve güçlü bir ordu yaratmaktı. Zamanla bu fikirler yerini daha ihtilalci fikirlere bıraktı. Özellikle düşük rütbeli genç subaylar, büyük bir heyecan fırtınası içerisinde ülke yönetiminde, kendilerince gördükleri aksaklıkları düzeltme isteği duymaya başladılar. Onları bu anlayışa götüren sebeplerin başında ülkeyi yönetenlerin zaaafiyetleri de vardı. Adnan Menderes başbakan olarak bir sivildi. Çiftçilikle geçinen bir toprak adamıydı. Orduyu bilmiyordu. Ordu içerisindeki hassasiyetlerden habersizdi. Oysa İsmet İnönü bir askerdi. Yıllardır da orduyu çok rahatlıkla idare etti. Çünkü askerleri iyi tanıyor, onların hassasiyetlerini gözetiyordu.

1960 senesine doğru, ordu içi kıpırmalar doruk noktasına ulaştı. 27 Mayıs 1960'da da cumhuriyet döneminin ilk askeri müdahalesi oldu. 27 Mayıs tarihi cumhuriyet dönemi için önemli bir tarihtir. Çünkü bu tarihten sonra arka arkaya askeri müdahaleler dönemi başladı. 27 Mayıs; cumhuriyet döneminde askeri müdahalelerin önünü açtı. 27 Mayıs'ta kendilerini siyaset zemininde gören ve anayasada yaptıkları değişikliklerle illegal durumlarını meşrulaştıran askerler, bundan sonra politik oyunların bir parçası oldular. Anayasa değişikliğinde kendilerini yürütme mekanizmasının içerisine soktular. Bunun adına Milli Güvenlik Kurulu denildi. Kurdukları OYAK' la da ekonomik olarak ticaretin parçası haline geldiler. 27 Mayıs'tan sonra askerlerin varlığı her alanda hissedildi. 27 Mayıs'tan sonra hazırlanan 1961 Anayasası ihtilalin özeti ve sonucudur. Askerler kendi elleriyle hazırladıkları bu anayasaya ancak on yıl kadar dayanabildiler. 1960'dan başlayarak 1971 senesine varan süreci, sağ ve sol gruplaşmaları, bunların iç ve dış kaynaklarını iyi bilmek ve analiz etmek gerekmektedir. TSK, 12 Mart 1971 tarihinde ikinci bir askeri müdahalede bulundu. Anayasada bazı değişikliklere gidildi. 1971-1973 yılları arasında ara rejim uygulaması yapıldı. 1980 Eylülünde askerler yine sahneye çıktılar ve 12 Eylül müdahalesini gerçekleştirdiler. Anayasayı tamamen kaldırdılar. 12 Eylül henüz çok yakın bir dönem içermetedir.

Mutlaka ayrıntılı bir şekilde araştırılmalıdır. Bu müdahalenin dış ayakları ortaya çıkarılmalıdır. Çünkü 12 Eylülün hemen sonrasında ihtilalcilerin imza koyduğu ilk uluslararası anlaşma, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesine ilişkin anlaşmadır. Bu dönem iyice aydınlatılınca bazı gerçekler daha doyurucu olacaktır. 12 Eylülde yeni bir anayasa ile yola devam eden Türkiye, bugün hala o anayasa ile yönetilmektedir. Demokrasi kültürünü olgunlaştırmaya çalıştığımız ülkemiz; askeri bir tarzda hazırlanmış anayasa ile yönetilmeye devam etmektedir.

İşin özünde ise demokrasi kültürünün zayıflığı yatmaktadır. Toplumların ekonomik ve kültür altyapısına dayandırılmadan inşa edilen demokratik müesseseler, istikrarsız yönetimler yaratmakta; demokrasi anlamında sıkıntılar doğurmaktadır. Demokrasi bir birikimdir, geçmiş dönemde kültürel manada demokrasinin kurallarıyla kuşatılmayan toplumlar ancak demokrasi diye başıbozuk bir sistemin kısılcığında kalırlar. Demokrasi için bireylerin ve kurumların eğitilmesi şarttır.

Cumhuriyet döneminde bilinen ya da bilinmeyen birçok askeri müdahale ile karşı karşıya kalındı. Bu askeri müdahalelerin bazıları başarılı olurken bazıları başarısız oldu. Burada üzerinde durulması gereken konu müdahale şartlarını doğuran sebeplerin bertaraf edilmesidir. Bu sebepler ekonomik, siyasi, sosyal, askeri hatta anayasal olabilir. Tolumu idare edenler yaşanmış onca tecrübeden faydalanmalıdır. 27 Mayıs, cumhuriyet tarihinde; ihtilaller dönemini başlatan sürecin en başıdır. 27 Mayısla başlayan ihtilaller zinciri demokratik süreci kesintiye uğratmıştır. Bu ihtilallerin sonuçlarından mutlaka dersler çıkarılmalıdır. Bunu yolu da sivil iradenin demokrasinin işleyeceği kanalları temiz tutmasından geçmektedir. Demokrasi kanallarını tıkayan, ne varsa temizlenmelidir. Toplum hayatında siyasi tikanıklar demokrasinin kendi kuralları işletilerek aşılmalıdır. Bunun aksi tutum ve davranışlar, gayri demokratik özentileri doğurur.

Cumhuriyet döneminde meydana gelen askeri müdahaleler ve sonuçları birbirine bağlı olmakla beraber aynı değildir. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ordu içi hiyerarşi dışında yapılmasına rağmen tüm ordu tarafından benimsenmiştir. Hatta müdahale sonunda ordudan tasfiye edilenler dahi 27 Mayısı onaylayan kişilerdir. Bu onaylama ordudan uzaklaştırılmalarına rağmen devam etmiştir. 27 Mayıs sonrası hazırlanan anayasa ve özgürlükçü yaklaşımlar 27 Mayısı diğer ihtilalden ayırmaktadır. 12 Mart ve 12 Eylül ise hiyerarşi ekseninde yapılan müdahaleler olarak karşımızda durmaktadır. Korgeneral Nevzat Bölükçü bir asker olarak şu çarpıcı yorumda bulunmaktadır. Bölükçü 12 Eylül paşaların ya da askerlerin politikaları değil, milli güvenlik konseyinin politikasıydı demektedir. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür. 12 Eylül tüm askerlerin müdahalesi değildir, askerler emir komuta zinciri etrafında müdahaleye katılmışlardır. Şu gerçeğin altının çizmek gerekir, 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahaleleri, 27 Mayıs sonrası oluşturulan asker ağırlıklı idarenin boşluğundan yol bularak gerçekleşmiştir. 27 Mayıs sonrası oluşturulan MGK, orduyu sürekli sivil alana müdahil yapmanın bir aracından başka bir şey değildir.

Sonuç olarak cumhuriyet döneminde askeri müdahaleler; 27 Mayısla başlamış ve sonrasında 12 Mart ve 12 Eylülle devam etmiştir. Bunların dışında çeşitli zamanlarda başarılı ya da başarısız askeri müdahale denemeleri yapılmıştır. Emekli bir asker tarafından söylenen şu söz cumhuriyetimizin yaşadığı sıkıntılara ışık tutmaktadır. Geri kalmış ülkeler kendi ordularının işgali altındadır diyen emekli asker, darbelerin sadece ülkeleri geri götürdüğünü görmüştür. Darbelerden kurtulmak için her alanda geri kalmışlığımızı bitirmemiz gerekmektedir. Darbelerin çözüm olmadığı yeni darbelerin yapılması ile anlaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- AKAR, A., 2002. Öteki DSP (Ecevitlerin Gayri Resmî Öyküsü), Metis Yay., İstanbul, 308s.
- AKŞİN, S., 2008. “Siyasal Tarih (1950-1960)”, Çağdaş Türkiye (1908-1980), 10. Basım, Cem Yay., İstanbul, 633s.
- AKYAZ, D., 2006. Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi (Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine), İletişim Yay., İstanbul, 444s.
- ALTUĞ, K., 1976. 27 Mayıs’tan 12 Mart’a, Koza Yay., Ankara, 395s.
- ALTUĞ, K., 1973. 12 Mart Ve Nihat Erim Olayı, Türk Matbaacılık Sanayi Yay., Ankara, 235s.
- APUHAN, R.Ş., 2008. 27 Mayıs’tan Yassıda Mahkemelerine Menderes Resmî Tarihi Değiştirecek Gerçekler, Timaş Yay., İstanbul, 285s
- AYDEMİR, Ş.S., 1968. İkinci Adam (İsmet İnönü), Remzi Kitapevi, Ankara, 587s
- AYDEMİR, Ş.S., 1993. İhtilalin Mantığı Ve 27 Mayıs İhtilali, Remzi Kitapevi, İstanbul
- AYDEMİR, Ş.S., 1969. Menderes’in Dramı, Yükselen Matb., İstanbul, 559s.
- BAHADIR, M., 1990. 12 Eylül Ve Ülkücüler, Cihad Yay., İstanbul, 261s.
- BARLAS, M., 2000. Türkiye’de Darbeler Ve Kavgalar Dönemi, Birey Yay., İstanbul, 325s.
- BAŞGİL, A.F., 2006. 27 Mayıs İhtilali Ve Sebepleri, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 191s.
- BAYAR, C. Ve BOZDAĞ, İ., 1991. Bir Darbenin Anatomisi (27 Mayıs İhtilali), Emre Yay., 112s.
- BELGE NET., Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun (http://www.belgenet.com/arsiv/siyasi_partilerin_feshine_dair_kanun.html)
- BİRAND, M.A., 1998. 12 Eylül Saat: 04.00, Karacan Yay., İstanbul, 320s.
- BİRAND, M.A., 1998. 12 Eylül Yakın Tarih Belgeseli (1973-1983 Yılları Arası), Gala Yay., 9 Bölüm
- BORATAV, K., 2003. “İktisat Tarihi (1981-2002).”, Yakınçağ Türkiye Tarihi (1980-2002), 6. Bası, Milliyet Yay., İstanbul, 368s.
- BORATAV, K., 2008. “İktisat Tarihi (1908-1980)”, Çağdaş Türkiye (1908-1980), 10. Basım, Cem Yay., İstanbul, 633s.
- BOZDAĞ, İ., 2004. Darağacında Bir Başbakan (Menderes...Menderes...) Truva Yay., İstanbul, 268s.
- CEM, İ., 1973. 12 Mart, 1. Cilt, İstanbul, 307s.
- CEM, İ., 1977. Tarih Açısından 12 Mart, 2. Cilt, Cem Yay., İstanbul, 285s.
- CEMAL, H., 1986. 12 Eylül Günlüğü Demokrasi Korkusu, 3. Bas., Bilgi Yayınevi, Ankara, 660s.
- CEMAL, H., 1986. 12 Eylül Günlüğü Tank Sesiyle Uyanmak, 2. Bas., Bilgi Yayınevi, Ankara, 557s.
- CUMHURİYET, 112 Şubat 1961 Sayı:13121
- CUMHURİYET, 23 Mayıs 1971, Sayı:16808
- CUMHURİYET, 29 Temmuz 1980, Sayı:20111
- DAĞI, İ Ve UĞUR, F., 2009. Yalnız Demokrat, Timaş Yay., İstanbul, 415s.
- DEVELİOĞLU, F., 2007. Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat, 24. Bas., Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 1195s
- DİLİPAK, A., 1991. İhtilaller Dönemi, 3. Bas., Beyan Yay., İstanbul, 363s.
- DOĞAN, M.D., 2005. Türkiye’de Darbeler, Müdahaleler Ve Siyasi Sistem, İz Yay., İstanbul, 156s.

- DOĞAN, M.D, 1996. Büyük Türkçe Sözlük, 11. Bas., Bahar Yay., Ankara, 1169s.
- ELEVLİ, A., 1967. 1960-1965 Olayları Ve Batırılmayan Gemi Türkiye, Balkanoğlu Matb., Ankara, 515s.
- ELVERDİ, A., 1977. Bu Vatana Kastedenler, 16. Baskı, Yeni Asya Yay., İstanbul, 96s.
- ERKANLI, O. 1972. Anılar... Sorunlar... Sorumlular, Baha Matb., İstanbul, 406s.
- GENÇ, S., 1971. 12 Mart'a Nasıl Gelindi... (Bir Devrin Perde Arkası), İleri Yay., Ankara, 376s.
- ILICAK, N., 1975. 15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor, 1. Cilt, Kervan Yay., İstanbul, 352s.
- İPEKÇİ, A. Ve ÇOŞAR, Ö.S., 1965. İhtilalin İç Yüzü, Uygun Yayınevi, İstanbul, 560s.
- İSTANBUL, 3 Temmuz 1980, Sayı:11006
- KARATEPE, Ş., 2009. Darbeler Anayasalar Ve Modernleşme, İz Yay., İstanbul, 320s.
- KEMAL, M., 1974. 12 Mart, Öfkeli Generaller Ve İşkence, Soyut Yay., İstanbul, 288s.
- KİRİŞÇİOĞLU, N., 1973. 12 Mart İnönü- Ecevit Ve Tahkikat Encümeni Raporum, Baha Matb., İstanbul, 207s.
- KOÇAK, C., 2008. "Siyasal Tarih (1923-1950)", Çağdaş Türkiye (1908-1980), 10. Bas., Cem Yay., İstanbul, 633s.
- KOÇAŞ, S., 1977. Atatürk'ten 12 Mart'a, 1. Bas., May Yay., İstanbul, 476s.
- KOÇAŞ, S., 1978. 12 Mart Anıları, May Yay., İstanbul, 703s.
- MİLLİYET, 12 Eylül 1980, Sayı:11807
- MİLLİYET, 13 Temmuz 1960, Sayı:3648
- MİLLİYET, 19 Mart 1971, 2. Baskı, Sayı:8394
- MİRKELÂMOĞLU, N., 2005. Maskeli İkili (12 Mart'a Ve 12 Eylül'e Nasıl Sürüklendik?), Kurtiş Matb., 207s.
- MUMCU, U., 1976. Suçlular Ve Güçlüler, 5. Bas., Tekin Yay., Ankara, 537s.
- MÜFTÜOĞLU, M., 1992. Cumhuriyet Tarihinde Mühim Olaylar, Saha Neşriyat, Ankara, 387s.
- NADİ, N., 1971. 27 Mayıs'tan 12 Mart'a, Sinan Yay., İstanbul, 548s.
- ÖRTÜLÜ, E., 1966. Üç İhtilalin Hikayesi, Ayyıldız Matb., Ankara, 452s.
- ÖZDEMİR, H., 2008. "Siyasal Tarih (1960-1980)", Çağdaş Türkiye (1908-1980), 10. Bas., Cem Yay. İstanbul, 633s.
- SEYHAN, D., 1966. Gölgedeki Adam, Nurettin Uycan Matb., İstanbul, 204s.
- ŞEN, E., 2007. Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakutusu, Zaman Kitap, İstanbul, 183s.
- TANÖR, B., 1995. "Siyasal Tarih", Yakınçağ Türkiye Tarihi (1980-2003), 6. Bas., Milliyet Yay., İstanbul, 368s.
- TEK, H., Darbeler Ve Türk Basını, Elips Kitap yay., Ankara, 432s.
- TERCÜMAN, 27 Eylül 1980, Sayı:6706
- TERCÜMAN, 31 Mayıs 1960, Sayı:1790
- TUNAYA, T.Z., 2000. Türkiye'de Siyasal Partiler, 3. Cilt, 2. Bas., İletişim Yay., İstanbul, 800s.
- TURAN, A., 2007. Darbe Arası Türkiye (27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül Anılar Gözlemler Tanıklar), Resital Yay., İstanbul, 178s.
- ULAY, S., 1968. Harbiye Silah Başına, Ticaret Limited Şirket Yay., İstanbul, 255s. Yay. İstanbul, 112s
- YENİ ASIR, 30 Eylül 1960, Sayı:19469
- YENİ İSTANBUL, 29 Mayıs 1960, Sayı:3756
- YEŞİLYURT, S., 2006. Türkiye'nin Başbakanları, Kültür Sanat Yay., Ankara, 448s.

- YETKİN, Ç. 2007. Türkiye’de Askeri Darbeler Ve Amerika (27 Mayıs 1960-12 Mart 1971- 12 Eylül 1980), Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Yay., Antalya, 265s.
- YILDIZ, N., 2009. 1923-1930 Yılları Arası Türkiye’nin Devletçilik Politikası, Yüksek Lisans Tezi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, (Yayınlanmamış)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Ahmet SAKALLI
Doğum Yeri ve Tarihi : KAHRAMANMARAŞ- 14.03.1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : KSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı Okullarında Ücretli Öğretmenlik

İletişim

E-Posta Adresi : ceritliahmet46@Hotmail.com.tr
Tel. :05335431892
Tarih :20.01.2010

EKLER

EK-1

1961 Anayasasının Halk Oyuna Sunulmasına Dair Kanun

Kanun No: 283

Kabul Tarihi: 38.3.1961

Resmi Gazete: 1.4.1961 – 10771

Madde 1 - Anayasanın, 157 sayılı kanun gereğince halkoyuna sunulmasında bu kanun hükümleri uygulanır.

Madde 2 - Seçme yeterliği bulunan her vatandaş, seçmen kütüğüne kayıtlı olmak şartıyla halkoyuna katılır.

Anayasayı kabul eden seçmen, üzerinde (EVET), kabul etmeyen seçmen, üzerinde (HAYIR). yazılı pusulayı kullanmak suretiyle oyunu verir.

Madde 3 - Anayasanın halkoyuna sunulması işlemleri seçimlerle ilgili mevzuat hükümlerine göre teşkil olunan seçim kurullarınca yürütülür.

Madde 4 - Yüksek Seçim Kurulu halkoyu için gerekli bütün hazırlıkları yapar. Bu maksatla, lüzumlu araç ve gereçlerin zamanında ulaştırılmasını sağlar.

Halkoyu için, iki ayrı renkte, birinin üzerinde (EVET), diğerinin üzerinde (HAYIR) kelimeleri bulunan iki çeşit oy pusulasını yeteri kadar ve eşit sayıda bastırır.

Zarf ve oy pusulalarının, zarf dışından renk ayrılığını belli etmeyecek şekilde ve aynı ölçüde hazırlanması şarttır.

Madde 5 - Anayasanın halkoyuna sunulmasında; (Siyasi partiler tarafından Anayasa konusunda yapılacak propaganda dâhil). seçim öncesi işleri, seçim günü işleri, seçim sonrası işleri, itiraz ve şikâyetler, suçlar ve cezalarıyla kovuşturma usul ve şekilleri ve mali konular bakımından seçimlerle ilgili mevzuatın bu kanuna aykırı ol-mayan hükümleri uygulanır.

Madde 6 - Sandık, ilçe ve il seçim kurullarınca düzenlenecek tutanaklarda;

- Seçmen sayısı,
- Halkoyuna katılanlar sayısı,
- Muteber olan oylar sayısı,
- Muteber olmayan oylar sayısı,
- Anayasaya (EVET) oyu verenlerin sayısı,
- Anayasaya (HAYIR) oyu verenlerin sayısı, ayrı ayrı gösterilir. İl seçim kurulları, il birleştirme tutanağında beliren sonuçları derhal Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir ve tutanağın onaylı bir örneğini gönderir.

Madde 7 - Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen birleştirme tutanaklarına göre, halkoyu sonucunu yukarı ki maddede yazılı esaslar dairesinde derhal ilan eder. Muteber oyların yarısından çoğu (EVET) ise, Anayasa Türk Milleti tarafından kabul edilmiş olur.

Madde 8 - Yüksek Seçim Kurulu, bu kanunun uygulanması ile ilgili bir izahname çıkarır.

Madde 9 - Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 10-Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK-2

Yüksek Seçim Kurulu Kararı

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'ndan:

Yüksek Seçim Kurulunun Anayasanın halkoyuna sunulmasının Kesin sonuçlarına ilişkin kararı

Karar No: 106

Anayasanın Halkoyuna Sunulması hakkındaki 283 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmünce il seçim kurullarından Yüksek Seçim Kuruluna gönderilmesi gereken il birleştirme tutanaklarına ait onaylı örneklerin hepsinin Kurulumuza ulaşmış bulunması üzerine, Kurulumuzca bu belgeler incelenip onlarda gösterilen sonuçlar toplandıktan sonra gereği konuşulup görüşüldü:

1- 9/7/1961 günü Anayasanın halkoyuna sunulmasında bütün Türkiye'de seçmen olarak oy kullanması gerekli kimselerin toplamının (12.735.009), bunlar içinden halkoyuna katılanların toplamının (10.322.169), verilen oylardan muteber bulunanların toplamının (10.282.561) ve muteber bulunmayanların toplamının ise (39.608) olduğu, Anayasaya evet oyu verenlerin toplamının (6.348.191). ve hayır oyu verenlerin toplamının ise (3.934.370) olduğu tespit edilmiştir.

2- 283 sayılı kanunun 7 nci maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca, muteber oyların yarısından çoğunun evet olması halinde, Anayasanın Türk Milleti tarafından kabul edilmiş bulunacağına, yukarı ki bentte gösterilen muteber oy toplamının (10.282.561), bunun yarısının (5.141.281) ve evet oylarının toplamının ise (6.348.191) den ibaret olmasına göre, Kurucu Meclis tarafından 27/5/1961 Cumartesi günü kabul edilmiş bulunan Anayasa metni, Türk Milleti tarafından da kabul edilmiş bulunmaktadır ve bu durumun, 283 sayılı kanunun 7 nci maddesine göre, Kurulumuzca derhal ilan edilmesi gerekir.

3- Halkoyuna sunulan Anayasanın 157' nci maddesi hükmünce, bu Yasa, halkoyu sonunda kabul edilince, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olur ve halkoyu sonuçlarıyla beraber hemen Resmi Gazete'de yayınlanır.

Bu hükme ve Anayasanın millet tarafından kabul edilmiş bulunmasına göre metin, halkoyu sonuçlarını tespit eden bu karar ile beraber, derhal, Resmi Gazete'de yayınlanmalıdır. Diğer yasalarda olduğu gibi, Anayasaya dahi, Kurucu Meclisçe kanun numarası verildikten sonra metnin yayınlanması gerektiğinden, bu karar, Kurucu Meclis Başkanlığına yollanmalıdır.

Sonuç: 1 - Kurucu Meclis tarafından 27/5/1961 de kabul edilip 9/7/1961 de halkoyuna sunulmuş bulunan Anayasanın Türk Milleti tarafından kabul edilmiş bulunduğuna,

2- Anayasanın halkoyu sonucunda kabul edilmiş bulunduğunun derhal ilanına ve bu kararın ivedi olarak Türkiye Radyolarıyla yayınlanmasının sağlanmasına,

4- Anayasa ile beraber Resmi Gazete'de hemen yayınlanması için bu kararın derhal Kurucu

Meclis Başkanlığına gönderilmesine 19.7.1961 de oybirliğiyle karar verildi.

EK-3

Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun

Kanun No: 2533

Kabul Tarihi: 16.10.1981

Resmi Gazete: 16.10.1981 – 17486 Mükerrer

MADDE 1. - 12 Eylül 1980 tarihine kadar kurulmuş olan ve faaliyetleri Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi ile yasaklanmış bulunan bütün Siyasi Partiler; tüm merkez, il, ilçe ve diğer şube teşkilatları, kadın ve gençlik kolları, temsilcilik, lokal ve diğer adlarla kurulan her türlü yardımcı kuruluş ve yan organları ile birlikte feshedilmişlerdir.

MADDE 2. - Feshedilmiş bulunan; Siyasi Partilerin ve her türlü yardımcı kuruluş ve yan organlarının para dâhil taşınır ve taşınmaz bütün malları bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte Hazineye geçer.

MADDE 3. - Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kurucusu Atatürk'ün düzenlediği vasiyetnameye göre, maliki olduğu bütün para ve hisse senetleriyle Çankaya'daki taşınır ve taşınmaz mallarının, o tarihte mevcut tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisine belirttiği şartlarla tevdi ettiği idaresi görevi; bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren vasiyetname uyarınca tam ve noksansız olarak Devlet Başkanlığı Genel Sekreterliğince ifa olunur.

MADDE 4. - Siyasi Parti mallarının Hazineye intikaline ilişkin tasfiye işlemleri, en geç bir ay içinde Maliye ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara göre bu Bakanlıklarca yapılır.

MADDE 5. - 2325 sayılı Kanun hükümlerine göre Kayyım tayin edilmiş olan Siyasi Partilerle ilgili tasfiye işlemlerinde bu Kayyımlar da diğer görevlilerle müştereken görev ifa ederler. Tasfiye işlemi biten Siyasi Partideki Kayyımın görevi kendiliğinden sona erer.

MADDE 6. - Milli Güvenlik Konseyi tarafından yeni bir kararla değiştirilmedikçe 2 Haziran 1981 gün ve 52 sayılı Milli Güvenlik Konseyi kararında yer alan hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

MADDE 7. - 13 Temmuz 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 8.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 9. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK-4

MGK'NIN 2 NUMARALI BİLDİRİSİ

- 1.** 1'inci Ordu Komutanı Orgeneral Necdet ÜRUĞ, İstanbul ili Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
2'nci Ordu Komutanı Orgeneral Bedrettin DEMİREL, Konya, Niğde, Kayseri, Nevşehir, Yozgat illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
3'üncü Ordu Komutanı Orgeneral Selahattin DEMİRCİOĞLU, Erzincan, Gümüşhane, Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Samsun, Sinop illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
Ege Ordusu Komutanı Orgeneral Süreyya YÜKSEL, İzmir, Manisa, Aydın, Uşak, Denizli, Muğla, Isparta, Burdur, Antalya illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
Donanma Komutanı Koramiral Nejat SERİM, Kocaeli, Bursa, Bilecik, Sakarya, Bolu, Zonguldak illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
2'nci Kolordu Komutanı Korgeneral Hüsnü ÇELENKLER, Çanakkale, Balıkesir illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
4'üncü Kolordu Komutanı Korgeneral Recep O. ERGUN, Ankara, Çankırı, Kastamonu illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
5'inci Kolordu Komutanı Korgeneral Adnan DOĞU, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
6'ncı Kolordu Komutanı Korgeneral Nevzat BÖLÜGİRAY, Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Hatay illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
7'nci Kolordu Komutanı Korgeneral Kemal YAMAK, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Hakkâri, Van illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
9'uncu Kolordu Komutanı Korgeneral Selahattin CAMBAZOĞLU, Erzurum, Ağrı, Kars, Artvin illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,
1'inci Taktik Hava Kuvvet Komutanı Korgeneral Tevfik ALPASLAN, Eskişehir, Kütahya, Afyon illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'na, atanmışlardır.
- 2.** Sıkıyönetim Komutanlıkları, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için, lüzum görecekları her türlü tertip ve tedbiri almaya yetkili kılınmışlardır.
- 3.** Bütün vatandaşlar, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin kısa sürede sağlanması için, Sıkıyönetim Komutanlıklarının aldığı veya alacağı kararlara, tedbirlere ve yayımlanacak bildirilere titizlikle uyacaklardır.

Milli Güvenlik Konseyi

EK-5

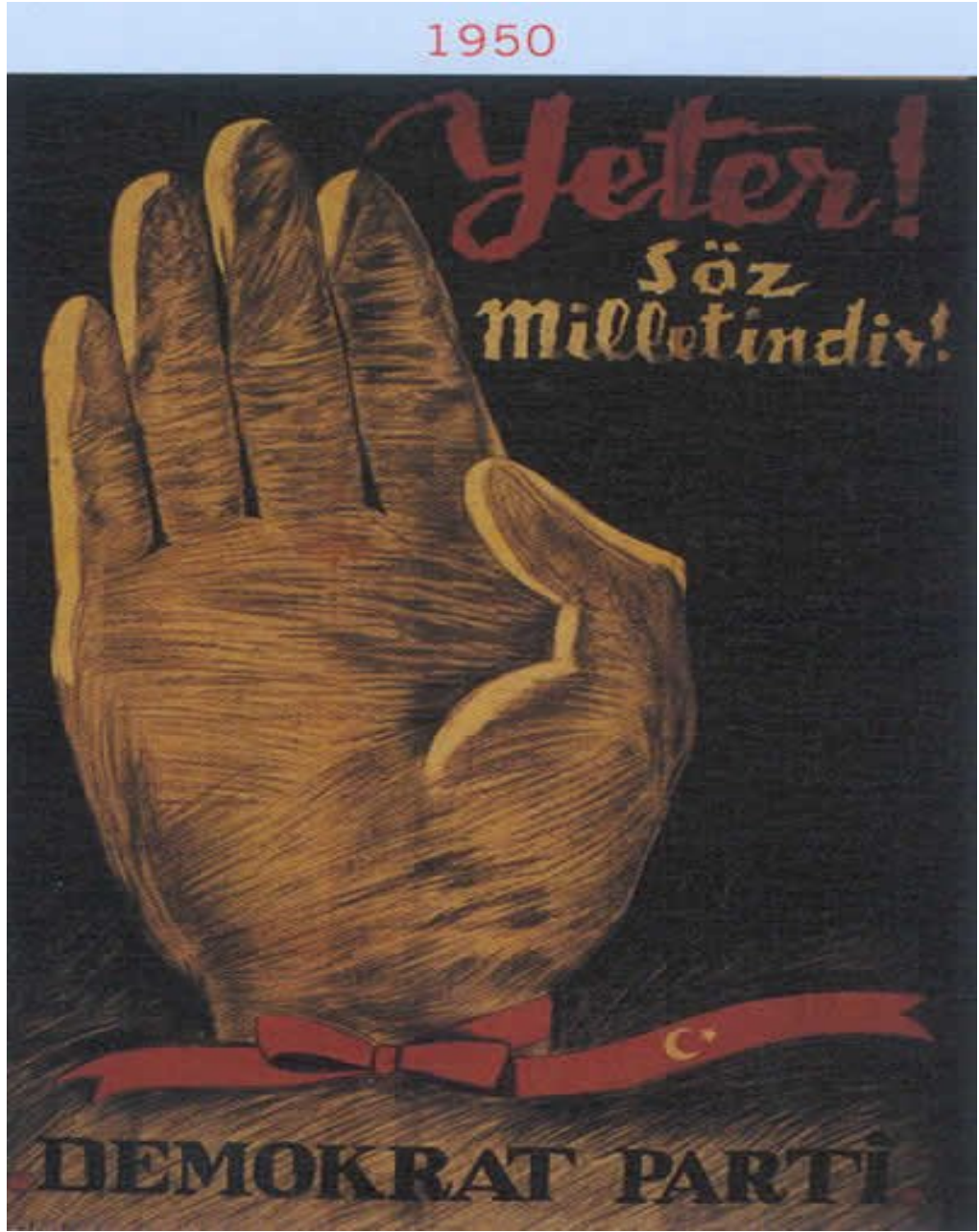
MGK'NIN 3 NUMARALI BİLDİRİSİ

1. Kuruluşunda belediye teşkilatı bulunan tüm yerleşme merkezlerinde vatandaşların birlik, düzen ve sağlığının korunmasından birinci derecede belediyeler sorumludur.
2. Vatandaşların zaruri ihtiyaçlarını teşkil eden gıda maddelerinin satışı, elektrik, su, havagazı ve toplu taşıma hizmetleri ile sağlık ve temizlik faaliyetleri düzenli bir şekilde yürütülecek, itfaiye ekipleri teçhizat ve personeli ile her an görev alacak tarzda hazır bulunacaktır. Belirtilen faaliyet sahalarında çalışan görevli ve hizmetliler ile müessese amirleri sokağa çıkma yasağı süresi içinde sıkıyönetim veya garnizon komutanlıklarından izin belgesi alarak çalışmaya devam edeceklerdir.
3. Özellikle bütün fırınlar ve un fabrikaları tam kapasite ile çalışacak ve halkın ekmek ihtiyacını karşılayacaklardır. Bu sahada hizmet veren vatandaşlara gerekli izin belgeleri sıkıyönetim komutanlıkları veya garnizon komutanlıklarınca verilecektir.
4. Gıda maddelerinin satışlarında paniğe ve istifçiliğe fırsat verilmeyecektir.
5. Belediyelerde ve diğer sağlık kuruluşlarında çalışan bütün sağlık personeli görev yerlerinde bulunacak, acil durumlarda vatandaşlar hasta tahliyesi için belediye tabipliklerine başvuracaklardır.
6. Gıda ve yakacak gibi halkın zaruri ihtiyaç maddelerini taşımakla görevli ve özel kara, deniz ulaştırma araçları, şehirlerarası ve şehir içi nakliyatında sokağa çıkma yasağı süreleri içinde de normal seferlerini yapabileceklerdir. Bu gibi araçlar için garnizon komutanlıkları gereken müsaadeyi vereceklerdir.
7. Askeri servis araçları günlük seferlerine normal şekilde devam edeceklerdir.

Bütün vatandaşlarımın görevlilere yardımcı olmalarını beklerim.

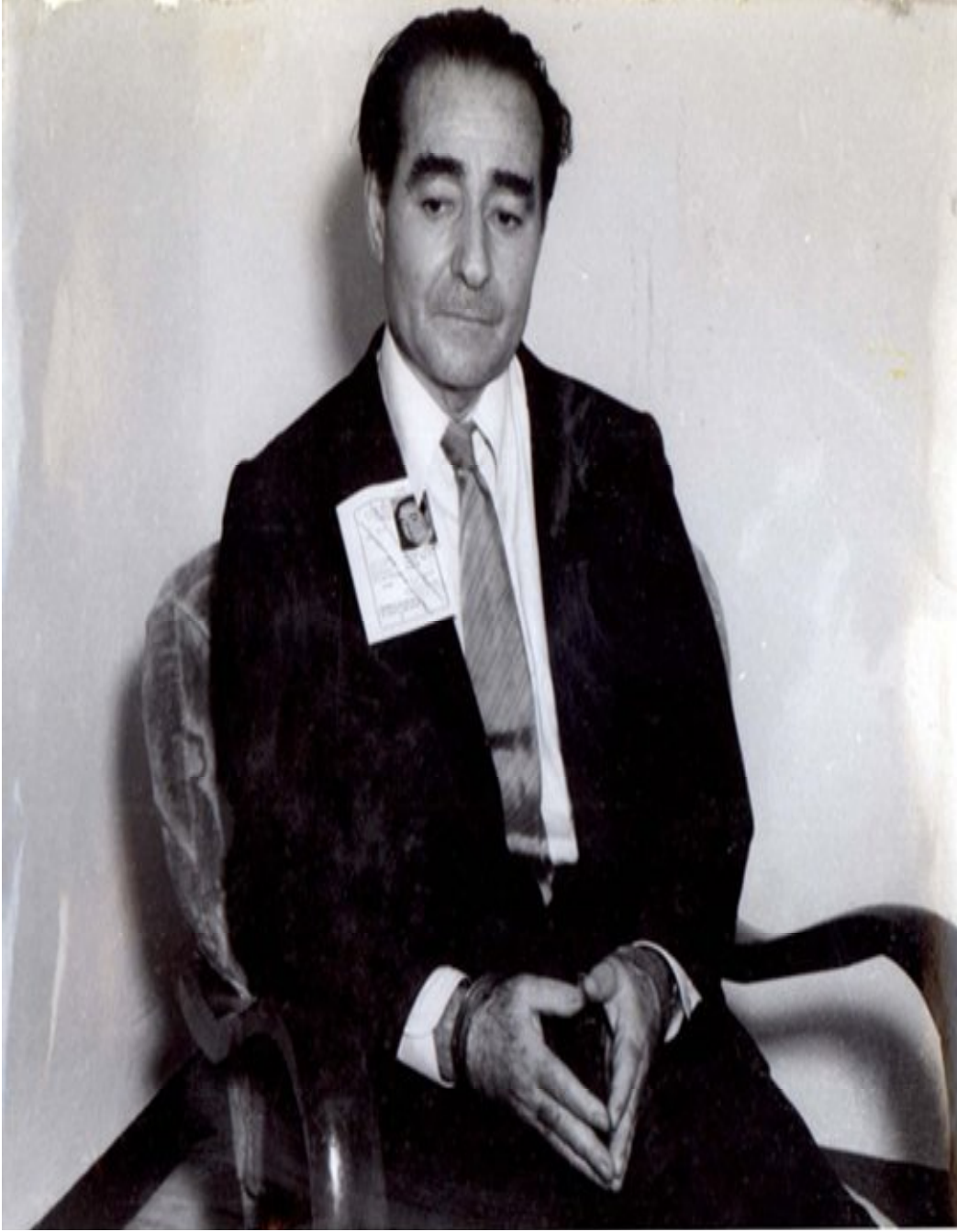
Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay ve Milli
Güvenlik Konseyi Başkanı

EK-6

DP; 1950 SEÇİMLERİNDE “*YETER! SÖZ MİLLETİNDİR!*”SLOGANINI KULLANDI.

EK-7

SANIK SANDALYESİNDE; ADNAN MENDERES

EK-8

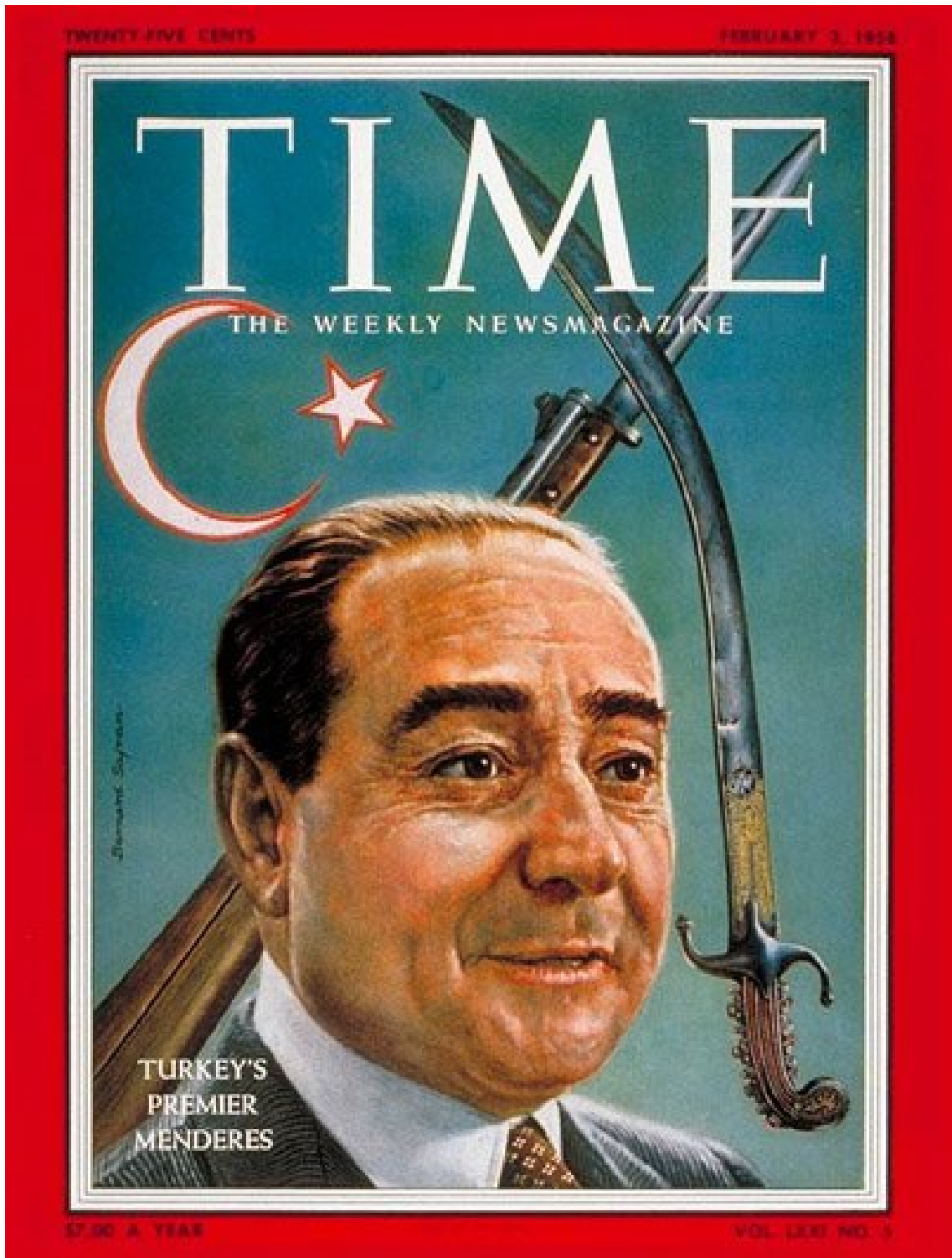
DEMOKRAT PARTİ AMBLEMİ

EK-9

ADNAN MENDERES İDAM SEPHASINDA

EK-10

ADNAN MENDERES TIME DERGİSİNDE

(Milliyet Gazetesi, 29 Nisan 1979)

Başkent görüşmelerle dolu bir gün yaşadı

... VE DEMİREL EVREN'LE MEKTUBU KONUŞTU

İstanbul ve İzmir'de 6 kişi öldürüldü

CHP'de
AP Onak grubu toplantısı 16 saat 15 dakikaya sürdü. Başbakan Demirel, Kadir Kırılmaz, İbrahim Çelebi ve diğer bakanlar hazır.

Çankaya'da
Başbakan Demirel, Sağlık Bakanı Çelikkaya ve Milli Eğitim Bakanı Kırılmaz ile görüşme yaptı.

CHP'de
CHP Genel Başkanı Demirel, parti yönetimiyle toplantı yaptı.

Çankaya'da
Demirel, Başbakan Demirel ile görüşme yaptı.

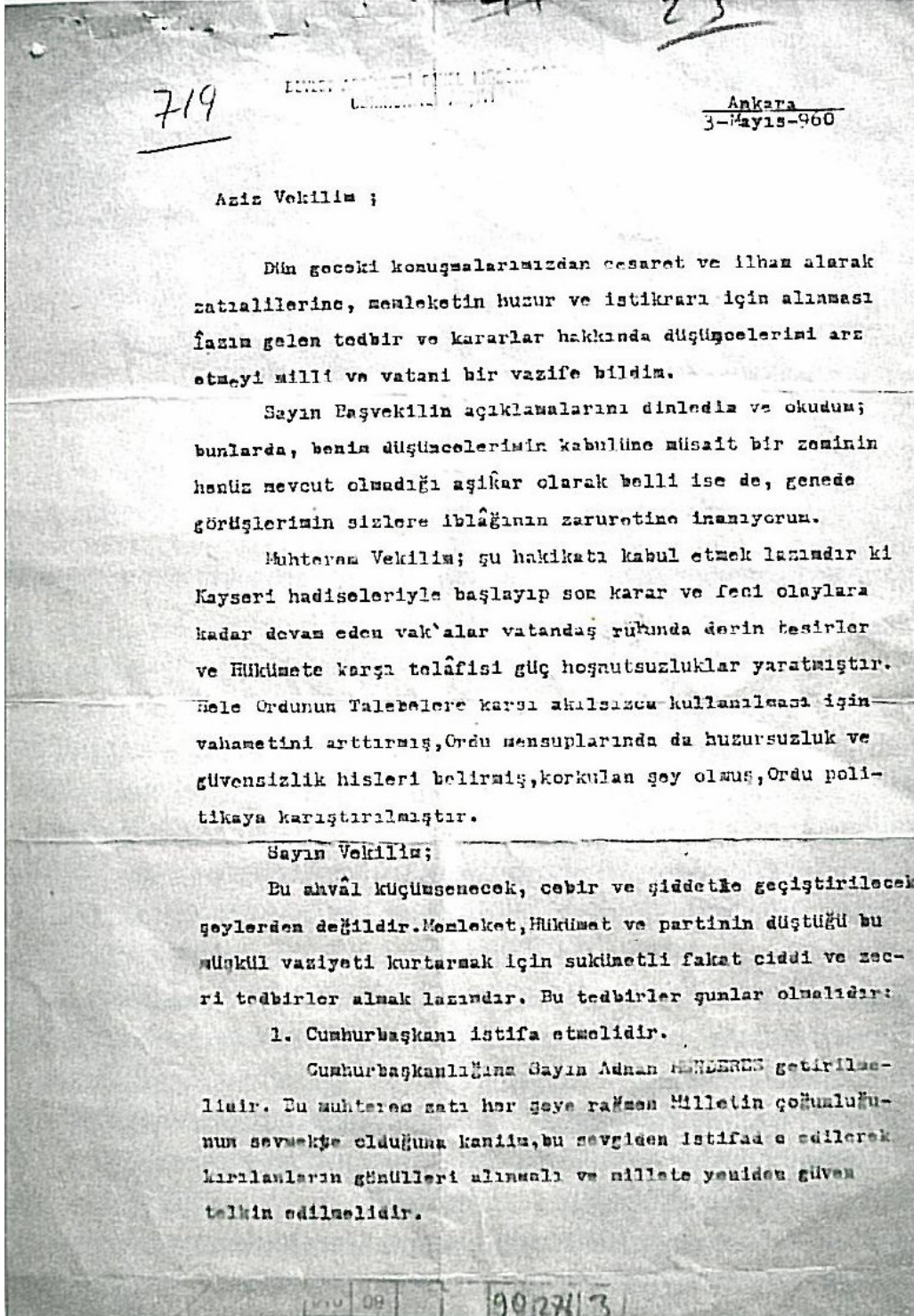
Çiğdem İstifi Genelkurmay Başkan'ından geldi

Demirel, AP Grubu'nda Genelkurmay Başkan'ına
: Bu toplantı bilgilendirme toplantısıdır.
: Meclislerdeki bazı değişiklikler hakkında görüşmeler yapılacaktır.

İstanbul'da
: İstanbul'da 2 kişi öldürüldü.
: İzmir'de 4 kişi öldürüldü.
: Toplam 6 kişi öldürüldü.

(Milliyet Gazetesi, 5 Ocak 1980)

SIYASİ ÇEKİŞMELERLE 12 EYLÜLE GELİNDİ.

CEMAL GÜRSEL'İN DP İKTİDARINA YAZDIĞI MEKTUP

TIME ; "TÜRKİYE'Yİ BİR ARADA TUTUYOR"